



**MARDİN KENTİ İBADET YAPILARINDA MALZEME  
KULLANIMI VE SORUNLARI ÜZERİNE BİR  
ARAŞTIRMA**

**Lale KARATAŞ**



T.C  
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MARDİN KENTİ İBADET YAPILARINDA MALZEME KULLANIMI VE  
SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**Lale KARATAŞ**

Doç. Dr. Z. Sevgen Perker  
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ  
YAPI BİLGİSİ ANABİLİM DALI

BURSA – 2018



## TEZ ONAYI

Lale KARATAŞ tarafından hazırlanan “Mardin Kentsel Sit Alanındaki İbadet Yapılarında Malzeme Kullanımı ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yapı Bilgisi Bilim Dalı’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

**Danışman:** Doç. Dr. Z. Sevgen Perker

**Başkan:** Doç. Dr. Z. Sevgen PERKER,  
Uludağ Üniversitesi, Mimarlık  
Fakültesi, Yapı Bilgisi Anabilim  
Dalı

İmza

**Üye:** Doç. Dr. Selen DURAK, Uludağ  
Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,  
Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı

İmza

**Üye:** Doç. Dr. Gül SAYAN ATANUR,  
Bursa Teknik Üniversitesi, Orman  
Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı  
Anabilim Dalı

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Ali BAYRAM

Enstitü Müdürü

24.5.2018

**U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara
- Uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

**beyan ederim.**

**16/05/2018**

**İmza**

**Lale KARATAŞ**

## ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

### MARDİN KENTİ İBADET YAPILARINDA MALZEME KULLANIMI VE SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

**Lale KARATAŞ**

Uludağ Üniversitesi  
Fen Bilimleri Enstitüsü  
Yapı Bilgisi Anabilim Dalı

**Danışman:** Doç. Dr. Z. Sevgen PERKER

Mardin şehri; çok uzun yıllardan beri, pek çok devletin hâkimiyeti altına girmiş, çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Kentin tarihsel süreçte, farklı etnik kökene sahip bireyleri bünyesinde barındırması dolayısıyla, Mardin Kentsel Sit Alanı'nda; cami, medrese, kilise, manastır gibi pek çok ibadet yapısı bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Mardin Kentsel Sit Alanındaki ibadet yapılarında, yapı malzemesi kullanım biçimlerinin incelenmesi ve malzemenin sorunlarının tespit edilmesidir. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuyla ilgili bir giriş yapılmış; çalışmanın amacı, önemi, sınırlılıklarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Mardin ilinin tarihi, coğrafi konumu ve topografya yapısından bahsedilmiş; sosyokültürel, ekonomik ve fiziksel yapısı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde materyal ve yöntem açıklanmıştır. Çalışmanın materyalini, Mardin Kentsel Sit Alanında bulunan ibadet yapıları oluşturmaktadır. Çalışmada literatür araştırması, gözlem yoluyla tespit ve fotoğrafla belgeleme yöntemleri kullanılmıştır. Yöntem bölümünde, alan çalışmasına esas oluşturan; yapı malzemesi türleri, yapı elemanı bazında malzeme kullanımları ve malzeme sorunlarına ilişkin sınıflandırmalar açıklanmıştır. Dördüncü bölüm olan bulgular kısmında; Mardin Kentsel Sit Alanında bulunan ibadet yapılarında malzeme kullanım ve sorunları, yöntem bölümünde açıklanan sınıflandırmalar dahilinde, çizelgeler ile desteklenerek açıklanmıştır. Sonuç bölümünde tüm yapılardan elde edilen bilgiler malzeme sorunları bağlamında birbirleriyle karşılaştırılmış ve yapılar için önerilerde bulunulmuştur. Çalışma kapsamında yapıda kullanılan doğal yapı malzemelerinde düzeyleri farklılaşan çeşitli sorunlar tespit edilmiştir. Tespit edilen sorunların yapı elemanlarına göre dağılımları incelendiğinde; en fazla sorunun yapının taş duvarlarında olduğu söylenebilmektedir. Yapının duvar ve ayaklarında yüzey kaybı, oyuklanma, çatlak, yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu ve hatalı onarımlar gibi sorunlar dikkati çekmektedir. Ahşap malzemeden üretilmiş pencere ve kapı doğramalarında ise göze çarpan sorunlar mekanik aşınma ve çatlak oluşumudur. Çalışma kapsamında yapılan incelemeler sonucunda, Mardin ibadet yapılarının en kısa sürede genel bir bakım ve onarım sürecinden geçirilmesi gerektiği kanısına varılmıştır. Sorunların boyutlarına bağlı olarak her bir yapı elemanının ayrıca değerlendirilmesi ve uygun bakım / sağlamlaştırma / onarım yönteminin seçilmesi gereklidir.

**Anahtar Kelimeler:** Mardin, İbadet Yapısı, Malzeme, Malzeme Sorunları

**2018, ccclxxi+ 371 sayfa**

## **ABSTRACT**

Msc Thesis

### **A SURVEY ON MATERIAL USE AND PROBLEMS IN MARDIN CITY WORSHIP STRUCTURES**

**Lale KARATAŞ**

Uludağ University  
Graduate Scholl of Natural and Applied Sciences  
Programme in Building

**Supervisor : Doç. Dr. Z. Sevgen PERKER**

The Mardin city has been under the domination of many states and has hosted many civilizations for many years. Because of the city that contain within itself different ethnic roots individuals in the historical process, there are many worship structures such as mosque, madrasah, church, monastery in Mardin Urban Site. The purpose of this study is to examine the usage forms of building materials and to determine the problems of the material in worship structures in Mardin Urban Site. The study consists of five chapters. In the first chapter, an introduction on the subject is made; the purpose of study, its importance and limitations are mentioned. In the second chapter, the history, geographical position and topographic pattern of Mardin city are mentioned; general information is given about its socio-cultural, economical and physical structure. In the third chapter, material and method are explained. The material of the study constitutes the worship structures in the Mardin Urban Site. Literature research, detection through observation and photographic documentation methods are used in the study. In the method section, the types of building materials that are the basis for field study, material uses on the basis of building elements, and the classifications related to material problems are explained. In the fourth section, findings; the use of materials and problems in the worship places in the Mardin Urban Site are explained by supporting the charts within the scope of the classifications explained in the method section. In the conclusion section, the information obtained from all the structures is compared with each other in terms of material problems and suggestions for the structures are made. Within the scope of the study, various problems are identified at different levels in the natural building materials used in structures. When the distribution of identified problems according to construction elements is examined, it can be said that the most structural problem is on the stone walls of structures. It is draw attention that problems such as surface loss, pitting, cracks, surface pollution, flowering, plant formation and inappropriate repairs on the walls and feet of the structures. The problems encountered in timber window and door profiles are mechanical weathering and crack formation. As a result of the studies carried out within the scope of the study, it is concluded that the Mardin worship structures should be subjected to a general maintenance and repair process as soon as possible. Depending on the size of the problems, each construction element must be evaluated separately and the appropriate maintenance / reinforcement / repair method must be selected.

**Keywords:** Mardin, Worship Structures, Materials, Material Problems

**2018, ccclxxi + 371 page**

## TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezim için konu seçimi, materyal temini ve çalışmaların yönlendirilmesinden sonuçlanmasına kadar geçen süreçte, her aşamada, büyük özveriyle ilgilenen, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, danışman hocam Sayın Doç. Dr. Z. Sevgen PERKER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamım boyunca maneviyatı ile güç aldığım çok değerli rahmetli babama, varlıkları ile sevgili anneme, ikiz kardeşlerim Onur ve Uğur'a şükranlarımı sunuyorum.

Lale KARATAŞ  
16/05/2018



## İÇİNDEKİLER

|   | Sayfa |
|---|-------|
| ÖZET.....   | i     |
| ABSTRACT.....   | ii    |
| TEŞEKKÜR.....   | iii   |
| SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....                                      | x     |
| ŞEKİLLER DİZİNİ.....  | xi    |
| ÇİZELGELER DİZİNİ.....  | xxv   |
| 1.GİRİŞ.....  | 1     |
| 1.1.Problemin Tanımlanması.....                                       | 1     |
| 1.2. Çalışmanın Amacı.....  | 1     |
| 1.3. Çalışmanın Önemi.....  | 2     |
| 1.4. Sınırlılıklar.....   | 3     |
| 1.5.Kapsam.....   | 3     |
| 2.KURAMSAL TEMELLER.....  | 5     |
| 2.1. Mardin Kenti.....  | 5     |
| 2.1.1. Tarihçe.....   | 5     |
| 2.1.2. Coğrafi konum ve topografya.....                               | 7     |
| 2.1.3. Sosyokültürel ve ekonomik yapı.....                            | 7     |
| 3.MATERYAL VE YÖNTEM.....   | 9     |
| 3.1. Materyal.....  | 9     |
| 3.1.1. Mardin kentsel sit alanında bulunan ibadet yapıları.....       | 9     |
| 3.2.Yöntem.....   | 10    |
| 3.2.1. Yapı elemanı bazında malzeme kullanımı.....                    | 11    |
| 3.2.1.1.Düşey taşıyıcılar ve malzeme kullanımı.....                   | 13    |
| 3.2.1.2.Yatay taşıyıcılar ve malzeme kullanımı.....                   | 13    |
| 3.2.1.3.Merdivenler ve malzeme kullanımı.....                         | 14    |
| 3.2.1.4.Duvar boşlukları ve malzeme kullanımı.....                    | 14    |
| 3.2.1.5.Yardımcı elemanlar ve malzeme kullanımı.....                  | 14    |
| 3.2.2. Yapıda malzeme sorunları.....                                  | 14    |
| 3.2.2.1. Yapıda malzeme sorununa yol açan nedenler.....               | 15    |
| 3.2.2.1.1. İç nedenler.....   | 15    |
| 3.2.2.1.2. Dış nedenler.....  | 16    |
| 3.2.2.2. Yapı malzemesinde görülen sorunlar.....                      | 18    |
| 3.2.2.2.1. Kâgir (doğal taş ve tuğla) malzemede görülen sorunlar..... | 18    |
| 3.2.2.2.2. Ahşap malzemede görülen sorunlar.....                      | 21    |
| 3.2.2.2.3. Metal malzemede görülen sorunlar.....                      | 23    |
| 3.2.2.2.4. Harç, sıva ve boyada görülen sorunlar.....                 | 24    |
| 4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....  | 25    |
| 4.1. Ulu Cami (Cami-i Kebir).....                                     | 25    |
| 4.1.1. Konum.....   | 25    |
| 4.1.2. Tarihçe.....   | 25    |
| 4.1.3. Mekânsal Özellikler.....                                       | 27    |
| 4.1.4. Cephe özellikleri.....   | 28    |
| 4.1.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları.....                   | 32    |
| 4.1.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....                    | 34    |
| 4.1.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....                    | 34    |
| 4.1.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar.....                | 35    |

|   |     |
|---|-----|
| 4.1.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 39  |
| 4.1.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar .....           | 41  |
| 4.1.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar .....     | 41  |
| 4.1.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar .....    | 45  |
| 4.1.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 46  |
| 4.2. Melik Mahmud (Bab-Es Sur) Camii .....              | 49  |
| 4.2.1. Konum .....                                      | 49  |
| 4.2.2. Tarihçe .....                                    | 50  |
| 4.2.3. Mekânsal özellikler .....                        | 50  |
| 4.2.4. Cephe özellikleri .....                          | 51  |
| 4.2.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 55  |
| 4.2.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 57  |
| 4.2.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 57  |
| 4.2.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 57  |
| 4.2.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 64  |
| 4.2.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar .....           | 65  |
| 4.2.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar .....     | 66  |
| 4.2.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar .....    | 69  |
| 4.2.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 70  |
| 4.3. Latifiye (Abdülatif) Camii .....                   | 73  |
| 4.3.1. Konum .....                                      | 73  |
| 4.3.2. Tarihçe .....                                    | 74  |
| 4.3.3. Mekânsal özellikler .....                        | 76  |
| 4.3.4. Cephe özellikleri .....                          | 77  |
| 4.3.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 81  |
| 4.3.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 83  |
| 4.3.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 83  |
| 4.3.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 84  |
| 4.3.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 91  |
| 4.3.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar .....           | 93  |
| 4.3.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar .....     | 94  |
| 4.3.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar .....    | 99  |
| 4.3.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 99  |
| 4.4. Molla Hari (Halil) Süleyman Paşa Camii .....       | 103 |
| 4.4.1. Konum .....                                      | 103 |
| 4.4.2. Tarihçe .....                                    | 104 |
| 4.4.3. Mekânsal özellikler .....                        | 104 |
| 4.4.4. Cephe özellikleri .....                          | 105 |
| 4.4.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 106 |
| 4.4.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 108 |
| 4.4.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 108 |
| 4.4.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 109 |
| 4.4.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 110 |
| 4.4.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar .....           | 111 |
| 4.4.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar .....     | 111 |
| 4.4.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar .....    | 112 |
| 4.4.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 113 |
| 4.5. Şeyh Çabuk Camii .....                             | 116 |

|   |     |
|---|-----|
| 4.5.1. Konum.....                                       | 116 |
| 4.5.2. Tarihçe.....                                     | 117 |
| 4.5.3. Mekânsal özellikler .....                        | 118 |
| 4.5.4. Cephe özellikleri .....                          | 118 |
| 4.5.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 120 |
| 4.5.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 123 |
| 4.5.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 123 |
| 4.5.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 124 |
| 4.5.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 126 |
| 4.5.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 127 |
| 4.5.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 128 |
| 4.5.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 129 |
| 4.5.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 129 |
| 4.6. Teker (İbrahim Bey) Camii.....                     | 132 |
| 4.6.1. Konum.....                                       | 132 |
| 4.6.2. Tarihçe.....                                     | 133 |
| 4.6.3. Mekânsal özellikler .....                        | 133 |
| 4.6.4. Cephe özellikleri .....                          | 134 |
| 4.6.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 135 |
| 4.6.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 136 |
| 4.6.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 137 |
| 4.6.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 137 |
| 4.6.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 139 |
| 4.6.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 140 |
| 4.6.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 140 |
| 4.6.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 142 |
| 4.6.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 143 |
| 4.7. Pamuk (Dinari) Camii .....                         | 146 |
| 4.7.1. Konum.....                                       | 146 |
| 4.7.2. Tarihçe.....                                     | 147 |
| 4.7.3. Mekânsal özellikler .....                        | 147 |
| 4.7.4. Cephe özellikleri .....                          | 148 |
| 4.7.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 150 |
| 4.7.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 153 |
| 4.7.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 153 |
| 4.7.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 153 |
| 4.7.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 155 |
| 4.7.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 156 |
| 4.7.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 156 |
| 4.7.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 158 |
| 4.7.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 158 |
| 4.8. Hamidiye (Şeyh Zebun) Camii .....                  | 161 |
| 4.8.1. Konum.....                                       | 161 |
| 4.8.2. Tarihçe.....                                     | 162 |
| 4.8.3. Mekânsal özellikler .....                        | 163 |
| 4.8.4. Cephe özellikleri .....                          | 164 |
| 4.8.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 165 |
| 4.8.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 168 |



|   |     |
|---|-----|
| 4.8.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....        | 168 |
| 4.8.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar .....   | 169 |
| 4.8.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....       | 170 |
| 4.8.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....              | 171 |
| 4.8.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....        | 171 |
| 4.8.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....       | 174 |
| 4.8.5.6. Tespit çizelgeleri .....                         | 175 |
| 4.9. Reyhaniye Camii.....                                 | 178 |
| 4.9.1. Konum.....   | 178 |
| 4.9.2. Tarihçe.....                                       | 179 |
| 4.9.3. Mekânsal özellikler .....                          | 180 |
| 4.9.4. Cephe özellikleri .....                            | 180 |
| 4.9.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....      | 182 |
| 4.9.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....        | 185 |
| 4.9.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....        | 185 |
| 4.9.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar .....   | 185 |
| 4.9.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....       | 187 |
| 4.9.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....              | 189 |
| 4.9.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....        | 189 |
| 4.9.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....       | 192 |
| 4.9.5.6. Tespit çizelgeleri .....                         | 192 |
| 4.10. Zairi (Şeyh Muhammed Ezzerrar / Zarrar ) Camii..... | 195 |
| 4.10.1. Konum.....  | 195 |
| 4.10.2. Tarihçe.....                                      | 196 |
| 4.10.3. Mekânsal özellikler .....                         | 196 |
| 4.10.4. Cephe özellikleri .....                           | 197 |
| 4.10.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....     | 199 |
| 4.10.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....       | 201 |
| 4.10.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....       | 201 |
| 4.10.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar .....  | 201 |
| 4.10.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....      | 203 |
| 4.10.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....             | 205 |
| 4.10.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....       | 206 |
| 4.10.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....      | 209 |
| 4.10.5.6. Tespit çizelgeleri .....                        | 209 |
| 4.11. Hatuniyye (Sıttı Radviyye) Medresesi .....          | 212 |
| 4.11.1. Konum.....  | 212 |
| 4.11.2. Tarihçesi .....                                   | 213 |
| 4.11.3. Mekânsal özellikler .....                         | 214 |
| 4.11.4. Cephe özellikleri .....                           | 215 |
| 4.11.5. Malzeme sorunları.....                            | 217 |
| 4.11.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....       | 219 |
| 4.11.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....       | 219 |
| 4.11.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar .....  | 220 |
| 4.11.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....      | 225 |
| 4.11.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....             | 226 |
| 4.11.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....       | 227 |
| 4.11.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....      | 232 |

|  |     |
|--|-----|
| 4.12. Şehidiye Medresesi .....                           | 236 |
| 4.12.1. Konum.....                                       | 236 |
| 4.12.2. Tarihçe.....                                     | 237 |
| 4.12.3. Mekânsal özellikler .....                        | 239 |
| 4.12.4. Cephe özellikleri .....                          | 241 |
| 4.12.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 245 |
| 4.12.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 247 |
| 4.12.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 247 |
| 4.12.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 248 |
| 4.12.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 253 |
| 4.12.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 255 |
| 4.12.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 256 |
| 4.12.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 262 |
| 4.12.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 263 |
| 4.13. Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi .....             | 266 |
| 4.13.1. Konum.....                                       | 266 |
| 4.13.2. Tarihçe.....                                     | 267 |
| 4.13.3. Mekânsal özellikler .....                        | 267 |
| 4.13.4. Cephe özellikleri .....                          | 270 |
| 4.13.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 274 |
| 4.13.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 276 |
| 4.13.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 276 |
| 4.13.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 277 |
| 4.13.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 283 |
| 4.13.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 285 |
| 4.13.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 285 |
| 4.13.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 290 |
| 4.13.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 290 |
| 4.14. Kasımiye Medresesi .....                           | 293 |
| 4.14.1. Konum.....                                       | 293 |
| 4.14.2. Tarihçe.....                                     | 294 |
| 4.14.3. Mekânsal özellikler .....                        | 295 |
| 4.14.4. Cephe özellikleri .....                          | 297 |
| 4.14.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 301 |
| 4.14.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 304 |
| 4.14.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 304 |
| 4.14.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 306 |
| 4.14.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 309 |
| 4.14.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 311 |
| 4.14.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 312 |
| 4.14.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 314 |
| 4.14.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 315 |
| 4.15. Kırklar (Mar Aziz Behnam) Kilisesi .....           | 318 |
| 4.15.1. Konum.....                                       | 318 |
| 4.15.2. Tarihçe.....                                     | 319 |
| 4.15.3. Mekânsal özellikler .....                        | 320 |
| 4.15.4. Cephe özellikleri .....                          | 321 |
| 4.15.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 323 |

|  |     |
|--|-----|
| 4.15.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 326 |
| 4.15.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 326 |
| 4.15.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 327 |
| 4.15.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 329 |
| 4.15.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar.....            | 331 |
| 4.15.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 331 |
| 4.15.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 334 |
| 4.15.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 334 |
| 4.16. Meryem Ana Kilisesi .....                          | 337 |
| 4.16.1. Konum.....                                       | 337 |
| 4.16.2. Tarihçe.....                                     | 338 |
| 4.16.3. Mekânsal özellikler .....                        | 338 |
| 4.16.4. Cephe özellikleri .....                          | 339 |
| 4.16.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları .....    | 342 |
| 4.16.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 344 |
| 4.16.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar.....      | 344 |
| 4.16.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar ..... | 345 |
| 4.16.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar .....     | 348 |
| 4.16.5.3. Merdivenlerde Görülen Sorunlar .....           | 349 |
| 4.16.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar.....      | 350 |
| 4.16.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar.....     | 353 |
| 4.16.5.6. Tespit çizelgeleri .....                       | 354 |
| 5. SONUÇ .....   | 358 |
| KAYNAKLAR .....  | 366 |
| EKLER.....   | 366 |
| EK 1 .....   | 366 |
| ÖZGEÇMİŞ .....   | 369 |

## SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

### Kisaltmalar

### Açıklama

Kudeb  
Megep

Koruma Uygulama ve Denetim Büroları  
Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi



## ŞEKİLLER DİZİNİ

## Sayfa

|   |    |
|---|----|
| Şekil 2.1. Mardin haritası .....  | 7  |
| Şekil 2.2.Yapıda kullanılan taşlar .....  | 11 |
| Şekil 4.1. Ulu Camii'nin kent içindeki konumu .....   | 25 |
| Şekil 4.2. Kuzey cephesindeki batı kısmında kapatılmış revaklar .....   | 26 |
| Şekil 4.3. Ulu Cami/Ana mekânın kuzey cephesi- 1967(a), Ulu Cami Ana mekânın kuzey cephesi- 1968(b).....                                      | 27 |
| Şekil 4.4. Ulu Cami plan şeması .....   | 28 |
| Şekil 4.5. Ulu Cami cephe numaralandırılması .....  | 28 |
| Şekil 4.6. Ulu Cami Kuzey Cephesi .....   | 29 |
| Şekil 4.7. Ulu Cami Avluya açılan Güney Cephesi .....   | 30 |
| Şekil 4.8. Ulu Cami Sokağa açılan Güney Cephesi .....   | 30 |
| Şekil 4.9. Ulu Cami sokağa bakan doğu cephesi .....   | 31 |
| Şekil 4.10.Ulu Cami avluya bakan doğu cephesi .....   | 31 |
| Şekil 4.11. Ulu Cami batı cephesi .....   | 32 |
| Şekil 4.12.Ulu Camii'nde kullanılan özgün malzemeler .....  | 32 |
| Şekil 4.13. Ulu Cami'de ayaklar(a,b).....   | 34 |
| Şekil 4.14. Ulu Camii'nde ayaktaki bozulmalar .....   | 35 |
| Şekil 4.15. Yüzey kaybı(a), boşluk-delik(b), renk değişimi(c).....  | 35 |
| Şekil 4.16. Ulu Camii'nde iç mekândaki ayaklarda oyuklanma .....  | 35 |
| Şekil 4.17. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 36 |
| Şekil 4.18. Korozyon(pas lekesi)(a), hatalı onarım(b),oyuklanma ve renk değişimi(c) .....   | 36 |
| Şekil 4.19. Yüzey kaybı(d), hatalı onarım(e), bitki oluşumu(f).....   | 36 |
| Şekil 4.20. Hatalı onarım (çimento kullanımı)(g), renk değişimi(h) .....  | 37 |
| Şekil 4.21. Ulu Cami avluya bakan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 37 |
| Şekil 4.22. Renk değişimi(a), yüzey kirliliği(b), renk değişimi(c), bitkilenme(d), renk değişimi(e).....                                      | 37 |
| Şekil 4.23. Sokağa açılan güney cephesindeki duvarda bozulma türleri, yüzey kaybı(a), bitki oluşumu(b), yüzey kaybı(c) .....                  | 37 |
| Şekil 4.24. Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar....   | 38 |
| Şekil 4.25. Renk değişimi(a),çatlak(b), form kaybı(c).....  | 38 |
| Şekil 4.26. Bitkilenme(d), renk değişimi(e).....  | 38 |
| Şekil 4.27. Ulu Cami Doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar.....  | 38 |
| Şekil 4.28. Yüzey kirliliği(a), bitki oluşumu(b) .....  | 38 |
| Şekil 4.29. Ulu Cami Batı Cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 39 |
| Şekil 4.30. Çiçeklenme(a), bitki oluşumu(b) .....   | 39 |
| Şekil 4.31. Yüzey kaybı(c), hatalı onarım(d) .....  | 39 |
| Şekil 4.32. Ulu Camii'nde mekânlarda kullanılan döşeme türleri .....  | 40 |
| Şekil 4.33. 3 nolu mekânda sivri tonoz(a), 6 nolu mekânda çapraz tonozlar(b), 7 nolu mekânda beşik tonozlar(c), 8 nolu mekânda tonoz(d) ..... | 40 |
| Şekil 4.34. 3 numaralı mekânda sivri tonozda çiçeklenme(a), renk değişimi3 numaralı mekânda çapraz tonozda çiçeklenme(b) .....                | 40 |
| Şekil 4.35. 1 numaralı mekânda aşınma- renk değişimi(a), kubbede bitki oluşumu(b)..   | 40 |
| Şekil 4.36. 5 numaralı cephedeki merdiven(a), 6 numaralı cephedeki merdivenler(b) ..  | 41 |
| Şekil 4.37. Merdivende bitki oluşumu(a), aşınma (b).....  | 41 |
| Şekil 4.38. Ulu Camii'nde kullanılan pencere tipleri.....   | 42 |

|  |    |
|--|----|
| Şekil 4.39. Tip 1(a), Tip 2 dış görünüş(b) ve Tip 2(iç mekândan görünüş)(c), Tip 3(d)  | 42 |
| Şekil 4.40. Tip 4(a), Tip 5(b),Tip 6(b) ,Tip 7(d)  | 43 |
| Şekil 4.41. Ulu Camii'nde kullanılan kapı tipleri  | 43 |
| Şekil 4.42. Tip 1(1 numaralı kapı)(a), Tip 2(2 numaralı kapı)(b), Tip 3(3-4-5 numaralı kapılar)(c), Tip 4(6 numaralı kapı)(d), Tip 5(7 numaralı kapı)(e)   | 44 |
| Şekil 4.43. 6 numaralı pencerede çatlak – kırık, aşınma ve renk değişimi(a), kuzey cephesinde ikinci kat özgün olmayan pencerede korozyon(b), kuzey cephesinde ikinci kat özgün olmayan pencerede hatalı onarım(c) | 44 |
| Şekil 4.44. Kuzey cephe özgün olmayan pencerede hatalı onarım(a), 6 numaralı kapıda aşınma(b),7 numaralı kapıda aşınma ve renk değişimi(c)   | 44 |
| Şekil 4.45. Renk değişimi(a), kabuk ol.(b), renk değişimi(c)   | 45 |
| Şekil 4.46. Silmede bitki oluşumu(a), silmede bitki oluşumu(b)   | 45 |
| Şekil 4.47. Silmede bitki oluşumu(a), çörtende yüzey kaybı(b)  | 45 |
| Şekil 4.48. Melik Mahmud Camii'nin kent içindeki konumu  | 50 |
| Şekil 4.49. Melik Mahmud Camii plan şeması   | 51 |
| Şekil 4.50.Melik Mahmud Cami plan şeması üzerinde Cephelerin numaralandırılması  | 51 |
| Şekil 4.51.Cami kuzey cephesi  | 52 |
| Şekil 4.52. Camii sokağa açılan Güney Cephesi  | 53 |
| Şekil 4.53. Eyvan Kuzey Cephesi  | 53 |
| Şekil 4.54.Yapı doğu kanadının meydana bakan doğu cephesi  | 54 |
| Şekil 4.55. Yapı doğu kanadı avluya bakan batı cephesi   | 55 |
| Çizelge 4.6. Melik Mahmud Camii'nde kullanılan özgün malzemeler  | 56 |
| Şekil 4.56. Portalde kullanılan sütunlar   | 57 |
| Şekil 4.57. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar   | 58 |
| Şekil 4.58. Renk değişimi, çimento kullanımı(a), hatalı onarım(b)  | 58 |
| Şekil 4.59. Renk değişimi(c), renk değişimi ve çimento kullanımı(d)  | 58 |
| Şekil 4.60. Yüzey kirliliği(e)   | 58 |
| Şekil 4.61. Cami güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar  | 59 |
| Şekil 4.62. Çimento kullanımı(a), renk değişimi, çimento kullanımı(b), oyuklanma(c)  | 59 |
| Şekil 4.63. Çimento kullanımı(d),derz boşalması(e),çimento kullanımı ve renk değişimi(f)   | 59 |
| Şekil 4.64. Renk değişimi(g)   | 59 |
| Şekil 4.65. Yapının avluya bakan güney cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar   | 60 |
| Şekil 4.66. Renk değişimi, çimento kullanımı(a),yosunlaşma(b)  | 60 |
| Şekil 4.67. Çimento kullanımı(c), renk değişimi ve çimento kullanımı(d)  | 60 |
| Şekil 4.68. Meydancığa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar  | 61 |
| Şekil 4.69. Renk değişimi(a), Renk değişimi, çimento kullanımı(b)  | 61 |
| Şekil 4.70. Bitki oluşumu(c), hatalı onarım(d)   | 61 |
| Şekil 4.71. Renk değişimi(e), renk değişimi ve çimento kullanımı(f)  | 62 |
| Şekil 4.72. Avluya bakan batı cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar  | 62 |
| Şekil 4.73. Hatalı onarım(a),Yüzey kirliliği(b)  | 62 |
| Şekil 4.74. Çimento kullanımı, Renk değişimi   | 63 |
| Şekil 4.75. Mekân numaraları(a), 1 numaralı mekânda renk değişimi(b), 1 numaralı mekânda renk değişimi ve çiçeklenme(c)  | 63 |
| Şekil 4.76. Renk değişimi(a), renk değişimi(b), oyuklanma (c)  | 63 |
| Şekil 4.77. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe  | 64 |

|  |    |
|--|----|
| Şekil 4.78.1 numaralı mekânda kullanılan kubbe(a), 1 numaralı mekânda sivri tonoz kullanımı(b), 5 nolu mekânda beşik tonoz kullanımı(c), 8 nolu mekânda kullanılan yıldız tonoz(d) ..... | 64 |
| Şekil 4.79. 1 numaralı mekânda kubbede renk değişimi .....   | 65 |
| Şekil 4.80. 3 numaralı mekânda düz döşemede derz boşalması .....   | 65 |
| Şekil 4.81. 5 numaralı mekânda sivri tonozda hatalı onarım(a), 8 numaralı mekânda yıldız tonozda çiçeklenme, renk değişimi(b) .....  | 65 |
| Şekil 4.82. Yapıda merdiven kullanılan yerler .....  | 65 |
| Şekil 4.83. 1 numaralı merdivende aşınma .....   | 66 |
| Şekil 4.84. Tip 1(a),Tip 2(b),Tip 3(c) .....   | 67 |
| Şekil 4.85. Lokma parmaklıkta korozyon .....   | 67 |
| Şekil 4.86. Melik Mahmud Camii günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması .....   | 67 |
| Şekil 4.87. Tip 1(a), Tip 2(b) ,Tip 3(c), Tip 4(d) .....   | 68 |
| Şekil 4.88. 5 numaralı kapıda ahşapta yüzey kaybı, çatlak kırık, aşınma, renk değişimi(a), Kapıda metal kuşakta korozyon(b) .....  | 68 |
| Şekil 4.89. İç mekânda sivri kemer kullanımı(a), Sel sebilli eyvanda kullanılan sivri kemer üzerindeki yüzey kaybı(b) .....  | 69 |
| Şekil 4.90. Silmede yüzey kirliliği(a), Mukarnaslarda yüzey kirliliği(b) .....   | 69 |
| Şekil 4.91. Mukarnaslarda renk değişimi .....  | 70 |
| Şekil 4.92. Latifiye Camii'nin kent içindeki konumu .....  | 74 |
| Şekil 4.93. Latifiye Cami Portal (a), Latifiye Cami Portal (2017)(b) .....   | 74 |
| Şekil 4.94. Latifiye cami avlu cephesi, 1968 (a), Latifiye cami avlu cephesi, 2010 (b) .....   | 75 |
| Şekil 4.95. Latifiye cami avlu cephesi, 2017 .....   | 75 |
| Şekil 4.96. Latifiye cami avlu revakları, 1967(a), Latifiye cami avlu kuzeyindeki revaklar, 1968(b) .....  | 76 |
| Şekil 4.97. Latifiye Cami plan şeması .....  | 76 |
| Şekil 4.98. Latifiye Cami Cephe .....  | 77 |
| Şekil 4.99. Latifiye Cami Kuzey Cephesi .....  | 77 |
| Şekil 4.100. Latifiye Cami Güney Cephesi .....   | 78 |
| Şekil 4.101. Latifiye Cami ön avluya bakan doğu cephesi .....  | 79 |
| Şekil 4.102. Portaldeki süslemeler, 2017(a), portaldeki kitabeler, 2017(b) .....   | 79 |
| Şekil 4.103. Latifiye Cami iç avluya bakan doğu cephesi .....  | 80 |
| Şekil 4.104. Latifiye Cami iç avluya bakan doğu cephesi .....  | 80 |
| Şekil 4.105. Latifiye Cami'de ayaklar .....  | 83 |
| Şekil 4.106. Latifiye Camii'nde ayakta oyuklanma .....   | 83 |
| Şekil 4.107. Bahçe duvarlarında moloz taş kullanımı(a), Caminin sürekli duvarlarında ince yonu taş kullanımı(b), Kubbenin kasnak duvarında kesme taş kullanımı(c) .....                  | 84 |
| Şekil 4.108. Portaldeki bozulmalar .....   | 84 |
| Şekil 4.109. Renk değişimi(a), Kabuk oluşumu(b) .....  | 85 |
| Şekil 4.110. Çiçeklenme(c), Çiçeklenme(d) .....  | 85 |
| Şekil 4.111. 1 numaralı duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 85 |
| Şekil 4.112. Çiçeklenme(a), Boşluk-delik(b), Derz boşalması(c) .....   | 86 |
| Şekil 4.113. Yosunlanma, Renk Değişimi(d), Çiçeklenme- Renk değişimi(e), Yosunlanma- Renk Değişimi(f) .....  | 86 |
| Şekil 4.114. 2 numaralı duvarlarda bozulmalar .....  | 86 |
| Şekil 4.115. Çiçeklenme ve Renk Değişikliği (a), Oyuklanma(b), Yüzey Kirliliği(c) .....  | 87 |

|  |     |
|--|-----|
| Şekil 4.116. Duvarda Kabuk Oluşumu ve Yosunlaşma(d),Yüzey Kirliliği(e) .....   | 87  |
| Şekil 4.117. Latifiye Cami 3 numaralı duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 87  |
| Şekil 4.118. Renk Değişimi(a), Oyuklanma(b), Pas Lekesi(c) .....   | 87  |
| Şekil 4.119. Hatalı onarım(d), Renk Değişimi- Çiçeklenme(e), Yüzey kirliliği(f) .....  | 88  |
| Şekil 4.120. Hatalı Onarım(g), Çiçeklenme- Yüzey Kirliliği(h), Renk Değişimi(ı).....   | 88  |
| Şekil 4.121. Parça kaybı(j), Yüzey Kaybı(k), Bitki Oluşumu(l).....   | 88  |
| Şekil 4.122. 4 numaralı duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 89  |
| Şekil 4.123. Yüzey Kirliliği(a), Derz Boşalması(b), Çiçeklenme ve Renk Değişimi(c)   | 89  |
| Şekil 4.124. Çatlak(d), kavlanma(e,f) .....  | 89  |
| Şekil 4.125. Latifiye Cami Batı Cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar .....  | 90  |
| Şekil 4.126. Yüzey Kirliliği ve renk değişimi(a), renk değişimi(b), renk değişimi(c) ....  | 90  |
| Şekil 4.127. İç mekânda form Kaybı(a),İç duvarda hatalı onarım(b), Duvarda hatalı onarım(c).....   | 90  |
| Şekil 4.128. Çiçeklenme, renk değişimi(a),iç duvarda oyuklanma(b), iç mekânda boşluk-delik(b).....   | 91  |
| Şekil 4.129. Latifiye Cami tonoz ve kubbe .....  | 91  |
| Şekil 4.130. Selsebil tonozunda çiçeklenme(a) ve renk değişimi, selsebin havuzunda yosunlaşma(b).....  | 92  |
| Şekil 4.131. Latifiye Cami ön avludan görünüş .....  | 92  |
| Şekil 4.132. Avlu zemin döşemesinde aşınma(a),Avlu zemin döşemesinde taşlar arasında yosunlaşma(b), Üst avlu döşemesi zemininde renk değişimi(d) .                         | 93  |
| Şekil 4.133. İç mekânda sivri tonozda iç mekânda görülen çiçeklenme ve renk değişimi(a), İç mekânda tonozda kavlanma(b).....   | 93  |
| Şekil 4.135. Üst avluya çıkan merdiven görünüşü.....   | 93  |
| Şekil 4.136. Üst avludaki merdivende Oyuklanma(a),Aşınma(b),Çiçeklenme(c),Yüzey kirliliği(d),Yosunlaşma(e).....  | 94  |
| Şekil 4.137. Latifiye Cami Cephe .....   | 94  |
| Şekil 4.138. Latifiye Cami Kuzey Cephesindeki pencere ve kapılar.....  | 95  |
| Şekil 4.139. Latifiye Cami Güney Cephesindeki pencere ve kapılar .....   | 96  |
| Şekil 4.140. Latifiye Cami ön avluya bakan doğu cephesindeki pencere ve kapılar .....  | 97  |
| Şekil 4.141. Latifiye Cami iç avluya bakan doğu cephesindeki pencere ve kapılar .....  | 97  |
| Şekil 4.142. Latifiye Cami batı cephesindeki pencere ve kapılar .....  | 98  |
| Şekil 4.143. Ahşap yüzeyinde aşınma(a),Metal elemanlarda paslanma(b),Metal elemanlarda paslanma(c) .....   | 98  |
| Şekil 4.144. Batı cephesindeki metal kapıda paslanma(a), Güney cephesindeki ahşap kapılarda nem sorunu, çatlak oluşumu, ahşap yüzeyinde aşınma ve renk değişimi(b,c) ..... | 99  |
| Şekil 4.145. Yapının kuzey cephesindeki kemerler(a), Yapının batı cephesindeki kemerler(b), İç mekânda kemer kullanımı(c) .....  | 99  |
| Şekil 4.146. Form Kaybı(a), Hatalı Onarım(b), Kavlanma(c) .....  | 100 |
| Şekil 4.147. Molla Hari Camii kent içindeki konumu .....   | 104 |
| Şekil 4.148. Molla Hari Cami zemin kat plan şeması.....  | 105 |
| Şekil 4.149. Plan şemasında Cephe Numaraları .....   | 105 |
| Şekil 4.150. Molla (Halil) Camii -1 numaralı cephe(a), Molla (Halil) Camii -2 numaralı cephe(b) .....  | 106 |
| Şekil 4.151. Plan şemasında ayaklar(a), Plan şemasında sütunceler(b).....  | 108 |
| Şekil 4.152. İç mekândaki ayaklar .....  | 108 |
| Şekil 4.153. 1 numaralı cephede bozulmalar .....   | 109 |



|   |     |
|---|-----|
| Şekil 4.154. Derz boşalması, renk değişimi(a), çimento kullanımı(b).....  | 109 |
| Şekil 4.155. 2 numaralı cephede duvarda renk değişimi, çimento kullanımı .....  | 109 |
| Şekil 4.156. Mekân şemasında döşeme numaralandırılması .....  | 110 |
| Şekil 4.157. 1 numaralı mekânda sivri tonozlarda sıvada malzeme kaybı .....   | 110 |
| Şekil 4.158. Merdivende aşınma.....   | 111 |
| Şekil 4.159. Plan şemasında pencereler(a), Kullanılan pencere tipi(b) .....   | 111 |
| Şekil 4.160. Plan şemasında kapılar.....  | 112 |
| Şekil 4.161. Kapı üzerindeki kemerde çimento kullanımı.....   | 112 |
| Şekil 4.162. Şeyh Çabuk Camii kent içindeki konumu .....  | 117 |
| Şekil 4.163. 1967 Kasım durumuna göre plan(a), 2018 Şubat durumuna göre plan (b)<br>.....                               | 118 |
| Şekil 4.164. Şeyh çabuk Cami Zemin kat plan şeması .....  | 118 |
| Şekil 4.165. Plan şemasında Cephe Numaraları .....  | 119 |
| Şekil 4.166. Şeyh Çabuk Cami güney cephesi(1 numaralı cephe) .....  | 119 |
| Şekil 4.167. Şeyh Çabuk Cami Batı Cephesi(2 numaralı cephe).....  | 120 |
| Şekil 4.168. Şeyh Çabuk Cami Avlu Kuzey Cephesi(3 numaralı cephe).....  | 120 |
| Çizelge 4.21. Şeyh çabuk cami kullanılan özgün malzemeler.....  | 122 |
| Şekil 4.169. Şeyh Çabuk Cami zemin kat planında ayaklar .....   | 123 |
| Şekil 4.170. Ayakta hatalı onarım.....  | 123 |
| Şekil 4.171. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....   | 124 |
| Şekil 4.172. Hatalı onarım(a), Renk değişimi(b) .....   | 124 |
| Şekil 4.173. Yüzey kaybı(c), boşluk-delik oluşumu ve pas lekesi(d).....   | 125 |
| Şekil 4.174. Hatalı onarım(e), yüzey kaybı ve renk değişimi(f).....   | 125 |
| Şekil 4.175.Şeyh Çabuk Cami batı cephesinde duvarda derz boşalması(a),hatalı<br>onarım(b) .....                         | 125 |
| Şekil 4.176. Şeyh Çabuk Cami batı cephesinde duvarda renk değişimi, hatalı onarım                                       | 125 |
| Şekil 4.177. İç mekânda mihrapta hatalı onarım.....   | 126 |
| Şekil 4.178. Mekânlarda kullanılan üst örtü ve döşeme türleri.....  | 126 |
| Şekil 4.179. 2 numaralı mekânda beşik ve çapraz tonoz kullanımı (a),5 numaralı<br>mekânda sivri tonoz (b) .....         | 127 |
| Şekil 4.180. 1 numaralı mekânda bitki ve yosun oluşumu (a), 4 numaralı mekânda sivri<br>tonozda harç dökülmesi (b)..... | 127 |
| Şekil 4.181. Merdivende aşınma.....   | 127 |
| Şekil 4.182. Şeyh Çabuk Camii'nde kullanılan pencere tipleri .....  | 128 |
| Şekil 4.183. Tip 1(1-2-3-4-5-6-7 nolu pencereler)(a,b) .....  | 128 |
| Şekil 4.184. Şeyh Çabuk Camii'nde kullanılan kapı tipleri.....  | 128 |
| Şekil 4.185. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b) .....   | 129 |
| Şekil 4.186. Teker (İbrahim Bey) Camii kent içindeki konumu.....  | 133 |
| Şekil 4.187. Plan şemasında mekân numaraları .....  | 134 |
| Şekil 4.188. Plan şemasında Cephe Numaraları .....  | 134 |
| Şekil 4.189. Teker Cami güney cephesi(1 numaralı cephe).....  | 135 |
| Şekil 4.190. Teker Cami avlu Batı Cephesi(2 numaralı cephe).....  | 135 |
| Şekil 4.191. İç mekândaki ayaklarda hatalı onarım .....   | 137 |
| Şekil 4.192. 1 numaralı cephede bozulmalar .....  | 137 |
| Şekil 4.193. Yüzey kirliliği(a), Pas lekesi(b), Hatalı onarım(c).....   | 138 |
| Şekil 4.194.2 numaralı cephede bozulmalar .....   | 138 |
| Şekil 4.195. Yüzey Kirliliği(a), Derz Boşalması(b), Yüzey kaybı(c).....   | 138 |
| Şekil 4.196. Hatalı onarım(d), Hatalı onarım(e) .....   | 138 |

|  |     |
|--|-----|
| Şekil 4.197. İç mekân duvarlarında renk değişimi, hatalı onarım(a,b) .....   | 139 |
| Şekil 4.198. Plan şemasında döşeme türleri gösterimi.....  | 139 |
| Şekil 4.199. 3 numaralı mekânda sivri tonozda renk değişimi, çimento kullanımı(a), 3 numaralı mekânda düz döşemede yosun oluşumu(b) .....          | 139 |
| Şekil 4.200. 1 numaralı mekândaki tonozda renk değişimi, çimento kullanımı .....   | 140 |
| Şekil 4.201. Merdivende yüzey kirliliği.....   | 140 |
| Şekil 4.202. Teker Cami’de kullanılan pencere tipleri .....  | 140 |
| Şekil 4.203. Tip 1(1 nolu pencere) (a), Tip 2(2-3 nolu pencere)(b,c).....  | 141 |
| Şekil 4.204. Tip 3(3-4 nolu pencere)(a), Tip 4(6-7 nolu pencere)(b) .....  | 141 |
| Şekil 4.205. Teker Camii’nde kullanılan kapı tipleri .....   | 142 |
| Şekil 4.206. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b) .....  | 142 |
| Şekil 4.207. Pamuk Cami kent içindeki konumu .....   | 147 |
| Şekil 4.208. Pamuk Cami zemin kat planı .....  | 148 |
| Şekil 4.209. Pamuk Cami asma kat planı.....  | 148 |
| Şekil 4.210. Plan şemasında Cephe Numaraları .....   | 149 |
| Şekil 4.211. Pamuk Cami-1 numaralı cephe.....  | 149 |
| Şekil 4.212. Pamuk Cami kuzey cephesi(1 numaralı cephe) Görünüşü .....   | 149 |
| Şekil 4.213. Pamuk Cami Batı görünüşü (2 numaralı cephe).....  | 150 |
| Şekil 4.214. Pamuk Cami güney cephesi (3 numaralı cephe).....  | 150 |
| Çizelge 4.31. Pamuk cami kullanılan özgün malzemeler .....   | 152 |
| Şekil 4.215. Pamuk Cami zemin kat planında ayaklar.....  | 153 |
| Şekil 4.216. Kuzey cephesinde yüzey kayıpları, yüzey kirliliği, renk değişimleri hatalı onarımlar .....  | 154 |
| Şekil 4.217. Mihrapta renk değişimi, hatalı onarım(a), yüzey kaybı ve hatalı onarım(b) .....   | 154 |
| Şekil 4.218. Hatalı onarım(çimento kullanımı).....   | 154 |
| Şekil 4.219. Abdesthane(2 numaralı mekân) duvarlarında çimento kullanımı(hatalı onarım).....   | 155 |
| Şekil 4.220. Mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe(a, b).....   | 155 |
| Şekil 4.221. (1 numaralı mekânda) üst örtü(a), 3 numaralı mekânda üst örtü(b) .....  | 156 |
| Şekil 4.222. Merdivende yüzey kaybı.....   | 156 |
| Şekil 4.223. Pamuk Cami kullanılan pencere tipleri(a,b) .....  | 156 |
| Şekil 4.224. Tip1 (1-2-3 numaralı pencereler)(a,b), Tip 2(4 numaralı pencereler)(c) ..   | 157 |
| Şekil 4.225. Pamuk Cami Kullanılan kapı tipleri .....  | 157 |
| Şekil 4.226. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b), 3 numaralı kapı(c), 4 numaralı kapı(d).....   | 158 |
| Şekil 4.227. İç mekânda ahşap elemanlar .....  | 158 |
| Şekil 4.228. Hamidiye Camii kent içindeki konumu .....   | 163 |
| Şekil 4.229. 1967 Kasım plan .....   | 163 |
| Şekil 4.230. Hamidiye Cami kuzey kanadı revaklı kısım, 1967 (a), Hamidiye Cami kuzey kanadındaki revakların kapatılmış mevcut durumu, 2017(b)..... | 164 |
| Şekil 4.231. Hamidiye Cami, Kubbe onarım Tarihi .....  | 164 |
| Şekil 4.232. Hamidiye Cami plan şeması .....   | 165 |
| Şekil 4.233. Hamidiye Cami Cephe.....  | 165 |
| Şekil 4.234. 1 numaralı cephe .....  | 166 |
| Şekil 4.235. 2 numaralı cephe(a), 3 numaralı cephe(b) .....  | 166 |
| Şekil 4.236. Medrese plan şemasında ayak kullanılan mekânlar.....  | 169 |
| Şekil 4.237. Renk değişimi .....   | 169 |

|  |     |
|--|-----|
| Şekil 4.238. Cami sokağa bakan doğu cephesindeki duvarda renk değişimi.....  | 170 |
| Şekil 4.239. Cami avluya bakan doğu cephesindeki duvarlarda bozulmalar.....  | 170 |
| Şekil 4.240. Renk değişimi(a), Bitki oluşumu(b), Çiçeklenme(c).....  | 170 |
| Şekil 4.241. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe.....  | 171 |
| Şekil 4.242. 3 numaralı mekânda kubbe kullanımı(a), 4 numaralı mekânda kullanılan<br>çapraz tonoz(b) .....   | 171 |
| Şekil 4.243. Kubbede yüzey kirliliği .....   | 172 |
| Şekil 4.244. Merdivende yüzey kaybı, aşınma .....  | 172 |
| Şekil 4.245. Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması<br>.....  | 173 |
| Şekil 4.246. Tip 1(1 nolu pencere)(a), Tip 2(2 nolu pencere)(b), Tip 3(3-4 nolu<br>pencereler)(c), Tip 4 (5 nolu pencereler)(d) .....                            | 173 |
| Şekil 4.247. 1 nolu ahşap pencerelerde renk değişimi(a),2 nolu ahşap pencerede aşınma,<br>renk değişimi(b), 5 nolu ahşap pencerede aşınma, renk değişimi(c)..... | 174 |
| Şekil 4.248. Hamit Cami günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde<br>numaralandırılması .....   | 174 |
| Şekil 4.249. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b) .....  | 174 |
| Şekil 4.250. 2 numaralı kapıda çatlak –kırık, Renk değişimi, Denizlikte aşınma .....   | 175 |
| Şekil 4.251. İç mekânda kemer kullanımı.....   | 175 |
| Şekil 4.252. Silmede kabuk oluşumu.....  | 176 |
| Şekil 4.253. Reyhaniye Camii kent içindeki konumu.....   | 180 |
| Şekil 4.254. Reyhaniye Cami, 1967 .....  | 180 |
| Şekil 4.255. Reyhaniye Cami, 1967(a), Reyhaniye Cami, 2017(b).....   | 181 |
| Şekil 4.256. Reyhaniye Cami plan şeması .....  | 181 |
| Şekil 4.257. Reyhaniye cami cephe .....  | 182 |
| Şekil 4.258. Kuzey kanadı avluya bakan güney cephesi(1 numaralı cephe) .....   | 182 |
| Şekil 4.259. Doğu kanadı (cami) sokağa bakan güney cephesi(2 numaralı cephe).....  | 183 |
| Şekil 4.260. Batı kanadı avluya bakan batı cephesi (3 numaralı cephe).....   | 183 |
| Şekil 4.261. Medrese plan şemasında ayak kullanılan mekânlar.....  | 186 |
| Şekil 4.262. Kuzey kanadı avluya bakan güney cephesindeki duvarlarda çimento<br>kullanımı .....  | 187 |
| Şekil 4.263. Avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 187 |
| Şekil 4.264. Renk değişimi(a), Renk değişimi(b), Boşluk-delik(c).....  | 187 |
| Şekil 4.265. İç mekânda duvarda Yosunlaşma(a) , Çimento(b) kullanımı .....   | 188 |
| Şekil 4.266. İç mekânda duvarda yazılarda form kaybı.....  | 188 |
| Şekil 4.267. İç mekânda duvarda Çiçeklenme(a) , Renk değişimi(b).....  | 188 |
| Şekil 4.268. İç mekânda duvarda Hatalı onarım .....  | 188 |
| Şekil 4.269. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe.....  | 189 |
| Şekil 4.270. 1 numaralı mekânda kullanılan düz döşeme(a), 2 numaralı mekânda<br>kullanılan beşik tonoz(b).....   | 189 |
| Şekil 4.271. 5 numaralı mekânda çapraz tonoz kullanımı(a), 6 numaralı mekânda<br>kullanılan kubbe(b) .....   | 189 |
| Şekil 4.272. 2 numaralı mekânda düz döşemede yosunlaşma(a), 5 numaralı mekânda<br>çapraz tonozda sıva dökülmesi(b).....  | 190 |
| Şekil 4.273.Çapraz tonozda sıva dökülmesi .....  | 190 |
| Şekil 4.274. Yapıda mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması.....  | 190 |
| Şekil 4.275. Tip 1(1-2-3-4 nolu pencereler)(a), Tip 2(5 nolu pencere)(b).....  | 191 |

|  |     |
|--|-----|
| Şekil 4.276. Reyhaniye Cami günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması .....  | 191 |
| Şekil 4.277. Tip 1(1 ve 2 numaralı kapı)(a),Tip 2(3 numaralı kapı)(b), Tip 3(4 numaralı kapı)(c).....                                    | 192 |
| Şekil 4.278. Kemerde yüzey kaybı .....   | 192 |
| Şekil 4.279. Kemerde çiçeklenme, renk değişimi.....  | 193 |
| Şekil 4.280. Zairi Camii kent içindeki konumu .....  | 197 |
| Şekil 4.281. Zairi Cami Plan Şeması Ekler.....   | 197 |
| Şekil 4.282. Zairi Cami plan şeması .....  | 198 |
| Şekil 4.283. Zairi Cami Cephe.....   | 198 |
| Şekil 4.284. Cami Kuzey Cephesi.....   | 199 |
| Şekil 4.285. Camii Sokağa Açılan Güney Cephesi.....  | 199 |
| Şekil 4.286. Yapı ekleri avluya açılan güney cephesi (3 numaralı cephe) .....  | 200 |
| Şekil 4.287. Cami plan şemasında ayak kullanılan mekânlar(a,b), Cami kuzey cephesinde süs amaçlı kullanılan sütunlar(c).....             | 202 |
| Şekil 4.288. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 203 |
| Şekil 4.289. Renk değişimi(a), Renk değişimi ve Hatalı onarım(b) .....   | 203 |
| Şekil 4.290. Form Kaybı(c), Renk değişimi(d).....  | 203 |
| Şekil 4.291. Ek yapılar avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda yüzey kaybı.....   | 204 |
| Şekil 4.292. Harim bölümünde iç mekânda duvarda renk değişimi .....  | 204 |
| Şekil 4.293. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe.....  | 205 |
| Şekil 4.294. 1 nolu mekânda düz döşeme(a), 2 nolu mekânda beşik tonoz(b) .....   | 205 |
| Şekil 4.295. 5 nolu mekânda kullanılan kubbe(c), 5 nolu mekânda çapraz tonoz kullanımı(d) .....  | 205 |
| Şekil 4.296. 5 numaralı mekânda çapraz tonozda sıva dökülmesi.....   | 206 |
| Şekil 4.297. Doğu kanadından avluya açılan merdiven.....   | 206 |
| Şekil 4.298. Yüzey kaybı(a), yüzey kaybı ve renk değişimi(b).....  | 207 |
| Şekil 4.299. Yapıda mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması.....  | 207 |
| Şekil 4.300. Tip 1(1nolu pencere)(a),Tip 2 (2 nolu pencere)(b),Tip 3 (3 nolu pencere)(c), Tip 4 (4-5-6-7-8 numaralı pencereler)(d) ..... | 208 |
| Şekil 4.301. Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması.....   | 208 |
| Şekil 4.302. Tip 1(1 ve 2 nolu kapı)(a), Tip 2(3 nolu kapı)(b) .....   | 209 |
| Şekil 4.303. 3 nolu kapıda aşınma .....  | 209 |
| Şekil 4.304. İbadet mekânında sivri kemer kullanımı .....  | 210 |
| Şekil 4.305. Hatuniye Medresesi kent içindeki konumu.....  | 214 |
| Şekil 4.306. Hatuniye Medresesi, güneyden .....  | 214 |
| Şekil 4.307. Hatuniye medresesi, kuzey eyvan kemeri kalıntısı(a), Hatuniye medresesi, Avluda örtülü revak kemerleri- (2010)(AUA)(b)..... | 215 |
| Şekil 4.308. Hatuniye Medresesi plan şeması.....   | 216 |
| Şekil 4.309. Plan şemasında cephe numaraları .....   | 216 |
| Şekil 4.310. 1 numaralı cephe- Cami güney Cephesi .....  | 217 |
| Şekil 4.311. Hatuniye Medresesi doğu cephesi-2 numaralı cephe.....   | 218 |
| Şekil 4.312. Hatuniye Medresesinde ayaklar(a), Hatuniye Medresesinde ayaklar(b) ..   | 220 |
| Şekil 4.313. Ayakta yüzey kaybı (a) , renk değişimi ve hatalı teknik onarım (b).....   | 220 |
| Şekil 4.314. Ayakta çimento k.(a), ayakta çimento kullanımı(b) ,hatalı onarım (c).....   | 221 |
| Şekil 4.315. Yapının güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 222 |
| Şekil 4.316. Çiçeklenme (a-b), Renk değişimi (c) .....   | 222 |
| Şekil 4.317. Kavlanma(d), Form kaybı(e) .....  | 222 |

|  |     |
|--|-----|
| Şekil 4.318. Yüzey kirliliği, bitki oluşumu, yosunlaşma(f) .....   | 223 |
| Şekil 4.319. Çimento kullanımı (h), Renk değişimi(g) .....   | 223 |
| Şekil 4.320. Hatuniye Medresesi ön avluya bakan doğu cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 223 |
| Şekil 4.321. Yosun Oluşumu(a), Renk Değişimi(b) .....  | 224 |
| Şekil 4.322. Çiçeklenme(c -d) .....  | 224 |
| Şekil 4.323. Çimento kullanımı(a),Derz boşalması (b) .....   | 224 |
| Şekil 4.324. Renk değişimi(a), Çiçeklenme(b),Derz boşalması(c),Çimento kullanımı(d) .....  | 225 |
| Şekil 4.325. İç avluda bozulmalar .....  | 225 |
| Şekil 4.326. Çimento k.,yosunlaşma(a-b), Yüzey kirliliği(c), Oyuklanma, yosunlaşma(d) .....  | 225 |
| Şekil 4.327. İç avluda bozulmalar .....  | 226 |
| Şekil 4.328. Boşluk -delik,Derz boşalması(a),yüzey kaybı(b),çimento kullanımı(c) ...   | 226 |
| Şekil 4.329. Hatuniyye medresesi tonoz (a) ve kubbe (b) .....  | 227 |
| Şekil 4.330. Renk değişimi(a), Aşınma(b), Tonozda çiçeklenme(c) .....  | 227 |
| Şekil 4.331. Doğu cephesindeki merdiven görünüşü .....   | 228 |
| Şekil 4.332. Yüzey kaybı(a), aşınma(b) .....   | 228 |
| Şekil 4.333. Hatuniyye medresesi güney cephesinde duvar boşlukları .....   | 229 |
| Şekil 4.334. Hatuniye medresesi doğu cephesinde duvar boşlukları .....   | 229 |
| Şekil 4.335. Cephedeki ahşap pencerelerde çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi .....  | 230 |
| Şekil 4.336. Dışlıkta renk değişimi(a),Dışlıkta çimento kullanımı(b),Hatalı onarım(c) Hatalı onarım(d) .....   | 230 |
| Şekil 4.337. Doğu cephesindeki giriş ahşap kapıda yüzey kaybı, Çatlak-kırık, , biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi(a), Güney cephesindeki giriş ahşap kapıda yüzey kaybı, Çatlak-kırık, , biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi(b) ..... | 231 |
| Şekil 4.338. Bahçe giriş kapısında paslanma(a), Metal kapıda paslanma(b) .....   | 231 |
| Şekil 4.339. Yapının güney cephesinde kemer kullanımı(a), Yapının doğu cephesinde kemer kullanımı(b), İç avluda kemer kullanımı(c) .....   | 232 |
| Şekil 4.340.İç mekânda kapı üzerinde kemer kullanımı(a), İç mekânda pencere üzerinde kemer kullanımı(b), İç avluda pencere üzerinde kemer kullanımı(c) .....   | 232 |
| Şekil 4.341. Kemerde kavlanma(a), Kemerde renk değişimi(b) .....   | 232 |
| Şekil 4.342. Hatalı onarım(a), Kemerde renk değişimi (b) .....   | 233 |
| Şekil 4.343. Tromp kullanımı(a), İç avludaki şebekeler(b) .....  | 233 |
| Şekil 4.344. Silmede kabuk oluşumu, yosunlaşma, bitki oluşumu(a), Çörtende yüzey kaybı(b) .....  | 234 |
| Şekil 4.345. Mukarnaslarda çimento kullanımı(a), Şebekede yüzey kirliliği(b) .....   | 234 |
| Şekil 4.346. Şehidiye Medresesi'nin kent içindeki konumu .....   | 238 |
| Şekil 4.347. Şehidiye Medresesi, 1967(a), Şehidiye Medresesi batı kanadı, 1968(b,c) .....  | 239 |
| Şekil 4.348. Doğu cephesi,1968 (a), Doğu cephesi,2017(b) .....   | 239 |
| Şekil 4.349. Güney cephesi,1968(a), Güney cephesi, 2017(b) .....   | 239 |
| Şekil 4.350. Kuzey eyvanı, 1968 (a), Kuzey eyvanı, 2017(b) .....   | 240 |
| Şekil 4.351. Şehidiye Medresesi plan şeması .....  | 241 |
| Şekil 4.352. Şehidiye Medresesi plan şeması .....  | 241 |
| Şekil 4.353. Şehidiye Medresesi Cephe .....  | 243 |
| Şekil 4.354. 1 numaralı cephe .....  | 243 |

|   |     |
|---|-----|
| Şekil 4.355. 2 numaralı cephe .....   | 244 |
| Şekil 4.356. 3 numaralı cephe .....   | 245 |
| Şekil 4.357. 4 numaralı cephe .....   | 245 |
| Şekil 4.358. 5 numaralı cephe .....   | 246 |
| Şekil 4.359. Medrese plan şemasında ayak kullanılan mekânlar .....  | 248 |
| Şekil 4.360. Batı kanadında ayaklar(a), Güney cephesinde süs amaçlı kullanılan sütunlar(b) .....  | 248 |
| Şekil 4.361. Yapıda ayaktaki bozulmalar .....   | 249 |
| Şekil 4.362. Çimento kullanımı(a), Renk değişimi(b) .....   | 249 |
| Şekil 4.363. Medrese avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 250 |
| Şekil 4.364. Çiçeklenme(a), Yüzey kirliliği(b) .....  | 250 |
| Şekil 4.365. Çiçeklenme, Renk değişimi(c), Çiçeklenme(d) .....  | 250 |
| Şekil 4.366. Avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....   | 251 |
| Şekil 4.367. Form kaybı(a), Renk değişimi ve Çimento kullanımı(b) .....   | 251 |
| Şekil 4.368. Çimento kullanımı(c), Çimento kullanımı(d) .....   | 251 |
| Şekil 4.369. Renk değişimi(e) .....   | 252 |
| Şekil 4.370. Yapının doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 252 |
| Şekil 4.371. Renk değişim(a) Renk değişimi, Çimento kullanımı(b), Yüzey kirliliği(c) .....  | 253 |
| Şekil 4.372. Renk değişimi(d), Çimento kullanımı(e) .....   | 253 |
| Şekil 4.373. Batı Cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 253 |
| Şekil 4.374. Çimento kullanımı(a), Çiçeklenme(b) .....  | 254 |
| Şekil 4.375. İç mekânda duvarlarda bozulmalar: Çiçeklenme(a), Çiçeklenme, renk değişimi(b), Çiçeklenme(c) .....   | 254 |
| Şekil 4.376. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe .....  | 255 |
| Şekil 4.377. 2 numaralı mekânda kullanılan beşik tonoz(a), 3 numaralı mekânda beşik tonoz kullanımı(b), 13 numaralı mekânda kullanılan çapraz tonozlar(c) ..... | 255 |
| Şekil 4.378. 1 numaralı mekânda düz döşemede aşınma(a), 2 numaralı mekânda beşik tonozda çiçeklenme(b) .....  | 255 |
| Şekil 4.379. 12 numaralı mekânda çapraz tonozda çiçeklenme(a), 13 numaralı mekânda çapraz tonozda çiçeklenme, renk değişimi(b) .....                            | 256 |
| Şekil 4.380. Batı kanadından avluya açılan merdiven .....   | 256 |
| Şekil 4.381. Merdivende aşınma .....  | 257 |
| Şekil 4.382. Yapıda mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması .....  | 258 |
| Şekil 4.383. Tip 1(1 nolu pencere)(a), Tip 2 (2 nolu pencere)(b), Tip 3 (3 ve 4 nolu pencereler)(c), Tip 4(5-7 nolu pencereler)(d) .....                        | 259 |
| Şekil 4.384. Tip 5(6 nolu pencere)(a), Tip 6(8 nolu pencere)(b), Tip 7(9 nolu pencere)(c) .....   | 259 |
| Şekil 4.385. Tip 8(10-11-12-13-14 nolu pencereler)(a), Tip 9(15 nolu pencere)(b), Tip 10(16 nolu pencere)(c) .....  | 260 |
| Şekil 4.386. Tip 11(17-18 nolu pencereler)(a), Tip 12(19-20 nolu pencere)(b), Tip 13(21 nolu pencere)(c) .....  | 260 |
| Şekil 4.387. 17-18 nolu ahşap pencerelerde çatlak, aşınma, renk değişimi(a), .....  | 261 |
| 21 nolu ahşap pencerede çatlak, aşınma, renk değişimi(b) .....  | 261 |
| Şekil 4.388. Şehidiye medresesinde günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması .....  | 262 |
| Şekil 4.389. Tip 1(1 nolu kapı)(a), Tip 2(2 nolu kapı)(b), Tip 3(3 nolu kapı)(c), Tip 4(4 nolu kapı)(d) .....   | 263 |
| Şekil 4.390. Tip 5(5 ve 6 nolu kapı)(a), Tip 6(7 nolu kapı)(b), Tip 7(8 nolu Kapı)(c) .....   | 263 |

|   |     |
|---|-----|
| Şekil 4.391. Kemerlerde malzeme bozulmaları .....   | 264 |
| Şekil 4.392. Silmede yüzey kirliliği(a), Silmede çiçeklenme(b) .....  | 264 |
| Şekil 4.393. Silmede bitki oluşumu .....  | 264 |
| Şekil 4.394. Zinciriye Medresesi'nin kent içindeki konumu .....   | 269 |
| Şekil 4.395. Zinciriye Medresesi plan şeması.....   | 270 |
| Şekil 4.396. Zinciriye Medresesi plan şeması.....   | 271 |
| Şekil 4.397. Zinciriye Medresesi –giriş cephesi .....   | 272 |
| Şekil 4.398. Plan şemasında cepheler .....  | 272 |
| Şekil 4.399. Avlu Kuzey Cephesi(1 numaralı cephe) .....   | 273 |
| Şekil 4.400. Avlu Güney Cephesi(2 numaralı cephe).....  | 273 |
| Şekil 4.401. Sokağa açılan güney cephesi(3 numaralı cephe) .....  | 274 |
| Şekil 4.402. Avlu doğu cephesi(4 numaralı cephe) .....  | 275 |
| Şekil 4.403. Avlu Batı cephesi(5 numaralı cephe).....   | 275 |
| Şekil 4.404. Medrese zemin katta kullanılan ayaklar(a), Medrese üst katta kullanılan ayaklar(b).....  | 278 |
| Şekil 4.405. Yapıda ayaktaki bozulmalar Renk değişimi(a), Çimento kullanımı(b) ....   | 278 |
| Şekil 4.406. Medrese avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda hatalı onarım(çimento kullanımı) .....  | 279 |
| Şekil 4.407. Avlu güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 279 |
| Şekil 4.408. 1 numaralı duvarda çimento kul.(a), 2 numaralı duvarda kavlanma(b)....   | 280 |
| Şekil 4.409. Yapının doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar .....   | 280 |
| Şekil 4.410. Renk değişimi(a), Bitki Oluşumu(b) .....   | 280 |
| Şekil 4.411. Renk değişimi(c), Yüzey kaybı-derz boşalması ve renk değişimi(d).....  | 281 |
| Şekil 4.412. Form Kaybı(e) ve Oyuklanma(f) .....  | 281 |
| Şekil 4.413. Renk değişimi(g), Bitki oluşumu(h) .....   | 281 |
| Şekil 4.414. Oyuklanma(ı), yüzey kaybı-derz boşalması ve renk değişimi(j).....  | 282 |
| Şekil 4.415. derz boşalması(k), Oyuklanma(l) .....  | 282 |
| Şekil 4.416. Avlu doğu cephesi(4 numaralı cephe) duvarda malzeme bozulmaları ....   | 282 |
| Şekil 4.417. Yüzey kirliliği(a), Oyuklanma(b), form kaybı(c) .....  | 283 |
| Şekil 4.418. Avlu batı cephesi(5 numaralı cephe) malzeme bozulmaları.....   | 283 |
| Şekil 4.419. Derz boşalması, renk değişimi(a), form kaybı(b), renk değişimi(c).....   | 283 |
| Şekil 4.420. İç mekânda duvarlarda bozulmalar: çiçeklenme (a) , çiçeklenme- renk değişimi(b), çiçeklenme-renk değişimi(c), renk değişimi-çimento kullanımı(d) ,renk değişimi(e) ,çiçeklenme-renk değişimi(f)..... | 284 |
| Şekil 4.421. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe.....   | 285 |
| Şekil 4.422. 2 numaralı mekânda düz döşemede aşınma.....  | 285 |
| Şekil 4.423. Kubbede bitki oluşumu(a), 5 numaralı mekânda düz döşemede yosunlaşma(b).....   | 286 |
| Şekil 4.424. 11 numaralı mekânda düz döşemede aşınma(a), 12 numaralı mekânda kubbede çimento kullanımı(hatalı onarım)(b) .....  | 286 |
| Şekil 4.425. 12 numaralı mekânda sivri tonozda çiçeklenme, renk değişimi(a), 13 numaralı mekânda çapraz tonozda sıvada kabarma, dökülme(b).....   | 286 |
| Şekil 4.426. Merdivende yüzey kaybı, aşınma .....   | 287 |
| Şekil 4.427. Yapıda mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması.....   | 288 |
| Şekil 4.428. Tip 1 (1-2-4-5-6-7-nolu pencereler)(a), Tip 2(8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25 nolu pencereler)(b,c) .....  | 289 |
| Şekil 4.429. Tip 3 (6-26-27-28-29-31-32-33-34 nolu pencere)(a,b), Tip 4(3 nolu pencere)(c) .....  | 289 |

|  |     |
|--|-----|
| Şekil 4.430. Zinciriye Medresesi günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması .....   | 290 |
| Şekil 4.431. Tip 1(1 numaralı kapı)(a), Tip 2(2 numaralı kapı)(b), Tip 3(3-4 numaralı kapı)(c).....  | 290 |
| Şekil 4.432. Tip 5(5 ve 6 numaralı kapı)(a), Tip 6(7 numaralı kapı)(b), Tip 7(8 numaralı Kapı)(c), Tip 8(9 numaralı kapı)(d).....  | 291 |
| Şekil 4.433. 6 numaralı kapıda renk değişimi(a), 8 numaralı kapıda çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi ve denizlikte aşınma, lento ve sövede yüzey kaybı ve parça kopması(b) ..... | 291 |
| Şekil 4.434. Kasımiye Medresesi kent içindeki konumu.....  | 296 |
| Şekil 4.435. Kasımiye Medresesi zemin kat plan şeması .....  | 298 |
| Şekil 4.436. Kasımiye Medresesi ikinci kat plan şeması.....  | 298 |
| Şekil 4.437. Kasımiye Medresesi Plan şemasında Cephe Numaraları.....   | 300 |
| Şekil 4.438. Kasımiye Medresesi güney cephesi(1 numaralı cephe).....   | 300 |
| Şekil 4.439. Kasımiye Medresesi Batı Cephesi(2 numaralı cephe).....  | 301 |
| Şekil 4.440. Kasımiye Medresesi Avlu Kuzey Cephesi .....   | 301 |
| Şekil 4.441. Kasımiye Medresesi Avlu Güney Cephesi .....   | 302 |
| Şekil 4.442. Kasımiye Medresesi Avlu Doğu cephesi.....   | 302 |
| Şekil 4.443. Kasımiye Medresesi Avlu Batı Cephesi .....  | 303 |
| Şekil 4.444. Kasımiye Medresesinde zemin kat planında ayaklar(a), Kasımiye Medresesinde ikinci kat planında ayaklar(b).....  | 306 |
| Şekil 4.435. Ayakta yüzey kaybı, oyuklanma(a), Yüzeyde oyuklanma(b).....   | 307 |
| Şekil 4.446. Renk değişimi(a,b).....   | 307 |
| Şekil 4.447. Renk değişimi(a), Renk değişimi ve Hatalı onarım(b).....  | 307 |
| Şekil 4.448. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....  | 308 |
| Şekil 4.449. Oyuklanma(a), Oyuklanma (b), Yüzey kaybı, derz boşalması(c), Form kaybı(d).....   | 309 |
| Şekil 4.450. Yüzey kaybı (e),Yüzey kaybı(f), Kavlanma (g) .....  | 309 |
| Şekil 4.451. Kasımiye medresesi batı cephesinde duvarda renk değişimi.....   | 309 |
| Şekil 4.452. Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar   | 310 |
| Şekil 4.453. Hatalı onarım(a), Renk değişimi(b), Renk değişimi ve form kaybı(c) ....   | 310 |
| Şekil 4.454. Renk değişimi, kavlanma(d), Oyuklanma(e), Renk değişimi(f).....   | 310 |
| Şekil 4.455. Yapı Avlu Güney Cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar.....  | 311 |
| Şekil 4.456. Form kaybı, Renk değişimi, Hatalı onarım(a), Yüzey kaybı(b) .....   | 311 |
| Şekil 4.457. Kasımiye Medresesi'nde mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe.....  | 312 |
| Şekil 4.458. (1 numaralı mekânda) kubbede renk değişimi(a), 2 numaralı mekânda beşik tonozda çiçeklenme(b).....  | 312 |
| Şekil 4.459.10 numaralı mekânda sivri tonozda çiçeklenme- renk değişimi(a), Avluda(12 numaralı mekânda) aşınma ve renk değişimi(b).....  | 313 |
| Şekil 4.460. (13 numaralı mekânda)yıldız tonozda çiçeklenme(a), 19 numaralı mekânda kubbede yüzey kirliliği(b).....  | 313 |
| Şekil 4.461.Merdivende aşınma(a), Girişteki(güney cephesi) merdivende yüzey kaybı(b) .....   | 313 |
| Şekil 4.462. Kullanılan pencere tipleri.....   | 314 |
| Şekil 4.463. Tip 1(a), Tip 2(b), Tip 3(c),Tip 4(d), Tip 5(e) .....   | 315 |
| Şekil 4.464. Kullanılan kapı tipleri .....   | 315 |
| Şekil 4.466. Renk değişimi .....   | 316 |
| Şekil 4.467. Kırklar kilisesi kent içindeki konumu.....  | 321 |



|   |     |
|---|-----|
| Şekil 4.468. Kırklar Kilisesi vaziyet planı .....   | 322 |
| Şekil 4.469. Kırklar kilisesi zemin kat planı .....   | 323 |
| Şekil 4.470. Kırklar Kilisesi Plan şemasında Cephe Numaraları .....   | 324 |
| Şekil 4.471. Kırklar Kilisesi Batı cephesi(1 numaralı cephe) .....  | 324 |
| Şekil 4.472. Kırklar Kilisesi Güney Cephesi(2 numaralı cephe) .....   | 325 |
| Şekil 4.473. Okul kilisesi batı cephesi .....   | 325 |
| Şekil 4.474. Kırklar Kilisesi zemin kat planında ayaklar .....  | 328 |
| Şekil 4.475. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar .....   | 329 |
| Şekil 4.476. Form kaybı (a), Form kaybı(b), Renk değişimi ve Oyuklanma(c) .....   | 329 |
| Şekil 4.477. Çiçeklenme (e), Derz boşalması(f) .....  | 330 |
| Şekil 4.478. Hatalı onarım(g), Renk değişimi (h) .....  | 330 |
| Şekil 4.479. Kırklar Kilisesi güney cephesi form kaybı(a) .....   | 330 |
| Şekil 4.480. Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar .....  | 331 |
| Şekil 4.481. Çiçeklenme-renk de. (a), oyuklanma(b), Form kaybı- hatalı onarım(c) .....  | 331 |
| Şekil 4.482. Yapıda plan şemasında döşeme yerleri .....   | 332 |
| Şekil 4.483. 2 numaralı döşemede aşınma(a), 4 numaralı döşemede (kubbede) yüzey<br>kirliliği(b) .....   | 332 |
| Şekil 4.484. Plan şemasında merdiven yerleri .....  | 333 |
| Şekil 4.485. 1 nolu merdivende aşınma, hatalı onarımlar(a), 2 nolu merdivende yüzey<br>kirliliği(b) .....   | 333 |
| Şekil 4.486. Kırklar Kilisesi kullanılan pencere tipleri .....  | 334 |
| Şekil 4.487. Tip 1(a), Tip 2(b), Tip 3(c), Tip 4(d) .....   | 334 |
| Şekil 4.488. Kilisede kullanılan kapı tipleri .....   | 335 |
| Şekil 4.489. Kilisede kullanılan kapı tipleri .....   | 335 |
| Şekil 4.490. Tip 1(1 numaralı kapı)(a), Tip 2 (2-3-4 numaralı kapılar)(b), Tip 3 (5<br>numaralı kapı)(c), Tip 4 (6 numaralı kapı)(d) .....                | 335 |
| Şekil 4.491. Meryem Ana Kilisesi kent içindeki konumu .....   | 340 |
| Şekil 4.492. Meryem Ana Kilisesi zemin kat plan şeması .....  | 341 |
| Şekil 4.493. Meryem Ana Kilisesi Plan şemasında Cephe Numaraları .....  | 342 |
| Şekil 4.494. Meryem Ana Kilisesi avlu güney cephesi(1 numaralı cephe) .....   | 342 |
| Şekil 4.495. Meryem Ana Kilisesi Giriş Cephesi(2 numaralı cephe) .....  | 343 |
| Şekil 4.496. Meryem Ana Kilisesi 3 Numaralı Cephe .....   | 344 |
| Şekil 4.497. Sütunlarda hatalı onarım(çimento kullanımı) .....  | 346 |
| Şekil 4.498. Sütunda süslemelerde form kaybı .....  | 346 |
| Şekil 4.499 . Meryem Ana Kilisesi 1 numaralı duvarlarda bozulmalar .....  | 347 |
| Şekil 4.500. Yüzey kaybı ve yüzey kirliliği (a), Çimento kullanımı (b) .....  | 347 |
| Şekil 4.501. Pas lekesi(c), Pas lekesi(d), Pas lekesi ve Renk değişimi(e) .....   | 348 |
| Şekil 4.502. Meryem Ana Kilisesi batı 2 numaralı duvarda malzeme bozulmaları .....  | 348 |
| Şekil 4.503. Renk değişimi(a), Hatalı onarım(b), Yüzey kirliliği(c) .....   | 348 |
| Şekil 4.504. Avlu doğu cephesindeki duvarlarda yüzey kaybı, süslemelerde form kaybı<br>ve renk değişimi ve hatalı onarımlar .....                         | 349 |
| Şekil 4.505. Kilisede İç mekândaki tüm duvarlarda renk değişimi, hatalı onarım .....  | 349 |
| Şekil 4.506. Meryem Ana Kilisesi plan şemasında mekân numaralandırılması .....  | 350 |
| Şekil 4.507. (1 numaralı mekânda) sivri tonoz kullanımı(a), 2 numaralı mekânda haç<br>tonoz kullanımı(b), 4 numaralı mekânda haç tonoz kullanımı(c) ..... | 350 |
| Şekil 4.508. 2 numaralı mekândaki düz döşemede hatalı onarım(a) ,3 numaralı mekânda<br>düz döşemede aşınma(b) .....                                       | 351 |
| Şekil 4.509. Mekân numaraları(a), 2 numaralı mekânda Merdivende aşınma(b) .....   | 351 |

|   |     |
|---|-----|
| Şekil 4.510. 4 numaralı mekanda merdivende çiçeklenme,yosunlaşma,renk değişimi        | 352 |
| Şekil 4.511. Görünüşler üzerinde pencere numaralandırılması .....                     | 352 |
| Şekil 4.512. Tip 1(a),Tip 2(b),Tip 3(c),Tip 4(d),Tip 5(e) .....                       | 353 |
| Şekil 4.513. 5-6-7 numaralı ahşap pencerelerde çatlak-kırık, aşınma, renk değişimi .. | 353 |
| Şekil 4.514. Kilise plan şemasında kapı numaraları .....                              | 354 |
| Şekil 4.515. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b), 6 numaralı kapı(c).....          | 354 |
| Şekil 4.516. 5 numaralı kapı(a), 7 numaralı kapı(b) .....                             | 355 |
| Şekil 4.517. Korkuluklarda yüzey kirliliği .....                                      | 355 |



## ÇİZELGELER DİZİNİ

|   | Sayfa |
|---|-------|
| Çizelge 4.1. Ulu Camii'nde kullanılan özgün malzemeler .....  | 23    |
| Çizelge 4.2. Ulu Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....               | 32    |
| Çizelge 4.3. Ulu Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....               | 45    |
| Çizelge 4.4. Ulu Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....         | 46    |
| Çizelge 4.5. Ulu Camii'nin harç, sıva ve boya malzemelerinde karşılaşılan sorunlar.....                         | 47    |
| Çizelge 4.6. Melik Mahmud Camii'nde kullanılan özgün malzemeler .....   | 56    |
| Çizelge 4.7. Melik Mahmud Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 71    |
| Çizelge 4.8. Melik Mahmud Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 72    |
| Çizelge 4.9. Melik Mahmud Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar..... | 73    |
| Çizelge 4.10. Melik Mahmud Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar.....          | 73    |
| Çizelge 4.11. Latifiye Camii'nde kullanılan özgün malzemeler.....   | 82    |
| Çizelge 4.12. Latifiye Camii'nin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....     | 101   |
| Çizelge 4.13. Latifiye Camii'nin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar.....      | 102   |
| Çizelge 4.14. Latifiye Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....   | 103   |
| Çizelge 4.15. Latifiye Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....             | 103   |
| Çizelge 4.17. Molla(Halil) Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar.....      | 114   |
| Çizelge 4.18. Molla(Halil) Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar.....      | 115   |
| Çizelge 4.19. Molla(Halil) Camii yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar.....    | 116   |
| Çizelge 4.20. Molla(Halil) Camii harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....             | 116   |
| Çizelge 4.21. Şeyh çabuk cami kullanılan özgün malzemeler.....  | 122   |
| Çizelge 4.22. Şeyh çabuk Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar.....        | 130   |
| Çizelge 4.23. Şeyh çabuk Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar.....        | 131   |
| Çizelge 4.24. Şeyh Çabuk Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar.....  | 132   |
| Çizelge 4.25. Şeyh Çabuk Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar.....            | 132   |
| Çizelge 4.26. Teker cami kullanılan özgün malzemeler .....  | 136   |

|  |     |
|--|-----|
| Çizelge 4.27. Teker Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....          | 144 |
| Çizelge 4.28. Teker Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....          | 145 |
| Çizelge 4.29. Teker Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....        | 146 |
| Çizelge 4.30. Teker Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....                  | 146 |
| Çizelge 4.31. Pamuk cami kullanılan özgün malzemeler .....   | 152 |
| Çizelge 4.32. Pamuk(Dinari)Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....   | 160 |
| Çizelge 4.33. Pamuk(Dinari)Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....   | 161 |
| Çizelge 4.34. Pamuk Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....        | 162 |
| Çizelge 4.35.Pamuk Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....                   | 162 |
| Çizelge 4.36. Hamidiye camii'nde kullanılan özgün malzemeler .....   | 168 |
| Çizelge 4.37. Hamidiye Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....       | 177 |
| Çizelge 4.38. Hamidiye Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....       | 178 |
| Çizelge 4.39. Hamidiye Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....     | 179 |
| Çizelge 4.40. Hamidiye Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....               | 179 |
| Çizelge 4.41. Reyhaniye camii kullanılan özgün malzemeler .....  | 185 |
| Çizelge 4.42. Reyhaniye Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 194 |
| Çizelge 4.43. Reyhaniye Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 195 |
| Çizelge 4.44. Reyhaniye Cami de yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar ..... | 196 |
| Çizelge 4.45. Reyhaniye Cami de harç, sıva ve boya vb malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....               | 196 |
| Çizelge 4.46. Zairi camii'nde kullanılan özgün malzemeler .....  | 201 |
| Çizelge 4.47. Zairi cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....          | 211 |
| Çizelge 4.48. Zairi Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....          | 212 |
| Çizelge 4.49. Zairi Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....        | 213 |
| Çizelge 4.50.Zairi Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar                         | 213 |
| Çizelge 4.51.Teker Cami Kullanılan Özgün Malzemeler .....  | 219 |
| Çizelge 4.52. Hatuniye Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....  | 235 |
| Çizelge 4.53. Hatuniye Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....  | 236 |

|   |     |
|---|-----|
| Çizelge 4.54. Hatuniye Medresesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....     | 237 |
| Çizelge 4.55. Hatuniye Medresesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....               | 237 |
| Çizelge 4.56. Şehidiye Medresesi mekan çizelgesi .....  | 242 |
| Çizelge 4.57. Şehidiye Medresesi kullanılan özgün malzemeler.....   | 247 |
| Çizelge 4.58. Şehidiye Medresesinin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....    | 266 |
| Çizelge 4.59. Şehidiye Medresesinin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....    | 267 |
| Çizelge 4.60. Şehidiye Medresesinin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....  | 268 |
| Çizelge 4.61. Şehidiye Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar.....             | 268 |
| Çizelge 4.62. Zinciriye Medresesi mekânlar.....   | 271 |
| Çizelge 4.63. Zinciriye medresesi nde kullanılan özgün malzemeler.....  | 277 |
| Çizelge 4.64. Zinciriye Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 293 |
| Çizelge 4.65. Zinciriye Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 294 |
| Çizelge 4.66. Zinciriye Medresesinin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar ..... | 295 |
| Çizelge 4.67. Zinciriye Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....           | 295 |
| Çizelge 4.68. Kasımiye Medresesi mekanlar.....  | 299 |
| Çizelge 4.69. Kasımiye medresesi kullanılan özgün malzemeler.....   | 305 |
| Çizelge 4.70. Kasımiye Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....       | 318 |
| Çizelge 4.71. Kasımiye Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....       | 319 |
| Çizelge 4.72. Kasımiye Medresesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....     | 320 |
| Çizelge 4.73. Kasımiye Medresesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....               | 320 |
| Çizelge 4.74. Kırklar Kilisesi mekanlar.....  | 322 |
| Çizelge 4.75. Kırklar kilisesi'nde kullanılan özgün malzemeler.....   | 327 |
| Çizelge 4.76. Kırklar Kilisesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....         | 337 |
| Çizelge 4.77. Kırklar Kilisesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....         | 338 |
| Çizelge 4.78. Kırklar Kilisesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar .....       | 339 |
| Çizelge 4.79. Kırklar Kilisesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....                 | 339 |
| Çizelge 4.80. Meryem Ana Kilisesi Kullanılan Özgün Malzemeler.....  | 345 |
| Çizelge 4.81. Meryem Ana Kilisesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....      | 357 |

|  |     |
|--|-----|
| Çizelge 4.82. Meryem Ana Kilisesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar .....   | 358 |
| Çizelge 4.83. Meryem Ana Kilisesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar ..... | 359 |
| Çizelge 4.84. Meryem Ana Kilisesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar .....           | 359 |



## **1.GİRİŞ**

Mardin şehri, tarih boyunca önemli ticaret yolları üzerinde yer alması sebebiyle pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Çok farklı din ve etnik kökenli insanları yıllar boyunca bünyesinde barındırmıştır. Müslüman, Hristiyan, Yezidi gibi farklı din ve Türk, Ermeni, Süryani, Yakubi, Keldani, Nesturi farklı etnik kökenli insanlar bir arada huzur içinde yaşamışlardır(Alioğlu 1988). Bu sebeple farklı coğrafyalara, dinlere ve dillere ait birçok kültürü barındıran kozmopolit bir kenttir. Kent özgün yapım tekniği ve yöreye özgü malzeme ile inşa edilmiş yapılarıyla da kültür mirası bakımından oldukça zengin bir durumdadır.

Kentin sosyo - kültürel süreçleri esas alındığında söz konusu kültür mirası içinde ibadet yapıları ayrı bir yer tutmaktadır. Mardin Kentsel Sit Alanında cami, medrese, kilise, manastır gibi pek çok ibadet yapısı bulunmaktadır. Fakat söz konusu yapılar, yapı malzemelerinin, zaman içinde çeşitli etkilere maruz kalması sonucunda, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Kültür mirasının fiziksel durumunun tespit edilmesi, sahip olunan değerlerin korunabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yapılarda kullanılan malzemelerin sorunlarının tespit edilmesi, doğru koruma müdahaleleri uygulanması ve bu yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması için büyük önem arz etmektedir.

### **1.1.Problemin Tanımlanması**

Tarihi yapılar inşa edildikleri döneme ait önemli birer belgedirler. Mardin, tarihi taş yapılar bakımından çok zengin bir kenttir. Mardin'deki tarihi yapıların birer şaheser olması ise yapı malzemesi ile mümkün olmuştur. Literatürde Mardin ile ilgili yapılmış çok sayıda çalışma olmasına rağmen, ibadet yapılarında yapı malzemesi kullanım biçimleri ve sorunlarına ilişkin bir çalışmalar sınırlı sayıdadır.

### **1.2. Çalışmanın Amacı**

Çalışmanın amacı Mardin Kentsel Sit Alanındaki ibadet yapılarında yapı malzemesi kullanım biçimlerinin incelenmesi ve malzemenin sorunlarının tespit edilmesidir.

Mardin kentsel sit alanı içindeki belirlenen ibadet yapılarında hangi malzemelerin kullanıldığını tanımlamak ve bu malzemelerde hangi bozulma türleri olduğunu ve hangi etkenlerden dolayı bozulduğunu tespit etmek yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan bu yapılar için hayati önem taşımaktadır. Yapıların hangi etkenlerden dolayı bozulduğunun tespiti halinde yapılara ileride yapılacak koruma müdahaleleri için doğru yöntemlerinin seçilmesi sağlanacaktır.

Bu yapılarda hangi malzemelerin kullanıldığının ve hangi malzeme sorunlarının oluştuğunun tespit edilmesinin ve belgelenmesinin amaçlandığı bu çalışmanın, ileride yapılacak çalışmalara da kaynak oluşturması hedeflenmektedir. İbadet yapılarının mimari özellikleri ve yapısal elemanlarda kullanılan malzemeler tespit edildikten sonra, geleneksel dokuyu bozan malzeme bozulmaları saptanmıştır.

### **1.3. Çalışmanın Önemi**

Geleneksel Mardin evleriyle ilgili bugüne kadar birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, Mardin dini ibadet yapıları malzeme bozulmaları üzerine yapılmış çalışma sınırlı sayıdadır.

Alioğlu'nun (2000), "Mardin Şehir Dokusu ve Evler" adlı kitabında, geleneksel Mardin evleri ile bilgiler verilmiştir. Altun'un (2011,1971), "Mardin'de Türk Devri Mimarisi" adlı kitabında, Mardindeki anıtsal yapılar olan camiler ve mescitler, külliye ve kalıntıları, medreseler, zaviyeler ve türbeler, hamamlar ve diğer sivil yapıların genel özellikleri ve kullanılan malzemeler açıklanmıştır. Ateş'in (2006), I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirilerindeki "Tarihi Mardin Evlerinde Kemerler" adlı çalışmasında Mardin'in tarihi evleri, tarihi evlerde kullanılan malzeme, yapı elemanları ve kemerler açıklanmıştır. Aydın ve Diğerlerinin (2001), "Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet" adlı kitabında, Mardin tarihi, kültürel çeşitlilik ve kentin anıtsal mimari eserleri ele alınmıştır. Dalkılıç ve Halifeoğlu (2006), "Mardin Tekke Cami Rölöve, Restitüsyon, ve Restorasyon Projesi Raporu" adlı makalesinde, Mardin Tekke Cami - Şah Sultan Hatun Medresesinin tarihçesi, mimari özellikleri, geleneksel yapım tekniği ve malzeme kullanımı ve restorasyon uygulamasının aşamaları anlatılmıştır. Gürbüz'ün (2006), I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu bildirilerindeki "16. - 17. Yüzyıllarda Mardin Kalesi" adlı çalışmasında Mardin kalesinin konumu ve yapımı ve seyahatnamelerde



Mardin kalesi anlatılmıştır. Kılıç'ın (2010),“Geleneksel Mardin Evlerine Ait Ahşap Kapıların Malzeme ve Yapım Tekniği Bakımından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde geleneksel Mardin evlerinde kullanılan kapıların özelliklerine dair bilgiler verilmiştir. Noyan'ın (2008, 2005), “Bir Şehir Bir Malikâne Sıra Dışı Evler” adlı kitabında, Mardin'in tarihçesi ve kültürel çeşitliliği, inanışlar hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu konu hakkında çalışmaların sınırlı sayıda olması, bu çalışmanın belgeleme ve koruma niteliği taşıması bakımından önem taşımaktadır. İbadet yapılarında kullanılan malzemelerin tespit edilmesi ve belgelenmesi ve kullanılan yapı malzemelerinde oluşan bozulmaların saptanması ve oluşturulan sistematik ile daha sonraki çalışmalara kaynak oluşturacaktır.

#### **1.4. Sınırlılıklar**

Tezin kapsamı Mardin kentsel sit alanında kalan ve günümüzde faaliyette olan dini yapılar olarak sınırlandırılmıştır. Mardin ilçeleri, ilin içinde bulunduğu olağanüstü durumlardan dolayı kapsama alınamamıştır. Mardin kentsel sit alanındaki yirmi dokuz adet ibadet yapısından, on altı adeti incelenebilmiştir. On üç adet yapının incelenememe sebebi; bazı yapıların faaliyette olmayıp ziyarete kapalı olmasından dolayı yapıya girilememesi ve inceleme izni alınamaması, bazı yapıların restorasyon çalışmalarının devam etmesi ve bazı yapıların ise restorasyonun yeni tamamlanmış olmasından ötürüdür.

#### **1.5.Kapsam**

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuyla ilgili bir giriş yapılmış; çalışmanın amacı, önemi, sınırlılıklarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Mardin ilinin tarihi, coğrafi konum ve topografya yapısından bahsedilmiş; sosyokültürel, ekonomik ve fiziksel yapı hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde materyal ve yöntem açıklanmıştır. Çalışmanın materyalini, Mardin Kentsel Sit Alanında bulunan ibadet yapıları oluşturmaktadır. Medrese yapılarının içerisinde ibadet mekanları da yer aldığından incelenen ibadet yapılarına medrese

yapıları da dahil edilmiştir. Yöntem kısmında, çalışma süresince nasıl bir metot izlendiği üzerinde durulmuştur. Mardin’de ibadet yapılarında bulunan yapı elemanları ve yapılarda kullanılan yapı malzemeleri anlatılmıştır. Yapılarda malzeme sorununa yol açan nedenler ve yapı malzemesinde görülen sorunlar açıklanmıştır.

Dördüncü bölüm olan bulgular kısmında; malzeme bozulmaları Mardin Kentsel Sit Alanında bulunan ibadet yapıları üzerinden incelenmiştir. Kentsel sit alanında bulunan yirmi dokuz adet ibadet yapısından bazı yapıların faaliyette olmayıp ziyarete kapalı olmasından dolayı yapıya girilememesi ve inceleme izni alınamaması, bazı yapıların restorasyon çalışmalarının devam etmesi ve bazı yapıların ise restorasyonun yeni tamamlanmış olmasından dolayı on altısı incelenebilmiştir. Elde edilen bilgiler, şekil ve oluşturulan karşılaştırmalı çizelgelerle aktarılmaya çalışılmıştır. Kullanılan malzemeler, bozulma tür ve dereceleri tablo haline getirilerek daha sonraki çalışmalara da kaynak oluşturacak bir sistematik haline getirilmiştir. Sonuç bölümünde ise tüm yapılardan elde edilen bilgiler malzeme sorunları bağlamında birbirleriyle karşılaştırılmış ve yapılar için önerilerde bulunulmuştur.

## **2.KURAMSAL TEMELLER**

### **2.1. Mardin Kenti**

Bu bölümde Mardin'in tarihi, coğrafi konum ve topografya yapısından bahsedilmiş; sosyokültürel, ekonomik ve fiziksel yapı hakkında genel bilgiler verilmiştir.

#### **2.1.1. Tarihçe**

Mardin tarihi M.Ö. 3000'li yıllara dayanmaktadır. Mardin, Dicle ve Fırat nehri arasında kalan bir bölgede bulunmaktadır. Bu bölgede M.Ö. 3000'lerde Huriler, sonra sırasıyla Mitanni, Asur, Med, Babil gibi krallıklar egemen olmuşlardır (Yıldız 2007). Mardin'de yapılan incelemeler bölgede Neolitik döneme ait yerleşmeler bulunduğunu göstermektedir (Aydın ve ark. 2000). MÖ 2000'li yıllarda, insanlık tarihindeki ilk yerleşim yerlerinden biri olan yukarı Mezopotamya bölgesinde Hitit devleti egemen bulunmaktaydı. M.Ö. 1000'li yıllarda Asurlular, ardından bölgede Persler egemenlik kurmuşlardır (Dolapönü 1972). Roma İmparatorluğu; MS 1. yüzyılda yukarı Mezopotamya bölgesini ele geçirerek, MS 3. yüzyıla kadar bölgede hâkimiyet sürmüşlerdir. Bu tarihten itibaren Roma İmparatorluğu, Hristiyanlık üzerindeki baskılarını artırmıştır. Bunun sonucunda Tur Abidin bölgesi, kesişlerin ve din adamlarının bulunduğu bir bölge halini almıştır (Aydın ve ark. 2000). MS 3. yüzyılda Doğu'yu Sasaniler ile Batı'yı ise Roma-Bizans devletleri kontrol etmekteydiler. Roma-Sasani çekişmeleri sırasında, Mardin yöresi Dicle nehrinin batısında bulunduğundan, önce Roma ardından Bizans İmparatorluğu egemenliği altına girmiştir. Mardin, ilk olarak 4. yüzyılda Romalı tarihçi Ammianus'un karşılıklı iki Roma kalesinden birine "Marde" diye adlandırması neticesinde bir yerleşim yeri olarak tarihe geçmiştir (Aydın ve ark. 2000). MS. 3. Yüzyıldan 7. Yüzyıla kadar Bizans-Sasani çatışmaları devam etmiştir. Mardin yöresi yukarı Mezopotamya bölgesinde yer almasından dolayı bu çatışmaların içinde kalmıştır. Bu tarihten sonra ise bölgede hâkimiyeti Müslümanlar ele geçirmiştir (Çerme 2008). Hâkimiyetin Müslümanların eline geçmesine rağmen bölgede nüfus yoğunluğu Ermenilerdi. Sonraki zamanlarda Arap istilaları ile bölgede Arap nüfusu artmış ve İslamiyet yayılmıştır (Aydın ve ark. 2000). 692 yılında Mardin ve çevresi Emeviler, 824 yılında ise Abbasiler egemenliği altında bulunmuştur. 885-978 tarihleri arasında Hamdaniler, 990 tarihinde Mervaniler bölgede egemen olmuşlardır

(Aliveya 2007). Mardin, 1084 yılında Türk varlığının başlangıcını temsil eden Büyük Selçuklu Devleti'nin egemenliği altına girmiştir. Türkmen ailelerinin en büyüklerinden olan Artuklular, kenti 1103 yılından itibaren egemenliği altına almışlardır Mardin'de Artukoğulları, üç yüzyıl egemen olmuşlardır. Artukoğulları kentte cami, medrese, zaviye, türbe işlevli yapılar inşa etmişlerdir (Çevik 2006). Artuklulara ait Mardin merkezde yer alan pek çok ibadet yapısı bulunmaktadır. Artukoğulları döneminde, 12. yüzyılda Ulu Cami, Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi; 13. yüzyılda Şehidiye Medresesi; 14. yüzyılda Kale Cami, Latifiye Cami, Bâbü's-Sûr (Melik Mahmut) Camii, Molla Hari (Süleyman Paşa) Camii, Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi, Kasımiye Medresesi gibi yapılar edilmiştir (Alioğlu 2000). Artuklulardan sonra 1401 yılında Timur devleti, hemen ardından da kenti Akkoyunlular ele geçirmiştir. Mardin'de Artukoğulları'ndan sonra egemen olan Akkoyunlular döneminde; 15. Yüzyılda Çubuk Camii, Şeyh Mahmut Türki Camii, Pamuk (Şeyh Mahmude dındarı) ,Reyhaniye Camii, Hamit Camii, Hamza-i Kebir Zaviyesi, Şah Sultan Hatun Medresesi inşa edilmiştir. Osmanlı döneminde ise; 16. yüzyılda Kıseyri Camii, Arap Camii; 17. yüzyılda Zairi Camii; 18. yüzyılda Halife (Hacı Ömer) Camii; 19. yüzyılda Hamid Camii türbesi inşa edilen yapılar olmuştur (Alioğlu 2000). Böylece Mardin ilinin dini yapıları geçmişten günümüze Artukoğulları, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemleri olmak üzere üç devir olarak açıklanabilmektedir (Dolapönü 1972). 1508 yılında ise Mardin, Safevilerin egemenliğine geçti (Aydın ve ark. 2000). Mardin de Osmanlı egemenliğinin başladığı dönemde Hristiyan nüfus Müslüman nüfustan fazlaydı. Hristiyan nüfusu Süryani kadim (Ortodoks), Ermeni Greyoryan (Ortodoks), Nesturî, Keldani (Süryani Katolik) olarak sınıflandırılmaktaydı (Özcoşar ve Güneş 2006). XIX. yüzyıl Mardin, Müslüman, Ermeni, Süryani, Keldani, Katolik, Protestan, Musevi ve Yezidi vatandaşların birlikte huzur içinde yaşadığı bir dönemdir (Yaşar 2006). Kalenin ise, 4.yüzyıldan beri varlığı bilinmektedir. Kale 18. Yüzyıla kadar yerleşme alanı olarak kullanılmaktaydı. 19. Yüzyıldan askeriye tarafından kullanılmaya başlamıştır (Alioğlu 2005.) Kısaca özetlemek gerekirse; kent M.Ö. 3000'den günümüze kadar Hurriler, Akadlar, Babilliler, Hititler, Mitanniler, Asurlular, Aramiler, Medler, Persler, Selevkoslar, Abgarlar, Romalılar, Abbasiler, Hamdaniler, Bizanslılar, Sasaniler, Mervaniler, Türkmenler, Selçuklular, Artuklular, Eyyubiler, Moğollar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Osmanlılar tarafından bir egemenlik alanı olmuştur (Aydın ve ark. 2000). Mardin

Cumhuriyetin ilanından sonra il olmuştur. Bu tarihten itibaren kentte konut yoğunluğu oluşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda kent merkezi sit alanı ilan edilmiştir. Devlet tarihi bölgede konut yapımına ruhsat vermemeye başlamıştır. 1990 yılından sonra ise Yenişehir denilen bölgede büyümeye devam etmiştir (Arslan ve Karadoğan 2007).

### 2.1.2. Coğrafi konum ve topografya

Mardin Tûr Abidin ya da Mazı (Masius) Dağı denilen bir bölgede Mezopotamya bölgesinin yukarı kesiminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Kentin kuzeyinde Diyarbakır, güneyinde Suriye, doğusunda Şırnak, batısında Şanlıurfa yer almaktadır(Şekil 2.1).



Şekil 2.1. Mardin haritası [Anonim 2010]

Kent Mezopotamya ovasına hâkim yüksek bir plato üzerinde kuruludur. En tepede bir kale ve kalenin eteklerinde 100 metre aşağıda güneye doğru kale altı yerleşmesi uzanmaktadır. Kale deniz seviyesinden yaklaşık 1200 metre yükseklikte bulunmaktadır. Bu alan 2,5–3 km boyunda ve en geniş yeri ise 500 metre olan güneye doğru oldukça eğimli bir araziye yerleşmiştir. Topografya etkisi sonucu birbirinin güneşini kesmeyen yapılar oluşmuştur. Sokaklar ise çoğunlukla merdiven ya da rampalardan meydana gelmektedir (Bekleyen ve Dalkılıç 2014).

### 2.1.3. Sosyokültürel ve ekonomik yapı

Mardin, çok çeşitli etnik yapıyı bünyesinde yıllarca barındırabilmiş bir kenttir. Tarihte Mardin'de Yezidilik, Şemsilik gibi pagan inançlar ile Hristiyanlık, İslamiyet ve Yahudilik gibi tek tanrılı dinler; Türk, Kürt, Arap, Süryani, Arami, Ermeni gibi etnik topluluklar bir arada yaşamışlardır (Aydın ve ark. 2000). Günümüzde Mardin merkezde

yoğunluklu olarak Araplar, Kürtler ve Süryani Ortodoksları yaşamaktadır. Süryani Ortodokslar Sami dil grubuna bağlı 'Tûrôyo' dilini konuşmaktadırlar. Keldaniler; İdil'de, Silopi'de, Midyat merkezde ve Mardin kentinde yaşayan bir diğer Hristiyan cemaattir. Kent merkezinde birkaç aileyle temsil edilen Ermeni Katolik ve Protestanlar da bulunmaktadır (Kılıç 2009). Kentte Musevi ve Şemsiler ise bulunmamaktadır. Katolik, Protestan, Ortodoks, Hristiyanların yanı sıra, Museviler ve Yezidiler kentte bulunan etnik kökenlerdir. Kentte halk arasında Arapça, Kürtçe ve daha seyrek olarak Türkçe konuşulmaktadır (Aydın ve ark. 2000).

Ekonomik açıdan bakıldığında; Mardin ilk çağlarından Arapların kente yerleşmeye başlamasına kadar geçen zaman aralığında nasıl bir ekonomiye sahip olduğu bilinmemektedir. Ekonomik hayatın Arap-İslam döneminde oldukça canlı olduğu görülmektedir. İç ve dış ticarete kentin 14-15. yy da oldukça etkin olduğu görülmektedir. 16. yy tapu defterlerinde; şehirde darphane, tabakhane, başhane, mumhane, buzhane, bozahane, dokuma tezgâhları gibi işyerleri bulunduğu belirtilmektedir (Söğütlü ve Kılıç 2010). Mardin ekonomisinde günümüzde tarım ve ticaret başrolde. Kentte farklı ölçeklerde sanayi işletmeleri olmasına karşın yatırım için yatırımcıların batı illerini tercih etmeleri sebebiyle sanayi gelişmemiştir. Kentte sanayinin gelişmesi için Fosfat işletim fabrikası, Çimento ve Kireç üretim fabrikaları, yem ve boru fabrikaları kurulmuştur (Güneş 2012).

### **3.MATERYAL VE YÖNTEM**

#### **3.1. Materyal**

Mardin merkez kentsel sit alanı olarak ilan edilen bölgede bulunan cami, medrese, kilise, manastırlar çalışmanın konusuna materyal sağlayan verilerdir.

##### **3.1.1. Mardin kentsel sit alanında bulunan ibadet yapıları**

Mardin kentsel sit alanındaki günümüze ulaşan camilerden Artuklular dönemi eserleri;

- 1.Ulu Cami(12.Yy başı),
- 2.Hızır Cami(12.Yy),
- 3.Melik Mahmut Cami (14.Yy üçüncü çeyreği),
- 4.Latifiye Cami (14.Yy üçüncü çeyreği),
- 5.Molla Hari (Süleyman Paşa) Camii (14. yy. sonu.) olarak sıralanmıştır.

Akkoyunlu devri eserleri;

- 6.Kale Cami (14.Yy sonu),
- 7.Şeyh Çabuk Cami (15.Yy-1136),
- 8.Hamza-i Kebir Cami (15.Yy ikinci çeyreği-1438),
- 9.Teker Cami (15.Yy) bulunmaktadır.

Osmanlı Devri Eserleri;

- 10.Pamuk Cami (15.Yy-1338),
- 11.Hamidiye Cami (15.yy sonu),
- 12.Reyhaniye Cami (15.Yy sonu),
- 13.Şeyh M. Zırrar Cami (17.yy. sonu) bulunmaktadır.

Mardin kentsel sit alanındaki günümüze ulaşan kiliseler;

- 14.Bizans Kilisesi (5.Yy),
- 15.Surp Kevorp Kilisesi (5.Yy),
- 16.Mar Hürmüzd Kilisesi (5.Yy),
- 17.Mar Şimuni Kilisesi (6.Yy),
- 18.Kırklar Kilisesi (6.Yy),
- 19.Meryem Ana Kilisesi (19.Yy),

- 20.Mar Yusuf Kilisesi (19.Yy),
- 21.Protestan Kilisesi (20.Yy),
- 22.Mar Pevlus-Petrus Kilisesi (20.yy) kiliseleridir (Altun 1971).

Mardin kentsel sit alanındaki günümüze ulaşan medreseler;

- 23.Hatuniye Medresesi (12.Yy),
- 24.Şah Sultan Hatun Medresesi (Tekke Davudi Cami) (12.Yy),
- 25.Şehidiye Medresesi (13.Yy),
- 26.Zinciriye Medresesi (14.Yy),
- 27.Kasımiye Medresesi (15.Yy) medreseleridir (Altun 1971).

Mardin kentsel sit alanında günümüze ulaşan manastırlar

- 28.Mar Efraim (19.Yy)
- 29.Mar Mhail (19.Yy) manastırındır (Altun 1971).

### **3.2.Yöntem**

Çalışmada literatür araştırması, gözlem yoluyla tespit ve fotoğrafla belgeleme yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bilgiler, betimsel ve sistematik analiz yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Mardin'deki ibadet yapıları hakkında bir arşiv taraması yapılarak genel bilgiler elde edilmiştir. Ardından Mardin kentsel sit alanına ait harita edinilmiş, incelenecek tüm yapılar harita üzerinde işaretlenmiştir. Bunun yanı sıra yapıda malzeme kullanımı ve malzeme sorunları üzerine literatür araştırması yapılmış ve alan incelemesinde kullanılacak sınıflandırmalar oluşturulmuştur.

Alan çalışması aşamasında öncelikle yapılara ait plan şemaları, çeşitli kaynaklardan yararlanılarak sadeleştirilmiş, planlar üzerinde mekânlar ve cepheler numaralandırılmıştır. Plan şeması bulunamayan yapılar ise şematik olarak çizilerek aynı sistematikte incelenmiştir. Yapılardaki malzeme kullanımları ve sorunları, yapı elemanı bazında malzeme kullanımı ve malzeme sorunlarına ilişkin olarak önceden oluşturulan sınıflandırmalar dâhilinde, fotoğraflanarak belgelenmiştir. Yapılarda tespit edilen malzeme sorunları fotoğraflar üzerinde noktasal olarak işaretlenmiş ve harfler verilerek yapıya ait plan şemaları üzerinden açıklanmıştır. Alan çalışmasında elde



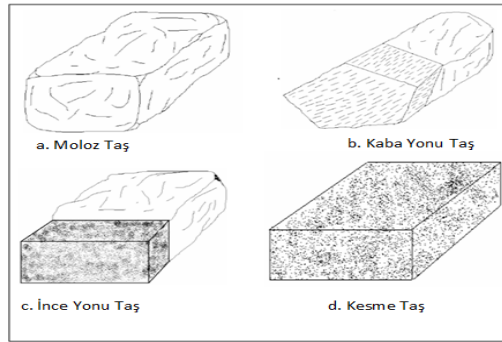
edilen tüm bilgi ve belgeler değerlendirilmiş, yazılı bir metin ve karşılaştırmalı çizelgeler halinde okuyucuya aktarılmıştır. Sonuç bölümünde ise tüm yapılardan elde edilen bilgiler malzeme sorunları bağlamında birbirleriyle karşılaştırılmış ve yapılar için önerilerde bulunulmuştur.

### 3.2.1. Yapı elemanı bazında malzeme kullanımı

Bu başlık altında Mardin ili ibadet yapılarında kullanılan yapı malzemeleri anlatılmıştır. Yapı elemanları sınıflandırılarak, yapıda görülen malzeme sorunları açıklanmıştır.

**Doğal taş:** Mardin ibadet yapılarında yörede ocaklardan çıkarılan kalker taşı kullanılmaktadır. Bu taş ocaktan kesilince yumuşak ve beyazdır. Atmosfer etkileri ile kısa zamanda sarararak sertleşmektedir.

Taşın Mardin mimarisinde kullanımı işleniş şekillerine göre kesme, ince yonu, kaba yonu moloz taş biçimindedir. Ocaktan çıkarıldıktan sonra ustaların kenarlarını çekiç ile düzelttikleri yüzeyleri düzgün olmayan taş çeşidi moloz taştır. Yonu taşlar, taşların alın ve yan yüzlerinin kabaca düzeltilmesiyle elde edilen taşlardır. Eni 15 cm en küçük boyutu 20 cm olan alın yüzleri tamamen, köşeleri keskin olarak işlenmiş taşlar ince yonu taştır. Düzgün taş kesme makineleriyle kesilmiş fabrika ürünü olan taşlar kesme taş olarak tanımlanmaktadır (Şekil 2.2) (Megep 2006)



**Şekil 2.2.** Yapıda kullanılan taşlar (Anonim 2006)

Mardin de dini yapılarda ana yapı malzemesi taştır. Sarı kireç taşı(sert) yapıda ana yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Dış bahçe duvarlarında, dışardan görülmeyen cephelerde, çift cidarlı duvarların aralarında moloz taş görülmektedir. Kaba yonu diye

adlandırılan taş önemi olmayan cephelerde ve dış bahçe duvarlarında görülmektedir. Kesme taş; ayak ve sütunlarda, önemli cephe duvarlarında, merdivenlerde, tonoz ve kubbelerde, kemerlerde ve yardımcı elemanlarda görülmektedir.

Süsleme amacına uygun olan taç kapılarda, mukarnaslarda, kitabelerde, mihraplarda kızılımsı kireç taşı (az sert) kullanılmıştır. Diyarbakır'dan çıkarılan bazalt taşı Zinciriye ve Kasımiye medreselerinin mihraplarında ve kubbelerin mukarnas kemerlerinde kullanıldığı görülmektedir. Bazalt taşı aynı zamanda Zinciriye'nin sel sebilli eyvanın ayna kemerinde, kapı korniş ve bezemelerinde kakma ve süsleme olarak kullanılmıştır. Mermer malzemenin Zinciriye medresesi Hanefi mescidi mihrabında süsleme olarak ve giriş kapısı kenarlarında sütünce olarak kullanımı görülmektedir (Çağlayan 2018).

Tuğla: Kentte ibadet yapılarında tuğla kullanımı azdır. Tuğla kullanımının bazı dini yapıların tonoz ve kubbelerinde sadece geç dönem onarımlarında kullanıldığı görülmektedir.

Ahşap: Ahşap malzeme dini yapılarda; kapı ve pencere doğramalarında kullanılmıştır. İç mekânda ise bazı yapıların tavan kirişlerinde, tavan kaplamalarında kullanılmıştır. İç mekândaki korkuluklarda ahşap malzemenin kullanıldığı yapılar bulunmaktadır. Dini yapılarda görülen ahşap; söğüt, gürgen, çam, meşe, kavak, ceviz, çınar ve dut ağaçlarından elde edilmiştir. Kapı ve pencere doğramaları ceviz ağacından yapılmıştır.

Metal: Anıtlarda metal kullanımının sınırlıdır. Kapı yardımcı elemanları olan; kapı menteşe ve kuşakları, kapı kilit ve sürgüleri, kapı milleri(sayı) de dövme demir kullanımı görülmektedir. Demir metali; pencere şebekelerinde, pencere şebekelerindeki bağlantı demirlerinde, lokma parmaklıklarda kullanılmıştır. Bazı ibadet yapılarında taşları birbirine bağlayan kenetlerde demir kullanılırken, demir kenetlerin bağlantısında kurşun kullanılmıştır. Kubbedeki âlemlerde bakır kullanımı görülmektedir.

Harç, sıva ve boya: Mardin deki ibadet yapılarında en sık rastlanan harç çeşitleri inkara harcı ve horasan harcıdır. Kentte en çok kullanılan bağlayıcı harç olarak yöresel 'inkara' harcıdır. Bu harcın içeriği; kireç taşı tozu(ince elek kumu) ve söndürülmüş kireçten oluşmaktadır. Mardin de ibadet yapılarında sıva kullanımı görülmemektedir (Çağlayan 2018). Horasan harcı; bazı dini yapılarda horasan harcı tonoz ve kubbe gibi yapı

elemanlarında görülmektedir. İçerik olarak; içinde pişirilmiş ve öğütülmüş toprak ürünleri katılan bir malzemedir. Suya dayanıklı bir yapı malzemesidir. Horasan harcı içeriği; su görmemiş tuğla tozu ve bir sene bekletilmiş kireçten oluşmaktadır. Bazı uygulamalarda mukavemetin artırılması amacıyla saman, bitkisel lifler vb. bağlayıcı maddeler ile karıştırılmaktadır ([https://tr.wikipedia.org/wiki/Horasan\\_harc](https://tr.wikipedia.org/wiki/Horasan_harc), 2017).

Yapıda malzeme bozulmaları, yapı elemanları üzerinden incelenmiştir. Bu bölümde yapı elemanlarının, yapının hangi bölümleri olduğu açıklanmıştır. İbadet yapılarında yapı elemanları; düşey taşıyıcılar, yatay taşıyıcılar, merdivenler, duvar boşlukları ve yardımcı elemanlar olarak sınıflandırılmıştır.

### **3.2.1.1. Düşey taşıyıcılar ve malzeme kullanımı**

Mardin ibadet yapılarında düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda sınıflandırılmıştır.

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. İbadet mekânlarında ayaklar yapıyı taşımaya yardımcı olan elemanlardır. Sütunlar ise bazen taşıyıcı eleman bazen de yapıda süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Ayaklar ve sütunlar kesme taş malzeme kullanarak inşa edilmiştir.

Mardin ibadet yapılarında sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Yapının görünümüne girmeyen ve önemsiz kısımlarında moloz taş kullanılmıştır. Görünümüne giren duvarlarda düzgün kesme ya da yonu taş kullanılmıştır. Duvarlar kimi ibadet yapılarında çift cidarlıdır. Kasımiye Medresesi'nde olduğu gibi; ince bir harç ve kükürde batırılmış demir kenetlerin bağlayıcı olarak kullanıldığı, derssiz oluşturulan duvar örgüsünün kullanıldığı duvarlar da bulunmaktadır (Alioğlu 2000).

### **3.2.1.2. Yatay taşıyıcılar ve malzeme kullanımı**

Döşemeler; düz döşemeler ve eğrisel döşemeler olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Düz döşemeler kat ağırlıklarını taşıyan plak şeklinde yapı elemanları olarak değerlendirilmiştir. Eğrisel döşemeler ise tonozlar ve kubbelerdir. Düz döşemeler ibadet yapılarında; avluda, kat aralarında ve damda görülmektedir. Kesme taş malzeme kullanarak yapılmıştır. Mardin dini mimarisinde en çok görülen tonoz çeşitleri genellikle çapraz,

beşik ya da sivri tonozdur. Bunun yanında haç tonoz, manastır tonozu, tekne tonoz kullanımını görülmektedir.

### **3.2.1.3. Merdivenler ve malzeme kullanımı**

Mardin’de dini yapılarda merdivenler avluda ve iç mekânda görülmektedir. Kesme taş malzemedен yapılmıştır.

### **3.2.1.4. Duvar boşlukları ve malzeme kullanımı**

Bu başlık altında duvar boşlukları olan kapılar, pencereler, kemerler incelenmiştir. Dini yapıların pencerelerin tamamına yakınının ön kısmında lokmalı ya da geçmeli demir şebekeler adı verilen korkuluklar bulunmaktadır. Düz lentolu, basık kemerli, yarım daire kemerli ya da sivri kemerli olarak inşa edilen kapı ve pencerelerin tek kanatlı ve çift kanatlı örnekleri vardır. Yapılarda pencere ve kapılarda ahşap malzeme kullanımı görülmektedir. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Kemerler kesme taş malzemedен yapılmıştır.

### **3.2.1.5. Yardımcı elemanlar ve malzeme kullanımı**

Yardımcı taş elemanlar; şebekeler, silmeler, çörtlenler, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Şebekelerde rastlanmamıştır. Mukarnas yapının portalinde ve kubbeye geçişteki elemanlarda görülmektedir. Silmelerde yüzey kirliliği, çörtende aşınma mevcuttur. Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcuttur. Yapıda bu tür bozulmalar bulunmamaktadır.

### **3.2.2. Yapıda malzeme sorunları**

Bu bölümde Mardin ibadet yapılarındaki kullanılan yapı malzemelerinin bozulma türleri ve sebepleri genel hatlarıyla anlatılacaktır.

### **3.2.2.1. Yapıda malzeme sorununa yol açan nedenler**

Yapılarda malzeme sorununa neden olan sebepler iç nedenler ve dış nedenler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

#### **3.2.2.1.1. İç nedenler**

Bozulmaya yol açan iç nedenler, taşın veya yapının kendi özelliklerinden doğan sebeplerden oluşmaktadır.

Yapının konumu: Yapının bulunduğu konum yapıdaki malzeme bozulmalarının fazlalığı ya da azlığını birinci dereceden etkilemektedir (Anonim 2013). Örneğin; yapının Mardin gibi iklimi kuru ve ağaçtan yoksun bir bölgede yer alması malzemenin çabuk ısınıp çabuk soğumasına yol açacaktır. Dolayısıyla yapı malzemelerinde sıcaklık farkından doğan malzeme bozulmaları etkisini gösterecektir.

Zemin özellikleri: Yapının konumlandığı zeminin jeomorfolojik özellikleri yapı da oluşan hasar ve sebeplere kaynaklık edebilir. Yapı zemininin gevşek olması, zamanla binada çatlakların oluşmasına ve yapıda farklı türde oturmalara sebep olmaktadır. Hasar sebebinin zeminden kaynaklanıp kaynaklanmadığı çatlakların yapı üzerindeki yerleri incelenerek bulunabilmektedir (Döndüren ve ark. 2017). Yapıda kullanılan temel yapının yükünü alarak zemine aktaran yapı elemanları olup yapının oturduğu zemine eşit miktarda aktarması gerekmektedir. Aksi takdirde bu hasarların en sık görüleni çatlaklar meydana gelecektir. Bu çatlaklar kapı ve pencere kenarlarında ve cephede görülen çatlaklar yapının konumlandığı yerden kaynaklı meydana gelebilecek olan bozulmalardır.

Malzemenin özellikleri: Malzemenin yapısal özellikleri malzemenin bozulma sürecinin hızlanmasında etkilidir. Malzemenin fiziksel özellikleri olan işlenebilirliği, su emme kapasitesi, kuruma hızı, gözeneklilik, sertlik gibi özellikleri ve farklı mekanik özellikleri karşısında bozulmalar da farklı gerçekleşmektedir (Anonim 2013). Taş malzeme için örnek verilecek olursa; Mardin taşı ocaktan çıkarıldığında yumuşak olup kolay işlenebilir özelliğine sahiptir. Gözeneklerinin birbiri ile temasının olmaması yalıtım

özelliğini artırmakta olduğundan Mardin'in bulunduğu iklim şartları gereği yapılarda iyi bir izolasyon sağlamaktadır.

Malzeme seçiminde ve kullanımında yapılan hatalar: Malzemenin yapı elemanı olarak nerede kullanılacağına yanlış karar verilmesi sonucu ortaya çıkan bozulmalardır. Zayıf bir malzemenin strüktür elemanı olarak kullanılması sonucu bozulmalar meydana gelmektedir. Taş malzemede için örnek verilecek olursa; bu kaynaklı bozulmalar ocaktan yanlış yöntemle çıkarılmasıyla, yapıda işlevine yönelik kullanılmaya uygun olmayan yerlerde kullanılmasıyla ya da özelliklerine yönelik kullanılmaması hızla bozulmalar meydana gelmektedir (Anonim 2013).

### **3.2.2.1.2. Dış nedenler**

Doğal afetler: Doğal afetler olan deprem, heyelan, çığ, sel, don gibi olaylar yapıda kullanılan malzemelerin zarar görmesine neden olacaktırlar. Su kenarında doğal afetler sonucu suya direkt maruz kalan yapılar yapı zeminini olumsuz etkilemektedir. Mardin de deprem riski pek bulunmamaktadır. Deniz ya da su kenarı da bulunmamaktadır. En çok rastlanan doğal afet don olaylarıdır. Kayalık bir bölge olan Mardin taş malzemenin ani ısınıp ani soğuması sonucu malzeme bozulmaları görülmektedir. Yangın sonucu taş yapısında ani sıcaklık değişimi meydana geldiğinden, zaman içinde bozulmalar oluşmaktadır.

Atmosferik etkenler: Yapı malzemeleri zamanla çeşitli atmosferik etkilere maruz kalmaktadır. Bu etkiler yapının özellikler dış çevreye açık olan dış cephe ve çatı üzerinde kullanılan malzemeler üzerinde bozulmalara sebep olmaktadır. Atmosfer etkileri; suyun hareketi, ıslanma-kuruma, donma-erime, sıcaklık değişimleri, rüzgâr ve yağmur etkileridir (Döndüren ve ark. 2017). Malzeme üzerinde ıslanma hareketi; doğrudan yağmur suyu etkisi kalmasıyla ya da yüzeyindeki herhangi bir boşluktan suyun içeri sızmasıyla meydana gelmektedir. Taş taşıyabileceğinden fazla su alması durumunda malzeme zamanla bozulmaya uğramaktadır. Gözenekli olan malzemenin ıslanma sürecini tamamlamasıyla suyu buhar halinde dışarı atma süreci olan kuruma hareketi başlamaktadır. Bu doğal çevrim süreci olan ıslanma-kuruma süreci, malzemenin bozulmasını hızlandırıcı etki yapmaktadır. Suyun buhar halinde malzeme yapısına etki etmesi ise, malzemenin iç yapısında yoğunlaşmaya bağlı olarak bozulmalara

yol açmaktadır. Yapı malzemesindeki küçük boyutlu gözeneklerin birleşmesiyle doğan kuvvetin yeraltı sularını yapının temelinden yukarı doğru çekme hareketinden kılcallık meydana gelmektedir (Anonim 2013). Zeminden yükselen nem taşıyıcı sisteme binen yükü fazlaştırmaktadır. Yükselen nem duvardaki malzemelerin fiziksel ve kimyasal yapısını bozucu evreye gelmektedir. Nemin yapıdan uzaklaştırılamaması yosun ve otların gelişmesine uygun ortamı hazırlamaktadır. Ahşap yapı elemanlarında mantarlar meydana gelmektedir (Mahrebel 2006). Yapı malzemesini rutubete maruz kalması ise sıvanın, harcın hatta zamanla tüm kâgir elemanların zarar görmesine neden olmaktadır. İç mekânlarda koku, çiçeklenme, yosun oluşumu renk değişimi rutubetin zarar verdiği etkilerdir (Anonim 2013).

Sıcaklık değişimleri; gün içinde meydana gelen sıcaklık farkları, donma-erime olaylarıdır. Mardin ili gibi; gece-gündüz ısı farklılıklarının belirgin olan kentlerde, ısı genleşme farklılıkları sebebiyle, yapının taşıyıcı yapı elemanlarının içerisinde bulunan beton, ahşap ya da metal parçalar(gergi, hatıl, kilit vs.) malzemelerde çatlaklar oluşmasına sebep olmaktadır (Döndüren ve ark. 2017) . Donma –erime süreci sonucunda ise taş malzemenin iç yüzeyinde küçük çatlaklar oluşmaktadır. Bu sürecin sık meydana gelmesi sonucu ise taş parçalanarak yok olmaktadır. İşlemin uzun süre ve sık aralıklarla tekrar etmesi, taşın parçalanmasına sebep olmaktadır (Anonim 2013).

Tuzlar: Mardin de ibadet yapıları atmosfer olayları sonucu gerçekleşen ıslanma-kuruma süreci, rüzgârla yapının herhangi bir duvardaki boşluk-delik kısmına çeşitli maddelerin taşınımı, yapıya çeşitli kimyasal maddeler ve çimento gibi hatalı uygulamalar yapılması sonucu çeşitli tuz etkilerine maruz kalmaktadır. Tuzların zaman içinde yağmur gibi etkenler sonucu taşın bünyesine alınmasıyla taş yüzeyinde baskı meydana getirmektedir. Yine yağmur etkisiyle taşın iç yüzeyindeki tuzlar taşın yüzeyinde ya da gözeneklerinde birikmektedirler (Anonim 2013).

Hava kirliliği: İnsan, trafik ve sanayileşme sonucu oluşan hava kirliliği, yapıda malzeme bozulmalarına sebep olmaktadır. Yapı malzemesi üzerinde; So<sub>2</sub>'nin sebep olduğu zararlar, bacalardan çıkan kurum gibi kirleticiler ve asit yağmurları başta korozyon ve aşınma bozulmalara sebep olmaktadır (Jacobson 2002). Yapı malzemeleri üzerinde hava kirliliğinin sebep olduğu bozulmalar; yapı malzemesinin renginin bozulması, malzeme

kaybı, strüktür bozulması, kirlenme ve lekelenme olmak üzere dört grupta toplanabilir (Demirarslan 2008). Araştırmacılar, kalker esaslı taşlar üzerinde hava kirliliğinin çeşitli malzeme bozulmalarına yol açtığını belirtmektedir. Bu tür bozulmalar kalker esaslı taşların içeriğindeki  $\text{CaCO}_3$ 'ün çözülmesi ile meydana gelmektedir.  $\text{SO}_2$  gibi gaz kirleticilerin etkisi ve asit yağmurunun taş bünyesine etki etmesiyle taşın yüzeyinde çözülme ve kopmalar oluşmaktadır (Watkiss ve ark.2000). Asit yağmurlarının tuğla malzemeye etkisi asit yağmuru etkisi çiçeklenme olayıdır (Bajare 2000). Metallerin korozyonunu hava kirliliğinin oranı büyük ölçüde etkilemektedir. Korozyona karşı önlem almak için galvanize etmek gerekmektedir (Kocaeli İl Çevre Durum Raporu 2006).

Trafik: Yogun trafiğin sebep olduğu hava kirliliği ve titreşimler yapı malzemeleri üzerinde çeşitli etkilerde bulunurlar. Özellikle titreşimler taşıyıcı duvarda çatlaklara sebep olmaktadır. Yaya trafiğinde en az araç trafiği kadar malzeme üzerinde zarar verici etkileri bulunmaktadır. Eşik,avlu döşemesi gibi yapı elemanlarında aşınma türü bozulmalar meydana gelmektedir (Anonim 2013).

İnsanlar: Hatalı onarımlar, bakımsızlık, terk gibi etkiler insanların malzeme bozulmasını artıran etkileridir. Yapılarda hatalı malzeme kullanımı, aslına uygun olmayan onarımlar yapıya ve yapı malzemesine değişik açılardan zarar vermektedir. Bakımsızlık ve terk; yapının ve yapı malzemesinin diğer tüm etkilere açık hale gelmesine yol açmakta, malzeme bozulmalarına neden olan çevre etkileri hız kazanmaktadır (Anonim 2013).

### **3.2.2.2. Yapı malzemesinde görülen sorunlar**

İbadet yapılarında yapı malzemesinin iç ve dış nedenlere maruz kalması sonucu zamanla çeşitli bozulmalar meydana gelmektedir. Bu bölümde, malzemelerin bozulma türleri anlatılmıştır.

#### **3.2.2.2.1. Kâgir (doğal taş ve tuğla) malzemede görülen sorunlar**

Yapıların zaman içinde karşılaştıkları etkiler yapı malzemelerinde farklı sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Sorun türlerinin tespit edilmesi ise doğru müdahale yöntemlerinin belirlenebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışma



kapsamında literatür taramasına dayalı bir sorun sınıflandırılması esas alınmıştır (Anonim 2013). Buna göre ibadet yapılarında kullanılan kâgir malzemede görülen sorunlar; yüzey kaybı, parça kopması, boşluk - delik oluşumu, oyuklu yüzey oluşumu, çatlak, kavlanma, yapraklanma, derz boşalması, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, çiçeklenme, bitki oluşumu, yosun oluşumu, korozyon, form kaybı, renk değişimi ve hatalı onarım uygulaması olmak üzere toplam on yedi farklı başlık altında incelenmiştir.

Yüzey kaybı: Mardin de kullanılan taş malzemenin kalkerli yapıdadır. İç nedenlerden kaynaklanan sebeplerden ve dış etkenler olan su, rüzgâr, ıslanma kuruma gibi nedenlerle, taşın yüzeyi yıkanıp çözülmektedir. Taş malzeme zamanla aşınmaya uğramakta ve taş yüzeyinde yüzey kaybı oluşmaktadır (Anonim 2013).

Parça kopması: Yapıda oluşan bir takım darbe ya da başka kaynaklı etkiler, taşın içyapısında bir basınç oluşturarak çatlaklara sebep olmaktadır. Bu çatlaklar basın etkisiyle zayıflayan parçaya kuvvet uygulamaktadır. Bunun sonucunda taş yüzeyinde parça kopmaları oluşmaktadır (Anonim 2013).

Boşluk - Delik: Yapıda malzemede oluşan boşluk-delikler insan kaynaklı ya da başka sebeplerden dolayı oluşabilmektedir. Bu boşluklarda su rahatlıkla toplanabildiğinden aralarda bitkiler yetişebilmektedir. Ayrıca boşluğun çevresi çeşitli etkilere savunmasız hale gelmektedir. Tüm bunlar diğer bozulma süreçlerini de hızlandırmaktadır (Karataş, Perker 2017).

Oyuklanma: Güneş, su, rüzgâr, ıslanma kuruma gibi atmosfer etkileri nedeniyle taş yüzeyi zamanla bozulmuş oyuklu bir görünüm almaktadır. Oyuklar nedeniyle yüzeyin boşalması yapıda şu zararlara sebep olmaktadır. Yüzey kaybı nedeniyle taşın kesiti küçülmekte, ayrıca yüzey oyuklandığı için bozulma alanı artmakta dolayısı ile de taşın yıpranması hızlanmaktadır (Anonim 2013).

Çatlak: Yapılarda deprem, binanın oturması, ya da taşın gerisindeki bir metal elemanının paslanıp taşa baskı yapması sebebiyle pek çok çatlak meydana gelmiştir.

Kavlanma: Yapılarda dış atmosfer etkileri sonucu, taş malzeme yüzeyinde ince kabarmalar ve pul pul dökülmeler halinde görülen kabarmalar oluşmaktadır.

Yapraklanma: Taş malzeme yüzeyi çeşitli atmosferik etkiler sonucu tabakalar halinde kabarmaktadır. Eğer bozulma süreci devam ederse yüzey daha kalın tabakalar halinde ayrılmaya başlamakta ve yaprak görünümünü almaktadır. Daha ileriki süreçler dökülme ile sonuçlanmaktadır (Anonim 2013).

Derz boşalması: Duvar inşa edilirken taşların birleşimi harçla sağlanmaktadır. Kullanılan bu harçların zamanla bozulmaya uğrayıp yok olması sonucu taşlar arasında boşluklar meydana gelmektedir. Duvar örgüsünde boşalan taşların çevresi korunaksız hale geldiğinden dolayı başka bozulmalara da sebep olabilmektedir. Ayrıca bu boşluklara dış atmosfer etkileri nedeniyle su dolduğu için zamanla taşlar arasında bitkilenmeye sebep olmaktadır.

Yüzey kirliliği: Yapılarda hava kirliliğine bağlı olarak ortaya çıkıp gri renkli ve yüzeyde ince bir tabaka halinde görülen yüzey kirlilikleri oluşmaktadır.

Kabuk oluşumu: Taş malzeme üzerinde hava kirliliğine bağlı olarak ortaya çıkıp kalın ve genellikle koyu gri-siyah renkli kabuk halinde bozulmalar oluşmaktadır. Kabuk eğer çok kalınlaşmışsa geçirimsizlik kazanıp taşın dış ortamla bağlantısı kesilmektedir. Sonucunda da gerisindeki yüzeyde iç basınç, çatlama ve ayrışma oluşmaktadır.

Çiçeklenme: Mardin de taş malzeme yüzeyinde atmosferik dış etkilere bağlı olarak en çok görülen bozulma türü çiçeklenmedir. Çiçeklenme ile taş ve sıva kabarır, çözünür, dökülür veya yüzeydeki tuz birikimi kabuk oluşturarak kirliliğe neden olmaktadır.

Şekerlenme: Mermerlerde görülen bir bozulma çeşididir.

Bitki oluşumu: Duvar içindeki ufak boşluklara yerleşen tohumlar, zaman içinde bu ortamda tutunur kök salarlar. Kökler taşa yavaş yavaş girdikçe ve kalınlaştıkça taşa zarar vererek çevresindeki taşlarda da çatlak, parça kopması gibi çok çeşitli başka deformasyonlara sebep olmaktadır (Karataş ve Perker 2017).

Yosun oluşumu: Yosun oluşması için rutubetli bir ortam gerekli olduğundan bu rutubette burada mevcuttur. Yosunlar çok seyreltik bazı asitler salgılayarak kayaçların

yavaşça çözünmesini sağladığından sebep olan nem ortadan kaldırılmazsa taş bir süre sonra çözünerek yosunlaşmaya başlamaktadır. Burada da bu yosunlaşma görülmektedir.

Korozyon (Pas) lekesi: Yapılarda pencerelerin ve parmaklıklarda kullanılan demir elemanın korozyona uğramaktadır. Sonuçta da yağmur etkisiyle taş üzerinde kahverengi- kırmızı arasında değişen çeşitli renklerde lekeler bıraktığı görülmektedir.

Aşınma: İnsan kaynaklı sebepler sonucu malzeme yüzeylerinde aşınma meydana gelmektedir.

Form kaybı: Yapılarda taş yüzeylerinde, bezemelerin dış konturlarının kısmen ya da tamamen formunu ve okunurluğunu kaybetmesi form kaybı olarak adlandırılmaktadır.

Renk değişimi: Renk değişimi gün ışığı, su, nem ya da herhangi bir akıntı (metallerin korozyonu sonucu yıkanması vs.) etkisiyle taşı oluşturan minerallerin kimyasal değişime uğraması sebepleriyle taşlarda renklenme, solma, nemli bölge koyuluğu ve lekelenme olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2013).

Hatalı onarım: Onarım amacıyla yapılan yanlış uygulamalar çimento kullanımı, uygun olmayan bir malzeme ile kaplanmasıdır. Mardin de ibadet yapılarının, onarım yapmak amacıyla özgünlüğe uygun olmayan malzeme ile çimento ile kaplandığı görülmektedir. Taş yüzeyinin çimento ile kaplanmış olması taşın yüzeyini kapatmaktadır. Bunun sonucunda da taşın dış çevre ile etkileşimi kesilmekte ve malzeme bozulması süreci hızlanmaktadır (Karataş ve Perker 2017).

#### **3.2.2.2.2. Ahşap malzemede görülen sorunlar**

Bu bölümde ahşap malzemede görülen sorunlar incelenecektir. Ahşap malzemede görülen sorunlar yüzey kaybı, parça kopması, boşluk-delik-oyuk, çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, bağlantı sorunları, yüzey kirliliği, uçma delikleri, biyolojik oluşum, bitki oluşumu, korozyon, aşınma, renk değişimi, hatalı onarım olmak üzere on dört başlık altında sıralanmıştır.

Yüzey kaybı: İklimsel etkiler olan güneş, kar, yağmur ve rüzgâr etkisi sonucu ahşap malzemede çatlama ve bunun sonucunda ileriki zamanlarda yüzey kayıpları meydana gelmektedir.

Parça kopması: Ahşabın yapısında bulunan selüloz ve lignin maddeleri bulunur. Mantarlar, kurt ve böcekler ve bakteriler bu maddelerle beslenmektedirler. Ahşaptan beslenen bu canlılar zamanla ahşabı ayrıştırarak kesitin zayıflamasına ve parçalanmasına sebep olmaktadır.

Boşluk –delik – oyuk: Ahşabın yapısında bulunan selüloz ve lignin maddeleri nedeniyle ahşap malzemeyi tercih eden böcek ve kurtlar malzemeyi gözenekli bir hale getirerek zamanla delik ve oyuklu bir görünüme sebebiyet vermektedirler (Perker 2004).

Çatlak ve kırık: Ani sıcaklık değişimleri malzemede çatlak ve kırılmalara sebep olmaktadır. Ayrıca yağmur, kar, UV ışınları, rüzgâr gibi iklimsel etkiler sonucu ahşap malzemede çatlak ve kırıklar meydana gelmektedir (Kudeb 2009).

Biçimsel deformasyon: Yağmur, kar, sıcaklık değişimleri, UV ışınları, rüzgâr gibi iklimsel etkiler sonucu burulma gibi bozulmalara sebebiyet vermektedir(Kudeb 2009) Sıcaklık farkları,ahşap malzemede genişleme ve büzölmelere yol açarak malzemede eğilme ve dönmeye sebebiyet vermektedir.Nem ise ahşap malzemede şişme ve çekme,bükölm,e,eğilme gibi deformasyonlara sebep olmaktadır(Karafakı 2009).

Bağlantı sorunları: Ahşap malzeme yapı elemanlarını oluşturken başka malzelerle bağlantı yapılması gerebilir. Ahşap - metal birleşiminde ileri zamanlarda korozyon bağlantı sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yüzey kirliliği:Çeşitli mikro organizma ,böcek ve mantarlar ve organik etkiler (kuş,hayvan artıkları..) ahşap üzerinde yüzey kirliliği meydana getirmektedir.

Uçma delikleri: Malzeme üzerinde uçma delikleri böcekler sebebiyle oluşmaktadır. Malzemede böcek zararının belirtileri; ahşap yüzeyindeki uçma delikleri, böcek galerileri, malzeme çevresindeki toz ve talaş birikimi ve ölü böcek kalıntıları olarak tanımlanabilir (Zvyagintseva 2017).

Biyolojik oluşum: Biyolojik etmenler; ahşabı besin kaynağı olarak kullanarak ahşap malzemeyi bozulmaya uğratarak kendi yararına kullanan organizmalardır. Kurt ve böcekler, bakteriler ve mantarlar bu gruba girmektedir. (Karafakı 2009).

Bitki oluşumu: Su ve nem bitkiler için yaşam alanı oluşmasını sağlamaktadır.

Korozyon: Ahşap yapı malzemelerinde meydana gelen korozyonun metal elemanların nem ile temasta bulunmasından kaynaklanmaktadır. Demirin ahşap malzeme ile ilişkisi sonucu oluşan korozyon kimyasal korozyon olarak adlandırılır (Kurugöl ve Küçük 2015).

Aşınma: Ahşap malzeme, insan eylemleri nedeniyle mekanik aşınmaya uğramaktadır.

Renk değişimi: Güneş ışınları etkisiyle ahşap malzemede renk değişimi meydana gelmektedir. Kimyasal maddeler ahşap maddenin renginin değişmesine sebebiyet vermektedir. Renk değişimi ahşap malzemede; en çok mantar etkisiyle meydana gelmektedir. Reçinelerde yaş halkalarında mavileşme oluşmaktadır (Zvyagintseva 2017).

Hatalı onarım: Hatalı onarımlarla oluşan bozulmalar; sıva ya da boya dökülmesi sonucu sonradan sürülen boyanın ya da sıvanın ahşabın çalışmasıyla olan uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır.

### **3.2.2.2.3. Metal malzemede görülen sorunlar**

Mardin ilinde kullanılan metaller demir, bakır, kurşun şeklindedir. Metal malzemede oluşan bozulma türleri korozyonun çeşitleri şeklinde görülmektedir.

Korozyon zaman içerisinde ve yavaş gerçekleşen bir olaydır. Metalde kütle ve kesit kaybına neden olmaktadır (Uluengin 2006). Kargir yapıda demir malzemenin korozyon oluşumları dört şekilde görülmektedir. Demirin atmosfer ortamında korozyonu yüzeysel korozyondur. Demirin, demir ve demir olmayan farklı metallerle eşleşmesi sonucu oluşan korozyona elektrokimyasal yada galvanik korozyon denir. Demirin kargir malzeme ile kuru ya da dolgulu şekilde ilişkisi sonucu ortaya çıkan korozyon aralıklı

korozyonudur. Demirin ahşap malzeme ile ilişkisi sonucu oluşan korozyon kimyasal korozyon olarak adlandırılır (Kurugöl ve Küçük 2015).

#### **3.2.2.2.4. Harç, sıva ve boyada görülen sorunlar**

Bu bölümde harç, sıva ve boyada görülen bozulmalar incelenmiştir.

Çatlak, malzeme yüzeyinde oluşan kılcal aralıklardır. Kabarma – dökülme, malzemenin pul pul kabarması ve son aşamada da dökülmesidir. Malzeme kaybı, atmosfer etkileri sonucu malzemede zamanla oluşan kayıplardır.



## 4. BULGULAR ve TARTIŞMA

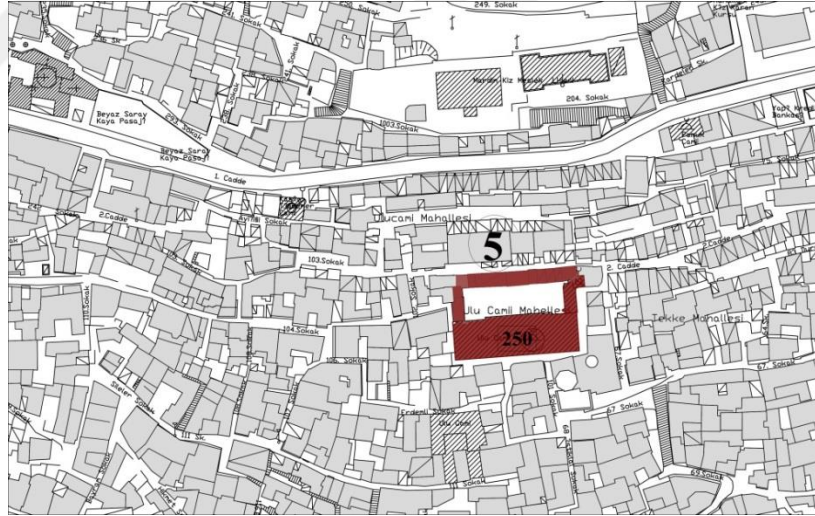
Taşıdığı tarihsel ve mimari özellikleriyle kültür mirasımız içinde önemli değerleri olan anıtsal yapılar bazı etkiler sonucu çeşitli bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde Mardin Kentsel Sit Alanındaki dini ibadet yapılarında bozulmalar ve değişimler, yapı ve malzeme boyutunda örnekler üzerinden incelenecektir.

### 4.1. Ulu Cami (Cami-i Kebir)

Bu başlık altında Ulu Cami mimari olarak incelenmiş, yapıda görülen malzeme sorunları açıklanmıştır.

#### 4.1.1. Konum

Ulu Cami; şehir merkezinde, Cumhuriyet alanının güneyinde 250 numaralı ada, 5 numaralı parselde adını verdiği Ulu Cami mahallesinde bulunmaktadır (Şekil 4.1).



**Şekil 4.1.** Ulu Camii'nin kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.1.2. Tarihçe

Artuklu ve Akkoyunlu dönemine ait izler taşıyan ve 16 adet kitabesi bulunan Ulu Cami; minare kaidesindeki 1176 tarihli kitabede Diyarbakır Meliki 2. Kutbüddin İlgazi tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Cami, 1400 yılında Timur istilâsında zarar

görmüştür. Yapı, Akkoyunlu ve Memlûkler zamanında onarılmıştır. Osmanlı döneminde de ciddi onarım geçirmiştir. Ulu Cami 2010 yılında restore edilmiştir (<http://www.yenisafak.com/ramazan/tas-sehrin-simgesi-mardin-ulu-camii-2480972>, 2007).

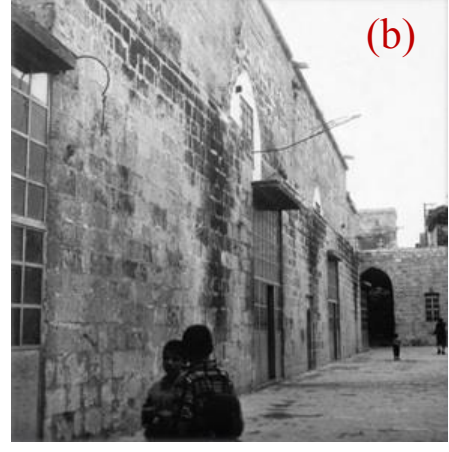
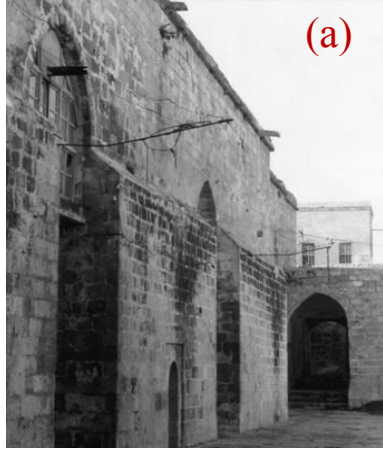
Plan ve resimlerin gösterdiği kadar ve yerinde yapılacak incelemeler sonucu; ana mekân olan cami bölümü dışındaki avlu etrafındaki diğer yapıların, pek çok müdahale geçirmiş olduğu görülmektedir. Elde yeterli belgeler olmadığı için sonradan yapılan yapıların devirleri hakkında bilgi edinilememektedir (Altun, 1971). Yapının bugünkü durumu ve kalıntıların incelenmesi sonucu; avlunun kuzey cephesinin revaklı bir kısım olduğunu göstermektedir. Bu revakların doğu kısmındaki revaklar açık olarak bulunmakta, batı kısmındaki revaklar ise örülüp kapatılmıştır (Şekil 4.2).



**Şekil 4.2.** Kuzey cephesindeki batı kısmında kapatılmış revaklar

Güneydeki cami mekânında ise; mevcut kapıların 1967 tarihli resimlerin incelenmesi sonucu, kemer aralarının camekânlarla örtülü olduğu görülmekte, 1968 yılında ise kemer aralarının kapatılıp aralarına pencereler açılmış olduğu görülmektedir (Altun, 1971) (Şekil 4.3).

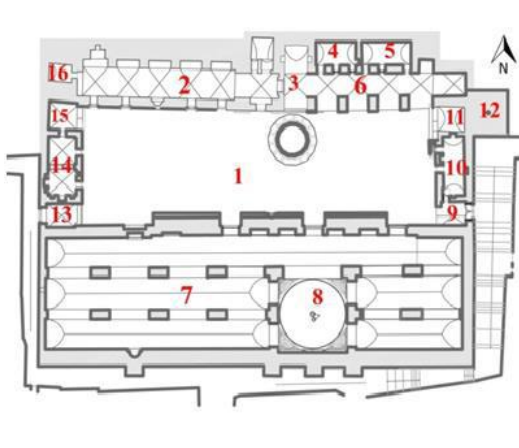




**Şekil 4.3.** Ulu Camii/Ana mekânın kuzey cephesi- 1967 (Altun 1971)(a), Ulu Camii Ana mekânın kuzey cephesi- 1968 (Altun 1971)(b)

#### 4.1.3. Mekânsal özellikler

Ulu Camii'nde mekân düzeni olarak dikdörtgen bir plan şeması görülmektedir. Cami, bütün Artuklu yapıları gibi avlulu olarak tasarlanmış (1 numaralı mekân ) ve kuzeyinde geleneksel Artuklu çeşmesi bulunmaktadır. Avluya doğudan ve batıdan iki giriş bulunmaktadır. Avluda büyük bir şadırvan yer alır. Avlunun (1 numaralı mekân) kuzey bölümündeki yapının batı kısmında, geçmişte revaklı bir bölüm olup müdahaleye uğrayarak kapatılmış ve bugün kadınlar mescidi olarak kullanılan (2 numaralı) mekân yer almaktadır. Kuzey bölümü orta kısımda bir sel sebilli eyvan (3 numaralı mekân) yer almaktadır. Kuzey bölümü doğu kısmında ise bugün depo olarak kullanılan odalar (4 ve 5 numaralı) ve ön kısmında hala izleri bozulmamış revaklı avlu (6 numaralı) yer almaktadır. Avlunun güney bölümünde dikdörtgen kesitli kalın taş payelerle mihraba paralel üç nefe ayrılan avludan dört kapıyla girilen harim bölümü (7 ve 8 numaralı mekân) yer almaktadır. Avlunun doğu bölümünde yer alan mekânda giriş olarak kullanılan (9 numaralı) eyvan ve bugün depo olarak kullanılan (10 ve 11 numaralı mekânlar) odalar yer almaktadır. Avlunun kuzeydoğusunda minare (12 numaralı) yer almaktadır. Avlunun batı kısmındaki yapıda avluya ikinci bir giriş (13 numaralı mekân) yer almakta bugün eğitim birimi olarak kullanılan bir mekân (14 numaralı) ,bir eyvan (15 numaralı) ve bir depo (16 numaralı) yer almaktadır (Şekil 4.4).

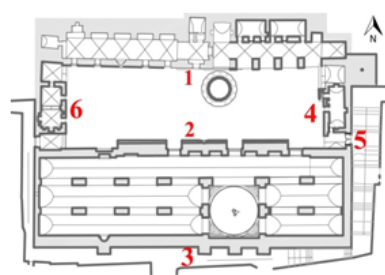


| Mekân No | Ozün İşlev | Günümüzdeki İşlev  |
|----------|------------|--------------------|
| 1        | Avlu       | Avlu               |
| 2        | Revak      | Kadınlar Mescidi   |
| 3        | Sel sebül  | Sel sebül          |
| 4        | Oda        | Eğitim Birimi      |
| 5        | Oda        | Depo               |
| 6        | Revak      | Revak              |
| 7        | Harim      | Harim              |
| 8        | Harim      | Harim              |
| 9        | Eyvan      | Eyvan(doğu girişi) |
| 10       | Oda        | Depo               |
| 11       | Oda        | Depo               |
| 12       | Minare     | Minare             |
| 13       | Eyvan      | Eyvan(Batı girişi) |
| 14       | Oda        | Eğitim Birimi      |
| 15       | Eyvan      | Arka Avlu          |
| 16       | Oda        | Depo               |

**Şekil 4.4.** Ulu Cami plan şeması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

#### 4.1.4. Cephe özellikleri

Yapının sokağa bakan bir cephesi ve ana avluya açılan dört cephesi mevcuttur. Kuzey cephesi 1 numaralı, güney cephesi 2 numaralı, doğu cephesinde sokağa bakan cephe 3 numaralı cephe olarak isimlendirilirken; ana avluya bakan doğu cephesi 4 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır. Yapının batı cephesi 5 numaralı cephedir (Şekil 4.5).



| <u>CEPHE NUMARASI</u> | <u>CEPHE ADI</u>               |
|-----------------------|--------------------------------|
| <b>1 Nolu Cephe</b>   | Kuzey Cephesi                  |
| <b>2 Nolu Cephe</b>   | Güney Cephesi                  |
| <b>3 Nolu Cephe</b>   | Sokağa Bakan Doğu Cephesi      |
| <b>4 Nolu Cephe</b>   | Arka Avluya Bakan Doğu Cephesi |
| <b>5 Nolu Cephe</b>   | Batı Cephesi                   |

**Şekil 4.5.** Ulu Cami cephe numaralandırılması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Yapının kuzey cephesi (1 numaralı cephe) iki katlı olup; cephe, yapı topluluğunun karakteri dışında bir mimari devir sergilemektedir. Zemin katta düzgün kesme taş kullanılmış, üst katta ise kaba yonu ve kesme taş malzeme kullanılmıştır. Zemin katta cephenin orta bölümünde içerisinde sel sebili olan bir eyvan mevcuttur. Kuzey cephesi beden duvarı orta aksı eyvan olarak belirlenirse; eyvanın batısındaki günümüzde

kapatılmış olarak kullanılmakta olan revaklar bulunmaktadır. Bu revakların aralarında etrafı burmalı bordürlerle çevrili yuvarlak kemerli dört pencere bulunmaktadır. Bu pencereler ahşap malzemenen yapılmış ve ön kısımlarına lokma parmaklıklar yerleştirilmiştir. Cephenin zemin katında, yine batı kısmında bulunan, dıştan yuvarlatılmış destek cepheye hareket kazandırmaktadır. Eyvanın doğusunda ise revaklar halen açık olarak kullanılmaktadır. Cephenin ikinci katında ise farklı yerlere dağılmış irili ufaklı özgün olmayan pencereler bulunmaktadır. Yapının üst örtüsü sonradan dam şeklini almıştır (Şekil 4.6).



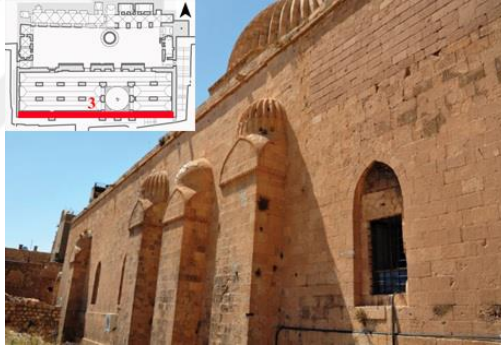
**Şekil 4.6.** Ulu Cami kuzey cephesi

Güney cephesinde (2 numaralı cephe); ana mekân(harim) olarak kullanılan mekân tek katlıdır. Cephe dönemini yansıtan özellikleri taşımaktadır. Yapının cephe malzemesi olarak düzgün kesme kullanılmıştır. Cephe orta kısımda, cephenin masif duvar etkisini ortadan kaldıran bir miktar dışarı çıkıntı yapmaktadır. Cepheye ana avludan dört giriş kapısı mevcuttur. Cephe orta bölümünde basit bir mihrap nişi yer almaktadır. Bu mihrap nişi cephenin ora aksı kabul edilirse nişin sağında ve solunda ikişer kapı olmak üzere harime avludan dört giriş mevcuttur. Bu kapılar birbirini takip eden ve dikdörtgen formdadır. Kapılarda ahşap malzeme ve demir kuşaklar kullanılmıştır. Kapıların üzerinde camekânlı sivri kemerli sabit pencereler bulunmaktadır. Pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencere ve kapıların etrafındaki kemerler cepheden hissedilir şekilde çıkıntılı yapılmış bu da cepheye hareket kazandırmıştır. Cephenin çatı örtüsüyle birleştiği yer boyunca düz bir silmeyle çerçevelenmiştir (Şekil 4.7).



**Şekil 4.7.** Ulu Cami avluya açılan güney cephesi

Güney cepheye açılan pencereler dıştan yüksek, derin sivri kemerli nişler içine alınmıştır. Cephenin orta kısmına denk gelen bölümde üç adet dışa çıkıntı yapan destek mevcuttur. Desteklerin üzerinde küçük dilimli kubbeler yer alır. Bu desteklerin batısında kalan kısımda üç adet sivri kemerli dikdörtgen formlu pencere boşluğu yer almaktadır. Doğusunda ise aynı tip pencerelerden iki adet mevcuttur (Şekil 4.8).



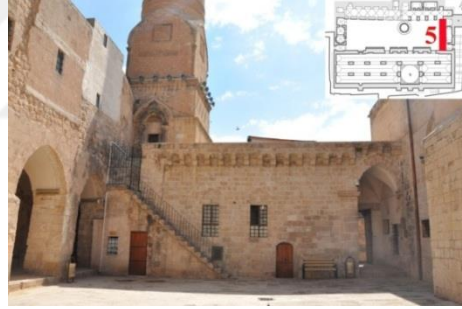
**Şekil 4.8.** Ulu Cami sokağa açılan güney cephesi

Doğu Cephesi (4 numaralı cephe); bir kapı ile avluya geçit verir. Bu giriş kapısı cephenin beden duvarının orta aksı kabul edilirse, kapının solunda cephenin üst kısmında dikdörtgen planlı iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephenin alt kısmında açıklık bulunmamaktadır. Kapının sol tarafındaki cephe boyunca uzanan silme dışında sadedir. Kapının sağ tarafında kitabeler yer alır. Sol kısımdaki silme cephe boyunca kitabelerin etrafında çerçeve yaparak devam eder. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerde bir sıra süsleme mevcuttur. Cephe bir minare ile sonlanmaktadır. (Şekil 4.9).



**Şekil 4.9.** Ulu Cami sokağa bakan doğu cephesi

Yapının iç avluya bakan doğu cephesi (5 numaralı cephe) iki katlı olup üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Cephenin; en sağında ana avluya girişi sağlayan kapının oluşturduğu eyvanlı kısım görülmektedir. Eyvanın batısında sırasıyla, alt kata girişi sağlayan ahşap yuvarlak kemerli bir kapı ve üst kat hizasında ise ahşap malzemeli lokma parmaklıklı dikdörtgen formlu iki pencere açıklığı mevcuttur. En batıda cephede çıkıntı yapan bir merdiven ile sonlanmaktadır. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerde bulunan taş kemerli nişler şeklinde düşünülmüş bir çatı frizi cepheye daha eski devirlere ait bir görünüm vermektedir (Şekil 4.10).



**Şekil 4.10.** Ulu Cami avluya bakan doğu cephesi

Yapının batı cephesi( 6 numaralı cephe) tek katlı olup, cephenin en sağındaki ve en solundaki eyvanlar dışında oldukça hareketsizdir. Eyvanlar cephede basamaklarla avluya giriş vermektedir. Cephenin en solunda ikinci giriş kapısının oluşturduğu bir eyvana giriş veren kapı, dikdörtgen formlu olup, ahşap malzemeden yapılmış ve demir kuşaklar kullanılmıştır. Cephede iki eyvanın arasında iki pencere açıklığı mevcuttur. Bu pencereler ahşap malzemeden yapılmış olup önlerinde lokma demir parmaklıklar mevcuttur (Şekil 4.11)

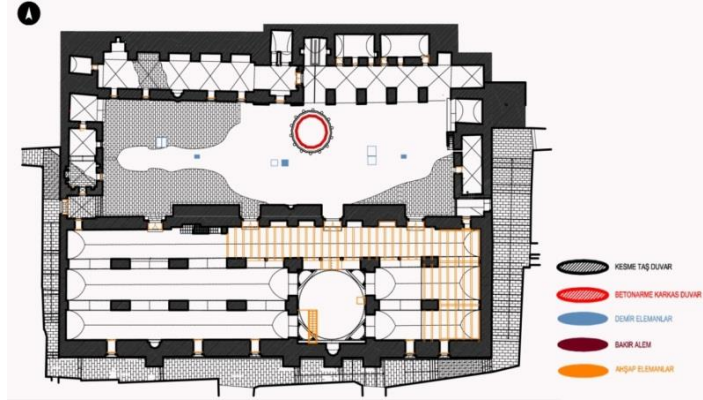




Şekil 4.11. Ulu Cami batı cephesi

#### 4.1.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları düzgün kesme taştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır(Şekil 4.12).



Şekil 4.12. Ulu Camii'nde kullanılan özgün malzemeler (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Ulu Camii yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.1'de görülmektedir.

**Çizelge 4.1.** Ulu Camii’nde kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
| KEMERLER           |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |

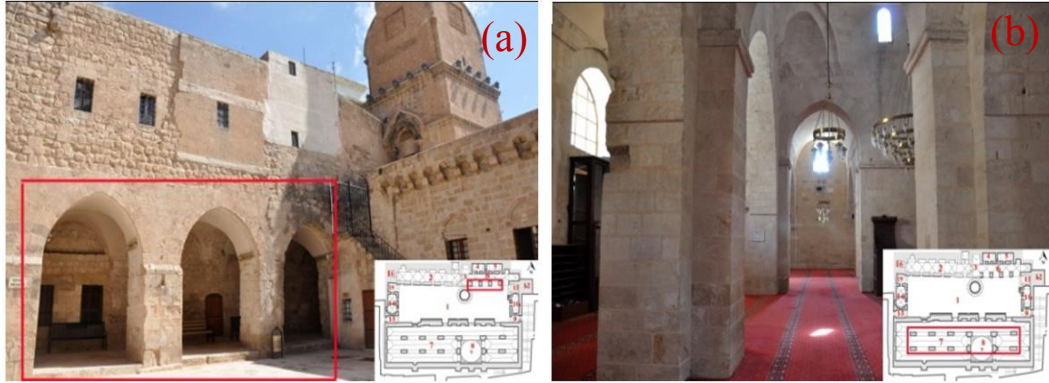
Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### 4.1.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.1.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Harim bölümünde 2 numaralı mekân ayaklarla taşınırken sütun kullanımına portalde rastlanmıştır. 2 numaralı mekânda orta aks kubbe olarak kabul edilirse; kubbenin batısında üç adet dikdörtgen planlı, doğusunda boyutlarında üç adet dikdörtgen planlı yonu taş malzeme kullanılarak yapılmış olan beş adet ayak bulunmaktadır (Şekil 4.13).



Şekil 4.13. Ulu Camii'nde ayaklar(a,b)

Ulu Camii'nde ayaklarda yüzey kaybı, boşluk –delik oluşumu, kısmi oyuklanmalar ve renk değişimi görülmektedir (Şekil 4.14, Şekil 4.15, Şekil 4.16). Camii'nde sütun kullanımına rastlanmamıştır.





Şekil 4.14. Ulu Camii'nde ayaktaki bozulmalar



Şekil 4.15. Yüzey kaybı(a), boşluk-delik(b), renk değişimi(c)



Şekil 4.16. Ulu Camii'nde iç mekândaki ayaklarda oyuklanma

#### 4.1.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar kesme taştır. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kaybı, oyuklanma, çatlak, yüzey kirliliği, tuz etkisi sonucu çiçeklenme, bitki oluşumu, metal elemanlardan yıkanma sonucu akan pas lekesi, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini

kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur (Şekil 4.17, Şekil 4.18, Şekil 4.19, Şekil 4.20, Şekil 4.21, Şekil 4.22, Şekil 4.23, Şekil 4.24, Şekil 4.25, Şekil 4.26, Şekil 4.27, Şekil 4.28, Şekil 4.29, Şekil 4.30, Şekil 4.31)



Şekil 4.17. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar



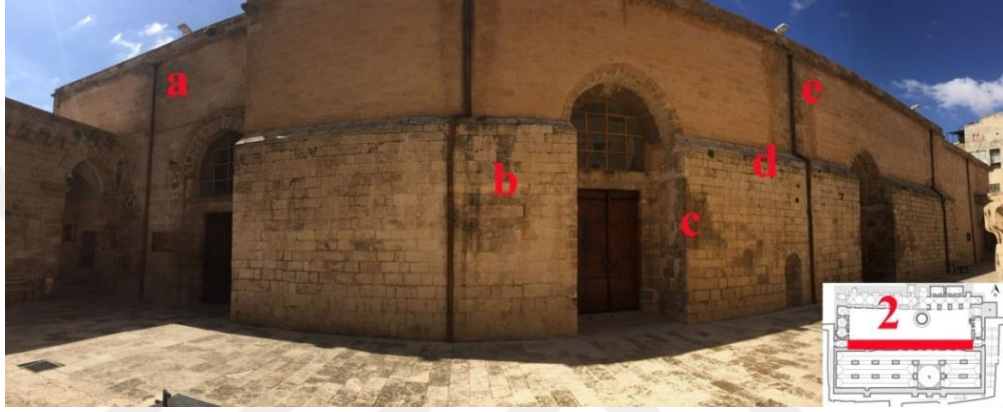
Şekil 4.18. Korozyon(pas lekesi)(a), hatalı onarım(b),oyuklanma ve renk değişimi(c)



Şekil 4.19. Yüzey kaybı(d), hatalı onarım(e), bitki oluşumu(f)



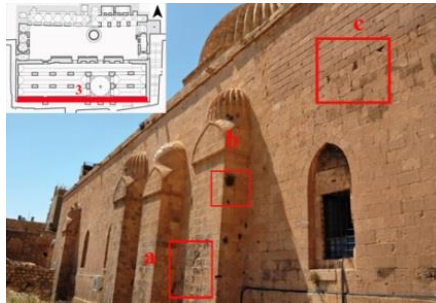
Şekil 4.20. Hatalı onarım (çimento kullanımı)(g), renk değişimi(h)



Şekil 4.21. Ulu Cami avluya bakan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.22. Renk değişimi(a), yüzey kirliliği(b), renk değişimi(c), bitkilenme(d), renk değişimi(e)



Şekil 4.23. Sokağa açılan güney cephesindeki duvarda bozulma türleri, yüzey kaybı(a), bitki oluşumu(b), yüzey kaybı(c)





Şekil 4.24. Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.25. Renk değişimi(a), çatlak(b), form kaybı(c)



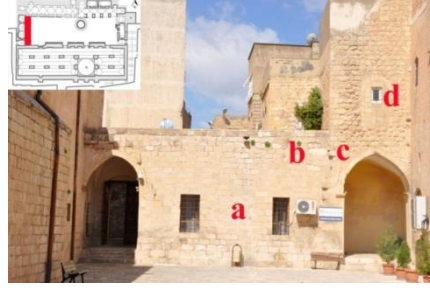
Şekil 4.26. Bitkilenme(d), renk değişimi(e)



Şekil 4.27. Ulu Cami doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.28. Yüzey kirliliği(a), bitki oluşumu(b)



Şekil 4.29. Ulu Cami batı cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



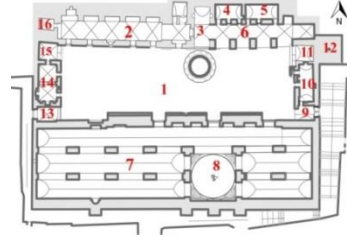
Şekil 4.30. Çiçeklenme(a), bitki oluşumu(b)



Şekil 4.31. Yüzey kaybı(c), hatalı onarım(d)

#### 4.1.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yatay taşıyıcılar düz ve eğrisel döşemeler olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Eğrisel döşemeler olarak beşik tonoz, çapraz tonoz ve kubbe kullanılmıştır. Düz döşemeler ise kat aralarında plak döşeme olarak ve tonozların üstünde dam olarak kullanılmıştır. Yapının 2-3-6-9-13-14-15 numaralı mekânlarında çapraz tonoz kullanılmıştır. Depo olarak kullanılan 4-5-10-11-16 numaralı mekânlarda üst örtü olarak beşik tonozlar kullanılmıştır. Harim bölümü olan 7 numaralı mekânda beşik tonozlar kullanılmıştır. Yine harim bölümü olan 8 numaralı mekânda kubbe kullanılarak beşik tonozların devamlılığı kesintiye uğramıştır. Kubbenin yan taraflarında tromplar yer almaktadır. Kubbe ve tonozlar düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmişlerdir (Şekil 4.32, Şekil 4.33).



**Şekil 4.32.** Ulu Camii'nde mekânlarda kullanılan döşeme türleri (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.33.** 3 nolu mekânda sivri tonoz(a), 6 nolu mekânda çapraz tonozlar(b), 7 nolu mekânda beşik tonozlar(c), 8 nolu mekânda tonoz(d)

3 numaralı mekândaki sivri tonozda çiçeklenme, renk değişimi görülmektedir. Çapraz tonozda çiçeklenme mevcuttur (Şekil 4.34). Düz döşemelerde insan kaynaklı aşınma, nem ve güneş ışınlarının verdiği zarar sonucu taş malzemede renk değişimi mevcuttur Kubbede bitki oluşumu görülmektedir (Şekil 4.35).



**Şekil 4.34.** 3 numaralı mekânda sivri tonozda çiçeklenme(a), renk değişimi3 numaralı mekânda çapraz tonozda çiçeklenme(b)



**Şekil 4.35.** 1 numaralı mekânda aşınma- renk değişimi(a), kubbede bitki oluşumu(b)

#### 4.1.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Merdivenler minareye çıkışta 5 numaralı cephede kullanılmıştır (Şekil 4.36). Doğu cephesinde en sonda minareye çıkan merdivenler yer almaktadır. 6 numaralı cephede de eyvanlardan avluya geçiş merdivenleri ile sağlanmıştır (Şekil 4.60). Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır.



Şekil 4.36. 5 numaralı cephedeki merdiven(a), 6 numaralı cephedeki merdivenler(b)

Merdivenlerde bitki oluşumu, aşınma mevcuttur(Şekil 4.37).



Şekil 4.37. Merdivende bitki oluşumu(a), aşınma (b)

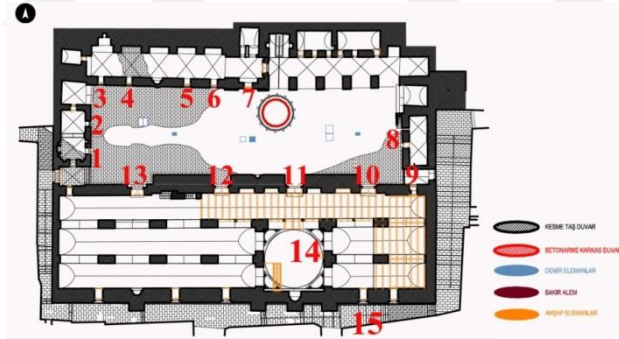
#### 4.1.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda çeşitli tiplerde kapı ve pencere kullanılmıştır.

Yapıda yedi tip pencere kullanılmıştır. Yapının batı cephesinde 1 ve 2 numaralı pencerelerde birinci tip pencere kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesinde 3-4-5-6-7 numaralı pencerelerde ikinci tip pencere kullanılmıştır. Doğu cephesindeki 8 numaralı pencereler üçüncü tip olup, güney cephesindeki 9 numaralı pencere beşinci tiptir. Güney



cephesindeki 10-11-12-13 numaralı pencerelerde beşinci tip pencere kullanılmıştır. Altıncı tip pencere kubbe kasağında, yedinci tip pencere sokağa bakan güney cephesinin tüm cephelerinde kullanılmıştır (Şekil 4.38). Birinci tipteki pencereler 3 bölmeli olup tek kanatlıdır. İkinci tip, üçüncü tip ve dördüncü tip pencereler çift kanatlı olup etrafında kullanılan süsleme elemanlarıyla birbirinden farklılık göstermektedir. İkinci tip pencereler etrafı burmalı bordürlerle çevrili yuvarlak kemerli olup, üçüncü tip pencerelerin üzerinde boşaltma kemeri kullanılmıştır (Şekil 4.39). 4. tip pencerelerde ise hiçbir süsleme elemanı kullanılmamıştır. Tüm pencereler ahşap malzemeden yapılmış ve ön kısımlarına lokma parmaklıklar yerleştirilmiştir. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. Beşinci tip pencereler kapıların üzerinde bulunan camekânlı sivri kemerli sabit pencerelerdir. Pencerelerin etrafındaki kemerler cepheden hissedilir şekilde çıkıntılı yapılmış bu da cepheye hareket kazandırmıştır. Altıncı tip pencere sabit olup yuvarlak kemerlidir. Yedinci tip pencere çift kanatlı pencere olup kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur. Üzerinde sivri kemer kullanılmış pencere duvarın iç kısmına oturduğundan duvarda derin bir niş oluşturmuştur (Şekil 4.40).

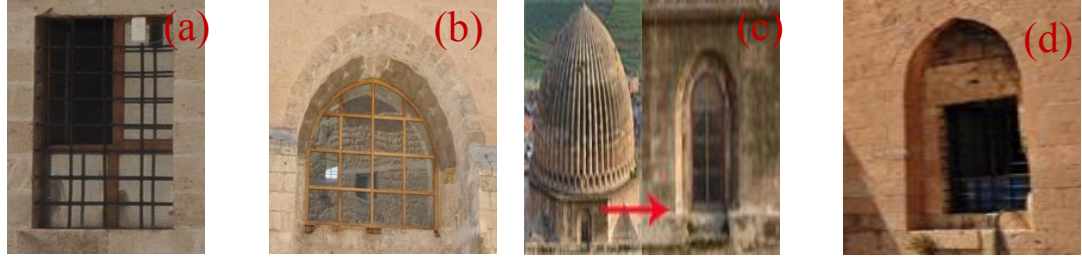


**Şekil 4.38.** Ulu Camii'nde kullanılan pencere tipleri (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.39.** Tip 1(a), Tip 2 dış görünüş(b) ve Tip 2(iç mekândan görünüş)(c), Tip 3(d)

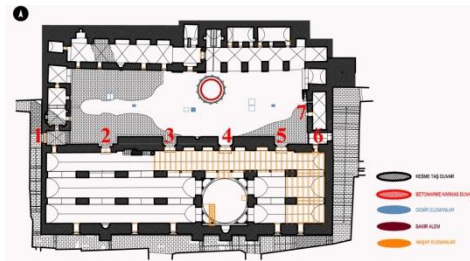




**Şekil 4.40.** Tip 4(a), Tip 5(b),Tip 6(b) ,Tip 7(d)

Yapıda beş tip kapı kullanılmıştır. Yapının batı girişini sağlayan 1 numaralı kapı birinci tiptir. Güney cephesindeki 2 numaralı kapı ikinci tip olup, 3-4-5 numaralı kapılar üçüncü tiptir. Doğu girişini sağlayan 6 numaralı kapı dördüncü tip olarak adlandırılırken doğu cephesindeki yapıya girişi sağlayan kapı beşinci tip olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.41).Kullanılan tüm kapılar çift kanatlı olup, üzerinde kullanılan süsleme elemanlarıyla birbirinden farklılık göstermektedir. Kapılarda ahşap malzeme ve demir kuşaklar kullanılmıştır.

Birinci tip kapılar, dikdörtgen formlu olup üzerinde yatay sıra metal kuşaklar bulunmaktadır. İkinci tip kapılarda metal kuşağın yerini nokta şeklinde dövme demirin aldığı görülmektedir. İkinci tip kapıların üzerinde hafifletme kemeri kullanılmıştır. İkinci tip kapılar da iki sıra demir kuşağın arasında metal dövmeler görülmektedir. Dördüncü tip kapılarda metal kuşaklar yatay ve dikey sıra ızgara biçiminde görülmekte ve kapı üzerinde, kapı tokmakları, halkaları görülmektedir. Beşinci tip ise form olarak diğerlerinden farklılık göstermekte, yuvarlak kemerli bir yapı görülmektedir. Üzerinde iki sıra metal kuşak mevcuttur. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır (Şekil 4.42).



**Şekil 4.41.** Ulu Camii'nde kullanılan kapı tipleri(Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.42.** Tip 1(1 numaralı kapı)(a), Tip 2(2 numaralı kapı)(b), Tip 3(3-4-5 numaralı kapılar)(c), Tip 4(6 numaralı kapı)(d), Tip 5(7 numaralı kapı)(e)

Pencerelerin kasa ve kanatlarında çatlak-kırık, aşınma, renk değişimi ve hatalı onarımlar mevcuttur. Duvar boşlukları olan pencerelerin üzerinde kullanılan lento ve sövelerde parça kopması görülmüştür. Pencere eşiklerinde herhangi bir bozulmaya rastlanmamıştır (Şekil 4.43). 6 ve 7 numaralı ahşap kapılarda kasa ve kanatlarda aşınma ve renk değişimi mevcuttur. Kapıların lento ve sövelerinde ise yüzey kaybı mevcuttur. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir. Kapıların metal elemanlarında korozyon mevcuttur.(Şekil 4.44).



**Şekil 4.43.** 6 numaralı pencerede çatlak – kırık, aşınma ve renk değişimi(a), kuzey cephesinde ikinci kat özgün olmayan pencerede korozyon(b), kuzey cephesinde ikinci kat özgün olmayan pencerede hatalı onarım(c)



**Şekil 4.44.** Kuzey cephe özgün olmayan pencerede hatalı onarım(a), 6 numaralı kapıda aşınma(b),7 numaralı kapıda aşınma ve renk değişimi(c)

Yapının ana avlusuna bakan kuzey cephesinde revaklı mekânlar kemerlerden oluşturulmuştur. Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer ve yuvarlak kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde kabuk oluşumu ve renk değişimi mevcuttur (Şekil 4.45)



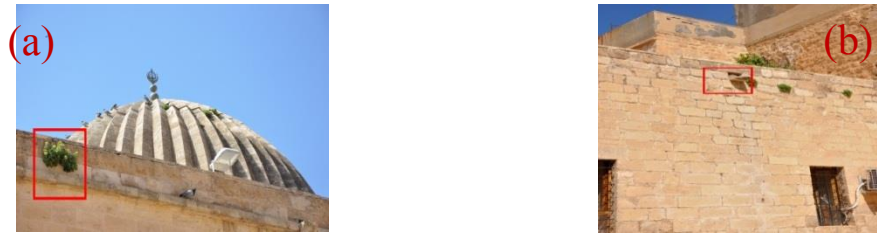
Şekil 4.45. Renk değişimi(a), kabuk ol.(b), renk değişimi(c)

#### 4.1.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Silmelerde bitki oluşumu, çörtende yüzey kaybı mevcuttur (Şekil 4.46, Şekil 4.47). Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcuttur. 2010 yılında restore edilen camide bu bozulmalar tespit edilememektedir.



Şekil 4.46. Silmede bitki oluşumu(a), silmede bitki oluşumu(b)



Şekil 4.47. Silmede bitki oluşumu(a), çörtende yüzey kaybı(b)

#### 4.1.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Ulu Camii'nin yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.2'de Ulu Camii'nin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.3'de Ulu Camii'nin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.4'de Ulu Camii'nin metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.5'de Ulu Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.



**Çizelge 4.2.** Ulu Camii'nin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                     | SORUNLAR    |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|---------------------------|---------------------|-------------|---------------|-----------------------|-----------|--------|---------|-------------|-----------------|-----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|---|--|--|
|                           |                     | Vazey kaybı | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavrama | Yapraklanma | Derz boşlanması | Yüzey kirliliği | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |   |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR         | TEK TAŞIYICILAR     |             |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | +           |               |                       | +         |        |         |             |                 |                 | +            |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   | +               |       |  | + |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DÖŞEMELER           | Düz         |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           |                     | Tonoz       |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
| MERDİVENLER               | Eğrisel             | Kubbe       |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           |                     |             |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | Pencere             | Lento/söve  |               | +                     |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           |                     | Eşik        |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           | Kapı                | Lento/söve  |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           |                     | Denizlik    |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kemer               |             |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           |                     | Şebeke      |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           | Silme               |             |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           |                     | Çörtlen     |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
|                           | Baca                |             |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |
| Örtüye Geçiş Elemanı      |                     |             |               |                       |           |        |         |             |                 |                 |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |   |  |  |

**Çizelge 4.3.** Ulu Camii'nin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| YARDIMCI ELEMANLAR | AHŞAP YAPI ELEMANLARI |            |         |          | SORUNLAR |          |         |          |             |                                |             |               |                       |                |                   |                 |                |               |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|--------------------|-----------------------|------------|---------|----------|----------|----------|---------|----------|-------------|--------------------------------|-------------|---------------|-----------------------|----------------|-------------------|-----------------|----------------|---------------|------------------|---------------|----------------------|--------|---------------|---------------|--|--|
|                    | DUVAR BOŞLUKLARI      | Pencereler | Kasalar | Kanatlar | Kasalar  | Kanatlar | Kasalar | Kanatlar | Korkuluklar | Kaplamalar (Tavan Kaplamaları) | Yüzey kaybı | Parça kopması | Boşluk/ Dökük / Çukuk | Çatlak / Kırık | Büyük Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kırılışı | Uçma Delikler | Biyolojik Oluşum | Bitki oluşumu | Korzyon (Pas lekeli) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |  |  |
|                    |                       |            |         |          |          |          |         |          |             |                                |             |               |                       |                |                   |                 |                |               |                  |               |                      |        |               |               |  |  |

**Çizelge 4.4.** Ulu Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

**Çizelge 4.5.** Ulu Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

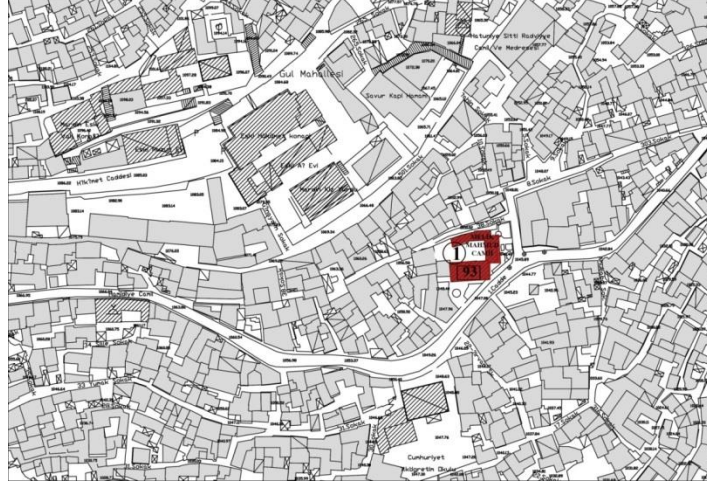
## 4.2. Melik Mahmud (Bab-Es Sur) Camii

Bu başlık altında Melik Mahmut Cami mimari olarak incelenmiş. Yapı malzemeleri ve malzeme üzerinde görülen sorunlar açıklanmıştır.

### 4.2.1. Konum

Melik Mahmud Cami; ana cadde olan 1. Cadde üzerinde, 1 numaralı ada, 93 numaralı parselde bulunmaktadır (Şekil 4.48).





**Şekil 4.48.** Melik Mahmud Camii'nin kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

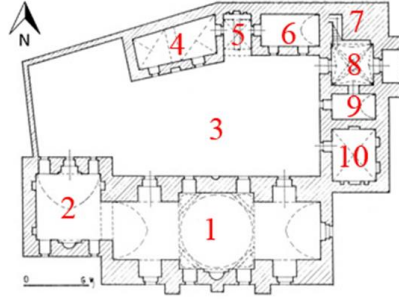
#### 4.2.2. Tarihçe

Cami bir Artuklu dönemi yapısıdır. Portaldeki kitabede yapının 14.yüzyıla ait olduğu belirtilmektedir. Minaresi daha geç döneme tarihlenir. Melik Mahmut 1367 yılında buraya defnedilmiştir. Cami adını buradan almaktadır. (Mardin Valiliği Kent Haritası ve Şehir Planı 2013). Cami, 2004 yılında restore edilmiştir.

#### 4.2.3. Mekânsal özellikler

Ana mekân olan camii bölümü (1 numaralı mekân ) enine gelişen dikdörtgen bir plan şeması göstermektedir. Cami bölümünün kuzeye doğru hafif çıkma yapan kare plan şemasına sahip mekân türbe (2 numaralı mekân) bölümüdür. Caminin kuzeyinde, Artuklu yapılarının karakteristik özelliği olan, avlu (3 numaralı) yer alır. Avlunun kuzeyinde, yapının kuzey kanadı yer almaktadır. Bu kanatta, bugün oda olarak kullanılan 4 ve 5 numaralı mekânlar ve ortalarında sel sebili bir eyvanın bulunduğu (5 numaralı) mekân yer alır. Avlunun kuzeydoğusunda minare (7 numaralı) yer almaktadır. Avlunun doğusunda bulunan kanat, ön kısımda yapıya giriş veren küçük bir meydana açılır.8 numaralı mekân, bu meydandan yapının ana avlusuna portalle geçiş sağlanan, giriş kısmının olduğu mekândır. 9 ve 10 numaralı mekânlar yine yapının doğu kanadında bulunan ve bugün oda olarak kullanılan mekânlardır (Şekil 4.49).





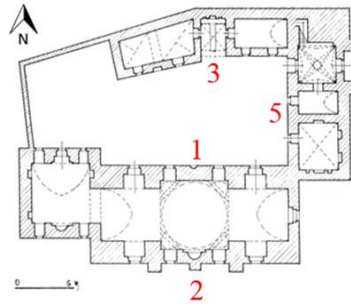
| Mekân No | Özgün İşlev       | Günümüzdeki İşlev |
|----------|-------------------|-------------------|
| 1        | Harim             | Harim             |
| 2        | Türbe             | Türbe             |
| 3        | Avlu              | Avlu              |
| 4        | Oda               | Oda               |
| 5        | Sel sebilli eyvan | Sel sebilli eyvan |
| 6        | Oda               | Oda               |
| 7        | Minare            | Minare            |
| 8        | Giriş             | Giriş             |
| 9        | Oda               | Oda               |
| 10       | Oda               | Oda               |

**Şekil 4.49.** Melik Mahmud Camii plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.2.4. Cephe özellikleri

Yapının cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerek hareketli bir görünüm sergilemektedir. Batının mimari üslubu ile Osmanlı mimarisini birleştirerek eklektik bir üslup gösteren yapıda çeşitli yivler, burmalı süs sütunları, çifte şerefe altlıkları görülmektedir.

Yapının sokağa bakan bir cephesi ve ana avluya açılan dört cephesi mevcuttur. Kuzey cephesi 1 numaralı, güney cephesi 2 numaralı, doğu cephesinde sokağa bakan cephe 3 numaralı cephe olarak isimlendirilirken; ana avluya bakan doğu cephesi 4 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır. Yapının batı cephesi 5 numaralı cephedir (Şekil 4.50).



| CEPHE NUMARASI | CEPHE ADI                        |
|----------------|----------------------------------|
| 1 Nolu Cephe   | Camii kuzey Cephesi              |
| 2 Nolu Cephe   | Camii Güney Cephesi              |
| 3 Nolu Cephe   | Eyvan avluya bakan güney cephesi |
| 4 Nolu Cephe   | Doğu Cephesi                     |
| 5 Nolu Cephe   | Batı Cephesi                     |

**Şekil 4.50.** Melik Mahmud Cami plan şeması üzerinde cephelerin numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

Tüm yapıda düzgün kesme taş kullanılmıştır. Ana mekân olan Camii'nin kuzey cephesi (1 numaralı cephe), iki katlıdır. Cephe iki kademe halindedir. İlk kademe harim bölümü olup, dışa çıkıntı yapan ikinci kademe türbe bölümüdür. Harim bölümünde ve türbe

bölümünde birer tane olmak üzere, cami kısmında avluya açılan iki giriş bulunur. İlk kademe olan harim bölümünde, orta aks girişin sağlandığı kapı kabul edilirse, alt kat hizasında kapının sağında ve solunda ikişer tane olmak üzere dikdörtgen formlu dört pencere açıklığı bulunmaktadır. Harim bölümü üst kat hizasında kapının tam üstüne denk gelen kısımda farklı kademelerde üç adet yuvarlak kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır. Beden duvarının çatı örtüsü ile bağlandığı kısımda bir sıra silme ve bir sıra mukarnas şerit dolanmaktadır. Harim bölümünde tam ortada bulunan kubbe kasnağında avluya açılan yuvarlak kemerli bir pencere açıklığı mevcuttur. Kubbeyi ise halka silmeler çevrelemektedir. Dışa çıkıntı yapan ikinci kademe olan türbe bölümünde ise, cephede tam ortada girişi sağlayan kapı ve sağında ve solunda birer dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 4.51).



**Şekil 4.51.**Cami kuzey cephesi

1 numaralı cephe 2 numaralı cephenin sokağa açılan arka kısmıdır. Güneye çıkıntı yapmış harim bölümü ve geri planda kalan türbe bölümü cephede iki kademe oluşturmuştur. Harim bölümü cephe kısmında, üstü yarım kubbelerle hareketlendirilmiş üç duvar payandası bulunur. Bu destek elemanlarından ortadaki diğerlerinden yükseklik olarak daha kısadır. Payandaların sağında ve solunda birer tane olmak üzere harim bölümünde alt kat hizasında dikdörtgen formlu dört pencere yerleştirilmiştir. Üst kat hizasında ise orta payandanın üst kısmına denk gelen kısımda farklı kademelere yerleştirilmiş sivri kemerli üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Çatı örtüsünün beden duvarı ile birleştiği yerde bir sıra silme ve onun altında bir sıra mukarnas cepheyi süslemektedir. Türbe kısmında ise alt kat hizasında iki dikdörtgen formlu pencere açıklığı bulunur (Şekil 4.52).



**Şekil 4.52.** Camii sokağa açılan güney cephesi

Yapının kuzey kanadını oluşturan 3 numaralı cephe avluya açılan cephedir. Cephe iki kademe halindedir. Dışa çıkıntı yapan ilk kademe moloz taştan yapılmış olup, cephe beden duvarının batı kısmını oluşturur. Bu kısımda iki adet dikdörtgen formlu pencere açıklığı ve ortalarında bir niş bulunmaktadır. Cephe beden duvarının doğu kısmını oluşturan geride kalan ikinci kademe ise düzgün kesme taştan yapılmış olup, selsebilli sivri kemerli bir eyvanı ve eyvanın sağ kısmında alt seviyede iki dikdörtgen formlu pencere açıklığını barındırmaktadır. Pencere ve kapı boşlukları oldukça sade olup, etrafında herhangi bir süsleme elemanı bulunmamaktadır. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği kısımda bir sıra silme dolanmaktadır(Şekil 4.53).



**Şekil 4.53.** Eyvan kuzey cephesi

Doğu Cephesi (4 numaralı cephe); portalden bir kapı ile avluya geçit verir. Cephe portal dışında oldukça sadedir. Portal iki sıra mukarnas ile dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış, örgülü profilli mukarnas başlıklı sütünce ve onun üzerindeki mukarnas dolgulu sivri kemer ile derin bir niş oluşturmuştur. Nişin içerisinde avluya geçit veren dikdörtgen formlu ahşap bir kapı yer alır. Cephe üç kademe halinde görülür. İlk kademe olan portal, cephede en dışta olan çıkıntıdır. Portal, beden duvarı orta aksı olarak belirlenirse; cephede portalden bir miktar içeri çekilmiş olan ikinci kademe portalin

hemen solunda bulunur. Üst kat hizasında, dikdörtgen formlu bir adet pencere ile teşkilatlanmıştır. Üçüncü kademe ise cephede en geride olup, portalin en batısında bulunmaktadır. Alt kat hizasında bir adet dikdörtgen formlu üst katta ise yuvarlak kemerli bir adet pencere açıklığı mevcuttur. Üst örtü ile bağlandığı kısımda bir sıra mukarnas silme görülmektedir. Portalin doğusunda ise silindirik formlu minare yer almaktadır (Şekil 4.54).



**Şekil 4.54.**Yapı doğu kanadının meydana bakan doğu cephesi

Yapının doğu kanadının iç avluya bakan batı cephesi 5 numaralı cephe olup oldukça sadedir. Cephenin alt kat hizasında cephenin orta bölümüne denk gelen kısımda dikdörtgen formlu bir pencere ve pencerenin her iki yanında birer adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Batıdaki kapı ile pencere arasında yuvarlak küçük bir niş yer alır. Üst kat hizasında batıdaki kapının hemen üstüne denk gelen kısımda yuvarlak kemerli bir adet pencere bulunmaktadır. Üst örtünün beden duvarı ile bağlandığı kısımda bir sıra düz silme bulunmaktadır (Şekil 4.55).



**Şekil 4.55.**Yapı doğu kanadı avluya bakan batı cephesi

#### 4.2.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları taştır. Yapıda düzgün kesme taş ve yonu taş bir arada kullanılmıştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme lokma parmaklıklarda, pencere yardımcı elemanlarında, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır. Cami yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.6'de görülmektedir.

Çizelge 4.6. Melik Mahmud Camii'nde kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    |                         | Sütunlar              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |

Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### **4.2.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar**

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### **4.2.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar**

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Ayak kullanımına rastlanmamaktadır. Sütun kullanımına portalde rastlanmıştır (Şekil 4.56). Yapıda sütunlarda bozulmaya rastlanmamıştır.



**Şekil 4.56.** Portalde kullanılan sütunlar

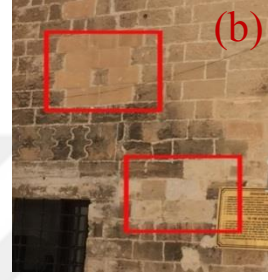
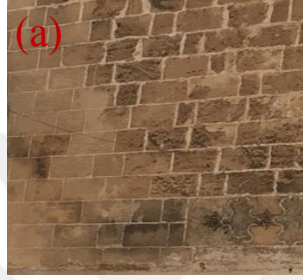
##### **4.2.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar**

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Yapıda moloz taş ve düzgün kesme taş kullanımı görülmektedir. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda oyuklanma, derz boşalması, yüzey kirliliği, tuz etkisi ile çiçeklenme, bitki oluşumu, nem etkisiyle yosun oluşumu ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur. 1 numaralı cephede bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.57, Şekil 4.58, Şekil 4.59, Şekil 4.60).

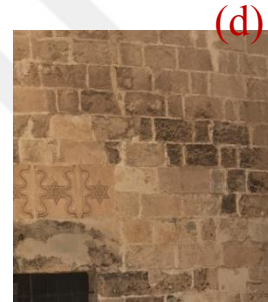




Şekil 4.57. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.58. Renk değişimi, çimento kullanımı(a), hatalı onarım(b)



Şekil 4.59. Renk değişimi(c), renk değişimi ve çimento kullanımı(d)



Şekil 4.60. Yüzey kirliliği(e)



2 numaralı cephede bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.61, Şekil 4.62, Şekil 4.63, Şekil 4.64).



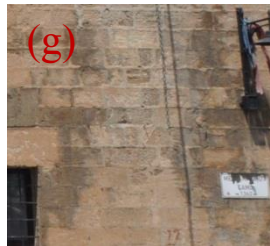
Şekil 4.61. Cami güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.62. Çimento kullanımı(a), renk değişimi, çimento kullanımı(b), oyuklanma(c)



Şekil 4.63. Çimento kullanımı(d), derz boşalması(e), çimento kullanımı ve renk değişimi(f)

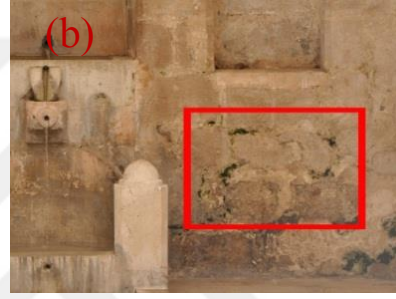


Şekil 4.64. Renk değişimi(g)

3 numaralı cephede bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.65, Şekil 4.66, Şekil 4.67)).



**Şekil 4.65.** Yapının avluya bakan güney cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar

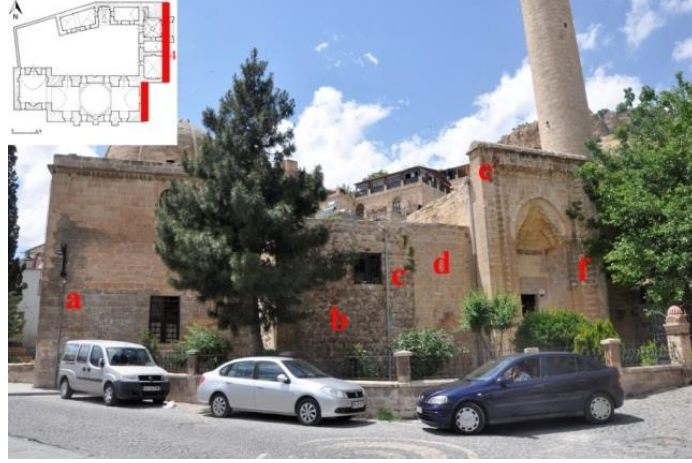


**Şekil 4.66.** Renk değişimi, çimento kullanımı(a),yosunlaşma(b)

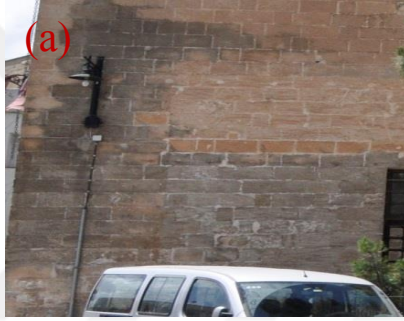


**Şekil 4.67.** Çimento kullanımı(c), renk değişimi ve çimento kullanımı(d)

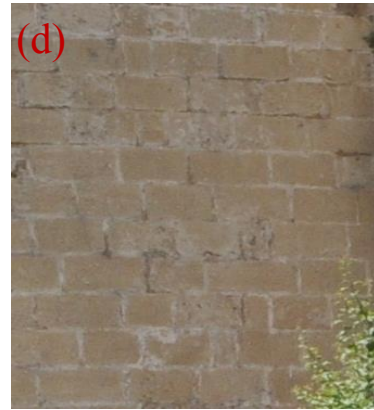
4 numaralı cephede bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.68, Şekil 4.69, Şekil 4.70, Şekil 4.71).



**Şekil 4.68.** Meydancığa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



**Şekil 4.69.** Renk değişimi(a), renk değişimi, çimento kullanımı(b)



**Şekil 4.70.** Bitki oluşumu(c), hatalı onarım(d)



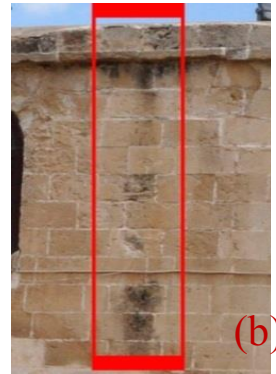


Şekil 4.71. Renk değişimi(e), renk değişimi ve çimento kullanımı(f)

5 numaralı cephede bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.72, Şekil 4.73, Şekil 4.74).



Şekil 4.72. Avluya bakan batı cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar

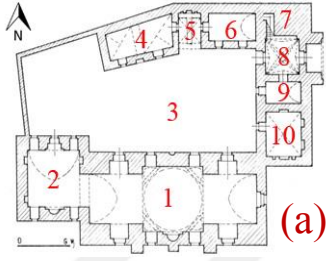


Şekil 4.73. Hatalı onarım(a),yüzey kirliliği(b)

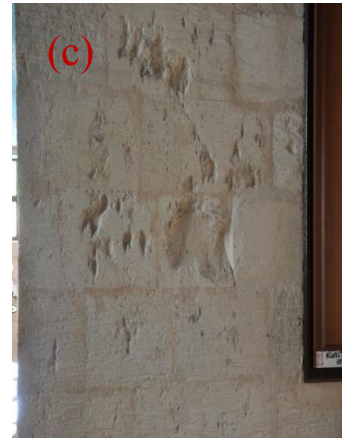


Şekil 4.74. Çimento kullanımı, Renk değişimi

İç mekânda duvarda bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.75, Şekil 4.76).



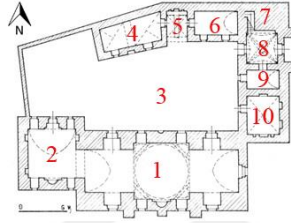
Şekil 4.75. Mekân numaraları(a) (Altun 1971'den işlenerek), 1 numaralı mekânda renk değişimi(b), 1 numaralı mekânda renk değişimi ve çiçeklenme(c)



Şekil 4.76. Renk değişimi(a), renk değişimi(b), oyuklanma (c)

#### 4.2.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yatay taşıyıcılar düz ve eğrisel döşemeler olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Eğrisel döşemeler olarak sivri tonoz, çapraz tonoz, yıldız tonoz ve kubbe kullanılmıştır. Düz döşemeler ise kat aralarında plak döşeme olarak ve tonozların üstünde dam olarak kullanılmıştır. Yapının 1 numaralı mekânında sivri tonoz ve kubbe kullanımı görülmektedir 2-6-9 numaralı mekânlarında sivri tonoz mevcuttur. 3 numaralı mekân olan avluda düz döşeme, 4-5-10 numaralı mekânlarda çapraz tonoz kullanımı görülmektedir 8 numaralı mekân olan giriş bölümünde yıldız tonoz kullanımına rastlanmaktadır (Şekil 4.77, Şekil 4.78).



**Şekil 4.77.** Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Altun 1971'den işlenerek)



**Şekil 4.78.**1 numaralı mekânda kullanılan kubbe(a), 1 numaralı mekânda sivri tonoz kullanımı(b), 5 nolu mekânda beşik tonoz kullanımı(c), 8 nolu mekânda kullanılan yıldız tonoz(d)

Düz döşemelerde derz boşalması mevcuttur. Sivri tonozda çiçeklenme, renk değişimi ve hatalı onarım görülmektedir. Kubbeye ise atmosfer etkilerine bağlı olarak renk değişimi görülmektedir (Şekil 4.79, Şekil 4.80, Şekil 4.81).



Şekil 4.79. 1 numaralı mekânda kubbede renk değişimi



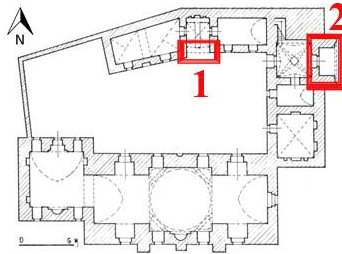
Şekil 4.80. 3 numaralı mekânda düz döşemede derz boşalması



Şekil 4.81. 5 numaralı mekânda sivri tonozda hatalı onarım(a), 8 numaralı mekânda yıldız tonozda çiçeklenme, renk değişimi(b)

#### 4.2.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

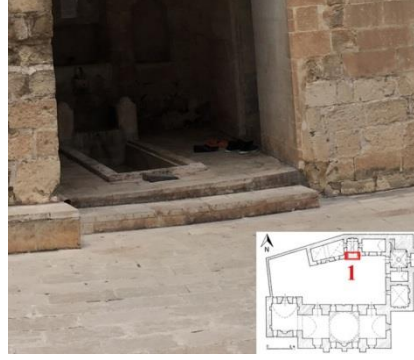
Batı kanadında, avluya geçiş merdivenler ile sağlanmıştır. Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır (Şekil 4.82).



Şekil 4.82. Yapıda merdiven kullanılan yerler (Altun 1971'den işlenerek)



Merdivende aşınma mevcuttur (Şekil 4.83).



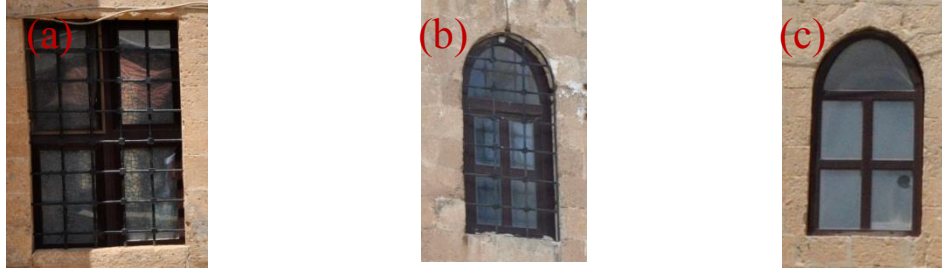
Şekil 4.83. 1 numaralı merdivende aşınma

#### 4.2.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir.

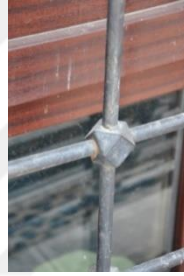
**Pencereler:** Günümüzde yapıda üç tip pencere mevcuttur. 1 numaralı cephelerde alt kat hizasında altı adet birinci tip pencere kullanılmıştır. Üst kat hizasında ise üç adet ikinci tip pencere kullanılmıştır. 2 numaralı cephelerde alt kat hizasında altı adet birinci tip pencere kullanılmıştır. Üst kat hizasında ise üç adet üçüncü tip pencere kullanılmıştır. 3 numaralı cephede dört adet birinci tip pencere kullanılmıştır 4 ve 5 numaralı cephelerde alt kat hizasında bir adet birinci tip üst kat hizasında ise bir adet ikinci tip pencere kullanılmıştır. Birinci tipteki pencere, dikdörtgen formlu, dört bölmeli, kanatlı penceredir. İkinci tipteki pencere, yuvarlak kemerli penceredir. Üst bölümü sabit camlı, alt bölümü yana dönerek açılan iki kanatlı, dört bölmeli penceredir. Üçüncü tipteki pencere, yuvarlak kemerli penceredir. Üst bölümü sabit camlı, alt bölümü yana dönerek açılan iki kanatlı, dört bölmeli penceredir. Pencerelerin etrafında söve, bulunmayıp sadedir . Tüm tipteki pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. Alt kat hizasında bulunan pencerelerde metal malzemedен yapılmış lokma parmaklık görülürken, üst kat hizasındaki pencerelerde lokma parmaklık bulunmamaktadır(Şekil 4.84).





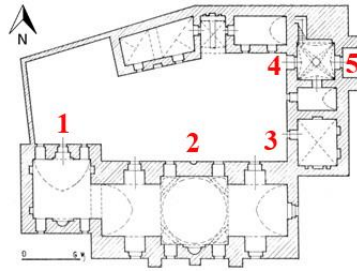
Şekil 4.84. Tip 1(a),Tip 2(b),Tip 3(c)

Pencereler değiştirilmiş olduğundan dolayı, mevcut pencerelerde malzeme bozulması görülmemektedir. Özgün olmayan pencereler olduğundan hatalı onarımların mevcut olduğu görülmektedir. Pencerelerde lento ve esiklerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Lokma parmaklıklarda korozyon mevcuttur ( Şekil4.85).



Şekil 4.85. Lokma parmaklıkta korozyon

**Kapılar:** Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.86).



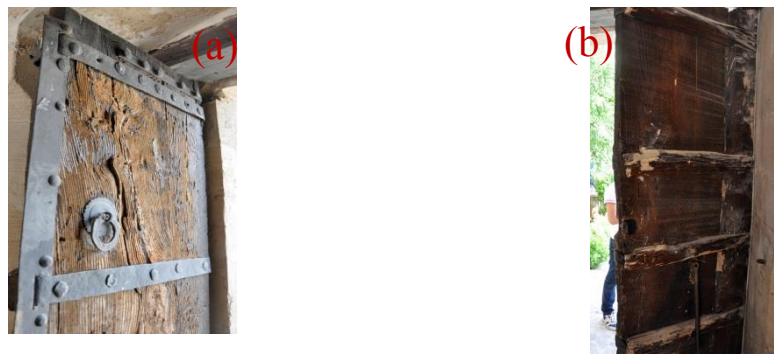
Şekil 4.86. Melik Mahmud Camii günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

Günümüzde yapıda, dört tip kapı mevcuttur. 1 numaralı kapı birinci tiptir. 2 numaralı kapı ikinci tiptir. Bu kapılar orijinal halini kaybetmiş kapılardır. 3 ve 4 numaralı kapılar üçüncü tip olup, iki kanadı hareketli dikdörtgen formlu, üzerinde demir yatay şeritler olan ahşap bir kapıdır. 5 numaralı kapı beşinci tip olup, üzerinde yatay şeritler ve demir halkalar olan iki kanatlı ahşap bir kapıdır. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır (Şekil4.87).



Şekil 4.87. Tip 1(a), Tip 2(b), Tip 3(c), Tip 4(d)

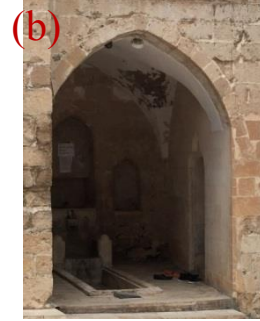
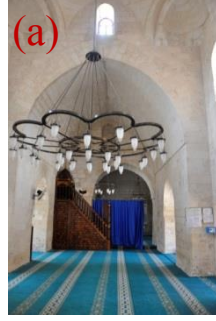
Özgün olmayan kapılar olduğundan hatalı onarımların mevcut olduğu görülmektedir. 5 numaralı kapıda ahşapta yüzey kaybı, çatlak kırık, aşınma, renk değişimi görülmektedir. Kapılarda lento ve sövelerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir (Şekil 4.88).



Şekil 4.88. 5 numaralı kapıda ahşapta yüzey kaybı, çatlak kırık, aşınma, renk değişimi(a), kapıda metal kuşakta korozyon(b)

Kemerler: Caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok sivri kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda iç mekânda sivri kemer kullanımına rastlanmaktadır.

İç mekândaki kemerlerde herhangi bir bozulma görülmemektedir. Eyvandaki kemerde taş malzemede yüzey kaybı mevcuttur(Şekil 4.89).



**Şekil 4.89.** İç mekânda sivri kemer kullanımı(a), sel sebilli eyvanda kullanılan sivri kemer üzerindeki yüzey kaybı(b)

#### 4.2.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Yardımcı taş elemanlar; şebekeler, silmeler, çörttenler, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Şebekelere rastlanmamıştır. Silmelerde yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu mevcuttur (Şekil 4.90, Şekil 4.91). Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcuttur. 2006 yılında restore edilen camide korkuluk ve kaplamalarda bozulmalar bulunmamaktadır.



**Şekil 4.90.** Silmede yüzey kirliliği(a), mukarnaslarda yüzey kirliliği(b)



**şekil 4.91.** Mukarnaslarda renk değişimi

#### **4.2.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Melik Mahmud Camii'n de yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.7'de Melik Mahmud Camii'n de kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.8'de Melik Mahmud Camii'n de ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.9'de Melik Mahmud Camii'n de metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.10'de Melik Mahmud Camii'n de harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.7.** Melik Mahmud Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| SORUNLAR                  |                   | Sorunlar             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|---------------------------|-------------------|----------------------|---------------|-----------------------|-----------|--------|----------|-------------|-----------------|----------------|--------------|------------|------------|--------------|---------------|-----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|--|--|--|
|                           |                   | Yüzey kaybı          | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boşlaşması | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bhki oluşumu | Yosun oluşumu | Korozyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |  |  |  |
| DOĞAL TAŞ YAPİ ELEMANLARI | TEK TAŞIYICILAR   | Ayak                 |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   | Sütun                |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           | DÜŞEY TAŞIYICILAR | Duvar                |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   | Düz                  |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           | YATAY TAŞIYICILAR | DÖŞEMELER            | Tonoz         |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   |                      | Kubbe         |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           | MERDİVENLER       | DÜVAR BOŞLUKLARI     | Pencere       | Lento/söve            |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   |                      |               | Eşik                  |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   |                      | Kapu          | Lento/söve            |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   |                      |               | Denizlik              |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
| Kemer                     |                   | Kemer                |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   | Şebeke               |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        |                   | Silme                |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   | Çörtten              |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   | Baca                 |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |
|                           |                   | Örtüye Geçiş Elemanı |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |

**Çizelge 4.8.** Melik Mahmud Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI                        | SORUNLAR                          |               |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|--|-----------------------------------|---------------|-------------------------|----------------|--------------------------|--------------------|-----------------|----------------|---------------------|---------------|-------------------------|--------|---------------|---------------|
|  | Yüzey kaydı                       | Parça kopması | Boşluk/ Delik /<br>Oyuk | Çatlak / Kırık | Biyçimsel<br>Deformasyon | Bağlantı<br>Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyolojik<br>Oluşum | Bitki oluşumu | Korzyon<br>(Pas Lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |
| DÜVAR<br>BOŞLUKLARI                          | Pencereler                        |               |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|  | Kapılar                           | Kasalar       |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|  |                                   | Kanatlar      |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|  | Kanatlar                          |               |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR<br>(Tavan Kaplamaları) | Korkuluklar                       |               |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|  | Kaplamalar<br>(Tavan Kaplamaları) |               |                         |                |                          |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |

**Çizelge 4.9.** Melik Mahmud Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            | SORUNLAR<br>(Korozyon)                        |   |
|-----------------------|------------|---|---|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | + |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | + |

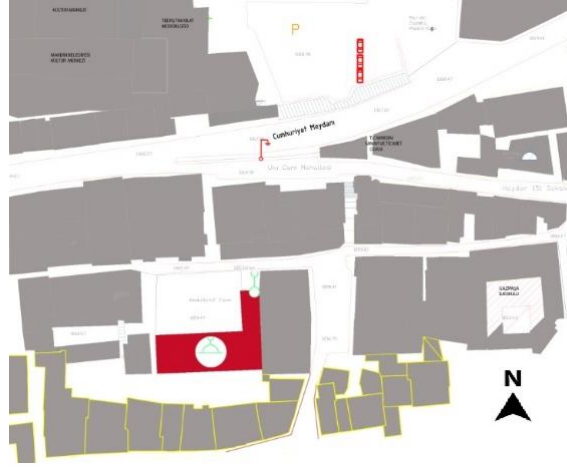
**Çizelge 4.10.** Melik Mahmud Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

### 4.3. Latifiye (Abdülatif) Camii

#### 4.3.1. Konum

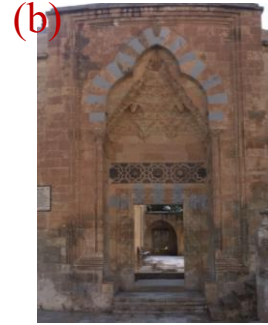
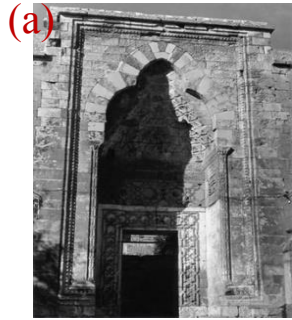
Latifiye Camii; şehrin orta kesiminde, Cumhuriyet alanının güneyinde bulunmaktadır (Şekil 4.92).



**Şekil 4.92.** Latifiye Camii'nin kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

### 4.3.2. Tarihçe

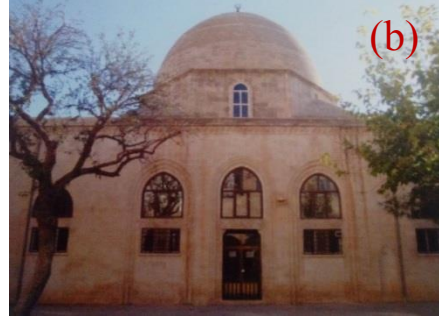
Latifiye Cami M.S.1314'de Artukoğulları'ndan olan Abdullah Bin Abdullah tarafından inşa ettirilmiştir. Minaresi Mısır Valisi Muhammed Ziya Tayyar Paşa tarafından tamamlanmıştır (Anonim, 2012). Camide kuzey cephesindeki portal çok iyi korunmuş olup günümüze kadar ulaşmıştır (Şekil 4.93).



**Şekil 4.93.** Latifiye Cami Portal (Altun 1971)(a), Latifiye Cami Portal (2017)(b)

Kemerli açıklıklar olarak tasarlanan ve ana mekân olan cami bölümüyle arka avludaki geçişi sağlayan geçişler çeşitli zamanlarda kapatılmıştır. Son olarak ortadaki geçişe demir bir kapı yapılırken, bu cephede bulunan pencereler de zamanla pek çok müdahaleye uğramıştır (Altun 1971). Günümüzde kış mevsiminde cami bölümüne giriş, eskiden bir açıklık olan fakat günümüzde kapı durumuna getirilmiş kısımdan sağlanmaktadır (Şekil 4.94, Şekil 4.95).





**Şekil 4.94.** Latifiye cami avlu cephesi- 1968 (Altun 1971)(a), Latifiye cami avlu cephesi-2010 (Altun 1971)(b)



**Şekil 4.95.** Latifiye cami avlu cephesi, 2017

Arka avlunun doğusunda üstü tonoz kaplı ve iki katlı olan ve çay ocağı olarak kullanılan mekân ve batısında ise günümüzde tek katlı olan fakat geçmişte iki katlı olduğu anlaşılan mekânlar zamanla müdahaleye uğramıştır. 1967 yılının kasım ayında yapılan çizimler göz önünde bulundurularak, kuzey cephesindeki çapraz tonozlarla örtülü revaklı yapı sivri kemerlidir ve cephede önünde olan bir çeşmenin üzerindeki kalıntılar belki de burada çok süslü bir yıldız tonozun varlığına işaretçidir (Altun 1971). Caminin arka avluya bakan revaklı kuzey cephesinde revakların aralarındaki girişe demir parmaklıklar ve demir bir kapı eklenmiş ve revakların araları beyaz badanalı duvarlarla örülerek küçük kare pencereler açılmış ve zamanla çeşitli amaçlarla kullanılmıştır (Altun 1971)(Şekil 4.96).

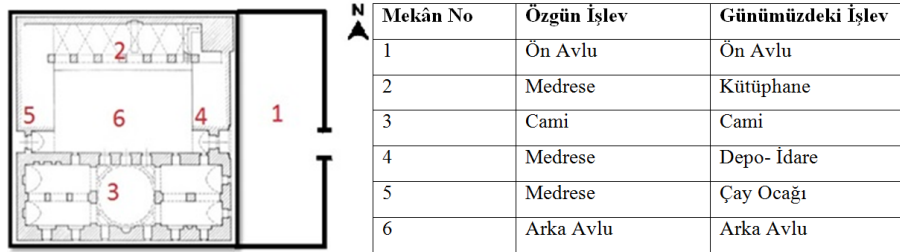


**Şekil 4.96.** Latifiye cami avlu revakları-1967(a), Latifiye cami avlu kuzeyindeki revaklar- 1968(b) (Altun 1971)

Cami 1990 yılı başında bir onarım görmüştür.2004 yılı sonunda restorasyon çalışmalarına başlanmış ve tamamlanmıştır (<http://www.mardinliyim.com/mardin-camiileri.html>, 2007).

### 4.3.3. Mekânsal özellikler

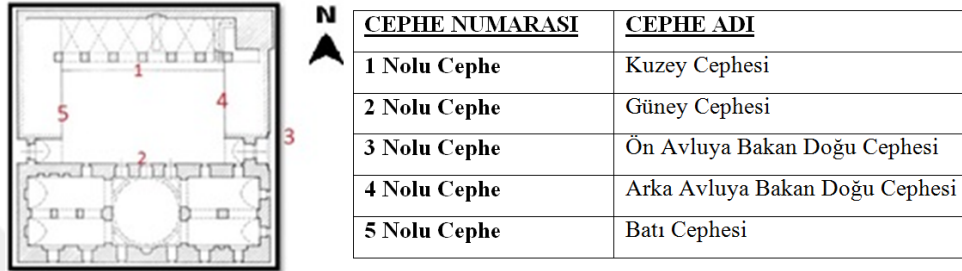
Latifiye Camii'nde mekân düzeni olarak kare bir plan şeması görülmektedir. Avluya doğudan ve batıdan olmak üzere iki giriş bulunur. Doğudaki kapıdan ön avluya girilmektedir. Ön avluda büyük bir şadırvan yer alır. Caminin ana mekânına giriş için ise ön avluda (1 numaralı mekân) bulunan ikinci bir kapıdan geçilerek caminin ana avlusuna (6 numaralı mekân ) girilmektedir. Yapı; yapının kuzeyinde bugün kütüphane olarak kullanılan 2 numaralı mekân, güney yönünde cami olarak kullanılan 3 numaralı mekân, yapının doğusunda depo olarak kullanılan 4 numaralı mekân yapının batısında kalan ve bugün çay ocağı olarak kullanılan 5 numaralı mekân olmak üzere dört ana bölümden meydana gelmektedir. Bu mekânların çevrelemiş olduğu kısımda tam ortada 6 numaralı mekân olarak adlandırılan bir avlu mevcuttur. Cami olarak kullanılan ve ana mekân olan 3 numaralı mekân 8.20 m x 28.60 m boyutlarındadır (Şekil 4.97).



**Şekil 4.97.** Latifiye Cami plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.3.4. Cephe özellikleri

Yapının ön avluya bakan bir cephesi ve ana avluya açılan dört cephesi mevcuttur. Kuzey cephesi 1 numaralı, güney cephesi 2 numaralı, doğu cephesinde ön avluya bakan cephe 3 numaralı cephe olarak isimlendirilirken; ana avluya bakan doğu cephesi 4 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır. Yapının batı cephesi 5 numaralı cephe (Şekil 4.98).



| <u>CEPHE NUMARASI</u> | <u>CEPHE ADI</u>               |
|-----------------------|--------------------------------|
| 1 Nolu Cephe          | Kuzey Cephesi                  |
| 2 Nolu Cephe          | Güney Cephesi                  |
| 3 Nolu Cephe          | Ön Avluya Bakan Doğu Cephesi   |
| 4 Nolu Cephe          | Arka Avluya Bakan Doğu Cephesi |
| 5 Nolu Cephe          | Batı Cephesi                   |

Şekil 4.98. Latifiye Cami Cephe (Altun 1971'den işlenerek)

Yapının kuzey cephesi (1 numaralı cephe) tek katlı olup; günümüzde kütüphane olarak düzenlenmiş kısım daha önceleri medrese olarak kullanılmaktadır. Cephenin orta bölümünde içerisinde sel sebili olan bir eyvan mevcuttur. Kuzey cephesi beden duvarı orta aksı eyvan olarak belirlenirse; eyvanın batısında özgün özelliğini yitirmiş sivri kemerli iki pencere açıklığı ve tam ortalarında sivri kemerli bir kapı mevcuttur. Doğusunda ise yine özgün olmayan sivri kemerli bir pencere ve bir kapı görülmektedir. Pencere ve kapılar duvar yüzeyinden taşıntı yapmamaktadır. Tek katlı yapının üst örtüsü beşik tonoz olup; üst kısmı sonradan dam şeklini almıştır. Cephenin beden duvarının moloz taştan yapılmış parapet duvarına bağlandığı kısımda saçak ve iki adet çörtten cepheye hareket kazandırmaktadır (Şekil 4.99).



Şekil 4.99. Latifiye Cami Kuzey Cephesi

Güney cephesinde (2 numaralı cephe); ana mekân(harim) olarak kullanılan mekân iki katlıdır. Binanın cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerak hareketli bir görünüm sergilemektedir. Mekânın güney cephesinde; en sağda, en solda ve ortada olmak üzere üç adet ana mekâna giriş kapısı bulunmaktadır. Basamakla girilen birinci kapı, taç kapının oluşturduğu eyvanın içerisinde kalmaktadır. Kapılarda ahşap malzeme ve demir kuşaklar kullanılmıştır. İlk kapı diğer kapılara oranla boyut bakımından daha küçüktür. Mihrabın tam karşısına denk düşen ve cümle kapısı olarak nitelendirebileceğimiz ikinci kapı açıklığı, güney cephesi beden duvarının orta aksı olarak düşünülürse; kapının sağında ve solunda, cephenin alt kısmında ikişer tane olmak üzere özgün özelliğini kaybetmiş dikdörtgen biçimli demir korkuluklu toplam dört pencere açıklığı harimi aydınlatmaktadır. İki kanatlı pencerelerin korkulukları metalden ve kare bölmelere ayrılmıştır. Cephenin üst kısmında ise ahşap sivri kemerli altı pencere mevcuttur. Kapı ve kapının sağ ve solundaki ilk pencerelerin boylu boyunca düz bir silmeyle çerçevelenmesiyle cepheye hareket kazandırılmıştır. Cephede iki adet çörtlen mevcut olup; yapının kesme taşlardan yapılmış kubbe ile bağlandığı kısımda saçak görülmekte ve saçığı boylu boyunca bir sıra mukarnas kuşak izlemektedir. Kubbe kasmağında harim bölümünü tepeden aydınlatan özgün özelliğini yitirmiş yarım daire kemer biçimli bir pencere açıklığı mevcuttur (Şekil 4.100).



**Şekil 4.100.** Latifiye Cami Güney Cephesi

Doğu Cephesi (3 numaralı cephe); Latifiye Cami'nin ön avluya açılan en geniş cephesi olup tam ortada eyvan niteliği taşıyan bir taç kapı bulunmaktadır. Yapının doğu cephesi; tam orta aksında bulunmakta olan taç kapı haricinde oldukça sadedir. İki basamaklı bir merdivenle çıkılan ve eyvan türü olarak nitelendirebileceğimiz taç kapı, iki yandan

sütunçelerle sınırlanmış, üstten sivri kemerli bir girinti oluşturmaktadır. Cami mimarisinde birinci derecede önemi olan ve Mardin yapıları içinde en iyi korunmuş portal olan anıtsal taç kapının önemine karşılık cephede diğer elemanlar sadedir. Kapının solunda cephenin alt ve üst kısmında dikdörtgen planlı dört adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephenin alt kısmında bulunan pencerelerin önünde lokma parmaklıklar mevcuttur. Kapının sağında cephenin üst kısmında dikdörtgen planlı iki pencere mevcuttur. Cephe merdivenle çıkılan bir minare ile sonlanmaktadır. Cephenin çatı örtüsüyle birleştiği yerde bir saçak mevcuttur (Şekil 4.101).



**Şekil 4.101.** Latifiye Cami ön avluya bakan doğu cephesi

Doğu cephesinde portal üzerindeki mukarnas başlıklı iki sütuncenin üzerinde, üç dilimli ve iki renkli taşlardan işli kemer ve mukarnas dolgulu derin niş içindeki portal; caminin ana mekanı boyunca yükselen bir sıra profil silmeler ve bir sıra mukarnaslarla dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır ve bir kapı ile avluya geçit verir. Bu kapının etrafındaki silmelerde; köşelerde sekiz kollu yıldızlar, üstte altı köşeli yıldızlar ve yanlarda da sekiz kollu yıldızlar vardır. Nişin iki yanında iki iri geometrik yazı yer alır. Cephede bulunan iki kitabe şeridi yerine bu yanlarda birer kitabe şeridi ve iki sıra mukarnaslardan meydana gelen ince işli birer konsol bulunur (Şekil 4.102).



**Şekil 4.102.** Portaldeki süslemeler, 2017(a), portaldeki kitabeler, 2017(b)



Yapının iç avluya bakan doğu cephesi (4 numaralı cephe) iki katlı olup üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Cephe; en doğusunda bulunan ana avluya girişi sağlayan taç kapının oluşturduğu revaklı kısım dışında oldukça sade tutulmuştur. Yapının alt kısmında özgün olmayan üç adet metal kapı ve bir metal pencere bulunmakta üst bölümde ise farklı yerlere dağılmış üç adet lokma parmaklıklı metal pencere bulunmaktadır. Cephenin en batısında ise bir minare yükselmektedir. Cephede;yonu taştan yapılan beden duvarı ile çatı örtüsünün bağlandığı kısma yapılan saçak dışında, herhangi bir girinti çıkıntı mevcut bulunmamaktadır (Şekil 4.103).



**Şekil 4.103.** Latifiye Cami iç avluya bakan doğu cephesi

Yapının batı cephesi (5 numaralı cephe) tek katlı olup, binanın cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerek hareketli bir görünüm sergilenmektedir. Cephenin en solunda bir eyvan yer almakta ve camiye doğudaki portalden başka ikinci giriş özelliği taşıyan ve özgün özelliğini yitirmiş demir bir kapı eyvan içerisinde yer almaktadır. Eyvanın doğusunda yarım daire kemer içine oturtulmuş ve özgün olmayan iki pencere açıklığı ve bir kapı mevcuttur. Pencereleler duvar yüzeyinden taşıntı yapmamaktadır. Kapı ve pencerelerin üzerinde bulunan alınlıklar cepheye hareket kazandırmaktadır(Şekil 4.104) .



**Şekil 4.104.** Latifiye Cami iç avluya bakan doğu cephesi

#### 4.3.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, cam, harç, sıva, boyadır. Caminin yapı elemanları olan temel, tek taşıyıcı olan ayaklar, sürekli taşıyıcılar olan duvarlar, döşemeler(düz, eğrisel), merdivenler, duvar boşlukları(kemerler), diğer elemanlar (şebeke, silme, çörten, baca, örtüye geçiş elemanları) taş malzemeden inşa edilmiştir. Ahşap malzemeye ise sadece yapının bazı pencere ve kapılarında ve iç mekândaki dolaplarında rastlanmaktadır. Metal malzeme pencere ve kapılarda, pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Pencereelerde iç mekâna ışık almayı sağlamak amacıyla cam malzeme kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Latifiye Camii yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.11’de görülmektedir.

**Çizelge 4.11. Latifiye Camii'nde kullanılan özgün malzemeler**

| YAPI ELEMANLARI       |                         |                          | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|-----------------------|-------------------------|--------------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                       |                         |                          | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                       |                         |                          | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY<br>TAŞIYICI     | TEK<br>TAŞIYICILAR      | Ayaklar                  | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Sütunlar                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | SÜREKLİ<br>TAŞIYICILAR  | Duvarlar                 | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY<br>TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Eğrisel                  | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                       |                         |                          | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER           |                         |                          | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Denizlikler              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | KAPILAR                 | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Eşikler                  | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | KEMERLER                |                          |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                          | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | ŞEBEKELER               |                          | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       | KORKULUKLAR             |                          | -                | -    | +     | -     | -     | +     | +    | -    | -    |   |
|                       | SİLMELER                |                          | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | ÇÖRTENLER               |                          | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | BACALAR                 |                          | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       | KAPLAMALAR              |                          | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |



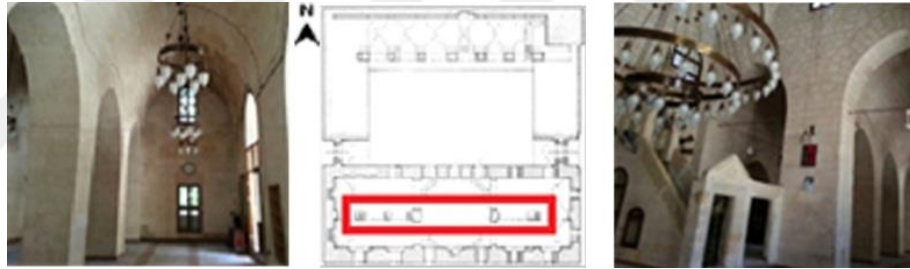
Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### 4.3.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.3.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Harim bölümünde 2 numaralı mekân ayaklarla taşınırken sütun kullanımına portalde rastlanmıştır. 2 numaralı mekânda orta aks kubbe olarak kabul edilirse; kubbenin batısında üç adet dikdörtgen planlı, doğusunda boyutlarında üç adet dikdörtgen planlı yonu taş malzeme kullanılarak yapılmış olan beş adet ayak bulunmaktadır (Şekil 4.105).



Şekil 4.105. Latifiye Cami’de ayaklar

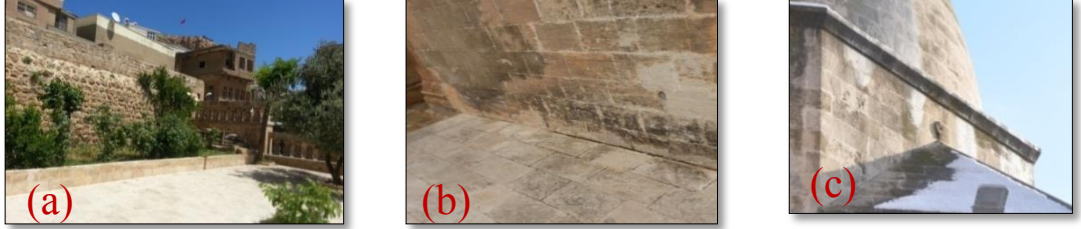
İç mekânda ayaklarda kısmî oyuklanmalar görülmektedir (Şekil 4.106).



Şekil 4.106. Latifiye Camii’nde ayakta oyuklanma

#### 4.3.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar taş malzemeden yapılmış olup bahçe duvarlarında yonu taş, yapının strüktürel olarak inşa edilmesinde kesme taş kullanılmıştır (Şekil 4.107).



Şekil 4.107. Bahçe duvarlarında moloz taş kullanımı(a), Caminin sürekli duvarlarında ince yonu taş kullanımı(b), Kubbenin kasnak duvarında kesme taş kullanımı(c)

Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kaybı, parça kopması, boşluk –delik oluşumu, oyuklanma, çatlak, kavlanma, derz boşalması, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, tuz etkisi sonucu çiçeklenme, bitki oluşumu, nem etkisi sonucu yosun oluşumu, metal elemanlardan yıkanma sonucu akan pas lekesi, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur.

Portalde bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.108, Şekil 4.109, Şekil 4.110).



Şekil 4.108. Portaldeki bozulmalar

(b)



Şekil 4.109. Renk değişimi(a), Kabuk oluşumu(b)



Şekil 4.110. Çiçeklenme(c), Çiçeklenme(d)

1 numaralı duvarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.111, Şekil 4.112, Şekil 4.113).



Şekil 4.111. 1 numaralı duvarlarda oluşan bozulmalar





Şekil 4.112. Çiçeklenme(a), Boşluk-delik(b), Derz boşalması(c)



Şekil 4.113. Yosunlanma, renk değişimi(d), çiçeklenme- renk değişimi(e), yosunlanma- renk değişimi(f)

2 numaralı duvarda bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.114, Şekil 4.115, Şekil 4.116).



Şekil 4.114. 2 numaralı duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.115. Çiçeklenme ve renk değişikliği (a), oyuklanma(b), yüzey kirliliği(c)



Şekil 4.116. Duvarda kabuk oluşumu ve yosunlaşma(d), yüzey kirliliği(e)

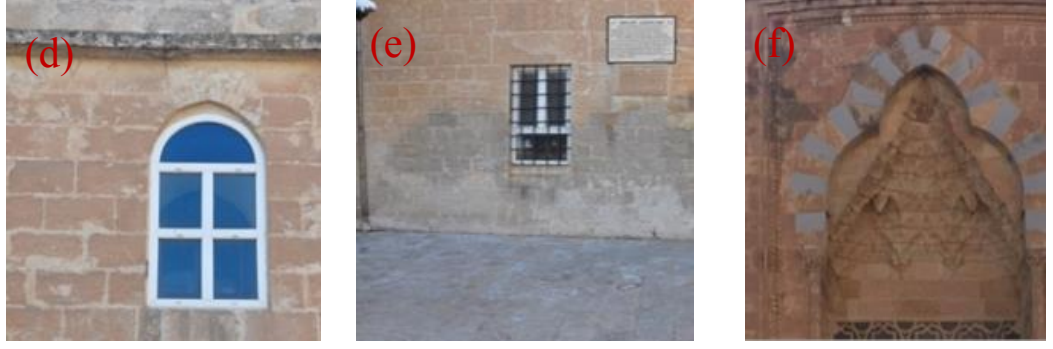
Latifiye Cami 3 numaralı duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.117, Şekil 4.118, Şekil 4.119, Şekil 4.120, Şekil 4.121).



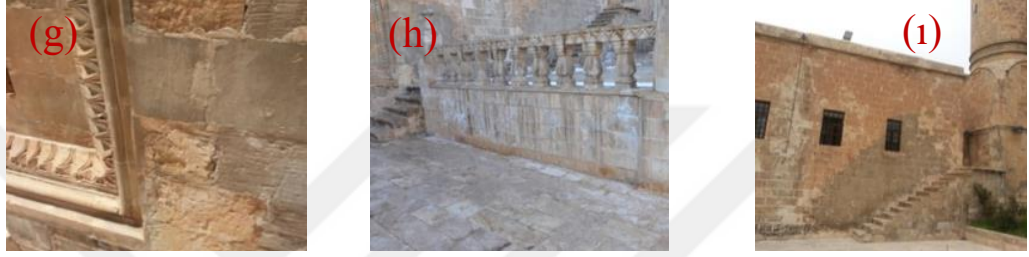
Şekil 4.117. Latifiye Cami 3 numaralı duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.118. Renk değişimi(a), oyuklanma(b), pas lekesi(c)



Şekil 4.119. Hatalı onarım(d), renk değişimi- çiçeklenme(e), yüzey kirliliği(f)



Şekil 4.120. Hatalı onarım(g), çiçeklenme- yüzey kirliliği(h), renk değişimi(i)



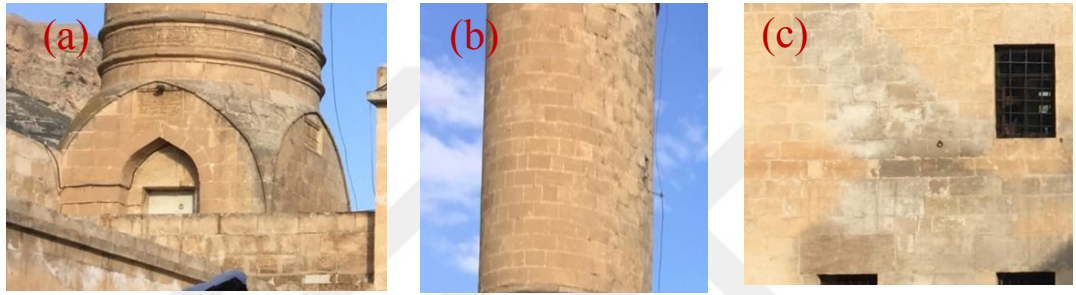
Şekil 4.121. Parça kaybı(j), yüzey kaybı(k), bitki oluşumu(l)

Latifiye Cami 4 numaralı duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.122, Şekil 4.123, Şekil 4.124).

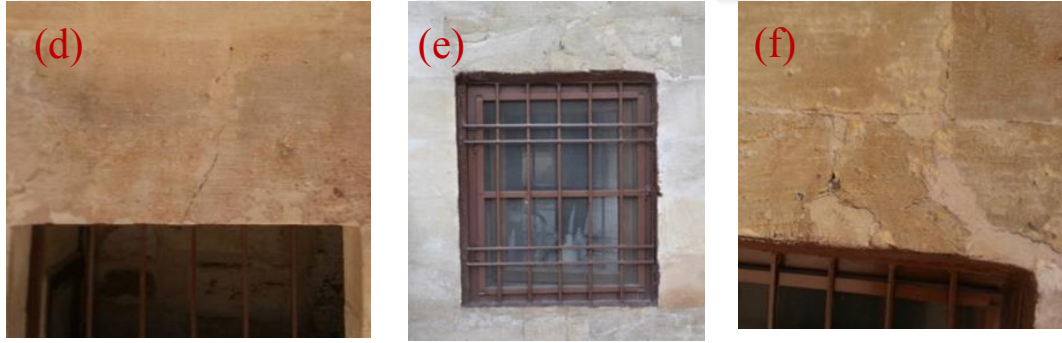




Şekil 4.122. 4 numaralı duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.123. Yüzey kirliliği(a), derz boşalması(b), çiçeklenme ve renk değişimi(c)



Şekil 4.124. Çatlak(d), kavlanma(e,f)

Latifiye Cami 5 numaralı duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.125, Şekil 4.126).



Şekil 4.125. Latifiye Cami batı cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.126. Yüzey Kirliliği ve renk değişimi(a), renk değişimi(b), renk değişimi(c)

İç mekânlardaki duvarlarda malzeme bozulmaları mevcuttur(Şekil 4.127, Şekil 4.128).



Şekil 4.127. İç mekânda form kaybı(a), iç duvarda hatalı onarım(b), duvarda hatalı onarım(c)





**Şekil 4.128.** Çiçeklenme, renk değişimi(a), iç duvarda oyuklanma(b), iç mekânda boşluk-delik(b)

Kullanılan harç, sıva ve boyalarda oluşan bozulmalara değinilecek olursa; yapıda kullanılan inkâra harcında yer yer kabarma –dökülme ve derz boşalmalarından kaynaklı malzeme kaybı görülmektedir. İç mekânda görsel amaçlı olarak sonradan kullanılan boyalarda yer yer çatlaklar mevcuttur.

#### 4.3.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yatay taşıyıcılar düz ve eğrisel döşemeler olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Eğrisel döşemeler olarak beşik tonoz, çapraz tonoz ve kubbe kullanılmıştır. Düz döşemeler ise kat aralarında plak döşeme olarak ve tonozların üstünde dam olarak kullanılmıştır. 2 numaralı mekân olan cami bölümünde; tam orta aksta, çatı örtüsü olarak 13.35 m yüksekliğinde kubbe kullanılmıştır. Kubbenin yan taraflarında tromplar yer almaktadır. Kubbeli ana mekânın doğusunda ve batısında yanında yine mihrap duvarına paralel doğu - batı yönünde uzanan ikişer beşik tonoz görülür. 4 numaralı mekânda ise revakların üzeri altı adet çapraz tonozla örtülmüştür. Kubbe ve tonozlar düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmişlerdir. Çapraz tonozların üst kısmı ise sonradan beton malzeme kullanılarak düz dam biçiminde düzenlenmiştir (Şekil 4.129).



**Şekil 4.129.** Latifiye Cami tonoz ve kubbe

Düz döşemelerde nem etkisiyle yosun oluşumu, insan kaynaklı aşınma, nem ve güneş ışınlarının verdiği zarar sonucu taş malzemede renk değişimi mevcuttur. Sivri tonozlarda kavlanma, çiçeklenme mevcuttur. Kubbeye hava kirliliği sonucu kabuk oluşumu, nem kaynaklı yosun oluşumu, nem ve güneş ışınları kaynaklı renk değişimi görülmektedir(Şekil 4.130, Şekil 4.131, Şekil 4.132, Şekil 4.133).



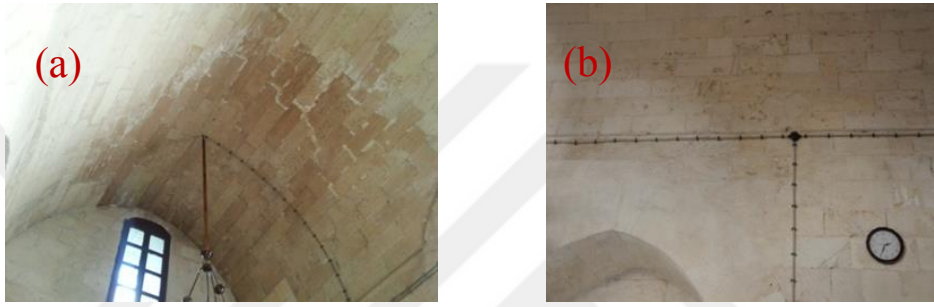
**Şekil 4.130.** Selsebil tonozunda çiçeklenme(a) ve renk değişimi, selsebilin havuzunda yosunlaşma(b)



**Şekil 4.131.** Latifiye Camii ön avludan görünüş



**Şekil 4.132.**Avlu zemin döşemesinde aşınma(a),avlu zemin döşemesinde taşlar arasında yosunlaşma(b), üst avlu döşemesi zemininde renk değişimi(d)



**Şekil 4.133.** İç mekânda sivri tonozda iç mekânda görülen çiçeklenme ve renk değişimi(a), İç mekânda tonozda kavlanma(b)

#### 4.3.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Merdivenler minareye çıkışta 1 numaralı mekân olan ön avluda kullanılmıştır. Doğu cephesinde en sonda minareye çıkan merdivenler yer almaktadır. On üç basamaklı olan merdiven yonu taş malzeme ile yapılmıştır (Şekil 4.135).



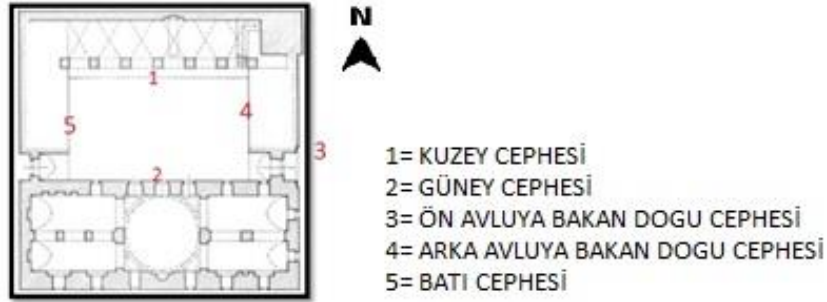
**Şekil 4.135.** Üst avluya çıkan merdiven görünüşü



**Şekil 4.136.** Oyuklanma(a),Aşınma(b),Çiçeklenme(c),Yüzey kirliliği(d),Yosunlaşma(e)

#### 4.3.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda çeşitli tiplerde kapı ve pencere kullanılmıştır. Yapıdaki kapı ve pencereler özgün olmayıp yenilenmiş olan pencerelerdir (Şekil 4.137).



**Şekil 4.137.** Latifiye cami cephe (Altun 1971'den işlenerek)

Kuzey cephesinde(1 numaralı) tek katlı olup cephede orijinal pencere bulunmamaktadır. Binanın ulaşılabilen eski fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla, cephe revaklı avlu biçiminde olup revakların sonradan kapatılıp arasına duvar örülmesi, son hali ise pencerelerin pvc ile değiştirilmesi ile olmuştur. Cephede sonradan yapılan pencere ve kapı boşlukları birbirini takip eden ve sivri kemerli formdadır. Pencerelerin hepsi duvarın ön kısmına oturtulmuştur. Pencere kenarlarında hiçbir süsleme elemanı yoktur.



Pencereler ve kapılar başlıksız ve sadedir. Pencere altı denizlikleri kesme taştan yapılmıştır. Kapılarda taş eşik kullanılmıştır (Şekil 4.138).



**Şekil 4.138.** Latifiye cami kuzey cephesindeki pencere ve kapılar

Yapının pek çok kısmı özgün halini korumasına rağmen hiçbir pencerenin orijinal kalmadığı tespit edilmiştir. Elde eskiye ait bir pencere kalmadığı için eski kesit detayların uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir.

Caminin güney cephesinde (2 numaralı) cephe iki katlı olup; Cephede alt kattaki pencerelerin hepsi dikdörtgen formdadır. Alt kot cephe pencere doğramaları ve pencere boşluğu boyutları bütün pencerelerde aynıdır. Pencerelerin hepsi duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Birinci katta orijinal taş denizlikler bulunmaktadır. Pencere kenarlarında hiçbir süsleme elemanı yoktur. Pencereler özgün olmayıp doğrama ve kasaları pvc malzeme ile değiştirilmiştir. Alt kat pencereleri başlıksız ve sadedir. Cephede üç adet giriş kapısı mevcut olup; ahşap oymalı giriş kapılarında taş bir alın üzerinde taş oyma ve süslemeleri vardır. Kapılarda taş eşikler bulunmaktadır. Birinci katta harim bölümünde iç pencereler bulunmaktadır, bu pencereler incelendiğinde yapım şekillerinin ve işçilik kalitesinin yapıldığı dönemi yansıtmadığı görülmüştür, muhtemelen sonradan açılan bu pencereler ahşaptır. Üst kat pencereleri ise sivri kemerli formdadır. Bir grup pencere diğerlerinden daha geniş ve daha yüksek yapılmıştır. Yapının pencere formları birbirine benzer olmakla beraber farklılıklar göstermektedir. Üst katta pencere üzerlerindeki kemerlerin formları da yer yer farklılıklar göstermektedir (Şekil 4.139).



**Şekil 4.139.** Latifiye Cami güney cephesindeki pencere ve kapılar

Doğu cephe (3 numaralı); Yapıda yapılan incelemeler sonucu hiçbir pencerenin orijinal kalmadığı tespit edilmiştir. Yapının pencereleri özgün halini kaybetmiş, pvc olarak değiştirilmiştir. Elde eskiye ait bir pencere kalmadığı için eski kesit detayların uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir. Cephede alt kottaki pencerelerin hepsi dikdörtgen formdadır, doğramaları tüm cephede pvc olarak değiştirilmiş olup pencere kenarlarında hiçbir süsleme elemanı yoktur. Alt kot cephe pencere doğramaları ve pencere boşluğu boyutları bütün pencerelerde aynı olmasına karşın, bu pencerelerin üst başlıkları farklı şekilde düzenlenmiştir bu da pencerelerin tek düze etkisini ortadan kaldırmaktadır. Pencereler başlıksız ve sadedir. Alt kottaki pencere kasaları duvarın orta kısmına yerleştirilmiş ve ön kısımlarında lokma parmaklıklar kullanılmıştır. Pencerelerde denizlik bulunmamaktadır (Şekil 4.140).



**Şekil 4.140.** Latifiye Cami ön avluya bakan doğu cephesindeki pencere ve kapılar

Yapının iç avluya bakan doğu cephesi ( 4 numaralı) iki katlı olup, pencere kenarlarında hiçbir süsleme elemanı yoktur. Pencere ve kapılar başlıksız ve sadedir. Pencere ve kapılarda eşik bulunmamaktadır. Yapının pencere ve kapıları özgün halini kaybetmiş, metal malzeme ile değiştirilmiştir. Yapıda yapılan incelemeler sonucu hiçbir pencere ve kapının özgün kalmadığı tespit edilmiş, elde eskiye ait bir pencere kalmadığı için özgün açılış şeklinin uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir. Üst kot cephe pencereleri duvarın orta kısmına oturtulmuştur. Önünde lokma parmaklıklar kullanılmıştır (Şekil 4.141) .



**Şekil 4.141.** Latifiye Cami iç avluya bakan doğu cephesindeki pencere ve kapılar

Batı cephesi (5 numaralı) tek katlı olup, yapının pencereleri özgün halini kaybetmiş, PVC olarak değiştirilmiştir. Zemin kat pencere ve kapı boşlukları birbirini takip eden ve yuvarlak kemerli formdadır. Pencere ve kapı kasaları duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Cephede pencere ve kapı üstü alınlıkları görülmektedir. Pencere altı denizlikleri yonu taşan yapılmıştır. Kapılarda taş eşikler bulunmaktadır (Şekil 4.142).

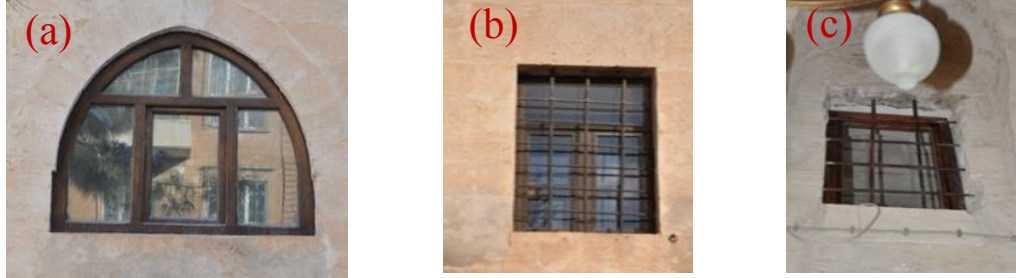


**Şekil 4.142.** Latifiye Cami batı cephesindeki pencere ve kapılar

Yapıdaki kapı ve pencereler özgün olmayıp yenilenmiş olan pencerelerdir. Pencere ve kapılarda özgün malzeme ile onarımlar olmaması sonucu hatalı onarımlar mevcuttur. Duvar boşlukları olan pencerelerin üzerinde kullanılan lento ve sövelerde yüzey kaybı, yüzey



kirliliği ve renk değişimi mevcuttur. Pencere eşiklerinde herhangi bir bozulmaya rastlanmamıştır (şekil 4.143).



**şekil 4.143.** Ahşap yzeyinde aşınma(a),metal elemanlarda paslanma(b),metal elemanlarda paslanma(c)

Pencerelerde zgzyn malzeme ile onarımlar olmaması sonucu hatalı onarımlar mevcuttur. Kapılarda ahşap yzeyinde şatlamalara, aşınma ve renk değişimine rastlanılmaktadır. Kapıların lento ve svelerinde yzey kaybı, yzey kirliliği ve renk değişimi mevcuttur. Kapı denizliklerinde aşınma g rzlmektedir (şekil 4.144).



**şekil 4.144.** Batı cephesindeki metal kapıda paslanma(a), Gzney cephesindeki ahşap kapılarda nem sorunu, çatlak oluşumu, ahşap yzeyinde aşınma ve renk değişimi(b,c)

**Kemerler:** Yapının ana avlusuna bakan kuzey cephesinde revaklı mekânlar kemerlerden oluşturulmuştur Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı g rzlmektedir (şekil 4.145).



**Şekil 4.145.** Yapının kuzey cephesindeki kemerler(a), Yapının batı cephesindeki kemerler(b), İç mekânda kemer kullanımı(c)

Kemerlerde kavlanma, yüzey kirliliği, çiçeklenme, renk değişimi mevcuttur (Şekil 4.146).



**Şekil 4.146.** Form kaybı(a), hatalı onarım(b), kavlanma(c)

#### 4.3.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Şebekelerde hatalı teknik onarımlara rastlanmıştır. Silme ve çörtlenlerde yüzey kirliliği, çiçeklenme, renk değişimi mevcuttur. Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda parça kopması, derz boşalması, yüzey kirliliği, form kaybı, çimento kullanımı ve taş yüzeyin boyanması gibi hatalı teknik onarımlara rastlanmıştır. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplama mevcut bulunmamaktadır.

#### 4.3.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Latifiye Camii'nin yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.12'de Latifiye Camii'nin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.13'de

Latifiye Camii'nin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.14'de Latifiye Camii'nin metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.15'de Latifiye Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.



**Çizelge 4.12.** Latifiye Camii'nin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                     | SORUNLAR             |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      | Hatalı Onarımlar |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|---------------------------|---------------------|----------------------|---------------|-----------------------|-----------|--------|----------|-------------|----------------|----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|----------------------|------------------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|--|
|                           |                     | Vazey kaybı          | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boşalması | Vazey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma           | Form kaybı | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |  |
| DÜŞEY TAŞIYICILAR         | TEK TAŞIYICILAR     | Ayak                 |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Sütun                |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Duvar                | +             |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | Düz                 | Tonoz                |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Kubbe                |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | Eğrisel             |                      |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
| MERDİVENLER               | DÜVAR BOŞLUKLARI    | Pencere              | Lento/söve    |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |                      | Eşik          |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | DÜVAR BOŞLUKLARI    | Kapı                 | Lento/söve    | +                     |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |                      | Denizlik      |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | Kemer               | Kemer                |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Şebeke               |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | SİLME               | Silme                |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Çörten               |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | BACA                | Baca                 |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Örtüye Geçiş Elemanı |               | +                     |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |                  |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |

**Çizelge 4.13.** Latifiye Camii'nin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI |                                   | SORUNLAR    |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|-----------------------|-----------------------------------|-------------|---------------|-------------------------|----------------|-------------------------|--------------------|-----------------|----------------|---------------------|---------------|-------------------------|--------|---------------|---------------|
|                       |                                   | Yüzey kaybı | Parça kopması | Boşluk/ Delik /<br>Oyuk | Çatlak / Kırık | Biçimsel<br>Deformasyon | Bağlantı<br>Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyolojik<br>Oluşum | Bilki oluşumu | Korzyon<br>(Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | Pencereler                        |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|                       | Kasalar                           |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|                       | Kanatlar                          |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|                       | Kapılar                           |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR | Korkuluklar                       |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |
|                       | Kaplamalar<br>(Tavan Kaplamaları) |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                         |        |               |               |

**Çizelge 4.14.** Latifiye Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

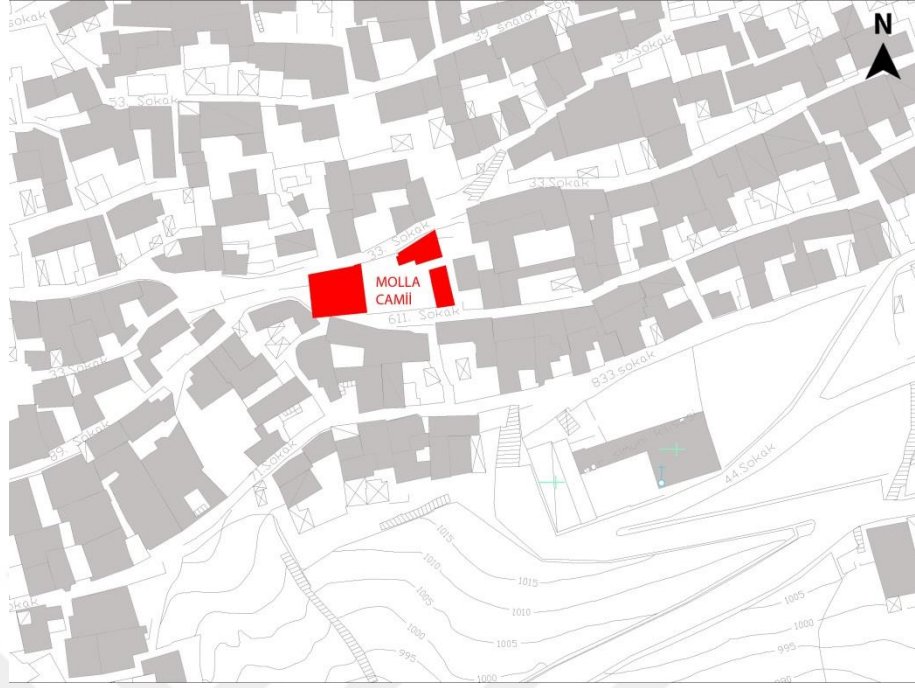
**Çizelge 4.15.** Latifiye Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | +                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     | +        | -                 | -             |

#### 4.4. Molla Hari (Halil) Süleyman Paşa Camii

##### 4.4.1. Konum

Molla Halil Cami; Mardin ili Şehidiye Mahallesi 64. parselde bulunmaktadır (Şekil 4.147).



**Şekil 4.147.** Molla Hari Camii kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

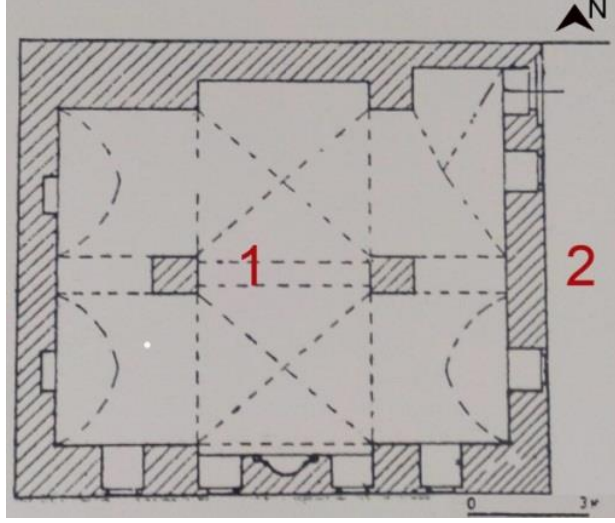
#### 4.4.2. Tarihçe

Yapım tarihi 14.yy.sonudur. Eski görünümüne sahip kare planlı cami dışında, diğer ek yapıların tamamı geç döneme aittir. Yapının çevre duvarının büyük bölümü beton harç kullanılarak tekrar taştan yapılmıştır. Üst örtü betonlaşmıştır.

#### 4.4.3. Mekânsal özellikler

Yapı dikdörtgen planlıdır. Ana mekânı ve ekleri yapı topluluğunu meydana getirmektedir. Cami bölümü tek katlıdır (Şekil 4.148).

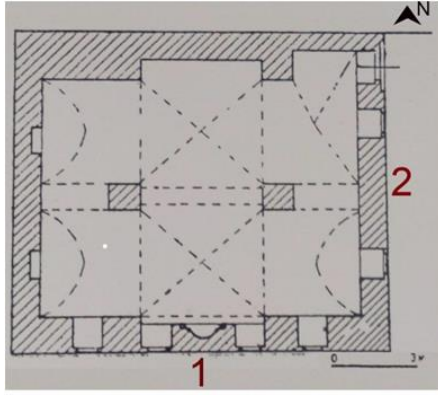




**Şekil 4.148.** Molla Hari Cami zemin kat plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.4.4. Cephe özellikleri

Yapının güneyde kalan cephesi 1 numaralı cephe, avluya bakan cephe 2 numara olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.149).



| <u>CEPHE NUMARASI</u> | <u>CEPHE ADI</u>                       |
|-----------------------|--|
| 1 Nolu Cephe          | Cami Güney Cephesi(avlu kuzey cephesi) |
| 2 Nolu Cephe          | Avlu batı cephesi                      |

**Şekil 4.149.** Plan şemasında Cephe Numaraları (Altun 1971'den işlenerek)

1 numaralı cephe avlunun güneyinde bulunmaktadır. Tek katlıdır. Kesme taş kullanımı görülmektedir. Cephede tam orta kısımda bir payanda yer almaktadır. Payandanın sağında ve solunda iki adet pencere boşluğu bulunmaktadır.2 numaralı cephe; doğuda bulunmaktadır. Cephede kesme taş birlikte kullanımı görülmektedir. Cephe beden duvarında alt kısımda, iki adet dikdörtgen formlu pencere boşluğu ve en sağda bir kapı

mevcuttur. Cephe pencerelerin üzerindeki yuvarlak kemerler haricinde oldukça sadedir(Şekil 4.150).



**Şekil 4.150.** Molla (Halil) Camii -1 numaralı cephe(a), Molla (Halil) Camii -2 numaralı cephe(b)

#### **4.4.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Taş, ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Ahşap malzeme pencere ve kapılarda kullanılmıştır. Kapı menteşeleri- kuşakları, kapı kilit ve sürgüleri, lokma parmaklıklarda metal malzeme kullanılmıştır. Yapıda bağlayıcı harç olarak yöresel 'ınkara' harcı(kireç taşı tozu(ince elek kumu) + söndürülmüş kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir.

Molla (Halil) Camii yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.1'de görülmektedir.

**Çizelge 4.16.** Molla Hari Cami kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI       |                         |                          | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|-----------------------|-------------------------|--------------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                       |                         |                          | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                       |                         |                          | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY<br>TAŞIYICI     | TEK<br>TAŞIYICILAR      | Ayaklar                  | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Sütunlar                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       | SÜREKLİ<br>TAŞIYICILAR  | Duvarlar                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY<br>TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Eğrisel                  | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                       |                         |                          | Kubbeler         |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| MERDİVENLER           |                         |                          | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Denizlikler              |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                       |                         | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | KAPILAR                 | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Eşikler                  | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | KEMERLER                |                          |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                          |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                       | ŞEBEKELER               |                          |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                       | KORKULUKLAR             |                          |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                       | SİLMELER                |                          |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                       | ÇÖRTENLER               |                          |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                       | BACALAR                 |                          |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                       | KAPLAMALAR              |                          |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |

Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### 4.4.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.4.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Ana harim bölümü iç mekânda iki adet ayak kullanımı görülmektedir. Ayak kesitler dikdörtgen formludur Yapıda sütünce kullanımı cephede destek payandası şeklinde görülmektedir. Mihrapta da iki adet sütünce bulunmaktadır (Şekil 4.151).



Şekil 4.151. Plan şemasında ayaklar(a), Plan şemasında sütunceler(b) (Altun 1971'den işlenerek)

Molla (Halil) Camii ayaklarda ve sütunlarda malzeme bozulmasına rastlanmamıştır (Şekil 4.152).



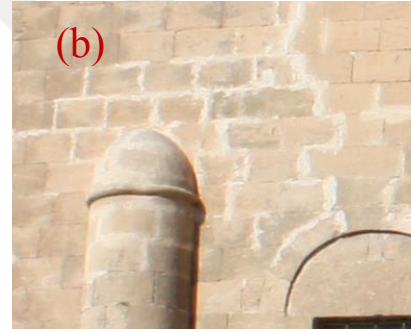
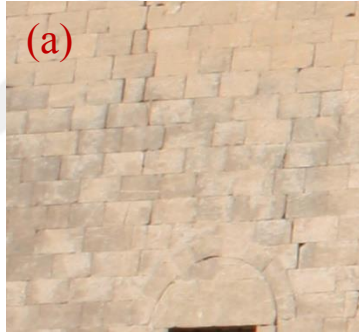
Şekil 4.152. İç mekândaki ayaklar

#### 4.4.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapıda duvarlarda kesme taş kullanımı görülmektedir. Duvarlarda derz boşalması, renk değişimi ve çimento kullanımından kaynaklı hatalı onarımlar mevcuttur (Şekil 4.153, Şekil 4.154, Şekil 4.155).



Şekil 4.153. 1 numaralı cephede bozulmalar



Şekil 4.154. Derz boşalması, renk değişimi(a), çimento kullanımı(b)



Şekil 4.155. 2 numaralı cephede duvarda renk değişimi, çimento kullanımı





#### 4.4.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

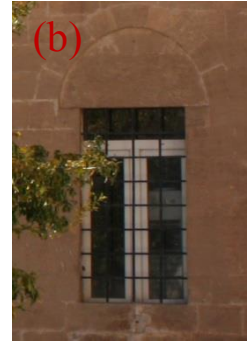
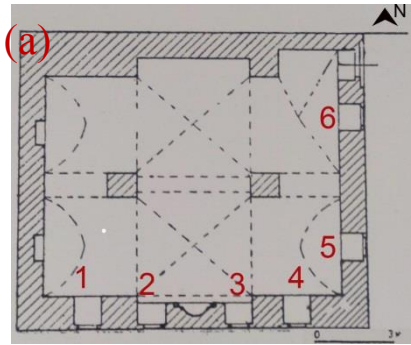
Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde aşınma mevcuttur(Şekil 4.158).



Şekil 4.158. Merdivende aşınma

#### 4.4.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Güneyde dört penceresi, doğuda iki pencere toplam altı adet pencere mevcuttur. Pencerelede özgün pencerelerin yerine farklı malzemelerde pencerelerin kullanılması sonucu hatalı onarımlar mevcuttur. Pencerelelerin lentolarında malzeme bozulmasına rastlanmamıştır. Pencerelelerde eşik bulunmamaktadır(Şekil 4.159).

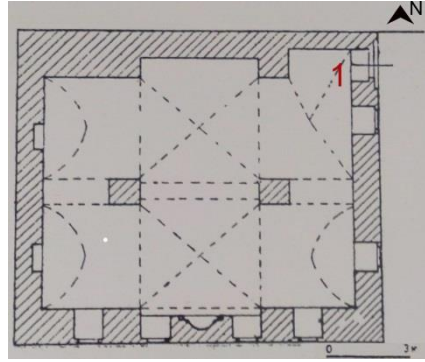


Şekil 4.159. Plan şemasında pencereler(a) (Altun 1971'den işlenerek), Kullanılan pencere tipi(b)

Yapının girişi üç dilimli kemerli bir alınlığa sahip basık kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. 1 numaralı kapıda özgün kapının yerine farklı türde bir kapının



yerleştirilmesi sonucu hatalı onarımlar mevcuttur. Kapılarda denizlikte malzeme bozulması bulunmamaktadır(Şekil 4.160).



**Şekil 4.160.** Plan şemasında kapılar(Altun 1971'den işlenerek)

Caminin iç mekânında da amacıyla sivri kemer kullanımı görülmektedir. Cephede pencere üstlerinde yuvarlak kemerler bulunmaktadır. Kemerlerde hatalı onarımlar mevcuttur(Şekil 4.161).



**Şekil 4.161.** Kapı üzerindeki kemerde çimento kullanımı

#### **4.4.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Yapıda şebeke, çörten, baca, örtüye geçiş elemanı bulunmamaktadır. Yapıda yardımcı taş elemanlardan silme mevcuttur. Silmeler yüzey kirliliği görülmektedir. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcut değildir.

#### 4.4.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Molla(Halil) Camii yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.17’de Molla(Halil) Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.18’de Molla(Halil) Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.19’de Molla(Halil) Camii metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.20’de Molla(Halil) Camii harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.



**Çizelge 4.17.** Molla(Halil) Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                   | SORUNLAR            |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               | Hatırlı Onarımlar     |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|---------------------------|-------------------|---------------------|---------------|-----------------------|-----------|---------|----------|-------------|----------------|------------------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|-----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|
|                           |                   | Yüzey kaybı         | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çalılık | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boğulması | Yüzey kırılıp/ çökmesi | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Seketlenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korozyon (Pas lekeli) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DÜŞEY TAŞIYICILAR | TEK TAŞIYICILAR     | Ayak          |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   |                     | Sütun         |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DÜŞEY TAŞIYICILAR | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Duvar         |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   |                     | Düz           |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DÜŞEY TAŞIYICILAR | DÖŞEMELER           | Tonoz         |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   |                     | Eğrisel Kubbe |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
| MERDİVENLER               |                   |                     |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | Pencere           | Lento/söve          |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   | Eşik                |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           | Kapı              | Lento/söve          |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   | Denizilik           |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kemer             |                     |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   | Şebeke              |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           | Silme             |                     |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   | Çörtten             |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                   | Baca                |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |
| Örtüye Geçiş Elemanı      |                   |                     |               |                       |           |         |          |             |                |                        |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |

**Çizelge 4.18.** Molla(Halil) Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| YARDIMCI ELEMANLAR                     | SORUNLAR                       |          |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|--|--------------------------------|----------|----------------------|--|----------|--|--|--|--|--|--|--|--|
|  | AHŞAP YAPI ELEMANLARI          |          |                      |  | SORUNLAR |  |  |  |  |  |  |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI                       | Pencereler                     | Kasalar  |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                | Kanatlar |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  | Kapılar                        | Kasalar  |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                | Kanatlar |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR (Tavan Kaplamaları) | Korkuluklar                    |          |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  | Kaplamalar (Tavan Kaplamaları) |          |                      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Yüzey kaybı          |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Parça kopması        |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Boşluk/ Delik / Oyu  |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Çatlak / Kırık       |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Biğimsel Deformasyon |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Bağlantı Sorunu      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Yüzey kirliliği      |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Uçma Delikliği       |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Biyojik Oluşum       |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Bitki oluşumu        |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Korzyon (Pas Lekesi) |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Aşınma               |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Renk değişimi        |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |
|  |                                |          | Hatalı Onarım        |  |          |  |  |  |  |  |  |  |  |

**Çizelge 4.19.** Molla(Halil) Camii yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | -                      |

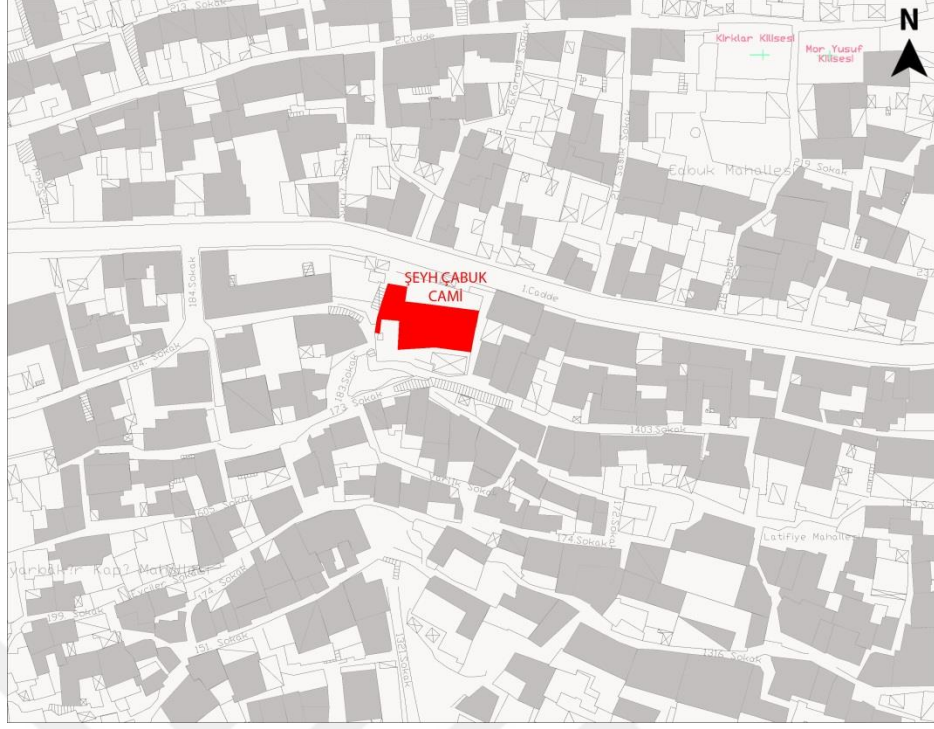
**Çizelge 4.20.** Molla(Halil) Camii harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.5. Şeyh Çabuk Camii

##### 4.5.1. Konum

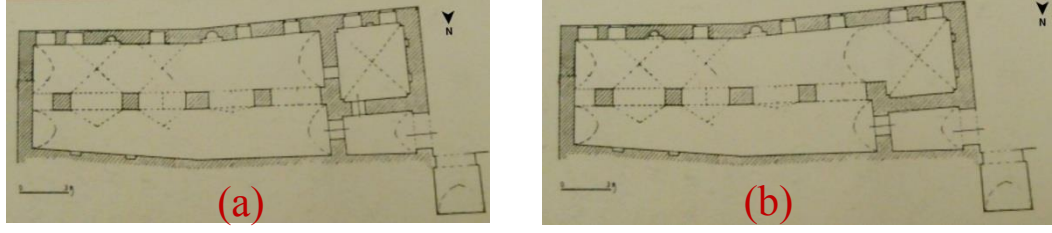
Şeyh Çabuk Camii; Mardin ilinde Çubuk Mahallesi'nde 1. Caddenin güneyinde bulunmaktadır(Şekil 4.162).



**Şekil 4.162.** Şeyh Çabuk Camii kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.5.2. Tarihçe

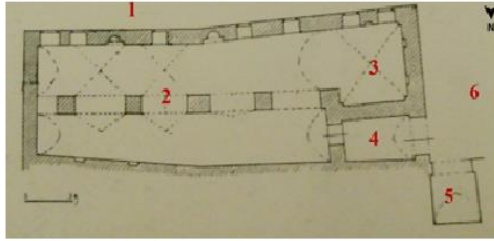
Şeyh Çabuk Cami, yapım tarihi bilinmemektedir. 19.yüzyılda iki kez onarım görmüştür. (Mardin valiliği, 'Kent Haritası ve Şehir Planı' 2013). Yapı 16.yüzyıl Osmanlı kayıtlarında mescit olarak geçmektedir. Girişin güneyinde kalan kısım zikir yeri olarak tahmin edilmektedir. Bu da yapının zaviyeden mescide sonraki zamanlarda da camiye dönüştürüldüğünü düşündürmektedir. Caminin içinde bir türbe bulunmaktadır. Türbe Hz. Muhammed' e ulalık eden Abdullah Bin Enes El Cüheyri'ye aittir. Kapısındaki kitabede 1843 de onarım geçirdiği yazmaktadır. Caminin kuzey kısmına, ayrı bir girişi olan kadın bölümü eklenmiştir (<http://www.mekan360.com>, 2017) Altındaki boşluk yüzünden yapı sık sık çökme tehlikesi geçirmiştir. Bu yüzden batı kısmı değişikliğe uğramıştır (Altun 1971). Yapının 1967 yılında ayrı olan kadınlar bölümü günümüzde açılarak ana harim bölümüne eklenmiştir ( Şekil 4.163).



**Şekil 4.163.** 1967 Kasım durumuna göre plan(Altun 1971) (a), 2018 Şubat durumuna göre plan(Altun 1971' den düzenlenerek) (b)

#### 4.5.3. Mekânsal özellikler

Şeyh Çabuk Cami, enine dikdörtgen bir plan şeması göstermektedir. Ana mekân, mihrap duvarına paralel iki beşik tonozla örtülü iki neften meydana gelmiştir. Yapıya giriş ana avluya açılan (6 numaralı mekân)kuzey-batıdaki eyvandan (4 numaralı mekân)sağlanmaktadır. Ana harim bölümü 2 ve 3 numaralı mekânlardan oluşmaktadır. Yapının kuzeyinde ise bugün abdest yeri olarak kullanılan bir eyvan(5 numaralı mekân) mevcuttur (Şekil 4.164).



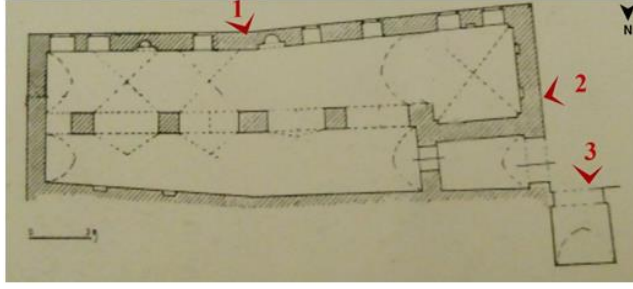
| Mekân No | Özgün İşlev     | Günümüzdeki İşlev |
|----------|-----------------|-------------------|
| 1        | Arka avlu       | Arka avlu         |
| 2        | Erkekler Bölümü | Ana harim         |
| 3        | Kadınlar bölümü | Ana harim         |
| 4        | Eyvan           | Eyvan             |
| 5        | Eyvan           | Abdesthane        |
| 6        | Ön avlu         | Ön avlu           |

**Şekil 4.164.** Şeyh çabuk Cami Zemin kat plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.5.4. Cephe özellikleri

Yapının güney cephesi(1 numaralı cephe) ,ana giriş cephesi olan batı cephesi (2 numaralı cephe) ve abdesthane olarak kullanılan kısmın cephesi (3numaralı cepheler) olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.165).





| CEPHE NUMARASI | CEPHE ADI          |
|----------------|--------------------|
| 1 Nolu Cephe   | Güney Cephesi      |
| 2 Nolu Cephe   | Batı Cephesi       |
| 3 Nolu Cephe   | Avlu Kuzey Cephesi |

**Şekil 4.165.** Plan şemasında Cephe Numaraları (Altun 1971'den işlenerek)

Yapının güney cephesinde (1 numaralı cephe) kaba yonu ve kesme taş kullanımı bir arada görülmektedir. Cephe beden duvarı tam ortada, bir ayakla desteklenmiştir. İki çapraz duvar bu destekle birleşmekte ve cephe beden duvarını oluşturmaktadır. Destek cephenin simetri aksı olarak belirlenirse; desteğin doğusunda dört adet pencere boşluğu bulunmaktadır. Batısında ise üç adet pencere yer alır. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği yerde bir sıra silme mevcuttur (Şekil 4.166).



**Şekil 4.166.** Şeyh Çabuk Cami güney cephesi(1 numaralı cephe)

Batı cephesi (2 numaralı cephe); kaba yonu ve kesme taş kullanımı bir arada görülmektedir. Cephede ana girişi sağlayan sivri kemerli bir adet metal bir kapı bulunmaktadır. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği yerde bir sıra silme mevcuttur (Şekil 4.167).



**Şekil 4.167.** Şeyh Çabuk Cami Batı Cephesi(2 numaralı cephe)

Avlu kuzey cephesi (3 numaralı cephe); tek katlıdır. Kaba yonu taş malzeme kullanılmıştır. Cephede en doğuda sivri kemerli eyvan bulunur. Eyvanın batısında alt kısımda iki adet dikdörtgen formlu pencere mevcuttur. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği yerde bir sıra silme görülmektedir (Şekil 4.168).



**Şekil 4.168.** Şeyh Çabuk Cami Avlu Kuzey Cephesi(3 numaralı cephe)

#### **4.5.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Cami yığma yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıda ana yapım malzemesi yöreden çıkarılan sarı kireç taşı(sert) olma üzere; ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Camide strüktürel amaçlı sarı kireç taşı(sert)kullanımı görülmektedir. Mihraplarda süsleme amacına uygun olarak daha yumuşak olan kıvılcımsı kireç taşı(az sert) kullanılmıştır. Ahşap malzeme pencere ve kapılarda kullanılmıştır. Kapı

menteşeleri, lokma parmaklıklarda metal malzeme kullanılmıştır. Demir metali; lokma parmaklıklarda kullanılmıştır. Yapıda bağlayıcı harç olarak yöresel 'inkara' harcı(kireç taşı tozu(ince elek kumu) + söndürülmüş kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir.

Şeyh Çabuk Cami yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.21'de görülmektedir.



**Çizelge 4.21. Şeyh çabuk cami kullanılan özgün malzemeler**

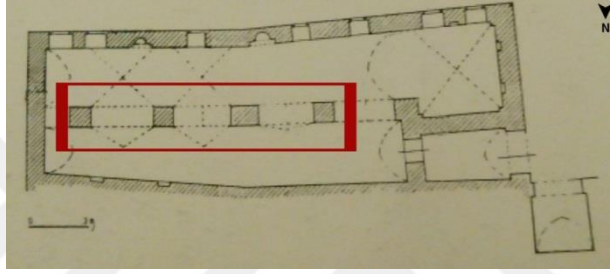
| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | +                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       |                  | -    | -     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |

#### 4.5.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.5.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Ana harimde kesme taş malzeme kullanılarak yapılmış olan dört adet ayak bulunmaktadır Ayak kesitler kare ve dikdörtgen formludur(Şekil 4.169). Yapıda sütun kullanımına rastlanmamıştır.



Şekil 4.169. Şeyh Çabuk Camii zemin kat planında ayaklar (Altun 1971'den işlenerek)

Şeyh Çabuk Camii'nde ayaklarda çimento kullanımından kaynaklı hatalı onarımlar görülmektedir (Şekil 4.170).



Şekil 4.170. Ayakta hatalı onarım

#### 4.5.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Güney ve batı cephesinde kaba yonu ve kesme taş beraber kullanılmıştır. Cephede almaşık düzen hâkimdir. Avlu kuzey cephesi (3 numaralı cephe) kaba yonu taş malzeme kullanılmıştır. Avlu duvarlarında moloz taş kullanımı görülmektedir. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kaybı, boşluk-delik oluşumu, derz boşalması, pas lekeleri, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri görülmektedir. Malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur. (Şekil 4.171, Şekil 4.172, Şekil 4.173, Şekil 4.174, Şekil 4.175, Şekil 4.176, Şekil 4.177).



Şekil 4.171. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.172. Hatalı onarım(a), Renk değişimi(b)





Şekil 4.173. Yüzey kaybı(c), boşluk-delik oluşumu ve pas lekesi(d)



Şekil 4.174. Hatalı onarım(e), yüzey kaybı ve renk değişimi(f)



Şekil 4.175.Şeyh Çabuk Cami batı cephesinde duvarda derz boşalması(a),hatalı onarım(b)



Şekil 4.176. Şeyh Çabuk Cami batı cephesinde duvarda renk değişimi, hatalı onarım

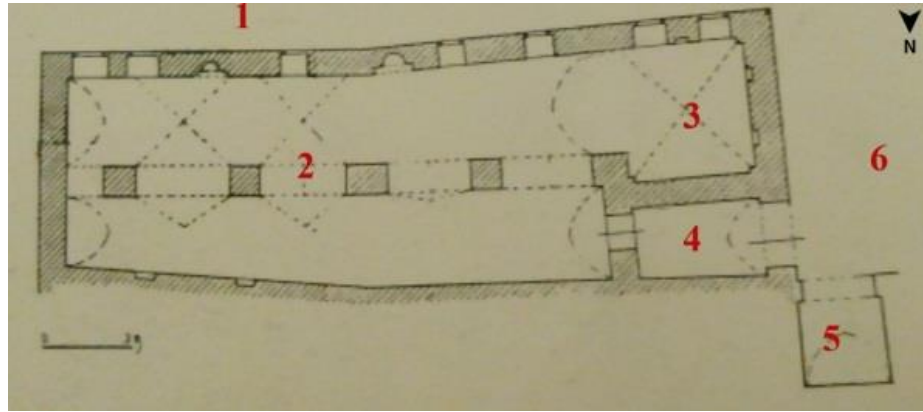




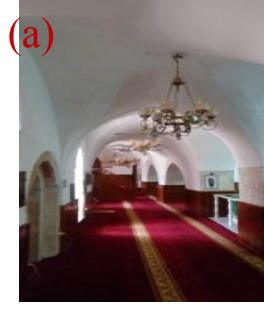
**Şekil 4.177.** İç mekânda mihrapta hatalı onarım

#### **4.5.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar**

Yapının üst örtüsü tonozlardan oluşmaktadır.1 numaralı mekân döşemesi düz kesme taştır.2 numaralı mekân çapraz tonozlarla birbirine bağlanan iki beşik tonozdan meydana gelmektedir. 3 numaralı mekânda çapraz tonoz kullanımı görülmektedir. 4 ve 5 numaralı mekânlar sivri tonoz ile örtülüdür.6 numaralı mekân kesme taştan oluşmuş düz döşemedir (Şekil 4.178, Şekil 4.179).



**Şekil 4.178.** Mekânlarda kullanılan üst örtü ve döşeme türleri (Altun 1971'den işlenerek)



**Şekil 4.179.** 2 numaralı mekânda beşik ve çapraz tonoz kullanımı (a),5 numaralı mekânda sivri tonoz (b)

Düz döşeme olan avluda (1 numaralı mekân) bitki ve yosun oluşumuna rastlanmıştır (Şekil 4.180)



**Şekil 4.180.** 1 numaralı mekânda bitki ve yosun oluşumu (a), 4 numaralı mekânda sivri tonozda harç dökülmesi (b)

#### 4.5.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

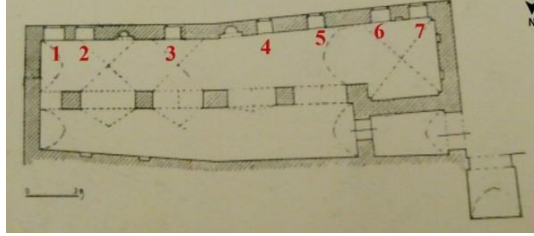
Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde aşınma mevcuttur(Şekil 4.181).



**Şekil 4.181.** Merdivende aşınma

#### 4.5.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda tek tip pencere kullanılmıştır. Yedi adet aynı tip pencere mevcuttur(Şekil 4.182).



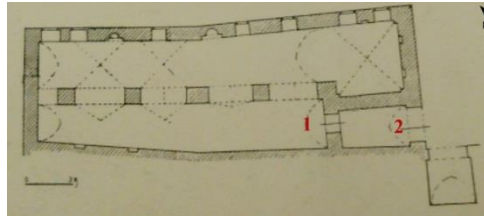
Şekil 4.182. Şeyh Çabuk Camii'nde kullanılan pencere tipleri (Altun 1971'den işlenerek)

Pencereler dikdörtgen formlu ahşap tek kanatlı sabit penceredir. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencerelerin üzerinde taş lentolar bulunmaktadır. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. Ahşap pencerelerin kasa ve kanatlarında çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma ve renk değişimi mevcuttur (Şekil 4.183).



Şekil 4.183. Tip 1(1-2-3-4-5-6-7 nolu pencereler)(a,b)

Yapıda iki adet kapı kullanılmıştır (Şekil 4.184).



Şekil 4.184. Şeyh Çabuk Camii'nde kullanılan kapı tipleri (Altun 1971'den işlenerek)

1 numaralı kapı ahşap iki kanatlıdır. Diğer kapılar sonradan eklenmiş metal kapılardır. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır(Şekil 4.185).



Şekil 4.185. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b)

Kapılarda yapıya özgün olmayan eklemeler yapıldığı için hatalı onarımlar mevcuttur. Denizliklerde aşınma gözlenmiştir. Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde malzeme bozulmasına rastlanmamıştır.

#### 4.5.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Yapıda yardımcı taş elemanlardan silmeler, çörtlenler bulunmaktadır. Silme ve çörtlenlerde yüzey kirliliği görülmektedir. Ahşap tava kaplamalar iç mekânda bulunmamaktadır.

#### 4.5.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Şeyh Çabuk Camii'nin yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.22'de Şeyh Çabuk Camii'nin kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.23'de Şeyh Çabuk Camii'nin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.24'de Şeyh Çabuk Camii'nin metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.25'de Şeyh Çabuk Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.22.** Şeyh çabuk Camii kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                    | SORUNLAR    |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               | Hatırl Ovarımlar      |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|---------------------------|--------------------|-------------|---------------|---------------------|----------------------|--------|----------|-------------|----------------|----------------|--------------|----------|------------|---------------|---------------|-----------------------|--------|------------|---------------|--------------------|-----------------|-------|--|-----|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|--|
|                           |                    | Yüzey kaybı | Parça kopması | Boğuk/ dehk oluşumu | Oyuklanma            | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boğalması | Yüzey kırılığı | Kabuk oluşum | Çöklenme | Şekillenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korozyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değışimi | Çimento kull anımı | Taşın boyanması | Diğer |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
| YATAV TAŞIYICILAR         | DÖŞEMELER          | +           |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  | Düz |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
| MERDİVENLER               | DÜVAR BOŞLUKLARI   | Pencere     | Lento/söve    |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             | Eşik          |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    | Kapı        | Lento/söve    |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             | Denizlik      |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    | Kemer       | Kemer         |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             | Şebeke        |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           | YARDIMCI ELEMANLAR | Silme       | Çörtten       | Baca                | Örtüye Geçiş Elemanı |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                    |             |               |                     |                      |        |          |             |                |                |              |          |            |               |               |                       |        |            |               |                    |                 |       |  |     |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |  |

**Çizelge 4.23.** Şeyh çabuk Camii ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| YARDIMCI ELEMANLAR | SORUNLAR                      |          |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |
|--------------------|-------------------------------|----------|--|--|-------------|---------------|---------------------|----------------|----------------------|-----------------|-----------------|----------------|------------------|---------------|-----------------------|--------|---------------|---------------|--|
|                    | AHŞAP YAPI ELEMANLARI         |          |  |  | Yüzey kaybı | Parça kopması | Boşluk/ Delik / Oyk | Çatlak / Kırık | Biçimsel Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyolojik Oluşum | Bitki oluşumu | Korozyon (Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |  |
| DÜVAR BOŞLUKLARI   | Pencereler                    | Kasalar  |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |
|                    |                               | Kanatlar |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |
|                    | Kapılar                       | Kasalar  |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |
|                    |                               | Kanatlar |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR | Korkuluklar                   |          |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |
|                    | Kaplamlar (Tavan Kaplamaları) |          |  |  |             |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |  |

**Çizelge 4.24.** Şeyh Çabuk Camii'nin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

**Çizelge 4.25.** Şeyh Çabuk Camii'nin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

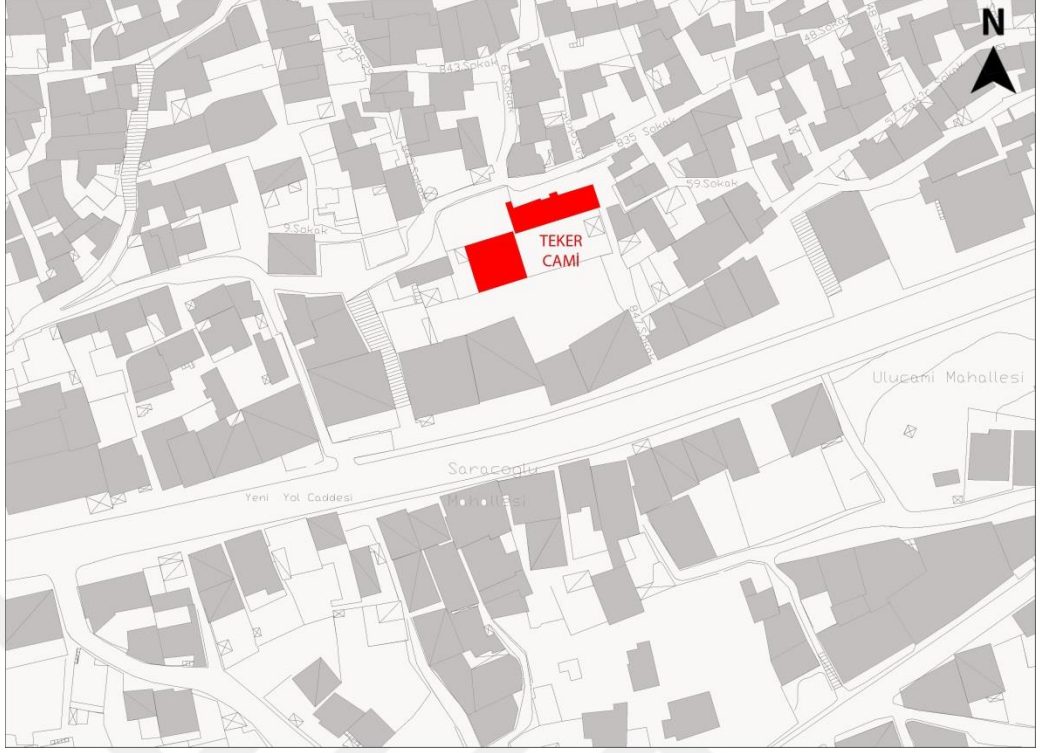
| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.6. Teker (İbrahim Bey) Camii

##### 4.6.1. Konum

Teker Cami; Mardin ili Teker Mahallesinde 835. sokak üzerinde yer almaktadır(Şekil 4.186).





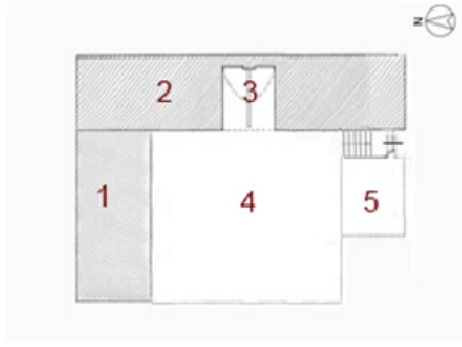
**Şekil 4.186.** Teker (İbrahim Bey) Camii kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.6.2. Tarihçe

Yapının Akkoyunlu hükümdarlarından Kasım Paşa'nın yeğeni İbrahim Bey tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Bu caminin banisi konusunda bir kesinlik yoksa da, mabedin XVI. yüzyıldan daha önce inşa ettirildiği sanılmakta olup 1526 yılındaki geliri 15.036 akçedir (Göyünç 1991).

#### 4.6.3. Mekânsal özellikler

Yapı grubu; ana mekân olan harim bölümü( 1 numaralı), 2 numaralı ek yapı,3 numaralı eyvan,4 numaralı avlu ve 5 numaralı sonradan yapılan ve betonarme olan ek binadan oluşmaktadır (Şekil 4.187).

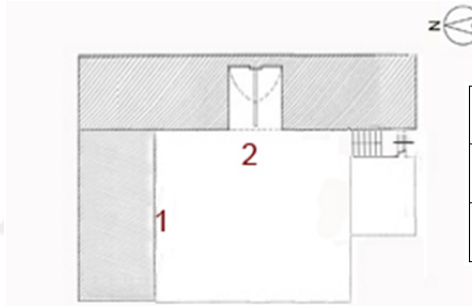


| Mekân No | Özgün İşlev       | Günümüzdeki İşlev |
|----------|-------------------|-------------------|
| 1        | Ana harim         | Ana harim         |
| 2        | Depo              | Depo              |
| 3        | Sel sebilli eyvan | Sel sebilli eyvan |
| 4        | Avlu              | Avlu              |
| 5        | -                 | Ek bina           |

Şekil 4.187. Plan şemasında mekân numaraları

#### 4.6.4. Cephe özellikleri

Yapının giriş cephesi 1 numaralı cephe, sel sebili eyvanın bulunduğu cephe 2 numaralı cephe) ve ek yapının bulunduğu cephe 3 numara olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.188).



| <u>CEPHE NUMARASI</u> | <u>CEPHE ADI</u>                       |
|-----------------------|--|
| 1 Nolu Cephe          | Cami Güney Cephesi(avlu kuzey cephesi) |
| 2 Nolu Cephe          | Avlu batı cephesi                      |

Şekil 4.188. Plan şemasında Cephe Numaraları

Yapının giriş cephesi (1 numaralı cephe) avlunun kuzeyinde bulunmaktadır. Tek katlıdır. Kaba yonu ve kesme taş kullanımı görülmektedir. Sivri kemerli giriş kapısı beden duvarının en doğusuna denk düşmektedir. Cephede alt kısımda bir adet, üst kısımda üç adet dikdörtgen formlu pencere boşluğu mevcuttur (Şekil 4.189).



Şekil 4.189. Teker Cami güney cephesi(1 numaralı cephe)

2 numaralı cephe; avlunun batısında bulunmaktadır. Cephede yonu taş ve kesme taş birlikte kullanımı görülmektedir. Cephe beden duvarı tam ortada, sivri kemerli sel sebili bir eyvan bulunmaktadır. Eyvanın doğusunda alt kısımda iki adet pencere boşluğu ve bir adet kapı yer almaktadır. Eyvanın batısında ise üst kısımda iki adet pencere bulunur (Şekil 4.190).



**Şekil 4.190.** Teker Cami avlu batı cephesi(2 numaralı cephe)

#### **4.6.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Yapı yığma yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıda ana yapım malzemesi yöreden çıkarılan sarı kireç taşı(sert) olma üzere; ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Medresede strüktürel amaçlı sarı kireç taşı(sert)kullanımı görülmektedir. Süsleme amacına uygun olarak daha yumuşak olan kıvımsız kireç taşı(az sert) kullanılmıştır. Ahşap malzeme pencere ve kapılarda kullanılmıştır. Kapı menteşeleri-kuşakları, kapı kilit ve sürgüleri lokma parmaklıklarda metal malzeme kullanılmıştır. Yapıda bağlayıcı harç olarak yöresel ‘ınkara’ harcı(kireç taşı tozu(ince elek kumu) + söndürülmüş kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir. Teker Cami yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.1’de görülmektedir.

**Çizelge 4.26.** Teker cami kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |

#### 4.6.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.6.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Ana harim bölümü iç mekânda ayak kullanımı görülmektedir. Ayak kesitler dikdörtgen formludur. Yapıda sütun kullanımına rastlanmamıştır. Teker Cami’de ayaklarda çimento kullanımından kaynaklı hatalı onarımlar görülmektedir (Şekil 4.191).



Şekil 4.191. İç mekândaki ayaklarda hatalı onarım

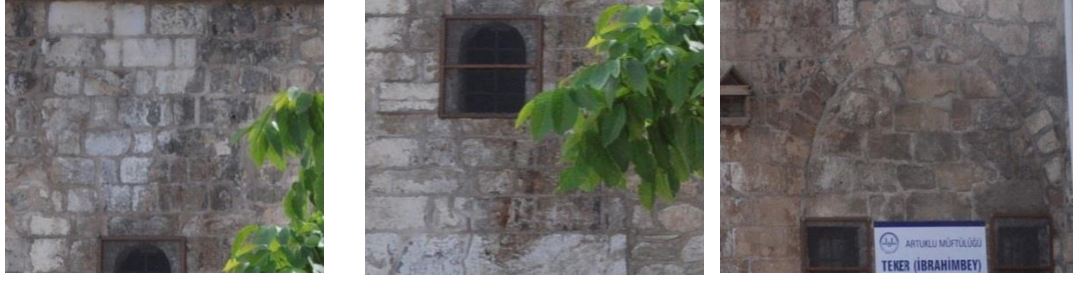
##### 4.6.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapıda duvarlarda kesme ve yonu taş kullanımı görülmektedir. Bahçe duvarları moloz taştır. Duvarlarda yüzey kaybı, derz boşalması, yüzey kirliliği, pas lekesi, renk değişimi ve çimento kullanımından kaynaklı hatalı onarımlar mevcuttur(Şekil 4.192, Şekil 4.193, Şekil 4.194, Şekil 4.195, Şekil 4.196, Şekil 4.197).



Şekil 4.192. 1 numaralı cephede bozulmalar





Şekil 4.193. Yüzey kirliliği(a), pas lekesi(b), hatalı onarım(c)



Şekil 4.194.2 numaralı cephede bozulmalar



Şekil 4.195. Yüzey kirliliği(a), derz boşalması(b), yüzey kaybı(c)



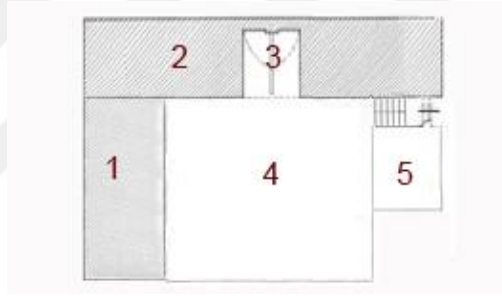
Şekil 4.196. Hatalı onarım(d), hatalı onarım(e)



Şekil 4.197. İç mekân duvarlarında renk değişimi, hatalı onarım(a,b)

#### 4.6.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

1 numaralı mekân tonozlarla iki nef ayrılmıştır.2 numaralı mekânda tonoz kullanımı görülmektedir.3 numaralı mekânda sivri tonoz,4 numaralı avluda kesme taştan yapılmış düz döşeme mevcuttur.5 numaralı ek yapı düz dam şeklindedir (Şekil 4.198).



Şekil 4.198. Plan şemasında döşeme türleri gösterimi

Düz döşemede yosun oluşumu mevcuttur. Tonozlarda renk değişimi ve hatalı onarımlar görülmektedir (Şekil 4.199, Şekil 4.200).



Şekil 4.199. 3 numaralı mekânda sivri tonozda renk değişimi, çimento kullanımı(a), 3 numaralı mekânda düz döşemede yosun oluşumu(b)





**Şekil 4.200.** 1 numaralı mekândaki tonozda renk değişimi, imento kullanımı

#### 4.6.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

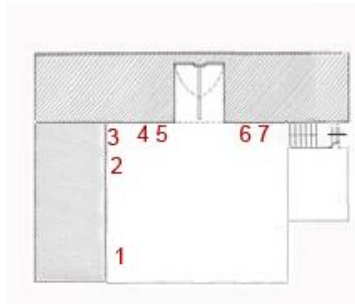
Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde yüzey kirliliği mevcuttur (Şekil 4.201).



**Şekil 4.201.** Merdivende yüzey kirliliği

#### 4.6.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda dört tip pencere kullanılmıştır(Şekil 4.202).



**Şekil 4.202.** Teker Cami’de kullanılan pencere tipleri

Birinci tipteki pencereler iki kanatlı aşap penceredir. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. nnde lokma

parmaklık mevcuttur. Üst kısımda yuvarlak kemerli kamariye pencere mevcuttur. İkinci tip pencereler dikdörtgen formlu dört bölmeli tek kanatlı açılabilir pencereler olup kasa ve kanatlar duvarın dış kısmına oturmuştur(Şekil 4.203).



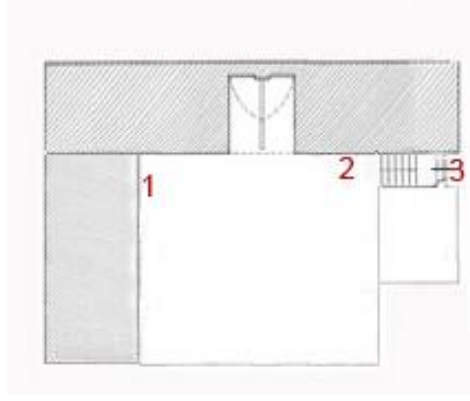
Şekil 4.203. Tip 1(1 nolu pencere) (a), Tip 2(2-3 nolu pencere)(b,c)

Üçüncü tip pencereler dikdörtgen formlu olup yanlarda sabit orta kısım açılabilir bir penceredir. Kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur. Alt kısımlarında eşik bulunmamaktadır. Dördüncü tipteki pencereler özgün olmayan pencereler olduğu düşünülmektedir. Pencerelerde özgün pencerelerin yerine farklı malzemelerde pencerelerin kullanılması sonucu hatalı onarımlar mevcuttur. Ahşap pencereler de aşınma mevcuttur. Pencerelerin lentolarında malzeme bozulmasına rastlanmamıştır. Pencerelerde eşik bulunmamaktadır(Şekil 4.204).



Şekil 4.204. Tip 3(3-4 nolu pencere)(a), Tip 4(6-7 nolu pencere)(b)

Yapıda üç adet kapı kullanılmıştır(Şekil 4.205).



**Şekil 4.205.** Teker Camii'nde kullanılan kapı tipleri

Yapı topluluğunun harime girişini sağlayan 1 numaralı kapı Özgün değildir. Sivri kemerli metal iki kanatlıdır. Altında denizlik bulunmamaktadır. 2 numaralı kapı ahşap tek kanatlı kapı olup özgül olup olmadığı tahmin edilememiştir. Üstünde taş lento mevcuttur. Altında denizlik bulunmamaktadır. 3 numaralı kapı avluya giriş için eklenen özgül olmayan tek kanatlı metal kapıdır. 1 numaralı kapıda özgül kapının yerine farklı türde bir kapının yerleştirilmesi sonucu hatalı onarımlar mevcuttur. Kapıların lentolarında bozulmaya rastlanmamıştır. Kapılarda denizlik bulunmamaktadır(Şekil 4.206).



**Şekil 4.206.** 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b)

Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde renk değişimi mevcuttur.

#### **4.6.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Yardımcı taş elemanlar silmeler, çörtlenler olarak görülmektedir. Silmeler ve çörtlenlerde yüzey kirliliği mevcuttur. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcut değildir.

#### **4.6.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Teker Cami yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.27’de Teker Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.28’de Teker Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.29’de Teker Cami metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.30’de Teker Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.27.** Teker Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                      | SORUNLAR        |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|---------------------------|----------------------|-----------------|---------------|-----------------------|-----------|--------|----------|-------------|----------------|----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|--|--|--|--|
|                           |                      | Yüzey kaybı     | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boğalması | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Cimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |  |  |  |  |
| YATAV TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR    | TEK TAŞIYICILAR | Ayak          |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      |                 | Sütun         |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           | SÜREKLİ TAŞIYICILAR  | Duvar           |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
| YATAV TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR    | TEK TAŞIYICILAR | Düz           |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      |                 | Eğrisel       |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
| YATAV TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR    | TEK TAŞIYICILAR | Tonoz         |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      |                 | Kubbe         |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
| MERDİVENLER               |                      |                 |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | Pencere              | Lento/söve      |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      | Eşik            |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           | Kapı                 | Lento/söve      |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      | Denizlik        |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kemer                | Şebeke          |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      | Silme           |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           | Çörtten Baca         | Çörtten         |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           |                      | Baca            |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |
|                           | Örtüye Geçiş Elemanı |                 |               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |  |  |

**Çizelge 4.28.** Teker Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI                  | SORUNLAR    |               |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |
|--|-------------|---------------|-----------------------|----------------|----------------------|-----------------|----------------|----------------|-------------------|---------------|-----------------------|--------|---------------|---------------|
|  | Yüzey kaybı | Parya kopması | Bosluk/ Delik / Oynuk | Çatlak / Kırık | Bijimsel Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kırılışı | Uçma Delikleri | Biyo-lojik Oluşum | Bitki oluşumu | Korozyon (Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |
| DUVAR BOŞLUKLARI                       | Pencereler  | Kasalar       |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |
|  |             | Kanatlar      |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |
|  | Kapılar     | Kasalar       |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |
|  |             | Kanatlar      |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |
| YARDIMCI ELEMANLAR (Tavan Kaplamaları) | Körkütükler |               |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |
|  |             |               |                       |                |                      |                 |                |                |                   |               |                       |        |               |               |

**Çizelge 4.29.** Teker Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | -                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | -                      |

**Çizelge 4.30.** Teker Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

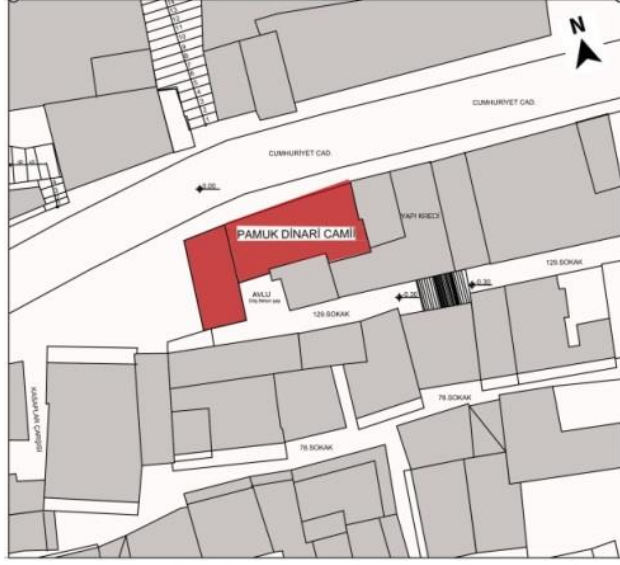
| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.7. Pamuk (Dinari) Camii

##### 4.7.1. Konum

Pamuk Cami; Mardin ili Medrese Mahallesi Cumhuriyet Caddesi üzerinde 75 numaralı ada, 1 numaralı parselde bulunmaktadır(Şekil 4.207).





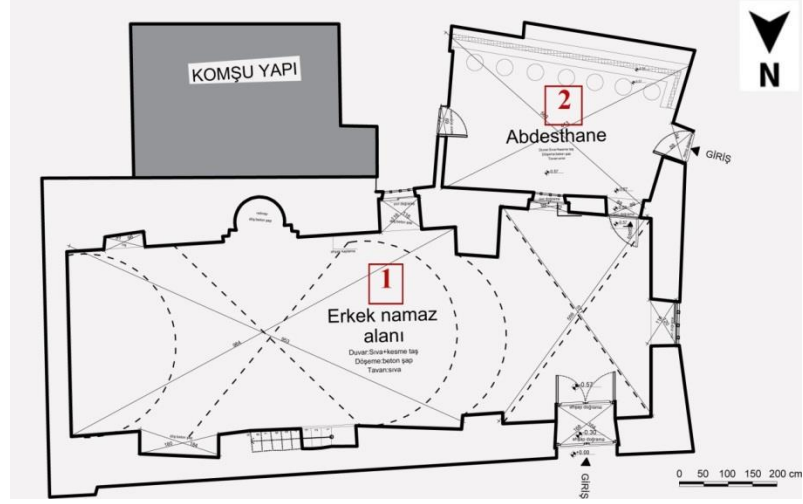
**Şekil 4.207.** Pamuk Cami kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.7.2. Tarihçe

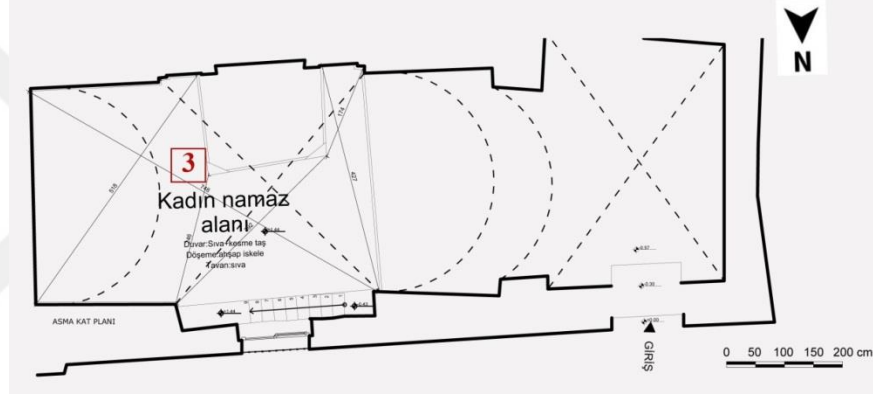
Pamuk Cami 11.yüzyıla aittir. Şeyh Mehmet Dinarî tarafından yaptırılmıştır. Bu sebepten Dinarî Pamuk Cami olarak da adlandırılmaktadır. Yapı zamanla pek çok onarım geçirmiştir. Üst örtüsü betonla sıvanarak boyanmıştır.

#### 4.7.3. Mekânsal özellikler

Pamuk Cami; tek katlı bir yapıdır. Dikdörtgen enine dikdörtgen planlı bir mekân şeması görülmektedir. Zemin katta, erkek namaz alanı denilen ana mekân(1 numaralı) yer almaktadır. Güneyde kalan kısımda abdesthane (2 numaralı mekân) yer almaktadır (Şekil 4.208, Şekil 4.209).



Şekil 4.208. Pamuk Cami zemin kat planı

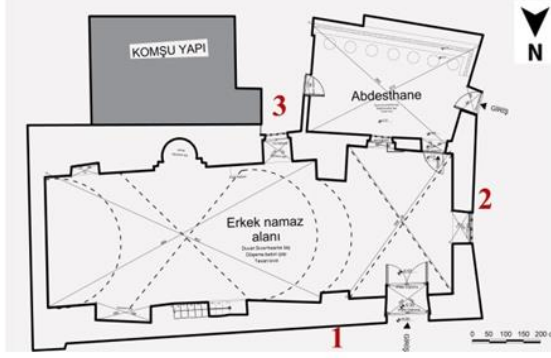


Şekil 4.209. Pamuk Cami asma kat planı

#### 4.7.4. Cephe özellikleri

Yapının giriş cephesi(1 numaralı cephe) ,yan avluya açılan cephe (2 numaralı cephe) ve iç avlu merkezli dört cephesi(3-4 -5-6 numaralı cepheler) mevcuttur (Şekil 4.210).

Tüm cephelerde kesme taş kullanılmıştır.



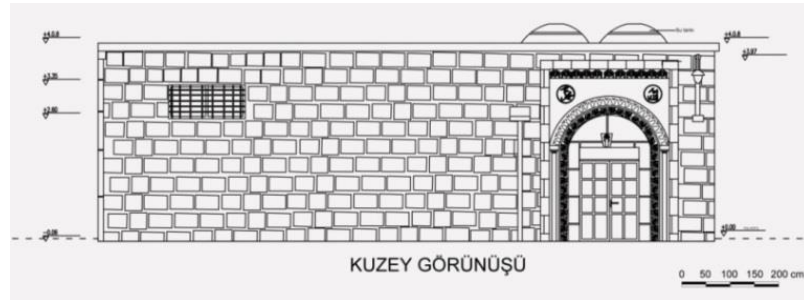
| CEPHE NUMARASI | CEPHE ADI                 |
|----------------|---------------------------|
| 1 Nolu Cephe   | Kuzey Cephesi(ön cephe)   |
| 2 Nolu Cephe   | Batı cephesi              |
| 3 Nolu Cephe   | Güney cephesi(arka cephe) |

**Şekil 4.210.** Plan şemasında Cephe Numaraları

Yapının giriş cephesi (1 numaralı cephe) kuzey cephesidir. Cephede ana girişin olduğu kapı üzerindeki süslemeler oldukça dikkat çekicidir. Süslemeler cephede iki kademe halinde görülmektedir. İlk kademede; iki sütun, üzerinde süslemeler mevcut olan yuvarlak bir kemerle bağlanmıştır. İkinci kademe, düz silmelerle çerçeve dikdörtgen bir çerçeve oluşturmaktadır. Kapının bir adet pencere boşluğu yer almaktadır(Şekil 4.211, Şekil 4.212).

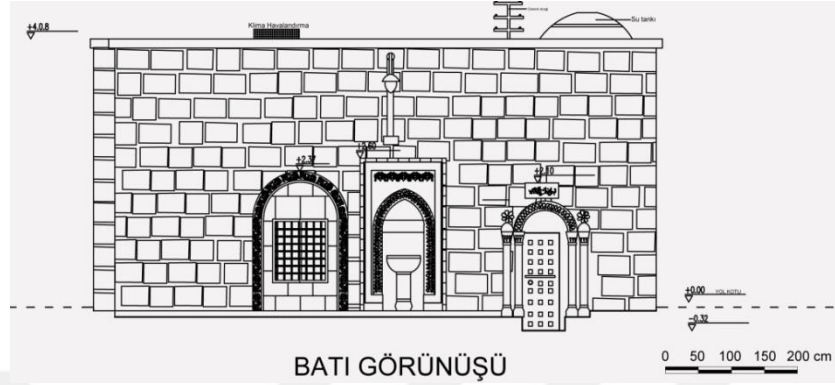


**Şekil 4.211.** Pamuk Cami-1 numaralı cephe



**Şekil 4.212.** Pamuk Cami kuzey cephesi(1 numaralı cephe) Görünüşü

Batı cephesi (2 numaralı cephe); beden duvarı tam ortada bir sebil yer almaktadır. Sebilin doğusunda bir adet metal kapı, batısında ise bir adet pencere boşluğu bulunmaktadır. Cephe süslemeler yönünden oldukça zengindir (Şekil 4.213).



**Şekil 4.213.** Pamuk Cami Batı görünüşü (2 numaralı cephe)

Pamuk Cami güney cephesi (3 numaralı cephe) özgün halini yitirmiş haldedir(Şekil 4.214).



**Şekil 4.214.** Pamuk Cami güney cephesi (3 numaralı cephe)

#### 4.7.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Cami yığma yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıda ana yapım malzemesi yöreden çıkarılan sarı kireç taşı(sert) olma üzere; ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Camide strüktürel amaçlı sarı kireç taşı(sert)kullanımı görülmektedir. Süsleme amacına uygun olarak daha yumuşak olan kıvılcımsı kireç taşı(az sert) kullanılmıştır. Yapıda bağlayıcı harç olarak yöresel 'ınkara' harcı(kireç taşı tozu(ince

elek kumu) + sndrlm kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir.

Pamuk Cami yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri izelge 4.1'de görülmektedir.



**Çizelge 4.31. Pamuk cami kullanılan özgün malzemeler**

| YAPI ELEMANLARI  |                     |                         | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|------------------|---------------------|-------------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                  |                     |                         | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                  |                     |                         | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI   | TEK TAŞIYICILAR     | Ayaklar                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Sütunlar                | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Duvarlar                | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI   | DÖŞEMELER           |                         | Düz              | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                  | Eğrisel             | Tonozlar                | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                  |                     | Kubbeleler              |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| MERDİVENLER      |                     |                         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI | PENCERELER          | Lento ve Söveler        | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kasalar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kanatlar                | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Denizlikler             |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                  |                     | Tamamlayıcı Elemanlar   | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                  | KAPILAR             | Lento ve Söveler        | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kasalar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kanatlar                | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Eşikler                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Tamamlayıcı Elemanlar   | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                  | KEMERLER            |                         |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                  | YARDIMCI ELEMANLAR  | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                  |                     | ŞEBEKELER               |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                  |                     | KORKULUKLAR             |                  | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    | - |
| SİLMELER         |                     | -                       | -                | +    | -     | -     | -     | +     | -    | -    |      |   |
| ÇÖRTENLER        |                     |                         |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| BACALAR          |                     |                         |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| KAPLAMALAR       |                     | -                       | -                | -    | -     | +     | -     | -     | -    | -    |      |   |

#### 4.7.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.7.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Cami ana ibadet mekânında ayak kullanımı görülmektedir. Zemin katta dikdörtgen planlı kesme taş malzeme kullanılarak yapılmış ayaklar bulunmaktadır. Ayak kesitler dikdörtgen formludur (Şekil 4.215). Yapıda sütun cephede süsleme amaçlı kullanılmıştır.



Şekil 4.215. Pamuk Cami zemin kat planında ayaklar

Camideki ana ibadet mekânında yer alan ayaklarda zamanla derz boşalmasından kaynaklı derzlerin çimento ile doldurulması sonucu hatalı onarımlar mevcuttur.

##### 4.7.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

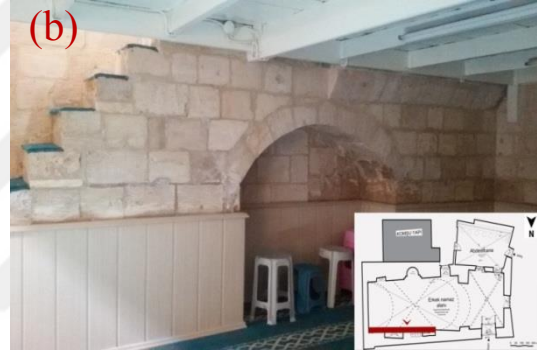
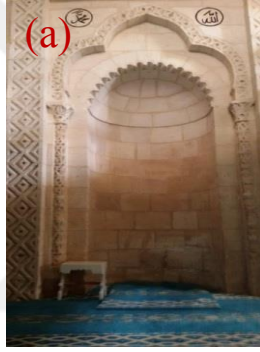
Cami duvarları tamamı düzgün kesme taş duvardır. Cami kuzey cephesinde taşlarda yüzey kayıpları, yüzey kirliliği, renk değişimleri gözlenmektedir. Derz boşalmaları sonucu derz aralarının çimento esaslı maddeler ile doldurulması sonucu hatalı onarımlar oluşmuştur (Şekil 4.216).





**Şekil 4.216.** Kuzey cephesinde yüzey kayıpları, yüzey kirliliği, renk değişimleri hatalı onarımlar

İç mekân duvarlarında ise yüzey kaybı, renk değişimleri ve hatalı onarımlar gözlenmektedir (Şekil 4.217, Şekil 4.218, Şekil 4.219).



**Şekil 4.217.** Mihrapta renk değişimi, hatalı onarım(a), yüzey kaybı ve hatalı onarım(b)



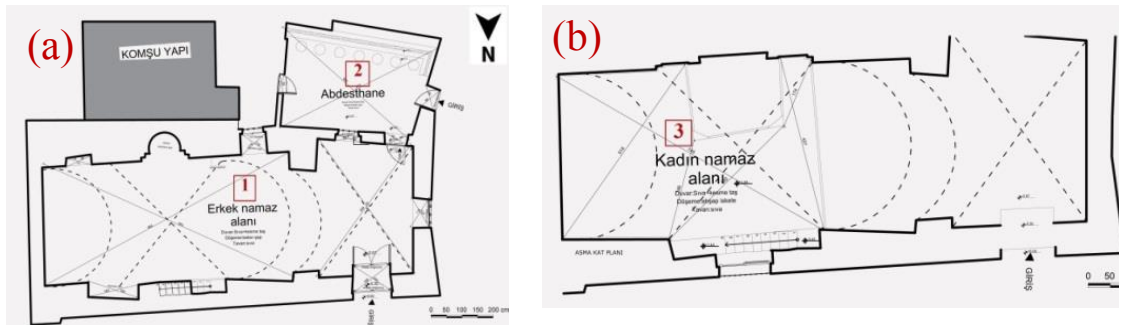
**Şekil 4.218.** Hatalı onarım(çimento kullanımı)



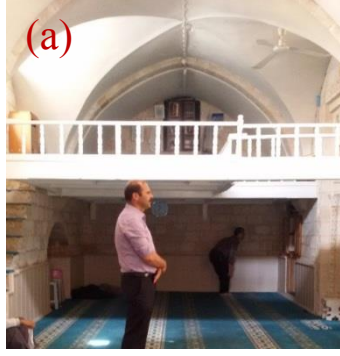
**Şekil 4.219.** Abdesthane(2 numaralı mekân) duvarlarında çimento kullanımı(hatalı onarım)

#### 4.7.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapının üst örtüsü içten çapraz tonoz, dıştan düz dam şeklindedir. Ana ibadet mekânları(1 ve 3 numaralı mekân) üst örtü beşik ve çapraz tonozlardan oluşmuştur. 2 numaralı mekân olan abdesthane bölümü üst örtüsü çapraz tonozdur. Döşemeler yapıda inkâra şaptır. Tonozlar inkara sıva ile sıvanmıştır. Döşemelerde herhangi bir bozulma türüne rastlanmamıştır(Şekil 4.220, Şekil 4.221).



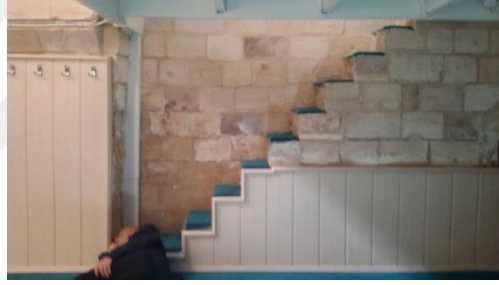
**Şekil 4.220.** Mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe(a, b)



Şekil 4.221. (1 numaralı mekânda) üst örtü(a), 3 numaralı mekânda üst örtü(b)

#### 4.7.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

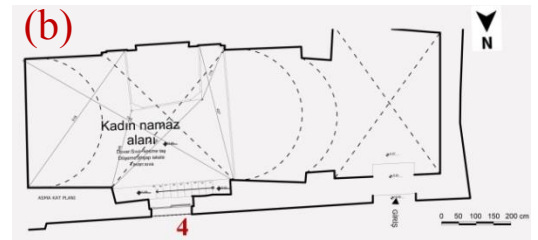
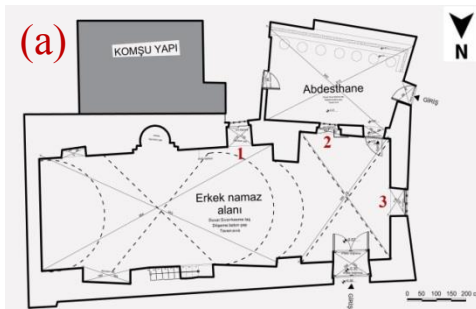
Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde yüzey kaybı mevcuttur (Şekil 4.222).



Şekil 4.222. Merdivende yüzey kaybı

#### 4.7.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda iki tip pencere kullanılmıştır(Şekil 4.223).



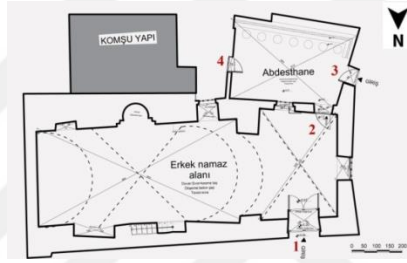
Şekil 4.223. Pamuk Cami kullanılan pencere tipleri(a,b)

1-2-3 numaralı pencereler birinci tip ,4 numaralı pencere ikinci tiptir. Pencereler özgün olmayıp ahşap olan pencereler, ahşap görünümlü pvc pencereler ile değiştirilmiştir. Önünde lokma parmaklıklar mevcuttur (Şekil 4.224).



Şekil 4.224. Tip1 (1-2-3 numaralı pencereler)(a,b), Tip 2(4 numaralı pencereler)(c)

Yapıda dört adet kapı mevcuttur(Şekil 4.225).



Şekil 4.225. Pamuk Camii Kullanılan kapı tipleri

Yapının ana girişini sağlayan 1 numaralı kapı çift kanatlı olup, ahşap malzemedir. 2 numaralı özgün olmayıp, pvc malzemedir. 3 numaralı kapı, metal malzemedir yapılmış olup tek kanatlı basık kemerli kapıdır. 1 ve 3 numaralı kapı altlarında kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır.4 numaralı kapı metal tek kanatlı kapı olup özgün olmadığı tahmin edilmektedir (Şekil 4.226).



Şekil 4.226. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b), 3 numaralı kapı(c), 4 numaralı kapı(d)

Kapı ve pencerelerde; özgün kapı ve pencerelerin aslına uygun olarak değiştirilmemesi yani hatalı onarım problemleri ile karşılaşmıştır. Kapı ve pencerelerin lento ve sövelerinde bozulmaya rastlanmamıştır. Pencere eşiklerinde bozulma görülmemiştir. Kapı denizliklerinde aşınmaya rastlanmıştır. Caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer sivri kemer kullanımı görülmektedir. Dış cephede yuvarlak kemer kullanımı görülmektedir. Kemerlerde herhangi bir malzeme bozulmasına rastlanmamıştır.

#### **4.7.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Cephedeki silmelerde yüzey kirliliği mevcuttur. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcuttur (Şekil 4.227).Yapıda bu tür bozulmalar bulunmamaktadır.



**Şekil 4.227.** İç mekânda ahşap elemanlar

#### **4.7.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Pamuk Cami yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.32’de Pamuk Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.33’de Pamuk Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.34’de Pamuk Cami metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.35’de Pamuk Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.32. Pamuk(Dınarı)Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar**

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |              | SORUNLAR             |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|---------------------------|--------------|----------------------|---------------|----------------------|------------|--------|----------|-------------|-------------|----------------|--------------|------------|------------|--------------|--------------|----------------------|--------|------------|---------------|----------------------|-----------------|-------|--|--|
|                           |              | Yüzey kaybı          | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşum | Çukullanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Düz boşalma | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bikri oluşum | Yosun oluşum | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Çimentonun kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |
| TEK TAŞIYICILAR           | Ayak         |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           | Sütun        |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           | Düvar        |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
| DİŞEV TAŞIYICILAR         | Düz          |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           |              | Tonoz                |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
| VATAV TAŞIYICILAR         | Eğrisel      |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           |              | Kubbe                |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
| MERDİVENLER               |              |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
| DÜVAR BOŞLUKLARI          | Pencere      | Lento/söve           |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           |              | Eşik                 |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           | Kapı         | Lento/söve           |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           |              | Denizilik            |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kemer        |                      |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           |              | Şebeke               |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           | Çörtten Baca | Slime                |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |
|                           |              | Örtüye Geçiş Elemanı |               |                      |            |        |          |             |             |                |              |            |            |              |              |                      |        |            |               |                      |                 |       |  |  |

**Çizelge 4.33.** Pamuk(Dinari)Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI |             | SORUNLAR                         |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |
|-----------------------|-------------|----------------------------------|---------------|-------------------------|---------------|-------------------------|--------------------|----------------|----------------|---------------------|--------------|--------------------------|--------|---------------|---------------|
|                       |             | Yüzey kaybı                      | Parça kopması | Boşluk/ Delik /<br>Oyuk | Çatık / Kırık | Bijimsel<br>Deformasyon | Bağlantı<br>Sorunu | Yüzey kırılışı | Uçma Delikleri | Biyolojik<br>Oluşum | Bitki oluşum | Korozyon<br>(Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |
| DÜVAR<br>BOŞLUKLARI   | Pencereler  | Kasalar                          |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |
|                       |             | Kanatlar                         |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |
|                       | Kapılar     | Kasalar                          |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |
|                       |             | Kanatlar                         |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR | Korkuluklar |                                  |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |
|                       |             | Kaplamlar<br>(Tavan Kaplamaları) |               |                         |               |                         |                    |                |                |                     |              |                          |        |               |               |



**Çizelge 4.34.** Pamuk Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            | SORUNLAR<br>(Korozyon)                        |   |
|-----------------------|------------|---|---|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | - |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | - |

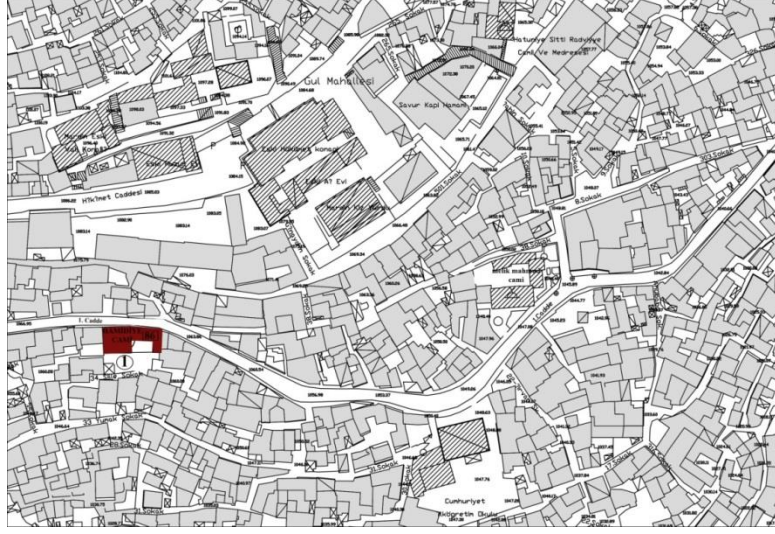
**Çizelge 4.35.** Pamuk Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.8. Hamidiye (Şeyh Zebun) Camii

##### 4.8.1. Konum

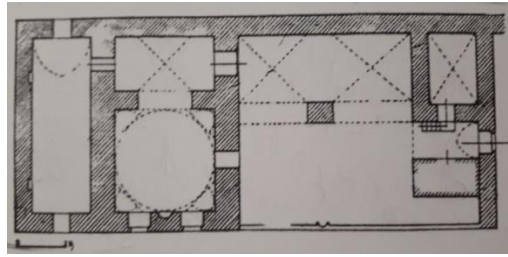
Hamidiye Cami; 1. Cadde üzerinde, 1 numaralı ada, 86 numaralı parselde Mardin Savur kapıya giden yolda yer alır (Şekil 4.228).



**Şekil 4.228.** Hamidiye Camii kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.8.2. Tarihçe

Caminin kitabesi bulunmadığından yapım tarihi bilinmemektedir. Mimari yapısına bakıldığında XIV. yüzyıl mimari yapılarını hatırlatmaktadır. Camiyi XIX. yüzyılın sonlarında Hamit Paşa onarmıştır. Cami bu yüzden onun ismi ile tanınmaktadır. 1967 yılındaki plandan görüldüğü kadarıyla; doğuda iç avluya geçişte kullanılan odanın solunda kalan odanın sonradan yapıldığı ve araya bir beşik tonoz örülerek geçişin bir eyvan haline getirildiği görülmektedir (Altun, 1971) (Şekil 4.229).



**Şekil 4.229.** 1967 Kasım planı(Ara Altun) (Altun 1971'den işlenerek)

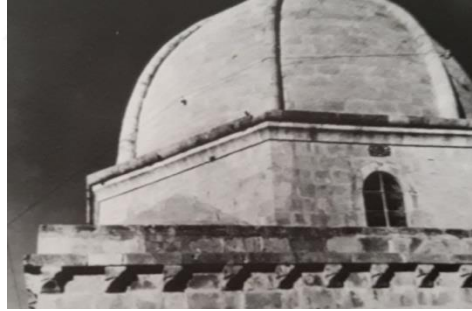
Kuzeydeki mekânda ise; 1967 tarihli planın ve fotoğrafların incelenmesi sonucu, burada tek payeyle taşınan iki sivri kemerle avluya açılan çapraz tonozla örtülü revaklı bir mekân görülmektedir. 2017 deki mevcut duruma bakıldığında ise; bu kemer

aralarının kapatılıp aralarına asılsız pencere ve kapıların açılmış olduğu görülmektedir (Şekil 4.230).



**Şekil 4.230.** Hamidiye Cami kuzey kanadı revaklı kısım, 1967(Altun 1971) (a), Hamidiye Cami kuzey kanadındaki revakların kapatılmış mevcut durumu, 2017(b)

Yapı çok sayıda onarım geçirmiştir. Kubbe kasmağındaki pencerelerin üzerinde 1300 yılı yer almaktadır. Kubbenin de bu veriye dayanılarak XIX. yy. sonlarındaki onarımda yapıldığı anlaşılmaktadır(Altun, 1971) (Şekil 4.231).

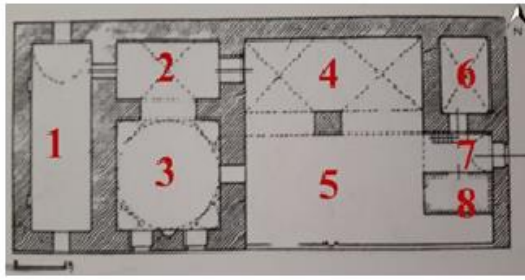


**Şekil 4.231.** Hamidiye Cami, Kubbe onarım Tarihi (Altun 1971).

#### 4.8.3. Mekânsal özellikler

Medresede mekân düzeni olarak dikdörtgen bir alan kaplayan avlulu bir plan şeması görülmektedir. Yapı grubu üç kanattan oluşmuştur. Kuzey kanadı avluya açılan, avlu ile ibadet mekânları arasındaki bağlantıyı sağlayan revaklı yarı açık bir mekândır. Doğu kanadı sokaktan avluya geçişi sağlayan kısım iken, batı kanadında ibadet mekânları yer almaktadır. Avluya giriş doğudan, 7 numaralı mekândan sağlanmaktadır. Girişin sağında merdivenle çıkılan bir oda (6 numaralı) bulunmaktadır. Solunda ise sonradan

yapılan bir oda(8 numaralı) yer alır. Kuzeydeki revaktan, yapının batı kanadına 2 numaralı mekân ile geçiş sağlanmaktadır. Avlunun batısında yer alan mekânlar ise; harim bölümü (3 numaralı) ve boylu boyunca uzanan 1 numaralı mescit bölümüdür (Şekil 4.232).

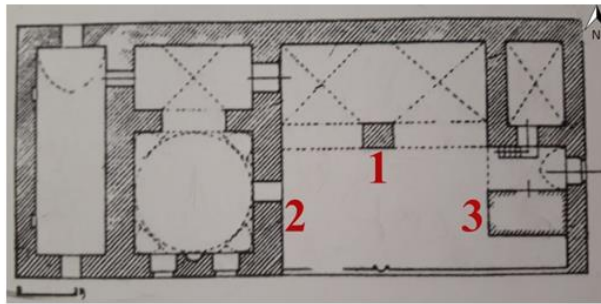


| Mekân No | Ozgün işlev  | Günümüzdeki işlev |
|----------|--------------|-------------------|
| 1        | Mescit       | Mescit            |
| 2        | Geçiş bölümü | Geçiş bölümü      |
| 3        | Harim        | Harim             |
| 4        | Revak        | Revak             |
| 5        | Avlu         | Avlu              |
| 6        | Oda          | Oda               |
| 7        | Giriş        | Giriş             |
| 8        | -            | Oda               |

Şekil 4.232. Hamidiye Cami plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.8.4. Cephe özellikleri

Yapı grubu kuzey kanadı, doğu kanadı ve batı kanadı olmak üzere üç koldan oluşmaktadır. Dolayısıyla iç avluya açılan ise üç cephesi mevcuttur. Yapı grubu kuzey kanadının ana avluya ve güneye açılan cephesi 1 numaralı cephe, batı kanadının avluya ve doğuya açılan cephesi 2 numaralı cephe, giriş bölümü olan doğu kanadının ana avluya ve batıya açılan cephesi 3 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.233).



| <u>CEPHE NUMARASI</u> | <u>CEPHE ADI</u> |
|-----------------------|------------------|
| 1 Nolu Cephe          | Güney Cephesi    |
| 2 Nolu Cephe          | Doğu Cephesi     |
| 3 Nolu Cephe          | Batı Cephesi     |

Şekil 4.233. Hamidiye Cami Cephe (Altun 1971'den işlenerek)

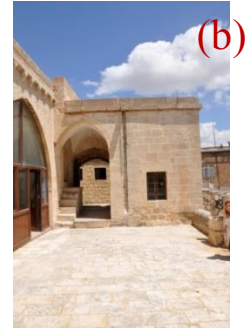
Tüm yapıda düzgün kesme taş kullanılmıştır. Yapı grubunun avluya bakan güney cephesinde (1 numaralı cephe), iki sivri kemerli pencere boşluğu dışında oldukça

sadedir. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerde bir sıra dışa çıkıntı yapan yivli silme mevcuttur (Şekil 4.234).



**Şekil 4.234.** 1 numaralı cephe

Batı kanadı avluya açılan doğu cephesi (2 numaralı cephe); oldukça sade olup iki katlıdır. Zemin katta cephenin en sağında dikdörtgen formlu bir pencere bulunur. . Cephenin üst örtü ile birleştiği yerde bir sıra dışa çıkıntı yapan yivli silme mevcuttur Kubbe kasnağında yuvarlak kemerli bir pencere mevcut olup, kubbe halka silmelerle çevrelenmiştir. Yapı grubunun avluya bakan batı cephesi olan 3 numaralı cephe; en batıda sivri kemerli bir giriş eyvanı yer almaktadır. Giriş eyvanının en solunda bir merdiven yer almaktadır. Eyvanın doğusunda alt kısımda kare formlu ahşap bir pencere bulunmaktadır. Üst örtünün beden duvarı ile birleştiği yerde bulunan silme dışında süsleme elemanı bulunmamaktadır(Şekil 4.235).



**Şekil 4.235.** 2 numaralı cephe(a), 3 numaralı cephe(b)

#### 4.8.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı

dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları düzgün kesme taştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır. Yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.1’de görülmektedir.



Çizelge 4.36. Hamidiye camii'nde kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | -     | -     | +     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |

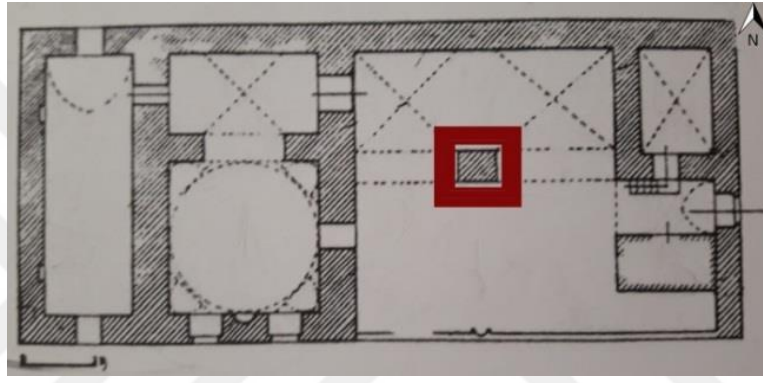


#### 4.8.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.8.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Kuzey kanadındaki revaklı kısım ayakla taşınmaktadır. Sütun kullanımına rastlanmamaktadır(Şekil 4.236).



Şekil 4.236. Medrese plan şemasında ayak kullanılan mekânlar (Altun 1971'den işlenerek)

Yapıda ayaklarda renk değişimi görülmektedir (Şekil 4.237).



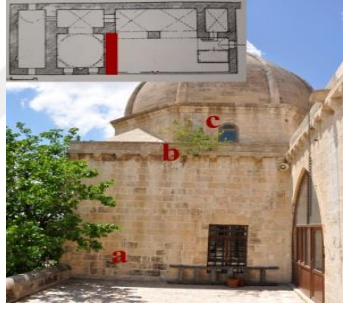
Şekil 4.237. Renk değişimi

#### 4.8.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar kesme taştır. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda çiçeklenme, bitki oluşumu, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri mevcuttur(Şekil 4.238, Şekil 4.239, Şekil 4.240).



Şekil 4.238. Cami sokağa bakan doğu cephesindeki duvarda renk değişimi



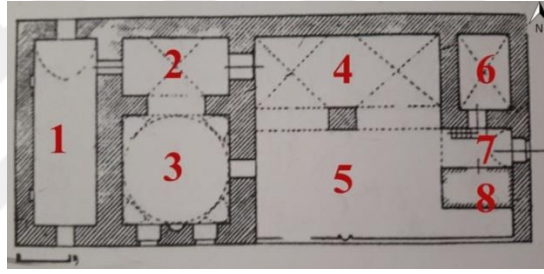
Şekil 4.239. Cami avluya bakan doğu cephesindeki duvarlarda bozulmalar



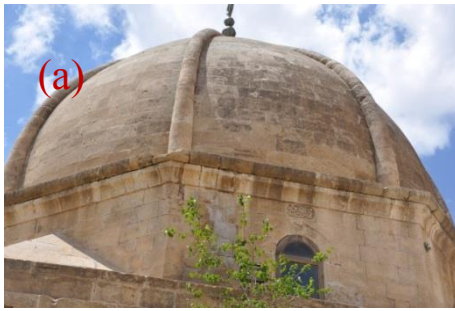
Şekil 4.240. Renk değişimi(a), Bitki oluşumu(b), Çiçeklenme(c)

#### 4.8.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yatay taşıyıcılar düz ve eğrisel döşemeler olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Eğrisel döşemeler olarak beşik tonoz, çapraz tonoz ve kubbe kullanılmıştır. Düz döşemeler ise kat aralarında plak döşeme olarak ve tonozların üstünde dam olarak kullanılmıştır. Cami avlusuna giriş (7 numaralı mekân) beşik tonoz ile örtülüdür. Girişin sağında birkaç basamakla çıkılan çapraz tonozlu bir mekân (6 numaralı) bulunmaktadır. Avlunun kuzeyindeki revakın üstü(4 numaralı) çapraz tonozla örtülüdür. Avlunun batısında revaklı kısımdan ibadet mekânına geçiş bölümü( 2 numaralı) çapraz tonozlarla örtülmüştür. İbadet mekânında kubbeli sivri kemerli bir bölüm( 3 numaralı) ve batısında da boydan boya uzanan beşik tonozlu mekân(1 numaralı) bulunmaktadır(Şekil 4.241, Şekil 4.242).



Şekil 4.241. Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Altun 1971'den işlenerek)



Şekil 4.242. 3 numaralı mekânda kubbe kullanımı(a), 4 numaralı mekânda kullanılan çapraz tonoz(b)

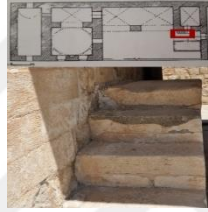
Düz döşemelerde ve tonozlarda malzeme bozulması görülmemektedir. Kubbede yüzey kirliliği görülmektedir (Şekil 4.243).



**Şekil 4.243.** Kubbede yüzey kirliliği

#### 4.8.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

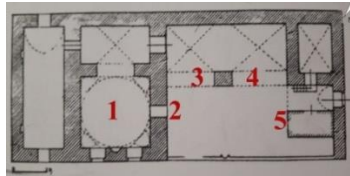
Kuzey kanadından avluya geçiş merdivenler ile sağlanmıştır. Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde yüzey kaybı ve aşınma mevcuttur(Şekil 4.244).



**Şekil 4.244.** Merdivende yüzey kaybı, aşınma

#### 4.8.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Pencereler: 1 ve 2 numaralı pencere orijinal penceredir. Görüldüğü kadarıyla ahşap olan pencere yıpranarak değiştirilmiştir. Binanın ulaşılabilen eski fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla, önceden revaklı olan kuzey kanadında yapı sonradan kapatılmış, 3 ve 4 numaralı pencereler eklenmiştir. 5 numaralı pencere ise bulunduğu kısım yapı grubuna sonradan eklendiği için orijinal değildir. Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir(Şekil 4.245).



**Şekil 4.245.** Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

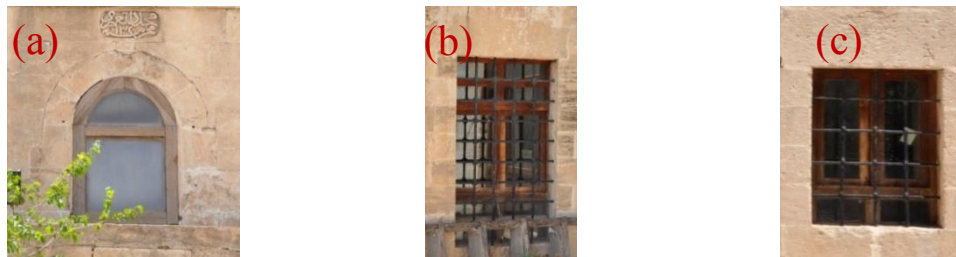


Günümüzde yapıda dört tip pencere mevcuttur. Pencere duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. 1 numaralı pencere birinci tipteki pencere olup, kasnakta yer alır. Pencere yuvarlak kemerli tek kanatlı ahşap penceredir. 2 numaralı pencere dördüncü tip olup, alt kısmı ve üst kısmı sabit ortada kalan bölüm iki yana açılır iki kanatlı ahşap dikdörtgen formlu penceredir. Önünde lokma parmaklık mevcuttur. Lento kullanılmış söve bulunmamaktadır. 3 ve 4 numaralı pencereler yapıya sonradan eklenen orijinal olmayan ahşap görünümlü pvc pencereler olup sivri kemerli penceredir. 5 numaralı pencere alt kısmı sabit üst kısmı iki yana açılır iki kanatlı ahşap dikdörtgen formlu penceredir. Önünde lokma parmaklık mevcuttur. Lento kullanılmış söve bulunmamaktadır(Şekil 4.246).



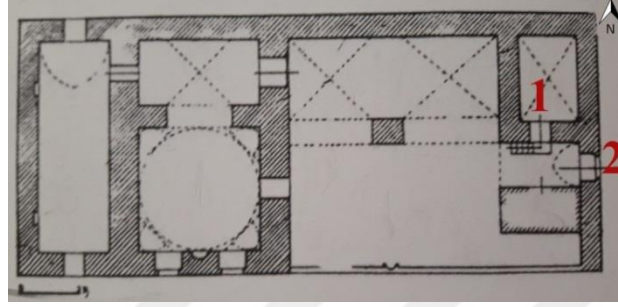
**Şekil 4.246.** Tip 1(1 nolu pencere)(a), Tip 2(2 nolu pencere)(b), Tip 3(3-4 nolu pencereler)(c), Tip 4 (5 nolu pencereler)(d)

Pencereler değiştirilmiş olmasına rağmen, mevcut pencerelerde de bazı malzeme bozulmaları mevcuttur. 1, 2 ve 5 numaralı pencerelerde ahşap malzemede aşınma ve renk değişimi mevcuttur. Pencerelerde lentolarda malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Pencere kenarlarında söve bulunmamaktadır. Eşik kullanılmadığı için herhangi bir bozulma mevcut değildir (Şekil 4.247).



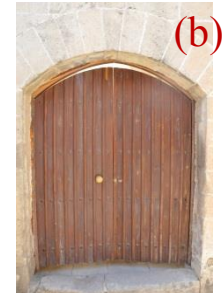
**Şekil 4.247.** 1 nolu ahşap pencerelerde renk değişimi(a),2 nolu ahşap pencerede aşınma, renk değişimi(b), 5 nolu ahşap pencerede aşınma, renk değişimi(c)

Kapılar: Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.248).



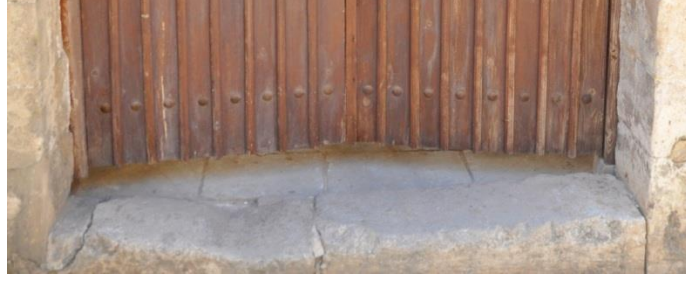
**Şekil 4.248.** Hamit Camii günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

Günümüzde yapıda, iki tip kapı mevcuttur. Kuzey kanadına avludan girişi sağlayan kapı 1 numaralı kapı olup, çift kanatlı, yuvarlak kemerli, tek kanatlı ve ahşap malzemedendir yapılmıştır. 2 numaralı olan kapı, iki kanatlı yuvarlak kemerli ahşap bir kapıdır. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır(Şekil 4.249).



**Şekil 4.249.** 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b)

2 numaralı kapıda çatlak-kırık, renk değişimi görülmektedir. Kapılarda lento ve sövelerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir (Şekil 4.250).



**Şekil 4.250.** 2 numaralı kapıda çatlak –kırık, Renk değişimi, Denizlikte aşınma

Kemerler: Yapının ana avlusuna bakan kuzey cephesinde tek paye iki kemerle birbirine bağlanmıştır. Caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok sivri kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda pencere ve kapı kenarlarında sivri kemer ve yuvarlak kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde malzeme bozulması görülmemektedir. (Şekil 4.251).



**Şekil 4.251.** İç mekânda kemer kullanımı

#### **4.8.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Yardımcı taş elemanlar; şebekeler, silmeler, çörtenler, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Örtüye geçiş elemanlarında bozulmaya rastlanmamıştır. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar görülmemektedir. Şebeke ve baca bulunmamaktadır. Çörtenlerde ve örtüye geçiş elemanlarında malzeme bozulması görülmemektedir. Silmelerde kabuk oluşumuna rastlanmıştır (Şekil 4.252).



**Şekil 4.252.** Silmede kabuk oluşumu



#### 4.8.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Hamidiye Cami yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.37’de Hamidiye Cami’ nde kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.38’de Hamidiye Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.39’de Hamidiye Cami metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.40’de Hamidiye Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.



**Çizelge 4.37.** Hamidiye Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPTI ELEMANLARI |                  | SORUNLAR             |               |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|----------------------------|------------------|----------------------|---------------|-----------------------|-----------|--------|----------|-------------|---------------|---------------|--------------|-----------|------------|---------------|---------------|----------------------|--------|------------|---------------|-----------------------|-----------------|-------|--|--|--|--|--|
|                            |                  | Vücut kaybolması     | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Düz boşalması | Vücut kırılıp | Kabuk oluşum | Çiçklenme | Şekillenme | Bilki oluşumu | Yosun oluşumu | Korzyon (Pas lekeli) | Aşınma | Form Kaybı | Renk değişimi | Çimentonun kulllanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR          | TEK TAŞIYICILAR  |                      |               |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            | Sütun            |                      |               |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            | Düvar            |                      |               |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
| VATAY TAŞIYICILAR          | DÖŞEMELER        | Eğrisel              | Düz           |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Tonoz         |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Kubbe         |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
| MERDİVENLER                | DİVAR BOŞLUKLARI | Pencere              | Lento/söve    |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Eşik          |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Lento/söve    |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR         | DİVAR BOŞLUKLARI | Kemer                | Denizlik      |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Şebeke        |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Silme         |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Çorten        |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      | Baca          |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR         | DİVAR BOŞLUKLARI | Örtüye Geçiş Elemanı |               |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |
|                            |                  |                      |               |                       |           |        |          |             |               |               |              |           |            |               |               |                      |        |            |               |                       |                 |       |  |  |  |  |  |

**Çizelge 4.38.** Hamidiye Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI |                             | SORUNLAR    |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                          |        |               |               |
|-----------------------|-----------------------------|-------------|---------------|-------------------------|----------------|-------------------------|--------------------|-----------------|----------------|---------------------|---------------|--------------------------|--------|---------------|---------------|
|                       |                             | Yüzey kaybı | Parça kopması | Boşluk/ Delik /<br>Oyuk | Çatlak / Kırık | Biçimsel<br>Deformasyon | Bağlantı<br>Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyolojik<br>Oluşum | Bitki oluşumu | Korozyon<br>(Pas Lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |
| DÜVAR<br>BOŞLUKLARI   | Pencereler                  |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                          |        |               |               |
|                       | Kapılar                     | Kasalar     |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                          |        |               |               |
|                       |                             | Kanatlar    |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                          |        |               |               |
|                       | Korkuluklar                 |             |               |                         | +              |                         |                    |                 |                |                     |               |                          |        |               |               |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR | Kaplama (Tavan Kaplamaları) |             |               |                         |                |                         |                    |                 |                |                     |               |                          |        |               |               |

**Çizelge 4.39.** Hamidiye Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | -                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

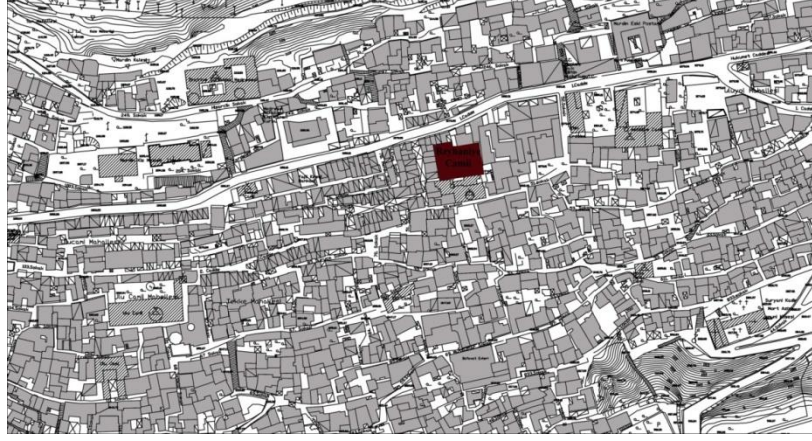
**Çizelge 4.40.** Hamidiye Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

## 4.9. Reyhaniye Camii

### 4.9.1. Konum

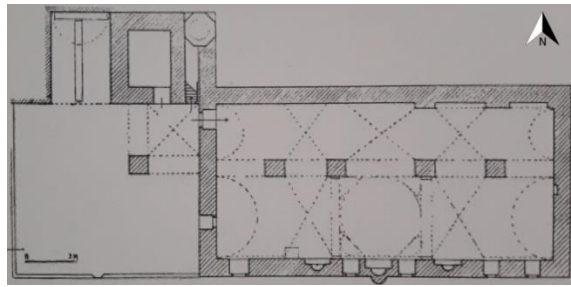
Reyhaniye Cami; 1. Caddenin güneyinde Ulucami ile Şehidiye medresesi arasında Hasan Ayar çarşısında bulunmaktadır (Şekil 4.253).



**Şekil 4.253.** Reyhaniye Camii kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.9.2. Tarihçe

15. yüzyıl sonunda ya da 16. yüzyıl başlarında Ahmet Paşa'nın kızı Adile Hanım tarafından inşa ettirilmiştir. Cami üzerinde yer alan kitabelerde 19. Yüzyıldan bahsedilmektedir. Vakıf kitabelerinde ise 1540 yıllarında adı geçmektedir. 18. ve 19. Yy. da onarım geçirdiği tahmin edilmektedir (<http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/TR,56509/camii---medrese-ve-kulliyeler.html>, 2017). Ara Altun'un mevcut 1967 tarihli planın incelenmesi sonucu, avlunun kuzey kısmında bir eyvan ve yanında bir oda görülmektedir. Avlunun doğusunda ise tek paye ile oluşturulmuş bir giriş kısmı ve asıl mekân olan cami görülmektedir. Eski ve günümüzdeki fotoğraflar karşılaştırıldığında; kuzey kanadın müdahaleye uğradığı görülmektedir. Buradaki eyvan ve odanın giriş kısmı ile birleştirilmiştir. Oluşan cephede asılsız pencere ve kapıların açılmış olduğu görülmektedir (Şekil 4.254, Şekil 4.255).



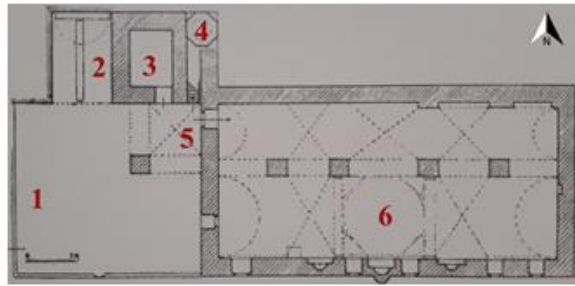
**Şekil 4.254.** Reyhaniye Cami, 1967(Altun 1971)



Şekil 4.255. Reyhaniye Cami, 1967(Altun 1971)(a), Reyhaniye Cami, 2017(b)

#### 4.9.3. Mekânsal özellikler

Camide mekân düzeni olarak eyvanlı avlulu bir plan şeması görülmektedir. Yapı grubu kuzey kanadı ve doğu kanadı olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır. Avlunun (1 numaralı mekân) kuzey bölümünde sel sebilli bir eyvan (2 numaralı mekân) yer almaktadır. Eyvanın hemen bitişiğinde bir oda (3 numaralı mekân) ve en son da minare (4 numaralı) yer almaktadır. Bu mekânlar yapının kuzey kanadında bulunmaktadır. Yapının doğu kanadında ise; ana mekân olan harim bölümü bulunmaktadır. Camiye giriş kısmı 5 numaralı ve camii bölümü 6 numaralı mekândır. Harim, mihraba paralel iki nef'e ayrılan bir şema gösterir. Kuzeydeki nef daha geniştir. Caminin altında güneye açık beş dükkân bulunmaktadır (Şekil 4.256).



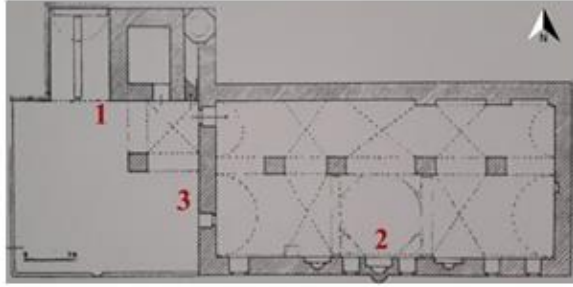
| Mekân No | Ozgün İşlev       | Günümüzdeki İşlev |
|----------|-------------------|-------------------|
| 1        | Avlu              | Avlu              |
| 2        | Sel Sebilli Eyvan | Sel Sebilli Eyvan |
| 3        | Oda               | Oda               |
| 4        | Minare            | Minare            |
| 5        | Giriş             | Giriş             |
| 6        | Harim             | Harim             |

Şekil 4.256. Reyhaniye Cami plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.9.4. Cephe özellikleri

Yapının cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerek hareketli bir görünüm sergilemektedir. Yapı grubu kuzey kanadı ve doğu kanadı olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır. Yapının sokağa bakan bir cephesi ve ana

avluya açılan iki cephesi mevcuttur. Kuzey kanadın güney cephesi 1 numaralı cephe dir. Ana mekân olan cami bölümünün (doğu kanadının) güney cephesi 3 numaralı ve avluya açılan batı cephesi 2 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.257)



| <u>CEPHE NUMARASI</u> | <u>CEPHE ADI</u>           |
|-----------------------|----------------------------|
| 1 Nolu Cephe          | Güney Cephesi              |
| 2 Nolu Cephe          | Sokağa Bakan Güney Cephesi |
| 3 Nolu Cephe          | Avluya Bakan Batı Cephesi  |

**Şekil 4.257.** Reyhaniye cami cephe (Altun 1971’den işlenerek)

Yapının avluya bakan güney cephesi (1 numaralı cephe) , iki katlı olup alt katta sivri kemerli iki kapı mevcuttur. Üst katta dört adet, üç bölmeli kemer içine oturmuş ahşap pencereler mevcuttur. Cephenin çatı örtüsüyle birleştiği yer, boylu boyunca düz bir silmeyle çerçevesiştir (Şekil 4.258).



**Şekil 4.258.** Kuzey kanadı avluya bakan güney cephesi(1 numaralı cephe)

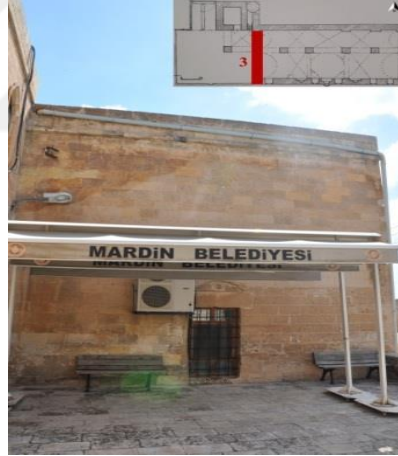
Güney cephesinde (2 numaralı cephe); doğu kanadı güney cephesi iki katlı olup, alt kısımda sivri kemerli, dört adet kapı bulunmaktadır. Üst kısımda dikdörtgen formlu iki adet pencere bulunmaktadır. Cephede orta kısımda destek payandaları bulunmaktadır (Şekil 4.259).





**Şekil 4.259.** Doğu kanadı (cami) sokağa bakan güney cephesi(2 numaralı cephe)  
(Altun 1971)

Sokağa Cami avluya bakan batı cephesi(3 numaralı cephe)oldukça sade olup, alt kısımda beden duvarı tam orta kısma denk gelecek şekilde bir adet pencere boşluğu bulunmaktadır(Şekil 4.260).



**Şekil 4.260.** Batı kanadı avluya bakan batı cephesi (3 numaralı cephe)

#### **4.9.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları düzgün kesme taştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı

tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır.

Medrese yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4,1’de görülmektedir.



**Çizelge 4.41.** Reyhaniye camii kullanılan özgün malzemeler

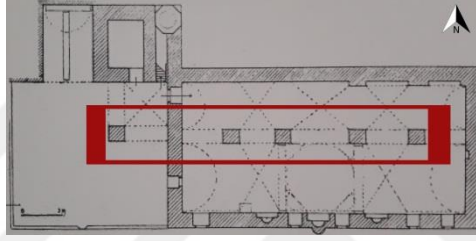
| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | -     | -     | +     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |

#### 4.9.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.9.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Batı kanadındaki cami iç mekân dikdörtgen planlı kesme taş malzeme kullanılarak yapılmış ayaklarla taşınmaktadır. Sütun kullanımına rastlanmamıştır. Yapıda ayaklarda malzeme bozulması görülmemektedir(Şekil 4.261).



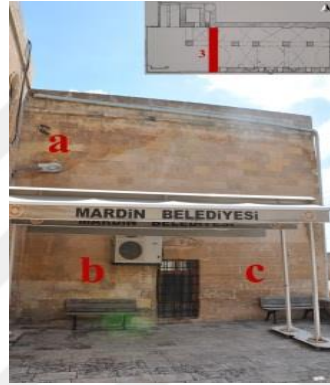
**Şekil 4.261.** Medrese plan şemasında ayak kullanılan mekânlar(Altun 1971'den işlenerek)

##### 4.9.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar kesme taştır. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda boşluk-delik oluşumu, tuz etkisi sonucu çiçeklenme, nem etkisi sonucu yosun oluşumu, iç mekânda duvardaki süslemelerde – yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme ile onarımlar mevcuttur (Şekil 4.262, Şekil 4.263, Şekil 4.264).



**Şekil 4.262.** Kuzey kanadı avluya bakan güney cephesindeki duvarlarda çimento kullanımı



**Şekil 4.263.** Avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar



**Şekil 4.264.** Renk değişimi(a), Renk değişimi(b), Boşluk-delik(c)

İç mekândaki duvarda bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.265, Şekil 4.266, Şekil 4.267, Şekil 4.268).



Şekil 4.265. İç mekânda duvarda Yosunlaşma(a) , Çimento(b) kullanımı



Şekil 4.266. İç mekânda duvarda yazılarda form kaybı



Şekil 4.267. İç mekânda duvarda çiçeklenme(a) , renk değişimi(b)

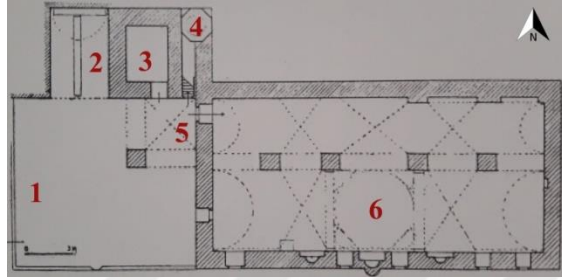


Şekil 4.268. İç mekânda duvarda hatalı onarım

#### 4.9.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Kuzeydeki sel sebilli eyvanda(1 numaralı mekân) beşik tonoz ve avlunun doğusundaki camiye giriş kısmı olan (5 numaralı) mekân çapraz tonozla örtülüdür. Ana mekân dört

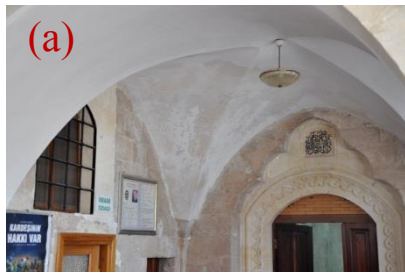
paye ile iki nef ayrılmıştır. Paye aralarında sivri kemerler yer almaktadır. Kuzeyde kalan nef, beşik tonozla başlatıp ortada üç çapraz tonozla devam edip beşik tonoz bitişile son bulur. Güneyde kalan ve daha geniş olan nef ise, beşik tonozla başlamakta, iki yanda da birer çapraz tonozla devam edip ortada bir kubbe ile son bulmaktadır(Şekil 4.269, Şekil 4.270, Şekil 4.271).



**Şekil 4.269.** Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Altun 1971'den işlenerek)



**Şekil 4.270.** 1 numaralı mekânda kullanılan düz döşeme(a), 2 numaralı mekânda kullanılan beşik tonoz(b)



**Şekil 4.271.** 5 numaralı mekânda çapraz tonoz kullanımı(a), 6 numaralı mekânda kullanılan kubbe(b)

2 numaralı mekânda nemden kaynaklı düz döşemede yosunlaşma mevcuttur(Şekil 4.272).





**Şekil 4.272.** 2 numaralı mekânda düz döşemede yosunlaşma(a), 5 numaralı mekânda çapraz tonozda sıva dökülmesi(b)

5 numaralı mekânda çapraz tonozda hatalı onarım olan sıvanın dökülmesi sonucu malzeme kaybı mevcuttur(Şekil 4.273).



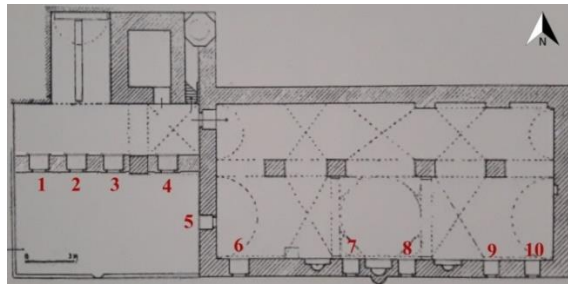
**Şekil 4.273.**Çapraz tonozda sıva dökülmesi

#### **4.9.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar**

Merdiven bulunmamaktadır.

#### **4.9.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar**

Pencereler: Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.274)



**Şekil 4.274.** Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

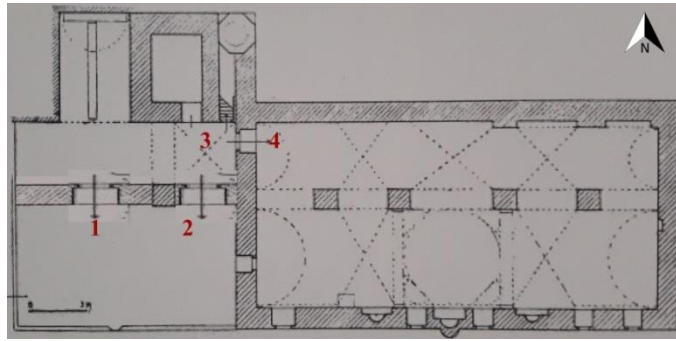
Günümüzde yapıda üç tip pencere mevcuttur. Birinci tipteki pencere üst kısmı üç bölmeli kemerli sabit ve alt kısmı sabit orta kısmı iki kanatlı ahşap penceredir. İkinci tipteki pencere üst ve alt kısmı sabit orta kısmı iki kanatlı ahşap penceredir. Önünde lokma parmaklık mevcuttur (Şekil 4.275).



Şekil 4.275. Tip 1(1-2-3-4 nolu pencereler)(a), Tip 2(5 nolu pencere)(b)

5 numaralı pencerede ahşap malzemede çatlak, aşınma ve renk değişimi mevcuttur. Pencerelerde lento ve sövelerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Eşik kullanılmadığı için herhangi bir bozulma mevcut değildir.

Kapılar: Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.276).



Şekil 4.276. Reyhaniye Cami günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

Günümüzde yapıda, 3 tip kapı mevcuttur. Girişi sağlayan 1 ve 2 numaralı kapılar birinci tip olup, özgün olmayan ve sivri kemer içine oturtulmuş ahşap görünümlü pvc esaslı kapılardır. İç mekânda görülen 3 ve 4 numaralı kapılar ise özgün olmayan tek kanatlı ahşap kapılardır. (Şekil 4.277).



**Şekil 4.277.** Tip 1(1 ve 2 numaralı kapı)(a),Tip 2(3 numaralı kapı)(b), Tip 3(4 numaralı kapı)(c)

Yapılan binanın arşiv fotoğraflarından da görüldüğü gibi kuzey kanadı doğudaki giriş kısmı ile birleştirilmiş ve cepheye asılsız pvc kapılar eklenmiştir. Özgün olmayan kapılar eklendiği için hatalı onarımların mevcut olduğu görülmektedir. Kapılarda herhangi bir malzeme bozulması mevcut değildir. Kapılarda lento ve sövelerde ve denizliklerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır.

Kemerler: Yapının ana avlusuna bakan kuzey cephesinde sivri kemer kullanımı görülmektedir. Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok sivri kemer kullanımı görülmektedir. Kemerlerde yüzey kaybı, çiçeklenme ve renk değişimi mevcuttur (Şekil 4.278, Şekil 4.279).



**Şekil 4.278.** Kemerde yüzey kaybı



**Şekil 4.279.** Kemerde çiçeklenme, renk değişimi

#### **4.9.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Yapıda şebeke, çörtenler, baca bulunmamaktadır. Silme ve örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır.

Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda bulunmamaktadır.

#### **4.9.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Reyhaniye Cami de yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 1’de reyhaniye Cami de kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 2’de Reyhaniye Cami de ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 3’de Reyhaniye Cami de metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4’de Reyhaniye Cami de harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.42.** Reyhaniye Cami kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                      | SORUNLAR    |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|---------------------------|----------------------|-------------|---------------|-----------------------|-----------|--------|----------|-------------|-----------------|----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|---|
|                           |                      | Yüzey kaybı | Parça kopması | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boşlanması | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşım boyanması | Diğer |   |
| TEK TAŞIYICILAR           | Ayak                 |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Sütun                |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Düvar                |             |               | +                     |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   | +               |       | + |
| DÜŞEY TAŞIYICILAR         | Düz                  |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Eğrisel              |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
| YATAV TAŞIYICILAR         | Tonoz                |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Kubbe                |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
| MERDİVENLER               |                      |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | Pencere              | Lento/söye  |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           |                      | Eşik        |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Kapı                 | Lento/söye  |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           |                      | Denizlik    |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kemer                |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Şebeke               |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Silme                |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Çörtlen              |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Baca                 |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |
|                           | Örtüye Geçiş Elemanı |             |               |                       |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |               |               |                      |        |            |               |                   |                 |       |   |

**Çizelge 4.43.** Reyhaniye Cami ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| YARDIMCI ELEMANLAR            | AHŞAP YAPI ELEMANLARI | SORUNLAR         |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|-------------------------------|-----------------------|------------------|-------------|---------|---------|----------|---------|----------|----------------------|----------------|----------------------|-----------------|-----------------|----------------|------------------|---------------|----------------------|--------|---------------|---------------|--|--|
|                               |                       | DUVAR BOŞLUKLARI | Pencereleer | Kasalar | Kapılar | Kanallar | Kasalar | Kanallar | Yük / Delik / Boşluk | Çatlak / Kırık | Biçimsel Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyolojik Oluşum | Bitki oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |  |  |
| Kaplamlar (Tavan Kaplamaları) | Korkuluklar           |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |
|                               |                       |                  |             |         |         |          |         |          |                      |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |        |               |               |  |  |

**Çizelge 4.44.** Reyhaniye Cami de yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | -                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

**Çizelge 4.45.** Reyhaniye Cami de harç, sıva ve boya vb malzemelerde karşılaşılan sorunlar

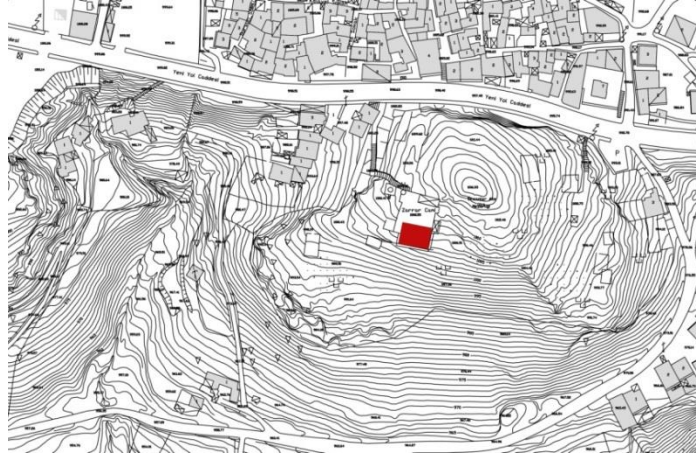
| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.10. Zairi (Şeyh Muhammed Ezzerrar / Zarrar ) Camii

##### 4.10.1. Konum

Zairi cami; Yeni yol caddesinin alt tarafında, Necmettin Mahallesi'nin güneyinde bulunmaktadır (Şekil 4.280).

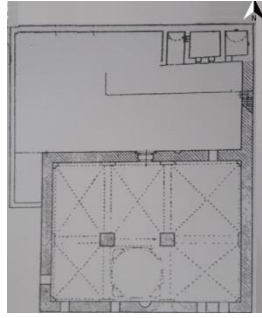




**Şekil 4.280.** Zairi Camii kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.10.2. Tarihçe

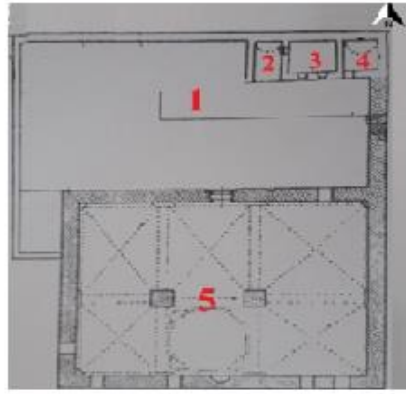
Caminin giriş kapısı üstündeki kitabeden 17. yüzyıl sonunda yapıldığı anlaşılmaktadır. Tek ibadet yapısından oluşan gruba XIX. Yüzyılda avlunun kuzeyde kalan bölümüne eklemeler yapılmıştır. Bir eyvan ve iki küçük oda sonradan yapıya dâhil edilmiştir (Şekil 4.281). Yapı günümüze gelene kadar pek çok onarım geçirmiştir.



**Şekil 4.281.** Zairi Cami plan şeması ekler(Altun 1971)

#### 4.10.3. Mekânsal özellikler

Avlunun (1 numaralı mekân) kuzey bölümünde sonradan eklenen bir eyvan (2 numaralı mekân),ve yan yana iki oda (2 ve 3 numaralı) yer almaktadır. İbadet mekânı olan ana mekân(5 numaralı) güneyde yer alır. Harim, Mardin ibadet yapıları geleneksel plan şeması olan mihraba paralel enine uzanan plan şemasını korumaktadır(Şekil 4.282).

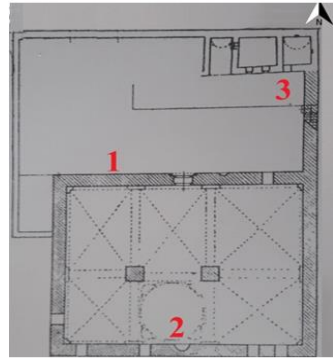


| Mekân No | Ozgün işlev | Günümüzdeki işlev |
|----------|-------------|-------------------|
| 1        | Avlu        | Avlu              |
| 2        | Eyvan       | Eyvan             |
| 3        | -           | Oda               |
| 4        | -           | Oda               |
| 5        | Harim       | Harim             |

Şekil 4.282. Zairi Cami plan şeması(Altun 1971'den işlenerek)

#### 4.10.4. Cephe özellikleri

Yapının cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerek hareketli bir görünüm sergilemektedir. Yapı grubunun üç cephesi mevcuttur. Ana mekân olan harim bölümünün avluya ve sokağa bakan iki cephesi mevcuttur. İbadet mekânı kuzey cephesi 1 numaralı, güney cephesi 2 numaralı, ek yapılar avluya açılan güney cephesi 3 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.283).



| CEPHE NUMARASI | CEPHE ADI                       |
|----------------|---------------------------------|
| 1 Nolu Cephe   | Kuzey Cephesi                   |
| 2 Nolu Cephe   | Güney Cephesi                   |
| 3 Nolu Cephe   | Yapı grubu ekleri güney cephesi |

Şekil 4.283. Zairi Cami cephe(Altun 1971'den işlenerek)

Yapının kuzey cephesi (1 numaralı cephe) iki katlı olup, cephede kesme taş kullanılmıştır. Cephenin tam orta kısmına denk gelen bölümünde dikdörtgen bir çerçeve içine alınıp cephe beden duvarından bir miktar geriye çekilmiş bir yüzey yer almaktadır. Bu yüzeyde harime giriş için kullanılan ahşap bir kapı, kapının üzerinde geometrik desenli bordürlerle yarım daire kemer içine alınmış bir yazıt ve yazıtın tam üstünde su

damlası formunda bir pencere açıklığı yer almaktadır. Yuvarlak süs sütunu üzerine oturmuş üçgen bir çerçeve, kapı ve üzerindeki yazıt ve pencereyi çevrelemiştir. Zemin katta cephe beden duvarı en batı kısımda dikdörtgen formlu lokma parmaklı ahşap bir pencere yer alır. Cephenin dam ile birleştiği yerde bir sıra silme mevcuttur (Şekil 4.284).



**Şekil 4.284.** Cami kuzey cephesi

Güney cephesinde (2 numaralı cephe); masif bir yüzey halindedir. Beden duvarı üzerinde sıra ile dikdörtgen formlu lokma parmaklı ahşap dört pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 4.285).



**Şekil 4.285.** Camii sokağa açılan güney cephesi(Altun 1971)

3 numaralı cephede; en batıda yuvarlak kemerli bir eyvan cephede bir boşluk oluşturmakta ve cepheyi hareketlendirmektedir. Eyvanın doğusunda sırasıyla dikdörtgen formlu lokma parmaklı ahşap iki pencere ve yuvarlak kemerli ahşap bir kapı yer almaktadır(Şekil 4.286).



**Şekil 4.286.** Yapı ekleri avluya açılan güney cephesi (3 numaralı cephe)

#### **4.10.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları kesme taştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır. Cami yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.1’ de görülmektedir.

**Çizelge 4.46. Zairi Camii’nde kullanılan özgün malzemeler**

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |

#### 4.10.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.10.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Cami bölümünde iç mekânda iki ayak kullanımı görülmektedir .Sütun kullanımına cami kuzey cephesinde süs elemanı olarak rastlanmıştır. Yapıda ayaklarda ve sütunlarda bozulmaya rastlanmamıştır(Şekil 4.287).



Şekil 4.287. Cami plan şemasında ayak kullanılan mekânlar(a,b) (Altun 1971'den işlenerek), Cami kuzey cephesinde süs amaçlı kullanılan sütunlar(c)

##### 4.10.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda taş malzemelerde yer yer yüzey kaybı, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur(Şekil 4.288, Şekil 4.290, Şekil 4.291, Şekil 4.292).

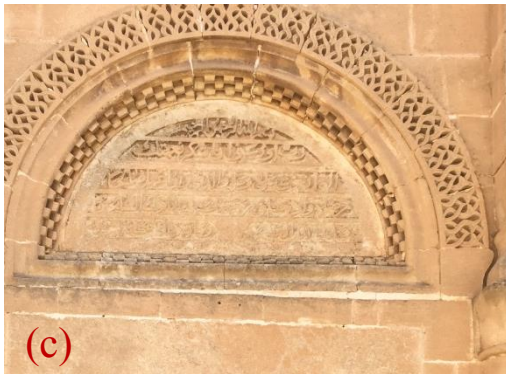




Şekil 4.288. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar

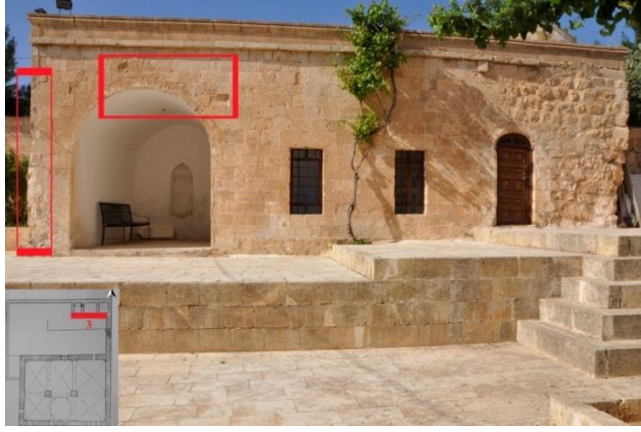


Şekil 4.289. Renk değişimi(a), renk değişimi ve hatalı onarım(b)



Şekil 4.290. Form kaybı(c), renk değişimi(d)





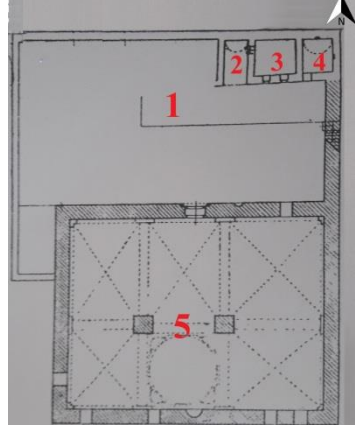
**Şekil 4.291.** Ek yapılar avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda yüzey kaybı



**Şekil 4.292.** Harim bölümünde iç mekânda duvarda renk değişimi

#### **4.10.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar**

Yatay taşıyıcılar düz ve eğrisel döşemeler olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Eğrisel döşemeler olarak beşik tonoz, çapraz tonoz ve kubbe kullanılmıştır. Düz döşemeler ise kat aralarında plak döşeme olarak ve avluda görülmektedir. Düzgün kesme taş kullanılmıştır. 1 numaralı mekân olan avluda düz döşeme kullanılmıştır. 2 ve 4 numaralı mekânlarda beşik tonoz kullanımı görülmektedir. Ana mekân olan 5 numaralı bölüm beşi çapraz tonozlu, mihrap önündeki de kubbeli olmak üzere altı mekâna ayrılmıştır. Düz döşemelerde insan kaynaklı aşınma mevcuttur (Şekil 4.293, Şekil 4.294, Şekil 4.295).



**Şekil 4.293.** Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Altun 1971'den işlenerek)



**Şekil 4.294.** 1 nolu mekânda kullanılan düz döşeme(a), 2 nolu mekânda beşik tonoz(b)



**Şekil 4.295.** 5 nolu mekânda kullanılan kubbe(c), 5 nolu mekânda çapraz tonoz kullanımı(d)

Kullanılan harç, sıva ve boyalarda oluşan bozulmalara değinilecek olursa; Egrisel döşemelerde 5 numaralı mekândaki çapraz tonozlarda üzerine sonradan yapılmış olan sıvalarda yer yer kabarma –dökülme malzeme kaybı görülmektedir(Şekil 4.296).



**Şekil 4.296.** 5 numaralı mekânda çapraz tonozda sıva dökülmesi

#### 4.10.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Batı kanadında, avluya geçiş merdivenler ile sağlanmıştır. Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır(Şekil 4.297).



**Şekil 4.297.** Doğu kanadından avluya açılan merdiven

Merdivenlerde yüzey kaybı ve renk değişimi mevcuttur(Şekil 4.298).

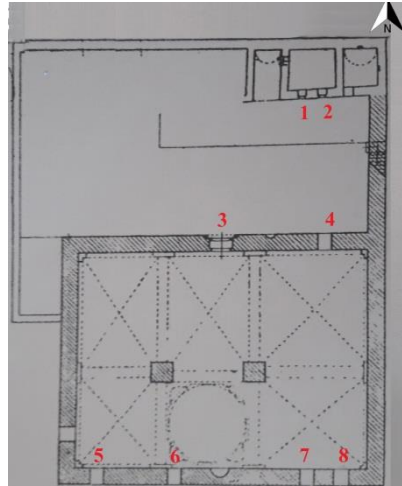


**Şekil 4.298.** Yüzey kaybı(a), yüzey kaybı ve renk değişimi(b)

#### 4.10.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir.

Pencereler: Yapılan arşiv çalışmalarında, binanın ilk yapıldığı yıllara ait fotoğrafına ulaşamamıştır. Görüldüğü kadarıyla ahşap olan pencereler yıpranarak değiştirilmiştir. Elde eskiye ait bir pencere kalmadığı için eski kesit detayların uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir. Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.299).



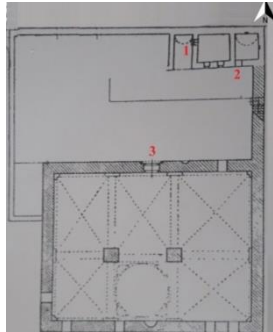
**Şekil 4.299.** Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması (Altun 1971'den işlenerek)

Günümüzde yapıda dört tip pencere mevcuttur. Tüm tipteki pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. 1 numaralı pencere birinci tipteki pencere olup, dikdörtgen formlu alt ve üst kısmı sabit ortası açılabilir tek kanatlı penceredir. 2 numaralı pencere ikinci tip, alt ve üst kısmı sabit ortası bölmeli iki kanatlı dikdörtgen formlu penceredir. 3 numaralı pencere olan üçüncü tip olup, su damlası formunda sabit penceredir. Dördüncü tipteki pencereler, alt ve üst kısmı sabit ortası bölmeli iki kanatlı kare formlu penceredir. Etrafında söve, lento bulunmayıp sadedir Pencereler değiştirilmiş olduğundan dolayı mevcut pencerelerde malzeme bozulmaları görülmektedir. Eşik kullanılmadığı için herhangi bir bozulma mevcut değildir(Şekil 4.300).



**Şekil 4.300.** Tip 1(1nolu pencere)(a),Tip 2 (2 nolu pencere)(b),Tip 3 (3 nolu pencere)(c), Tip 4 (4-5-6-7-8 numaralı pencereler)(d)

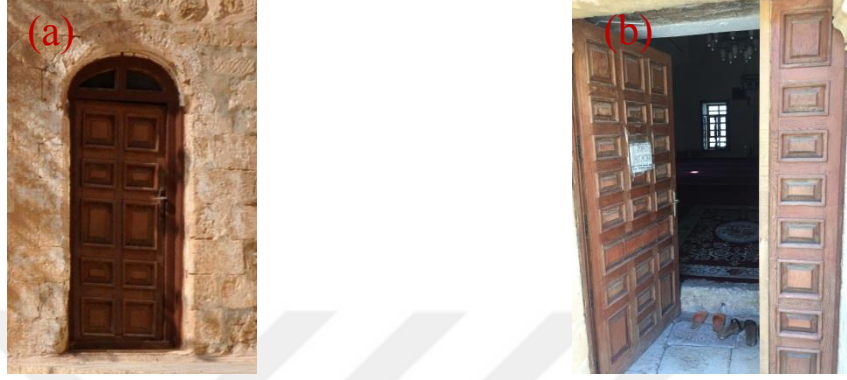
Kapılar: Saha çalışmasında incelendiği kadarıyla kapılar yıpranarak değiştirilmiştir. Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.301).



**Şekil 4.301.** Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması(Altun 1971'den işlenerek)



Günümüzde yapıda, iki tip kapı mevcuttur. 1 ve 2 numaralı kapılar birinci tip olup, tek kanatlı, yuvarlak kemerli ve ahşap malzemeden yapılmıştır. 3 numaralı ikinci tip olan kapı, kanatlı dikdörtgen formlu ahşap kapılardır. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır(Şekil 4.302).



**Şekil 4.302.** Tip 1(1 ve 2 nolu kapı)(a), Tip 2(3 nolu kapı)(b)

Kapılar orijinal halini kaybetmiş, yenileriyle değiştirilmiştir.3 numaralı kapıda aşınma görülmektedir. Kapılarda lento ve sövelerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir (Şekil 4.303).



**Şekil 4.303.** 3 nolu kapıda aşınma

Kemerler: İbadet mekânı iki paye ile ortadan bölünmüştür. Bunlar birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmıştır. Aynı zamanda cephede bazı kapıların ve pencerelerin üzerinde yuvarlak kemer kullanımına rastlanmaktadır(Şekil 4.304).Kemerlerde malzeme bozulması bulunmamaktadır.



**Şekil 4.304.** İbadet mekânında sivri kemer kullanımı

#### **4.10.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Yardımcı taş elemanlar; şebekeler, silmeler, çörtlenler, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Şebekelere ve bacalara rastlanmamıştır. Silme ve çörtlenlerde, örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar bulunmamaktadır.

#### **4.10.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Zairi Cami yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.47’de Zairi Cami de kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.48’de Zairi Cami de ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.49’de Zairi Cami metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.50’de Zairi Cami Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.







**Çizelge 4.49.** Zairi Cami yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            | SORUNLAR<br>(Korozyon)                        |   |
|-----------------------|------------|---|---|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | - |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | + |

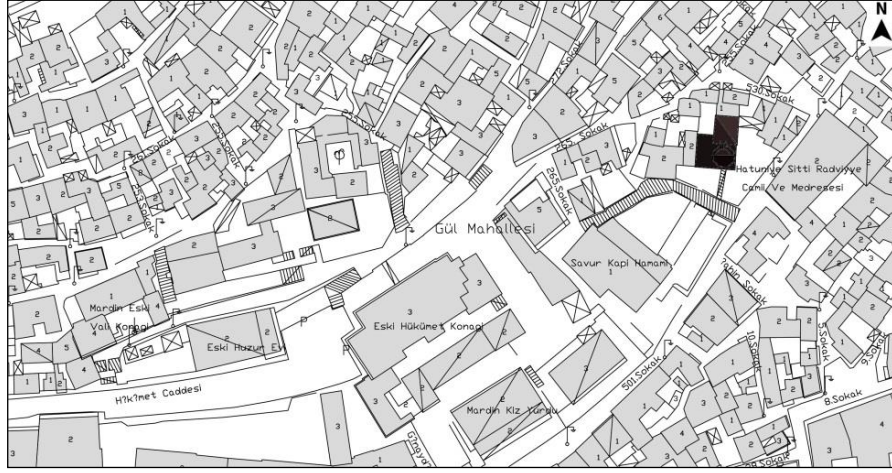
**Çizelge 4.50.** Zairi Cami harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.11. Hatuniye (Sıttı Radviyye) Medresesi

##### 4.11.1. Konum

Medrese, Mardin ili 2 numaralı ada, 1 numaralı parsel sınırları içerisinde yer almakta olup, Gül Mahallesiinde yer almaktadır (Şekil 4.305).



**Şekil 4.305.** Hatuniye Medresesi kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.11.2. Tarihçesi

Medrese Artuklu hükümdarı II Kutbettin İl gazi zamanında annesi Sitti Radviyye tarafından yaptırılmış olup adı Sitti Radviyye olarak anılmaktadır. Türbede Kutbettin İl gazi ve annesinin mezarları bulunmaktadır. Anadolu'nun en erken tarihli iki katlı açık avlulu ve iki eyvanlı medresesi olarak kabul edilir. 2003 yılında restore edilen medresenin güney duvarında Hz Muhammed e (s a v) ait olduğu kabul edilen ayak izi sergilenmektedir. Yapının girişi günümüze gelene kadar pek çok müdahale görmüştür. İlk inşa edildiği hali belli olmayan girişten; bir yandan kapatılmış mescit 'e, diğer yandan da pek çok müdahaleye maruz kalmış revaklı açık avluya geçilmektedir. Yapı günümüze gelene kadar pek çok müdahale görmüştür. Avlu özelliğini kaybetmiştir. Güneydeki eyvanın kuzeyine revak bölümünü de içine alan bir duvar inşa edilmiş ve bu kısım ana mekân (harim)olarak kullanılmıştır. Kuzey cephesinin sol kısmı zamanla pek çok müdahale görmüş bu kısma bir de balkon eklenmiştir (Altun, 1971) (Şekil 4.481).



**Şekil 4.306.** Hatuniye Medresesi, güneyden (Altun 1971)

Kuzeyde bulun eyvanın müdahale gördüğü kemer izlerinden anlaşılmaktadır. Avlunun batısında bulunan üstü beşik tonozlarla örtülü revaklı bölüme açılan mekânlar bulunmaktadır. Revak kemerlerinin ikisi durumunu korumakta, üçüncüsü ise örülüp mescide katılmış bulunmaktadır. Revak izleri araları örülmüş kemerler şeklinde durmaktadır. Güneydeki revak bölümünün günümüzde hala mevcut bulunmasına karşın diğer revaklı bölümler aralarına duvar örülerek cami ve türbe mekânlarına eklenmişlerdir (Şekil 4.307).

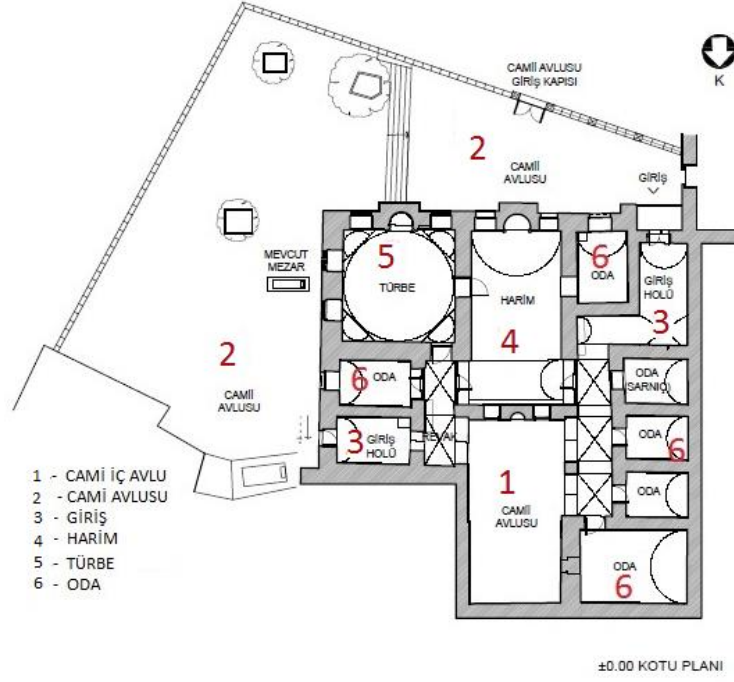


**Şekil 4.307.** Hatuniye medresesi, kuzey eyvan kemeri kalıntısı(a), Hatuniye medresesi, Avluda örtülü revak kemerleri- (2010)(Altun 1971)(b)

Ana eyvanda bulunan mihrap bezemeleri Artuklu döneminin zengin taş işçiliğine dikkat çeker.

#### **4.11.3. Mekânsal özellikler**

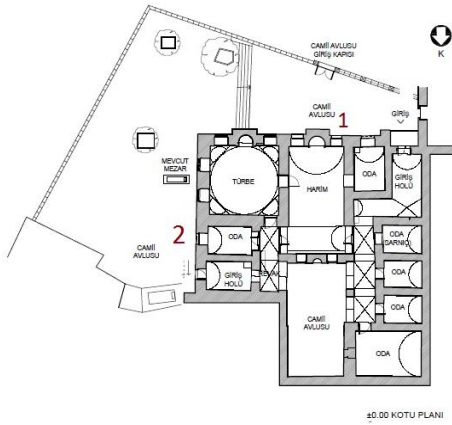
Hatuniye medresesi iki katlı olup, açık avlulu ve iki eyvanlı, revaklı avlulu bir medresedir. Cami haline getirilmiş olan eyvan kısmının doğusunda tromplu kubbeli kare bir türbe mekânı yer almaktadır. Yapının kuzey bölümünde bir iç avlu (1 numaralı) konumlandırılmıştır. Güney bölümünde ise yapının ana avlusu (2 numaralı) mevcuttur. Ana giriş yapının güney bölümünden olmaktadır. Güneyde; giriş bölümü (3 numaralı), harim bölümü (4 numaralı) ve türbe(5 numaralı) mekânından oluşmaktadır. Ayrıca yapı içinde çeşitli amaçlarla kullanılan odalar( 6 numaralı) mevcuttur. Yapı 387.91 m2 alan kaplamaktadır(Şekil 4.308).



**Şekil 4.308.** Hatuniye Medresesi plan şeması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

#### 4.11.4. Cephe özellikleri

Yapının ön avluya bakan bir güney cephesi ve ön ve ana avluya açılan bir doğu cephesi mevcuttur. Güney cephesi 1 numaralı, doğu cephesi 2 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır (Şekil 4.309) .



| <u>Cephe No</u>     | <u>Cephe Adı</u> |
|---------------------|------------------|
| <b>1 nolu cephe</b> | Güney cephesi    |
| <b>2 nolu cephe</b> | Doğu cephesi     |

**Şekil 4.309.**Plan şemasında cephe numaraları (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Yapının güney cephesinde ( 1 numaralı cephe ) ; cephenin en batısında, ortasında yapıya ana girişi sağlayan bir kapısı bulunan bir eyvan mevcuttur. Güney cephesi; harim bölümündeki ve türbe bölümündeki mihrapların cepheye yapmış olduğu çıkıntılardan ve en batısındaki eyvandaki çıkıntıdan başka oldukça sadedir. Beden duvarı orta aksı harim bölümündeki mihrap çıkıntısı olarak belirlenirse; mihrap çıkıntısı eyvan çıkıntısına silme ile bağlanmış ve silmenin alt kısmı yazılar ve ayetlerle süslenmiştir. Zemin katta orta akstaki mihrap çıkıntısının; batısında dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı iki pencere açıklığı ve eyvan, harim bölümündeki mihrap çıkıntısı ile türbe kısmındaki mihrap çıkıntısı arasında lokma parmaklıklı dikdörtgen formlu bir pencere ve yonu taşından yapılmış bir dışlıklı pencere ve en sağda dışlıklı bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencere ve kapılar duvar yüzeyinden taşını yapmamaktadır. Yapının üst katında ise; harim bölümündeki mihrap çıkıntılarının tam üst kısımlarına denk gelecek biçimde dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı iki pencere ve en batıda özgün özelliğini kaybetmiş yuvarlak kemerli demir lokma parmaklıklı ahşap iki pencere, demir bir kapı ve üstünde dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının türbe bölümünün üst örtüsü kubbe, harim bölümünün ve odaların tonoz olup; üst kısmı sonradan betonarme dam şeklini almıştır (Şekil 4.310) .



**Şekil 4.310.** 1 numaralı cephe- Cami güney Cephesi

Yapının doğu cephesi( 2 numaralı cephe) iki katlı olup, yapının alt kısmında dışlıklı dikdörtgen iki adet pencere ve kare lokma parmaklı bir adet pencere bulunmakta, cephenin en batısında beş adet basamakla çıkılan yapıya girişi sağlayan yuvarlak kemerli ahşap bir kapı mevcuttur. Üst katta ise farklı yerlere dağılmış dört adet yuvarlak kemerli ve bir adet lokma parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Cephede; yonu taştan



yapılan beden duvarı ile çatı örtüsünün bağlandığı kısma yapılan saçak dışında, herhangi bir girinti çıkıntı mevcut bulunmamaktadır (Şekil 4.311) .



**Şekil 4.311.** Hatuniye Medresesi doğu cephesi-2 numaralı cephe

#### **4.11.5. Malzeme sorunları**

Caminin ana yapım malzemesi bölgeden çıkarılan sarı kalker taşıdır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, tuğla, cam, harç, sıva, boyadır. Caminin yapı elemanları olan temel, tek taşıyıcı olan ayaklar, sürekli taşıyıcılar olan duvarlar, döşemeler(düz, eğrisel), merdivenler, duvar boşlukları (kemerler),diğer elemanlar (şebeke, silme, çörten, baca, örtüye geçiş elemanları) taş malzemedan inşa edilmiştir, Ahşap malzemeye ise yapının pencere ve bazı kapılarında ve iç mekândaki dolaplarında rastlanmaktadır. Metal malzeme kapılarda, lokma parmaklıklarda, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde kullanılmıştır. Tuğla malzeme tonoz ve kubbede kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır. Yapıda kullanılan bu malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

**Çizelge 4.51. Teker Cami Kullanılan Özgün Malzemeler**

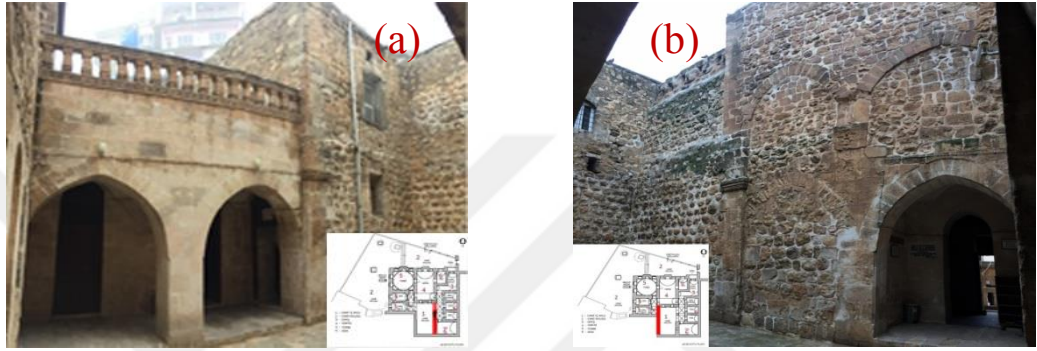
| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | +     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | +     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | +     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |

#### 4.11.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.11.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

1 numaralı mekân olan iç avluda dikdörtgen boyutlu 70x 70 boyutlarında taş malzemedен yapılmış ayaklar mevcuttur (Şekil 4.312) .



Şekil 4.312. Hatuniye Medresesinde ayaklar(a), Hatuniye Medresesinde ayaklar(b)

Ayakta yüzey kaybı, renk değişimi, çimento kullanımı ve hatalı teknik onarımlara rastlanmıştır. Ayakta çimento kullanımına rastlanmıştır (Şekil 4.313, Şekil 4.314).



Şekil 4.313. Ayakta yüzey kaybı (a) , renk değişimi ve hatalı teknik onarım (b)



Şekil 4.314. Ayakta çimento k.(a), ayakta çimento kullanımı(b) ,hatalı onarım (c)

#### 4.11.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar taş malzemeden yapılmış olup moloz taş ve yonu taş kullanılmıştır. Duvarlarda yüzey kaybı, boşluk- delik oluşumu, kavlanma, derz boşalması, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, nemden kaynaklı tuz oluşumu(çiçeklenme), bitki oluşumu, yosun oluşumu, çimento kullanımı, onarımlarda hatalı malzeme kullanımı, niteliksiz ekler, form kaybı ve renk değişimine rastlanmıştır. Cephede çimento harç ile yapılan niteliksiz onarımlar, taş erimeleri mevcuttur. Cephede çimento harç ile yapılan niteliksiz onarımlar, kirlenme oluşmuştur.

Yapının güney cephesi beden duvarında bazı bozulmalar mevcuttur ( Şekil 4.315, Şekil 4.316, Şekil 4.317, Şekil 4.318, Şekil 4.319).





Şekil 4.315. Yapının güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.316. Çiçeklenme (a-b), renk değişimi (c)



Şekil 4.317. Kavlanma(d), form kaybı(e)



Şekil 4.318. Yüzey kirliliği, bitki oluşumu, yosunlaşma(f)



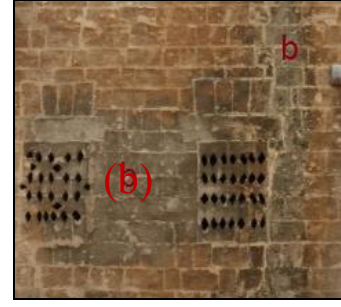
Şekil 4.319. Çimento kullanımı (h), renk değişimi(g)

Yapının ön avluya bakan doğu cephesindeki beden duvarında bazı bozulmalar mevcuttur (Şekil 4.320, Şekil 4.321, Şekil 4.322)

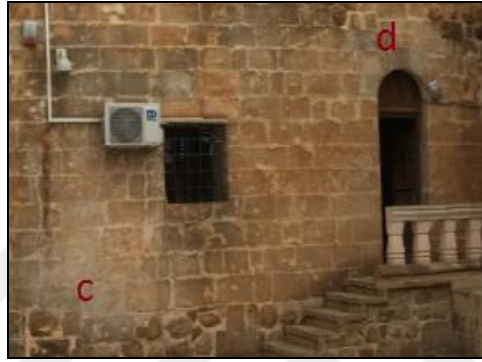


Şekil 4.320. Hatuniye Medresesi ön avluya bakan doğu cephesindeki duvarlarda bozulmalar



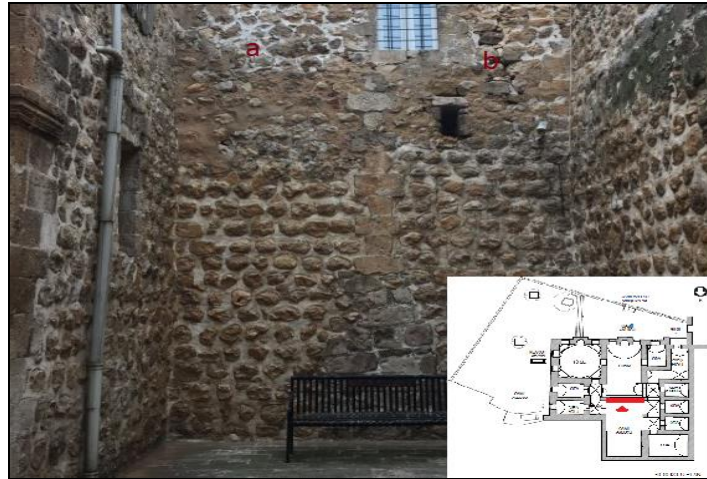


Şekil 4.321. Yosun oluşumu(a), renk değişimi(b)



Şekil 4.322. Çiçeklenme(c –d)

İç avluda duvarlarda bozulmalar görülmektedir (Şekil 4.323, Şekil 4.324, Şekil 4.325, Şekil 4.326, Şekil 4.327)



Şekil 4.323. Çimento kullanımı(a), derz boşalması (b)

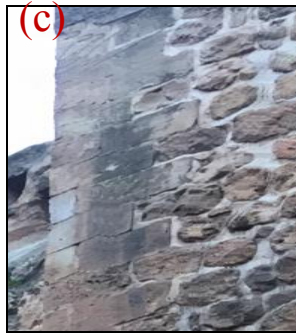




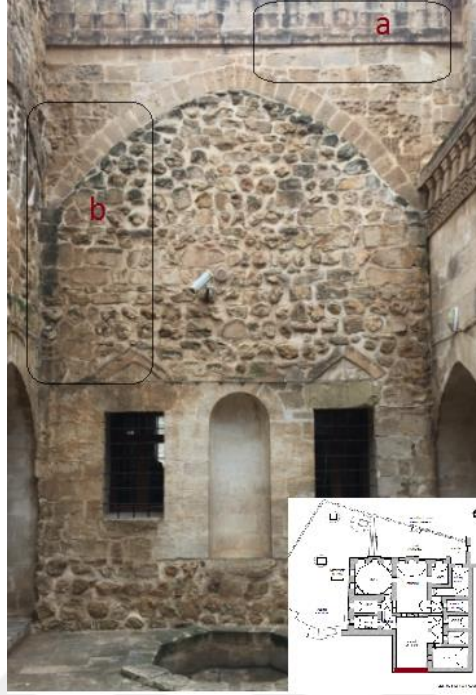
Şekil 4.324. Renk değişimi(a), çiçeklenme(b), derz boşalması(c), çimento kullanımı(d)



Şekil 4.325. İç avluda bozulmalar



Şekil 4.326. Çimento k., yosunlaşma(a-b), yüzey kirliliği(c), oyuklanma, yosunlaşma(d)



Şekil 4.327. İç avluda bozulmalar

İç mekânlardaki duvarlarda malzeme bozulmaları mevcuttur(Şekil 4.328).



Şekil 4.328. Boşluk -delik, derz boşalması(a), yüzey kaybı(b), çimento kullanımı(c)

#### 4.11.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

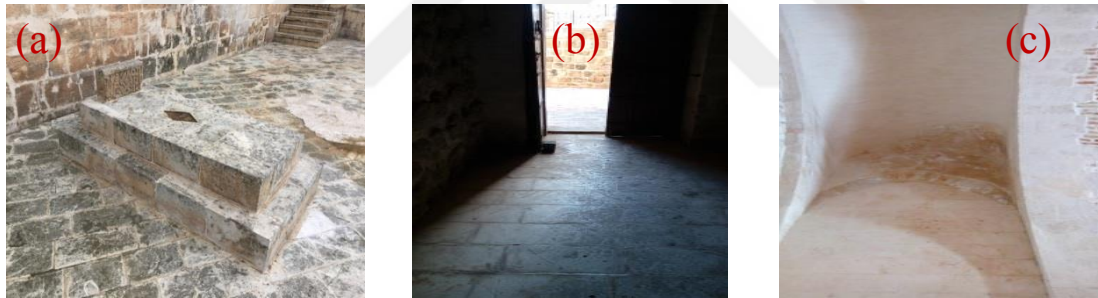
Medrese içerisinde 5 numaralı mekân olan türbe dışında üst örtü olarak beşik tonoz kullanılmıştır. Türbe bölümünde kubbe kullanılmıştır. Kubbenin yan taraflarında tromplar yer almaktadır. Kubbe ve tonozlar tuğla kullanılarak inşa edilmişlerdir.

Tonozların üst kısmı ise sonradan beton malzeme kullanılarak düz dam biçiminde düzenlenmiştir (Şekil 4.329).



Şekil 4.329. Hatuniye medresesi tonoz (a) ve kubbe (b)

Düz döşemelerde hava kirliliğinin ve diğer kaynaklar sebebiyle oluşan yüzey kirliliği, insan kaynaklı aşınma, nem ve güneş ışınlarının verdiği zarar sonucu taş malzemede renk değişimi mevcuttur (Şekil 4.330).



Şekil 4.330. Renk değişimi(a), aşınma(b), tonozda çiçeklenme(c)

#### 4.11.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Merdivenler minareye çıkışta 1 numaralı mekân olan ön avluda kullanılmıştır. Doğu cephesinde en sonda minareye çıkan merdivenler yer almaktadır. On üç basamaklı olan merdiven yonu taş malzeme ile yapılmıştır (Şekil 4.331). Merdivende yüzey kaybı, aşınma görülmüştür (Şekil 4.332).





Şekil 4.331. Doğu cephesindeki merdiven görünüşü



Şekil 4.332. Yüzey kaybı(a), aşınma(b)

#### 4.11.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapının güney cephesinde (1 numaralı cephe ); **zemin katta en** batıdan başlanarak tanımlanırsa, en batıda ana girişi sağlayan 110x150boyutlarında ahşap bir kapı, kapının sağında sırasıyla ahşap 110x160 cm, 90x160 cm, 100x160 cm boyutlarında dikdörtgen formlu demir lokma parmaklıklı üç adet pencere ve dikdörtgen formlu yonu taşından yapılmış iki adet 100x145 cm boyutlarında açıklık bulunmaktadır. Yapının üst katında ise; cephede en batıdan sırasıyla 90x180 cm metal bir kapı ve üstünde özgün olmayan ahşap malzemeli ön kısmı klasik geçme demir parmaklıklı 100x 80 cm boyutlarında dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı; sağında ahşap doğramalı klasik geçme demir parmaklıklı 78x193 cm yuvarlak kemerli iki pencere ve en batıda sırasıyla 60x 100 cm

ve 60x90 cm boyutlarında ahşap klasik geçme demir parmaklıklı iki pencere bulunmaktadır(Şekil: 4.333) .



**Şekil 4.333.** Hatuniye medresesi güney cephesinde duvar boşlukları

Yapının arka avluya bakan doğu cephesi( 2 numaralı cephe) iki katlı olup, zemin katta cepheden en batıdan sırasıyla yonu taştan yapılmış 103x 141 cm ve 101x143 cm boyutlarında dışlıklı dikdörtgen iki adet pencere ve 90x 108 cm boyutlarında klasik geçme demir parmaklıklı bir adet pencere bulunmakta, cephenin en batısında ise 80x 257 cm boyutlarında beş adet basamakla çıkılan yapıya girişi sağlayan yuvarlak kemerli ahşap bir kapı mevcuttur. Üst katta ise cephede en batıdan başlayarak sırasıyla; 60x85 cm boyutunda klasik geçme demir parmaklıklı bir adet pencere, 83x128cm boyutlarında yuvarlak kemerli bir pencere ve 73x173 cm boyutlarında ahşap pencere doğramalı klasik geçme demir parmaklıklı yonu taşı sivri kemerli üç adet pencere mevcuttur( Şekil 4.334)



**Şekil 4.334.** Hatuniye medresesi doğu cephesinde duvar boşlukları

Ahşap pencerelerde çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi görülmektedir. Dışlıklarda renk değişimi ve çimento kullanımı görülürken, iç avludaki

pencerelerde hatalı onarımlara rastlanmakta ve özgün olmayan pencerelerin kullanımı görülmektedir(Şekil 4.335, Şekil 4.336)



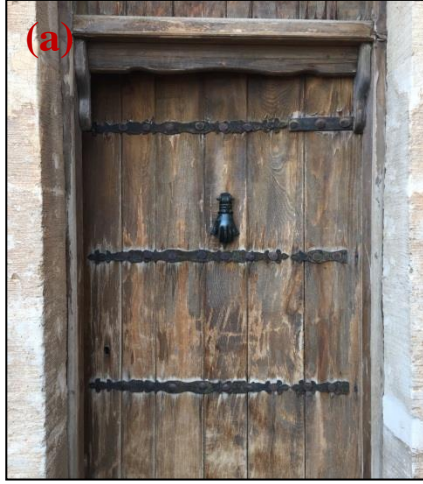
**Şekil 4.335.** Cephedeki ahşap pencerelerde çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi



**Şekil 4.336.** Dışlıkta renk değişimi(a),dışlıkta çimento kullanımı(b),hatalı onarım(c) hatalı onarım(d)

Ahşap kapıda yüzey kaybı, çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, , renk değişimi görülmektedir. Metal kapılarda korozyon görülmektedir. Kapıların lento ve sövelerinde parça kaybı, yüzey kirliliği ve renk değişimi mevcuttur. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir (Şekil 4.337, Şekil 4.338).





**Şekil 4.337.** Doğu cephesindeki giriş ahşap kapıda yüzey kaybı, Çatlak-kırık, , biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi(a), Güney cephesindeki giriş ahşap kapıda yüzey kaybı, Çatlak-kırık, , biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi(b)



**Şekil 4.338.** Bahçe giriş kapısında paslanma(a), Metal kapıda paslanma(b)

Kemerler; yapının iç avlusu kemerlerden oluşturulmuştur Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Ayrıca pencerelerin ve kapıların üst kısımlarında kemer kullanımı görülmektedir (Şekil 4.339, Şekil 4.340)





**Şekil 4.339.**Yapının güney cephesinde kemer kullanımı(a), Yapının doğu cephesinde kemer kullanımı(b), İç avluda kemer kullanımı(c)



**Şekil 4.340.** İç mekânda kapı üzerinde kemer kullanımı(a), iç mekânda pencere üzerinde kemer kullanımı(b), iç avluda pencere üzerinde kemer kullanımı(c)

Kemerlerde kavlanma, yüzey kirliliği, renk değişimi, çimento kullanımı mevcuttur (Şekil 4.341, Şekil 4.342).



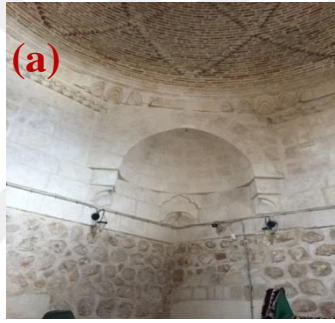
**Şekil 4.341.** Kemerde kavlanma(a), kemerde renk değişimi(b)



**Şekil 4.342.** Hatalı onarım(a), kemerde renk değişimi (b)

#### 4.11.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Diğer taş elemanlar şebekeler, silmeler, çörttenler, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır(Şekil 4.343).



**Şekil 4.343.** Tromp kullanımı(a), iç avludaki şebekeler(b)

Silmede kabuk oluşumu, yosunlaşma, bitki oluşumu mevcuttur. Çörtende yüzey kaybı görülmektedir. Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda çimento kullanımı, hatalı teknik onarımlara rastlanmıştır. Şebekelerde yüzey kirliliğine rastlanılmıştır (Şekil 4.344, Şekil 4.345).



**Şekil 4.344.** Silmede kabuk oluşumu, yosunlaşma, bitki oluşumu(a), Çörtende yüzey kaybı(b)



**Şekil 4.345.** Mukarnaslarda çimento kullanımı(a), şebekede yüzey kirliliği(b)

**Çizelge 4.52.** Hatuniye Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                    | SORUNLAR            |                      |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        | Hatalı Onarımlar |               |                   |                 |       |  |  |
|---------------------------|--------------------|---------------------|----------------------|-----------------------|-----------|--------|----------|-------------|----------------|----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|----------------------|--------|------------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|
|                           |                    | Yüzey kaybı         | Parça kopması        | Boşluk/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boşalması | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bitki oluşumu | Yosun oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı       | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR  | TEK TAŞIYICILAR     | Ayak                 |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Sütun                |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR  | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Duvar                |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Diz                  |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR  | DÖŞEMELER           | Tonoz                |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Eğrisel Kubbe        |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | DÜŞÜK BOŞLUKLAR    | PENCERE             | Lento/söve           |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Eşik                 |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| DÜŞÜK BOŞLUKLAR           | DÜŞÜK BOŞLUKLAR    | KAPILAR             | Lento/söve           |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Denizilik            |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | YARDIMCI ELEMANLAR | KEMERLER            | Kemer                |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Şebeke               |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | YARDIMCI ELEMANLAR | SİLMELER            | Silme                |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Çörtten              |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | YARDIMCI ELEMANLAR | BACALAR             | Baca                 |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |
|                           |                    |                     | Örtüye Geçiş Elemanı |                       |           |        |          |             |                |                |              |            |            |               |               |                      |        |                  |               |                   |                 |       |  |  |

**Çizelge 4.53.** Hatuniye Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| YARDIMCI ELEMANLAR            | SORUNLAR         |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |
|-------------------------------|------------------|---------------|---------------------|----------------|----------------------|-----------------|-----------------|----------------|----------------|---------------|----------------------|--------|---------------|---------------|
|                               | Yüzey kaybı      | Parça kopması | Bogluk/ Delik / Oyk | Çatlak / Kırık | Bijimsel Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyojik Oluşum | Bitki oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Onarım |
| AHŞAP YAPI ELEMANLARI         | DUVAR BOŞLUKLARI | Pencereler    | Kasalar             |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |
|                               |                  | Kapılar       | Kanatlar            |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |
|                               | Korkuluklar      |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |
|                               |                  |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |
| Kaplamlar (Tavan Kaplamaları) |                  |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |
|                               |                  |               |                     |                |                      |                 |                 |                |                |               |                      |        |               |               |

**Çizelge 4.54.** Hatuniye Medresesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            | SORUNLAR<br>(Korozyon)                        |   |
|-----------------------|------------|---|---|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | - |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | - |
|                       |            | Kanatlar                                      | - |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | + |

**Çizelge 4.55.** Hatuniye Medresesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

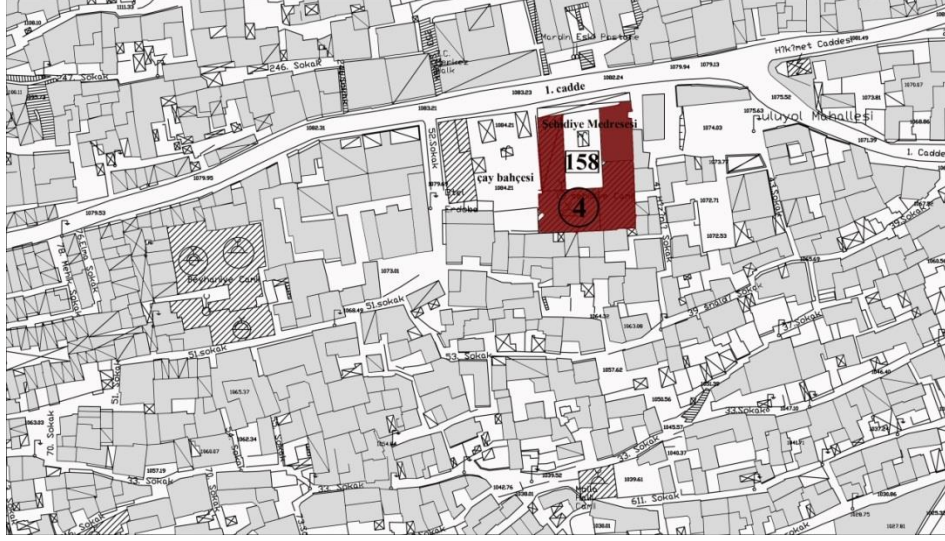
| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |
|                          |          |                   |               |

#### 4.12. Şehidiye Medresesi

##### 4.12.1. Konum

Şehidiye Medresesi; 1. Cadde üzerinde, 4 numaralı ada, 158 numaralı parselde tarihi eski postane binasının karşısında bulunmaktadır (Şekil 4.346).



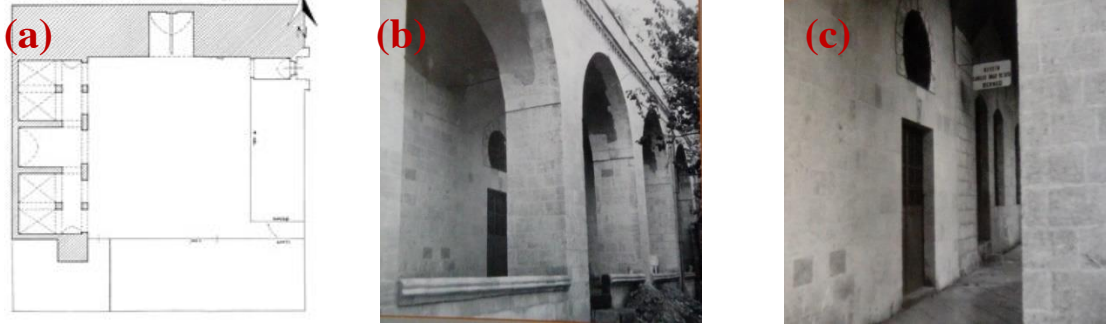


**Şekil 4.346.** Şehidiye Medresesi'nin kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.12.2. Tarihçe

Medrese, Melik Mansur Nasreddin Aslan tarafından 1214 yılında yaptırılmıştır. “Şehidiye” adı, caminin temeli atıldığında ortaya çıkan şehit mezarlarından gelmektedir (Aydın ve ark. 2001). Minare 1916 Ermeni ve Hristiyan mimar Lole tarafından inşa edilmiştir (<http://www.mardinliyim.com/mardin-camiileri.html>, 2007).1920 yılında kuzeyindeki mihrabın görüntüsü ve var olan mezarlık burasının bir dönem kabristan olarak kullanıldığını göstermektedir. 1920 yılında doğuda yer alan sekiz hücre yoksulların barındığı odalar olarak işlev görmektedir.1920’ lerde medresenin batı tarafı da yıkıntı biçiminde olup bu kısımdaki iki oda okul olarak işlev görmektedir(Aydın ve ark. 2001).Batıdaki mekânda ise; mevcut 1967 tarihli planın incelenmesi sonucu, burada beş yuvarlak kemerle avluya açılan beşik tonozla örtülü alanların ortada eyvanın olduğu bölümde dikine bir beşik tonozla iki ayrı mekâna ayrılmış olduğu görülmektedir. Bu mekânların arkasında kalan hücreler marangozhane olarak kullanılmaktadır. 1968 yılındaki fotoğraflara bakıldığında ise; bu kemer aralarının kapatılıp aralarına asılsız pencere ve kapıların açılmış olduğu görülmektedir (Altun, 1971)(Şekil 4.347).





**Şekil 4.347.** Şehidiye Medresesi, 1967(a), Şehidiye Medresesi batı kanadı, 1968(b,c) (Altun 1971)

1968 yılındaki fotoğraflardan görüldüğü kadarıyla; doğu kanadı alt katın müdahaleye uğramadığı, üst kattaki pencerelerin ise form olarak değil de pencere türü olarak değişiklik gösterdiği görülmektedir(Şekil 4.348).



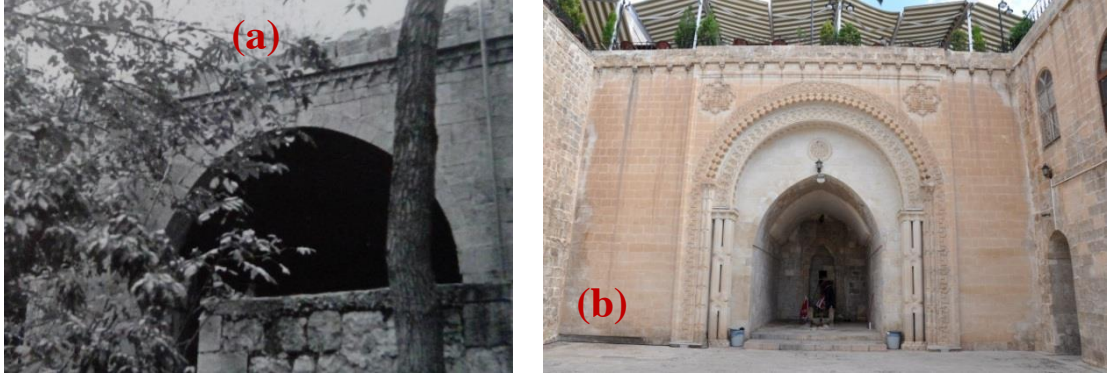
**Şekil 4.348.** Doğu cephesi,1968 (Altun, 1971)(a), doğu cephesi,2017(b)

1968 yılında fotoğraftan elde edinilen bilgiye göre; güney cephesinde sen sağda ve en solda beton üst örtülü camekânlı bir kapı görülmektedir. Ortalarındaki açıklık örülerek kapatılmıştır(Şekil 4.349).



**Şekil 4.349.** Güney cephesi-1968(Altun, 1971)(a), Güney cephesi- 2017(b)

Eski ve günümüzdeki fotoğraflar karşılaştırıldığında kuzey eyvanındaki süslemelerin artırılarak orijinal halini kaybettiği görülmektedir (Şekil 4.350).

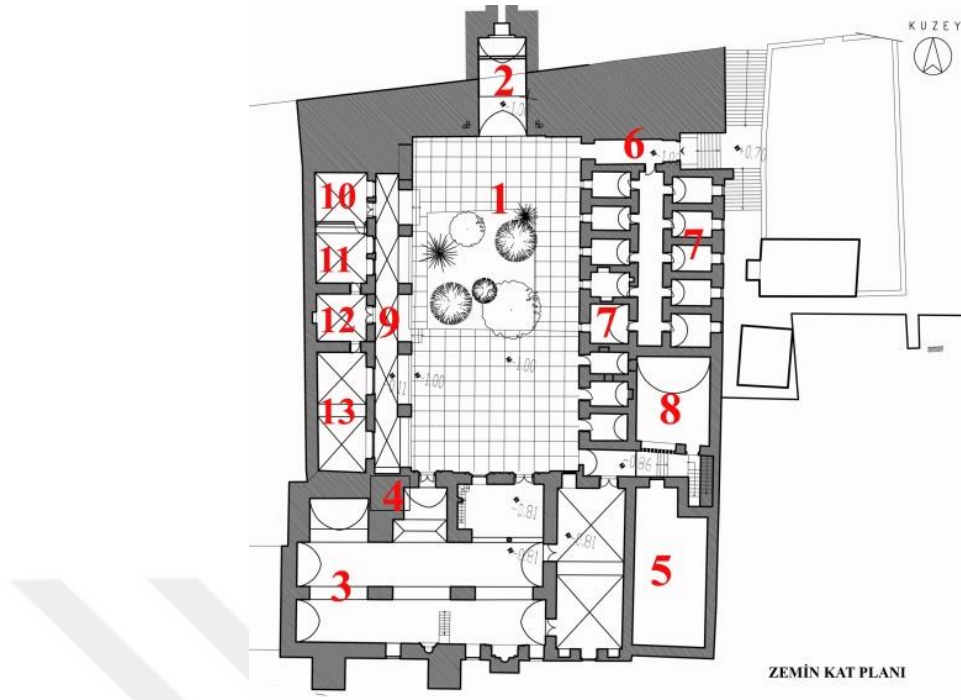


**Şekil 4.350.** Kuzey eyvanı, 1968 (Altun, 1971)(a), Kuzey eyvanı- 2017(b)

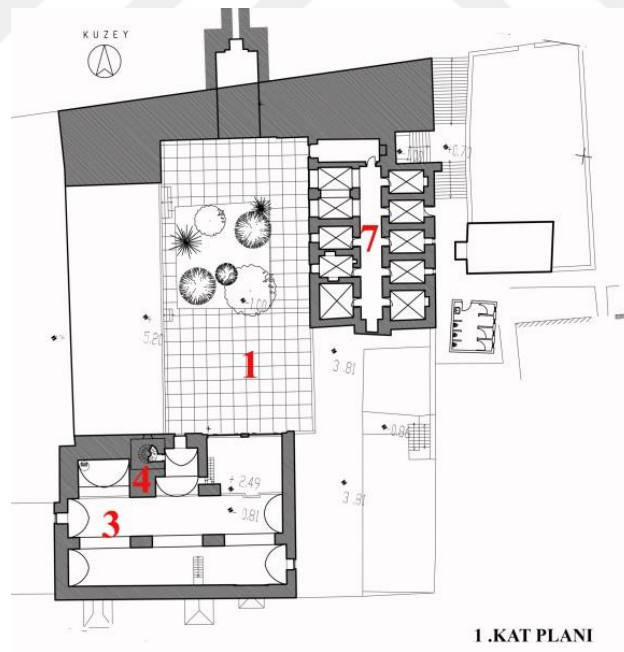
Yapı çok sayıda onarım geçirmiştir. İlk onarım 1787 yılında yapılmıştır. 1975'te Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. (Aydın ve ark. 2001)Yapı 2004'te restore edilmeye başlamış 2006'da bitmiştir.

#### **4.12.3. Mekânsal özellikler**

Medresede mekân düzeni olarak iki eyvanlı avlulu bir plan şeması görülmektedir. Avlunun (1 numaralı mekân) kuzey bölümünde sel sebilli bir eyvan (2 numaralı mekân) yer almaktadır. Avlunun güney bölümünde camii bölümü(2 numaralı mekân) ve minare (3 numaralı) yer alır. Harim, mihraba paralel iki nefe ayrılan bir şema gösterir. Güney kanadın en sağında 5 numaralı mekân olan türbe kısmı yer alır. Avlunun doğu bölümünde yer alan mekânda giriş olarak kullanılan (6 numaralı) portal ve geçmişte medrese olarak kullanılan hücreler (7 numaralı mekânlar) yer almaktadır. Doğu kanadın en güneyinde sekiz numaralı mekân olan oda olarak kullanılan mekân yer alır. Avlunun batı kısmında, geçmişte revaklı bir bölüm olup müdahaleye uğrayarak kapatılmış ve geçmişte marangozhane olarak kullanılan günümüzde ise çay ocağı (10 numaralı) imam odası (11 numara),kadın mescidi olarak kullanılan (13 numara) mekanlar yer alır. (Şekil 4.351, Şekil 4.352).



Şekil 4.351. Şehidiye Medresesi plan şeması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



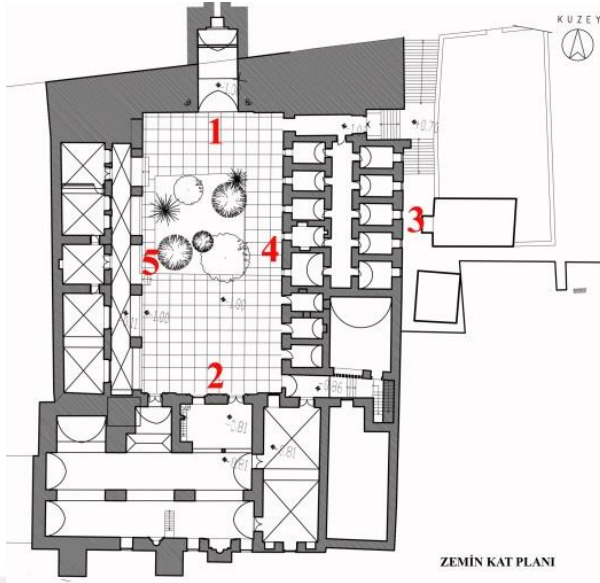
Şekil 4.352. Şehidiye Medresesi plan şeması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

**Çizelge 4.56.** Şehidiye Medresesi mekân çizelgesi

| Mekân No | Özgün İşlev  | Mevcut İşlev  | Mekân No | Özgün İşlev  | Mevcut İşlev |
|----------|--------------|---------------|----------|--------------|--------------|
| 1        | Avlu         | Avlu          | 2        | Eyvan        | Eyvan        |
| 3        | Harim        | Harim         | 4        | Minare       | Minare       |
| 5        | Türbe        | Türbe         | 6        | Giriş        | Giriş        |
| 7        | Medrese      | Hücre         | 8        | Oda          | Oda          |
| 9        | Revak        | Revak         | 10       | Marangozhane | Çay ocağı    |
| 11       | Marangozhane | İmam odası    | 12       | Marangozhane | Giriş holü   |
| 13       | Mescit       | Kadın mescidi |          |              |              |

#### 4.12.4. Cephe özellikleri

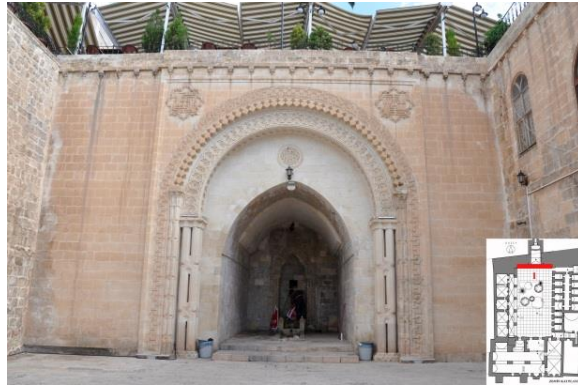
Yapının cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerek hareketli bir görünüm sergilemektedir. Batının mimari üslubu ile Osmanlı mimarisini birleştirerek eklektik bir üslup gösteren yapıda çeşitli yivler, burmalı süs sütunları, çifte şerefe altlıkları görülmektedir. Yapının sokağa bakan bir cephesi ve ana avluya açılan dört cephesi mevcuttur. Kuzey cephesi 1 numaralı, güney cephesi 2 numaralı, doğu cephesinde sokağa bakan cephe 3 numaralı cephe olarak isimlendirilirken; ana avluya bakan doğu cephesi 4 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır. Yapının batı cephesi 5 numaralı cephedir (Şekil 4.353).



| <b>CEPHE NUMARASI</b> | <b>CEPHE ADI</b>          |
|-----------------------|---------------------------|
| <b>1 Nolu Cephe</b>   | Avlu Kuzey Cephesi        |
| <b>2 Nolu Cephe</b>   | Avlu Güney Cephesi        |
| <b>3 Nolu Cephe</b>   | Sokağa Bakan Doğu Cephesi |
| <b>4 Nolu Cephe</b>   | Avlu Doğu Cephesi         |
| <b>5 Nolu Cephe</b>   | Avlu Batı Cephesi         |

**Şekil 4.353.** Şehidiye Medresesi cephe (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Tüm yapıda düzgün kesme taş kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesi (1 numaralı cephe) orta bölümünde içerisinde sel sebili olan bir cephede tam ortada dışarı doğru hafif bir çıkıntı yapan sivri kemerli bir eyvan mevcuttur. Eyvan, iki burmalı süs sütunu üzerine oturmuş işlenmiş kesme taştan yapılmış yuvarlak kemer içine yerleşmiştir. İkinci bir çerçeve olan iki sütunun üzerine oturmuş bu kez süslemeleri geometrik bir düzen gösteren yuvarlak kemer, alttaki kemerden çıkıntı yaparak ilk kemeri çerçevelemektedir. En dış kısımda ise geometrik düzen gösteren bir silme ile çerçeve sonlanmaktadır. Cephede pencere ve kapı boşluğu bulunmamaktadır. Cephenin dam ile birleştiği yerde bir sıra dışı çıkıntı yapan yivli silme mevcuttur (Şekil 4.354).



**Şekil 4.354.** 1 numaralı cephe



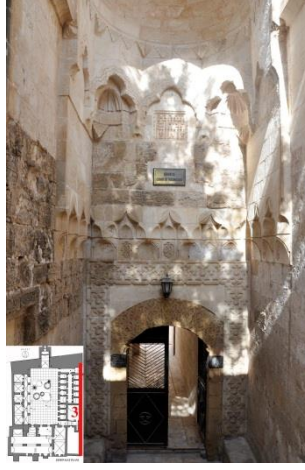
Güney cephesinde (2 numaralı cephe); ana mekân(harim) olarak kullanılan mekân iki katlıdır. Cephenin en batısında taş dışlıklı bir pencere mevcut olup üzerinde bir yazıt bulunmaktadır. Cepheye ana avludan iki giriş kapısı bulunmaktadır. Kapıların tam ortasında kaş kemer içine oturtulmuş lokma parmaklı ahşap bir pencere yer alır. Kapıların üstünde yazıtlar ve yuvarlak kemerli sabit pencereler bulunmaktadır. Zemin kattaki kapı ve pencereler, dıştan iki yuvarlak sütun üzerine oturmuş süslü yuvarlak bir kemerin oluşturduğu boşluğa yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu düz bir silme ise bu formu çerçevelemektedir. Zemin kattaki pencere ve kapıların etrafındaki kemerler cepheden hissedilir şekilde çıkıntılı yapılmış bu da cepheye hareket kazandırmıştır. Üst kattaki kemerler ise dışarı çıkıntı yapmamaktadır. Üst katta ise, tam ortaya denk gelen kısımda yivli yuvarlak kemer içine yerleştirilmiş iki pencere bulunur. Zemin kattaki en doğudaki kapının tam üstüne denk gelen kısımda ise özgün olmayan bir pencere bulunmaktadır. Cephenin çatı örtüsüyle birleştiği yer boylu boyunca düz bir silmeyle çerçevelenmiştir (Şekil 4.355).



**Şekil 4.355.** 2 numaralı cephe

Sokağa açılan doğu cephesi avluya girişi sağlayan portal dışında sadedir. Derin bir niş şeklinde düzenlenmiş olan portal, üst kısmında üç dilimli iki tromp ve türk üçgeni ve nişlerle yarım kubbeye geçilmektedir(Şekil 4.566).





**Şekil 4.356.** 3 numaralı cephe

Doğu Cephesi (4 numaralı cephe); portalden bir kapı ile avluya geçit verir. Cephe iki katlı olup cephenin en batısında giriş portalinin oluşturduğu boşluk yer almaktadır. Boşluğun sağında sırasıyla sekiz hücre yer alır. Bu hücrelerden ilk beşinin önünde pencere açıklığı bulunurken son üçünde açıklık kapı ile sağlanmıştır. Zemin kattaki tüm pencereler dikdörtgen formlu tek kanatlı pencerelerdir. Üst kat ise orijinal halini kaybetmiş müdahaleye uğramıştır. Üst kattaki pencereler cephede batıdan sırasıyla ilk iki pencere sivri kemerli, sonraki altı pencere ise dikdörtgen formlu ahşap iki kanatlı pencerelerdir. Cephenin üst örtü ile bağlandığı kısımda bir sıra yiv süslemeli silme mevcuttur (Şekil 4.357).



**Şekil 4.357.** 4 numaralı cephe

Yapının iç avluya bakan batı cephesi (5 numaralı cephe) tek katlı olup yuvarlak kemerli revaklı avlulu bir mekân mevcuttur. Cephe basamaklarla avluya giriş vermektedir. Revaklı kısmın arkasında kalan alanda revakların ortalarına denk gelen kısımlarda;

pencere ve kapı boşlukları mevcuttur. Batı kanadına giriş kapısı cephenin tam ortasına denk gelen kısımda bulunmaktadır. Kapının hemen üstünde yuvarlak sabit ahşap bir pencere mevcuttur. Kapının solunda dikdörtgen formlu sağında yuvarlak kemerli iki pencere bulunur. Bu pencereler ahşap malzemedен yapılmış olup önlerinde lokma demir parmaklıklar mevcuttur. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerde bulunan cephe boyunca uzanan yivli silme yer alır (Şekil 4.358).



**Şekil 4.358. 5 numaralı cephe**

#### **4.12.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları düzgün kesme taştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır. Medrese yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.57’de görülmektedir.

**Çizelge 4.57.** Şehidiye Medresesi kullanılan özgün malzemeler

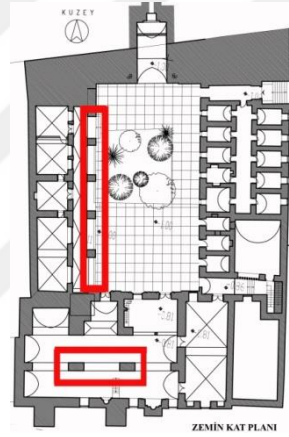
| YAPI ELEMANLARI       |                         |                          | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|-----------------------|-------------------------|--------------------------|------------------|------|-------|-------|--------|-------|------|------|------|---|
|                       |                         |                          | Taş              |      |       | Tuğla | Alışap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                       |                         |                          | Moloz            | Yonu | Kesme |       |        |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY<br>TAŞIYICI     | TEK<br>TAŞIYICILAR      | Ayaklar                  | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Sütunlar                 | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | SÜREKLİ<br>TAŞIYICILAR  | Duvarlar                 | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY<br>TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                      | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Eğrisel                  | Tonozlar         | -    | -     | +     | -      | -     | -    | +    | -    | - |
|                       |                         |                          | Kubbeler         | -    | -     | +     | -      | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER           |                         |                          | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Denizlikler              | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -      | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | KAPILAR                 | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                       |                         | Eşikler                  | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       |                         | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -      | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | KEMERLER                |                          |                  | -    | -     | +     | -      | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI<br>ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                          | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | ŞEBEKELER               |                          |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|                       | KORKULUKLAR             |                          | -                | -    | -     | -     | +      | +     | -    | -    | -    |   |
|                       | SİLMELER                |                          | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | ÇÖRTENLER               |                          | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                       | BACALAR                 |                          |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|                       | KAPLAMALAR              |                          |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |

#### 4.12.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.12.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Batı kanadındaki revaklı kısım ayaklarla taşınmaktadır. Batı kanadındaki revaklı kısımda altı adet dikdörtgen planlı kesme taş malzeme kullanılarak yapılmış ayak bulunmaktadır. Cami bölümünde iç mekânda ayak kullanımı görülmektedir. Sütun kullanımına güney cephesinde süs elemanı olarak rastlanmıştır. (Şekil 4.569, Şekil 4.360).



Şekil 4.359. Medrese plan şemasında ayak kullanılan mekânlar (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

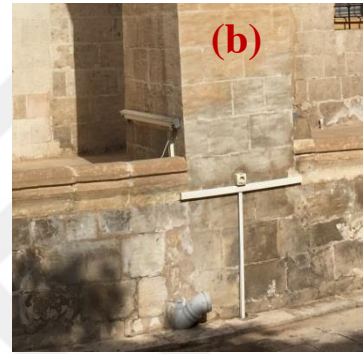
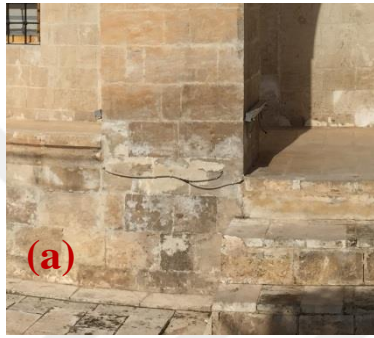


Şekil 4.360. Batı kanadında ayaklar(a), güney cephesinde süs amaçlı kullanılan sütunlar(b)

Yapıda ayaklarda renk değişimi ve hatalı onarımlardan çimento kullanımı görülmektedir (Şekil 4.361, Şekil 4.362). Yapıda sütunlarda bozulmaya rastlanmamıştır.



Şekil 4.361. Yapıda ayaktaki bozulmalar

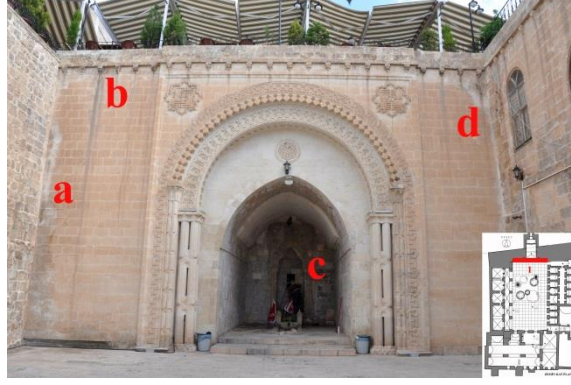


Şekil 4.362. Çimento kullanımı(a), renk değişimi(b)

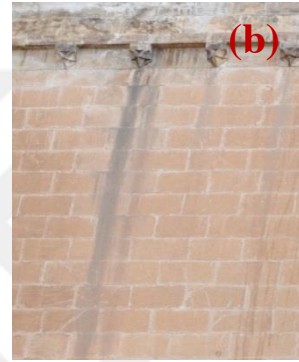
#### 4.12.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar kesme taşıdır. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kirliliği, tuz etkisi sonucu çiçeklenme, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur. Cami ana avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bazı bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.363, Şekil 4.364, Şekil 4.365).





Şekil 4.363. Medrese avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar



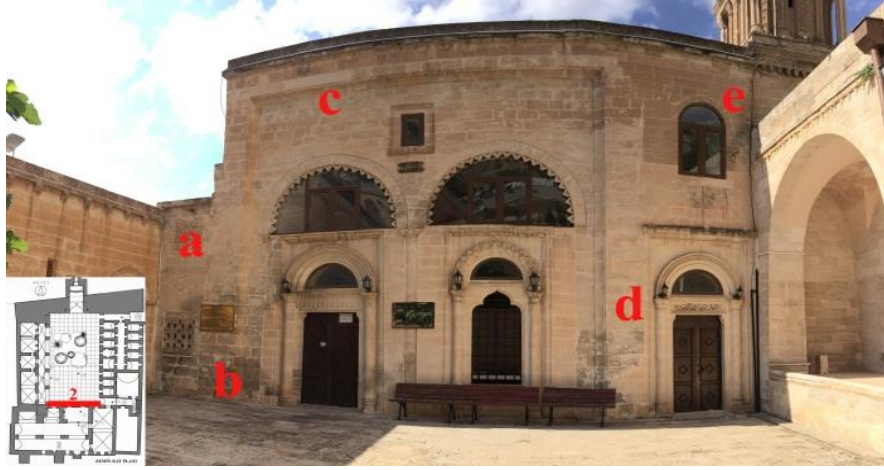
Şekil 4.364. Çiçeklenme(a), yüzey kirliliği(b)



Şekil 4.365. Çiçeklenme, renk değişimi(c), çiçeklenme(d)

Avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.366, Şekil 4.367, Şekil 4.368, Şekil 4.369).





Şekil 4.366. Avluya açılan güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.367. Form kaybı(a), renk değişimi ve çimento kullanımı(b)

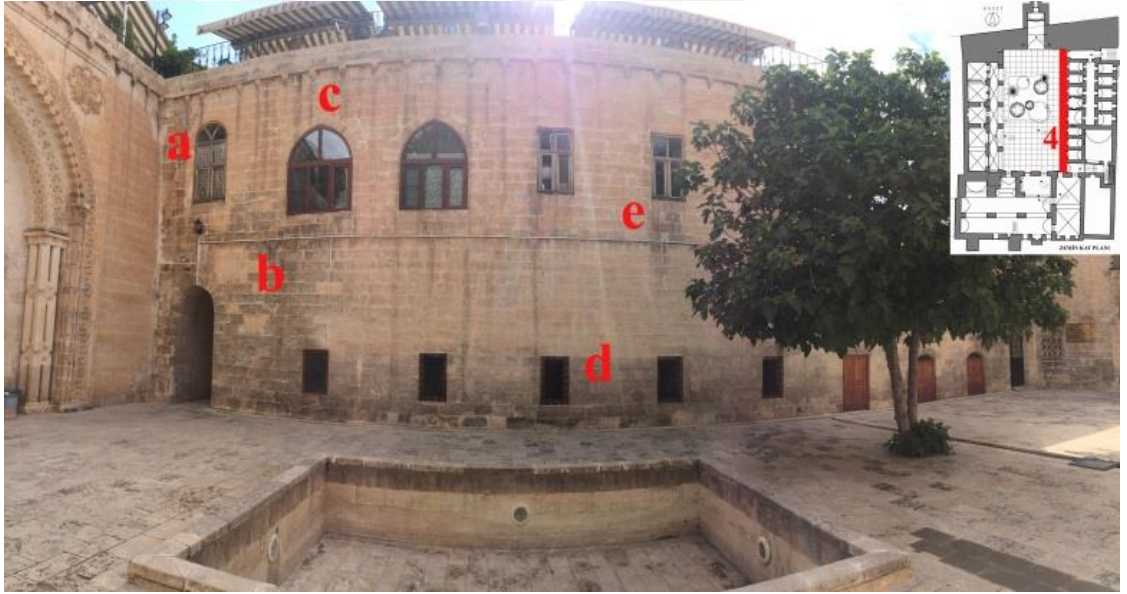


Şekil 4.368. Çimento kullanımı(c), çimento kullanımı(d)



**Şekil 4.369.** Renk değişimi(e)

Yapının doğu cephesindeki duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.370, Şekil 4.371, Şekil 4.372).



**Şekil 4.370.**Yapının doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.371. Renk değişimi(a), Çimento kullanımı(b), Yüzey kirliliği(c)



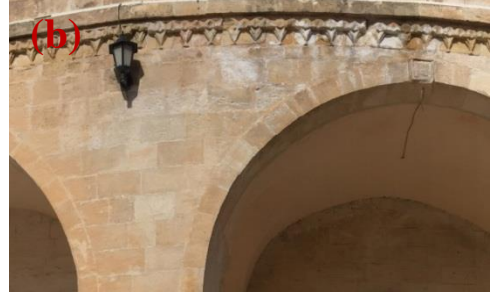
Şekil 4.372. Renk değişimi(d), çimento kullanımı(e)



Şekil 4.373. Batı Cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar

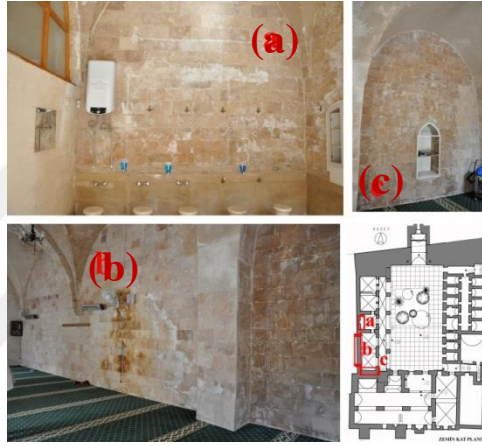
Batı Cephesindeki duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.373, Şekil 4.374).





**Şekil 4.374.** Çimento kullanımı(a),çiçeklenme(b)

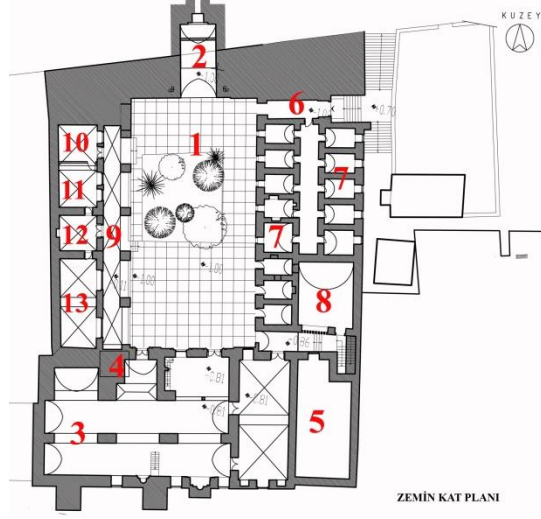
İç mekânda duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.375).



**Şekil 4.375.** İç mekânda duvarlarda bozulmalar: çiçeklenme(a),çiçeklenme, renk değişimi(b),çiçeklenme(c)

#### 4.12.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapının batı kanadı hariç diğer tüm mekânlarında (2-3-6-7-8 numaralı) beşik tonoz kullanımı görülmektedir. Revaklı kısım olan batı kanadında ise (9-10-11-12-13 numaralı) mekânlarda üst örtü olarak çapraz tonozlar kullanılmıştır. Tonozlar düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmişlerdir(Şekil 4.376, Şekil 4.377).



**Şekil 4.376.** Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.377.** 2 numaralı mekânda kullanılan beşik tonoz(a),3 numaralı mekânda beşik tonoz kullanımı(b),13 numaralı mekânda kullanılan çapraz tonozlar(c)

Düz döşemelerde insan kaynaklı aşınma, nem ve güneş ışınlarının verdiği zarar sonucu taş malzemede aşınma mevcuttur. Beşik tonozda çiçeklenme ve çapraz tonozda çiçeklenme ve renk değişimi görülmektedir(Şekil 4.378, Şekil 4.379)



**Şekil 4.378.** 1 numaralı mekânda düz döşemede aşınma(a), 2 numaralı mekânda beşik tonozda çiçeklenme(b)



**Şekil 4.379.** 12 numaralı mekânda çapraz tonozda çiçeklenme(a), 13 numaralı mekânda çapraz tonozda çiçeklenme, renk değişimi(b)

#### 4.12.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Batı kanadında, avluya geçiş merdivenler ile sağlanmıştır. Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır (Şekil 4.380).



**Şekil 4.380.** Batı kanadından avluya açılan merdiven

Merdivenlerde aşınma mevcuttur(Şekil 4.381).



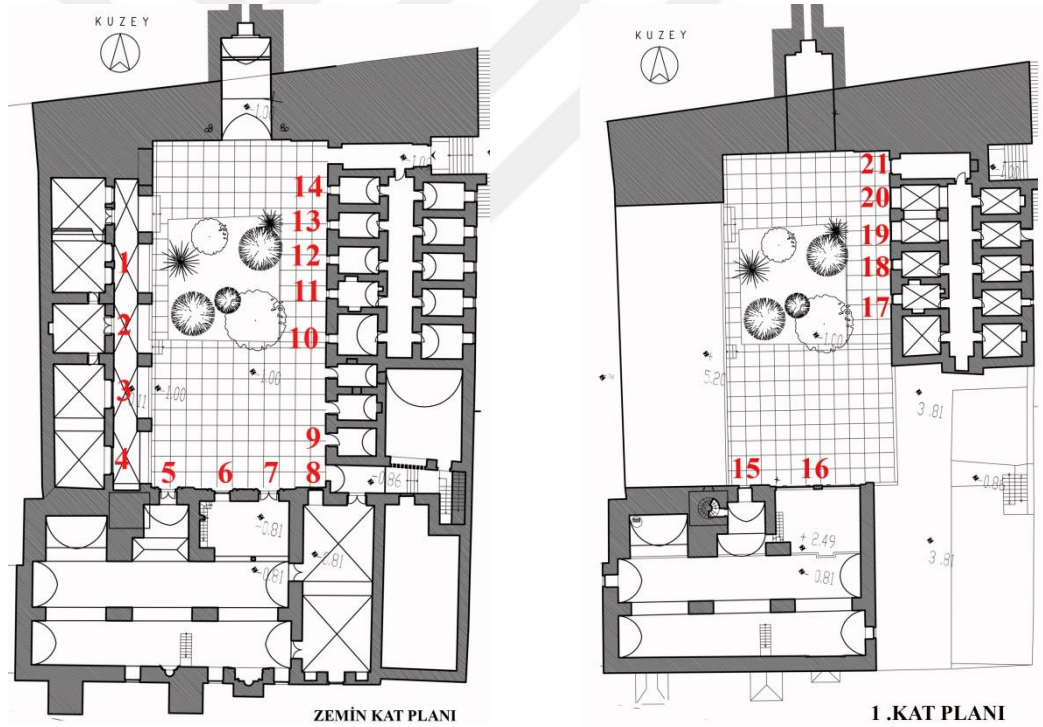
**Şekil 4.381.** Merdivende aşınma



#### 4.12.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir.

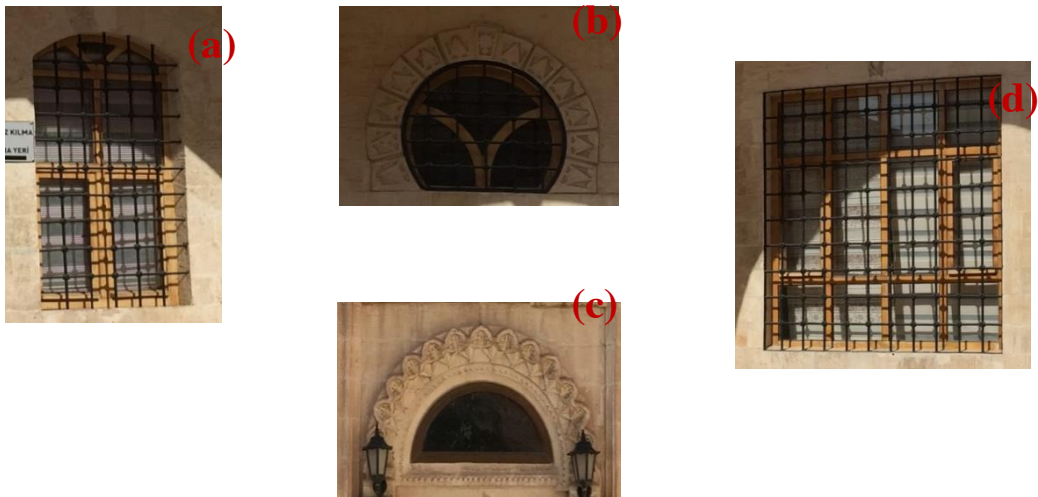
**Pencereler:** Yapılan arşiv çalışmalarında, binanın ilk yapıldığı yıllara ait fotoğrafına ulaşılabilmektedir. Bina ulaşılabilen eski fotoğraflarından da anlaşıldığı kadarıyla, yapının pek çok kısmı özgün halini korumasına rağmen hiçbir pencerenin orijinal kalmadığı tespit edilmiştir. Görüldüğü kadarıyla ahşap olan pencereler yıpranarak değiştirilmiştir. Elde eskiye ait bir pencere kalmadığı için eski kesit detayların uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir. Yapılan araştırmalar ve binanın arşiv fotoğraflarından da görüldüğü gibi önceden revaklı olan batı kanadında yapı sonradan kapatılmış ve pencereler eklenmiştir. Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.382).



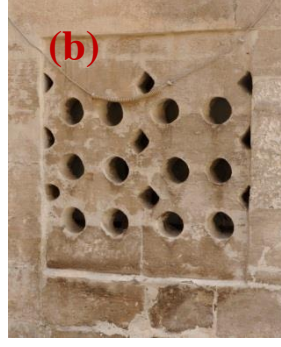
**Şekil 4.382.** Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Günümüzde yapıda on üç tip pencere mevcuttur. Altıncı tipteki taş malzemeden yapılmış dışlıklı pencere haricinde, tüm tipteki pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik

bulunmamaktadır.1 numaralı pencere birinci tipteki pencere olup, pencere yuvarlak kemerli penceredir. Üst bölümü sabit camlı alt bölümü yana dönerek açılan kanatlı penceredir. 2 numaralı pencere ikinci tip, yuvarlak sabit penceredir. Etrafında geometrik desenli kemer mevcuttur. 3 ve 4 numaralı pencereler olan üçüncü tip pencereler kanatlı pencerelerdir. Etrafında söve, lento bulunmayıp sadedir.5 ve 7 numaralı olan dördüncü tip pencereler yarım daire biçimli sabit tepe penceresidir. Etrafında geometrik desenli süsleme mevcuttur.5.tipteki pencere 6 numaralı penceredir. Bu pencere kaş kemerli bir niş içine oturmuş olup, önünde lokma parmaklık mevcuttur.8 numaralı pencere altıncı tip pencere olup, dışlıklı penceredir.9 numaralı pencere yedinci tip penceredir. Yarım daire formunda sabit tepe penceresidir.10-11-12-13-14 numaralı pencereler sekizinci tiptir. Ahşap tek kanatlı pencereler olup, önünde lokma parmaklık mevcuttur. Etrafında lento, başlık, söve gibi taş mimari elemanları bulunmamaktadır. 15 numaralı pencere dokuzuncu tip olup yuvarlak kemerli iki kanatlı penceredir. 16 numaralı pencere onuncu tip pencere olup, yarım daire formulu yanlarda sabit ortada iki kanatlı penceredir. Etrafındaki yiv süslemeli kemer cephede dışa çıkıntı yapmamıştır.17 ve 18 numaralı pencereler on birinci tip pencerelerdir. Üst bölümü sabit camlı alt bölümü yana dönerek açılan kanatlı pencerelerdir. 19 ve 20 numaralı pencereler olan on ikinci tipteki pencereler sivri kemerli pencerelerdir .21 numaralı pencere on üçüncü tip olup, üst bölümü sabit camlı alt bölümü yana dönerek açılan kanatlı yuvarlak kemerli penceredir (Şekil 4.383, Şekil 4.384, Şekil 4.385, Şekil 4.386).



**Şekil 4.383.**Tip 1(1 nolu pencere)(a), Tip 2 (2 nolu pencere)(b), Tip 3 (3 ve 4 nolu pencereler)(c), Tip 4(5-7 nolu pencereler)(d)



**Şekil 4.384.** Tip 5(6 nolu pencere)(a),Tip 6(8 nolu pencere)(b),Tip 7(9 nolu pencere)(c)



**Şekil 4.385.** Tip 8(10-11-12-13-14 nolu pencereler)(a), Tip 9(15nolu pencere)(b), Tip 10(16nolu pencere)(c)



**Şekil 4.386.** Tip 11(17-18nolu pencereler)(a), Tip 12(19-20nolu pencere)(b), Tip 13(21nolu pencere)(c)

Pencereler orijinal halini kaybetmiş özgün olmayan malzemeli pencereler yerleştirilmiştir. Hatalı onarımlar mevcuttur. Mevcut pencerelerde de bazı malzeme bozulmaları mevcuttur. 17, 18 ve 21 numaralı pencerelerde ahşap malzemedeki çatlak, aşınma ve renk değişimi mevcuttur. Pencerelerde lento ve sövelerde malzeme

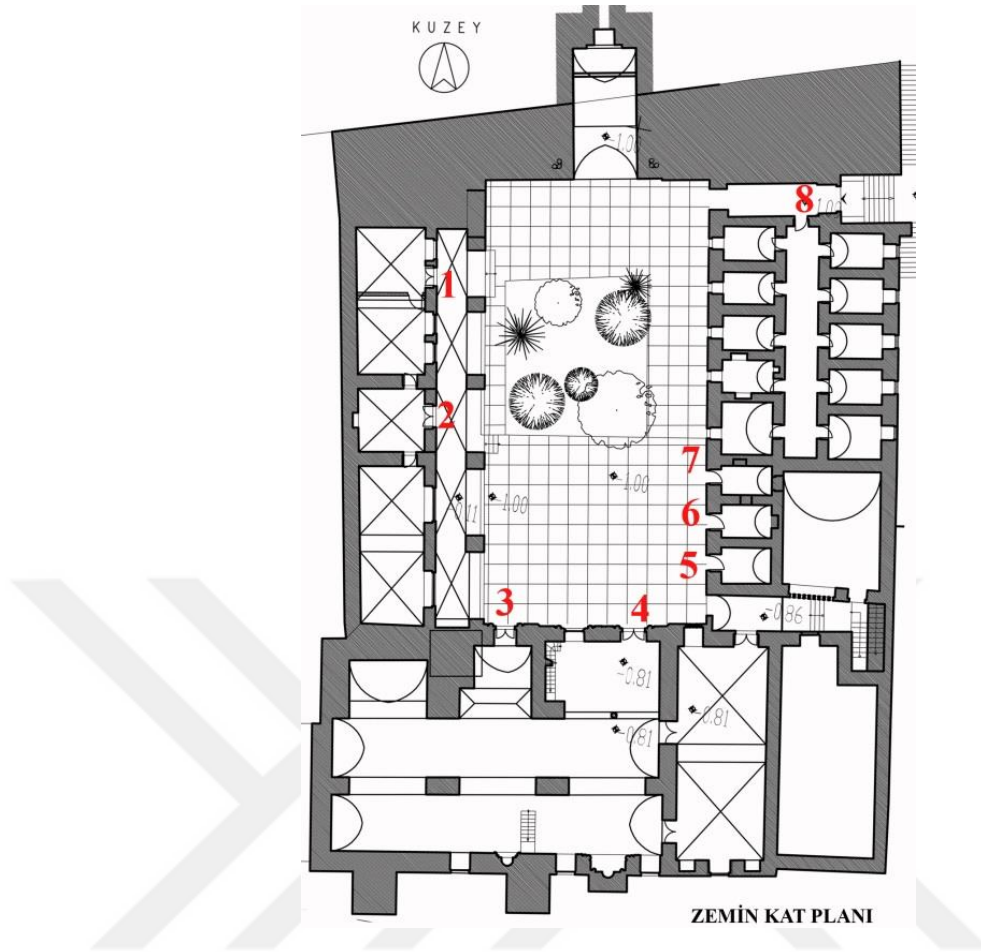
bozulmasına rastlanmamaktadır. Eşik kullanılmadığı için herhangi bir bozulma mevcut değildir (Şekil 4.387).



**Şekil 4.387.** 17-18 nolu ahşap pencerelerde çatlak, aşınma, renk değişimi(a), 21 nolu ahşap pencerede çatlak, aşınma, renk değişimi(b)

Kapılar: Binanın ulaşılabilen eski fotoğraflarından da anlaşıldığı kadarıyla, yapının pek çok kısmı özgün halini korumasına rağmen hiçbir kapının orijinal kalmadığı tespit edilmiştir. Görüldüğü kadarıyla kapılar yıpranarak değiştirilmiştir. Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.388).





**Şekil 4.388.** Şehidiye medresesinde günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Günümüzde yapıda, yedi tip kapı mevcuttur. Batı girişini sağlayan 1 numaralı kapı birinci tip olup, çift kanatlı, yuvarlak kemerli ve ahşap malzemenen yapılmıştır. 2 numaralı ikinci tip olan kapı, bir kanadı sabit diğer kanadı hareketli dikdörtgen formu ahşap bir kapıdır. 3 ve 4 numaralı kapılar çift kanatlı dikdörtgen formu metal kapılardır. 5 ve 6 numaralı kapılar beşinci tip olarak adlandırılmış ve yuvarlak kemerli, tek kanatlı ahşap pencerelerdir. Yüksekliği diğer kapılara göre daha küçüktür. 7 numaralı kapı altıncı tip olup dikdörtgen formu tek kanatlı ahşap kapıdır. 8 numaralı kapı yedinci tip olarak adlandırılmış, avluya girişteki portal nişinin içinde kalan kapıdır. İki kanatlı olup metalden yapılmıştır. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır (Şekil 4.389, Şekil 4.390).



**Şekil 4.389.** Tip 1(1 nolu kapı)(a),Tip 2(2 nolu kapı)(b), Tip 3(3 nolu kapı)(c), Tip 4(4 nolu kapı)(d)

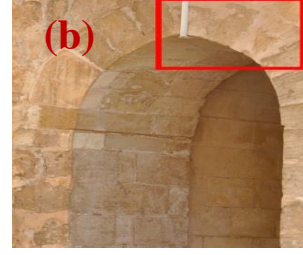
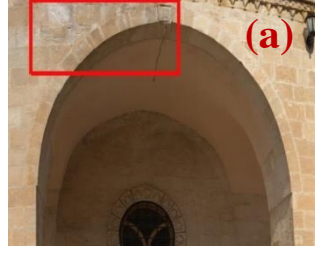
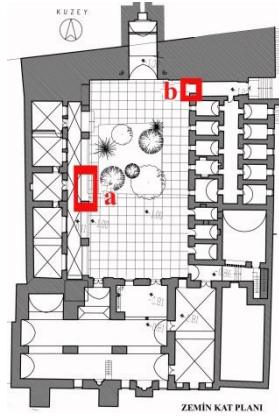


**Şekil 4.390.** Tip 5(5 ve 6 nolu kapı)(a), Tip 6(7 nolu kapı)(b), Tip 7(8 nolu Kapı)(c)

Kapılar orijinal halini kaybetmiş, yenileriyle değiştirilmiştir. Özgün olmayan kapılar kullanıldığı için hatalı onarımlar mevcuttur. Kapılarda lento ve sövelerde malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir.

Kemerler: Yapının ana avlusuna bakan batı cephesinde revaklı mekânlar kemerlerden oluşturulmuştur. Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok sivri kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer ve yuvarlak kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde çiçeklenme ve çimento kullanımı mevcuttur (Şekil 4.391).





Çiçeklenme(b)

Çimento kullanımı(a)

Şekil 4.391. Kemerlerde malzeme bozulmaları

#### 4.12.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Yardımcı taş elemanlar; şebekeler, silmeler, çörtener, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Şebekelere rastlanmamıştır. Silmelerde yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu mevcuttur (Şekil 4.392, Şekil 4.393). Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda ve çörtenerlerde bozulmaya rastlanmamıştır. Camide korkuluk ve kaplamalarda bozulmalar bulunmamaktadır.



Şekil 4.392. Silmede yüzey kirliliği(a), silmede çiçeklenme(b)



Şekil 4.393. Silmede bitki oluşumu

#### 4.12.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Şehidiye Medresesinde yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.58’de Şehidiye Medresesi nde kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.59’de Şehidiye Medresesinde ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.60’de Şehidiye Medresesinin metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.61’de Şehidiye Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.





**Çizelge 4.59.** Şehidiye Medresesinin ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI                  |             | SORUNLAR    |               |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |
|--|-------------|-------------|---------------|------------------------|----------------|----------------------|-----------------|-----------------|----------------|------------------|---------------|-----------------------|--------|---------------|---------------|
|  |             | Yüzey kaybı | Parka kopması | Boşluk / Delik / Oyuks | Çatnak / Kırık | Biçimsel Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kırıklığı | Uçma Delikleri | Biyolojik Oluşum | Bitki oluşumu | Korozyon (Pas lekesi) | Aşınma | Renk değişimi | Hatalı Ovarım |
| DÜVAR BOŞLUKLARI                       | Pencereler  |             |               |                        | +              |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |
|  | Kapılar     |             |               |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |
|  |             |             |               |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |
|  | Korkuluklar |             |               |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |
|  |             |             |               |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |
| YARDIMCI ELEMANLAR (Tavan Kaplamaları) |             |             |               |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                       |        |               |               |

**Çizelge 4.60.** Şehidiye Medresesinin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

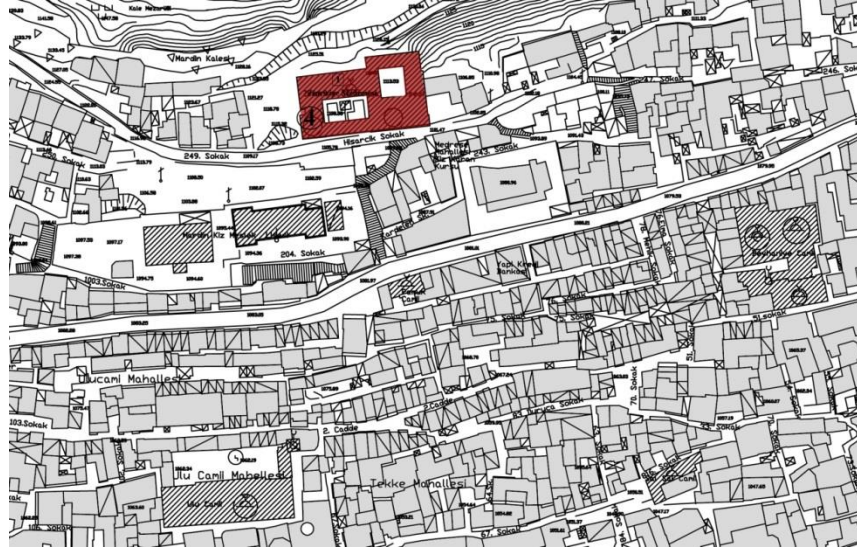
**Çizelge 4.61.** Şehidiye Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA<br>VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                      |               |
|-----------------------------|----------|----------------------|---------------|
|                             | Çatlak   | Kabarma –<br>Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı                | -        | -                    | +             |
| Horasan Harcı               |          |                      |               |
| Sıva                        |          |                      |               |
| Boya                        |          |                      |               |

#### 4.13. Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi

##### 4.13.1. Konum

Zinciriye Medresesi; 1.cadde üzerinden Kuyumcular Çarşısına varmadan merdivenlerden kaleye çıkan yol üzerinde yer almaktadır.4 numaralı ada,1 numaralı parselde medrese mahallesinin kuzeyinde Hisarcık Sokak üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.394).



**Şekil 4.394.** Zinciriye Medresesi'nin kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.13.2. Tarihçe

Sultan İsa Medresesi 1385 yılında iki defa Timur'un ordularıyla savaşmış olan son Artuklu Sultanı olan Melik Necmettin İsa bin Muzaffer Davud bin El Melik Salih tarafından yaptırılmıştır. Timur ordusu ile savaşan Melik Necmeddin İsa bir süre bu medreseye hapsedilmiştir. Sultan İsa medresesine Zinciriye denmesinin sebebi; Ulu Cami'nin bugün var olmayan iki minaresinden biri Timur tarafından tahrip edilince minare arasında gerili olan zincir, Sultan İsa Medresesi'ne getirilerek iki kubbe arasında asılmasından gelir (<http://www.cirbanonline.net/mimarieserler/default=127>, 2017).

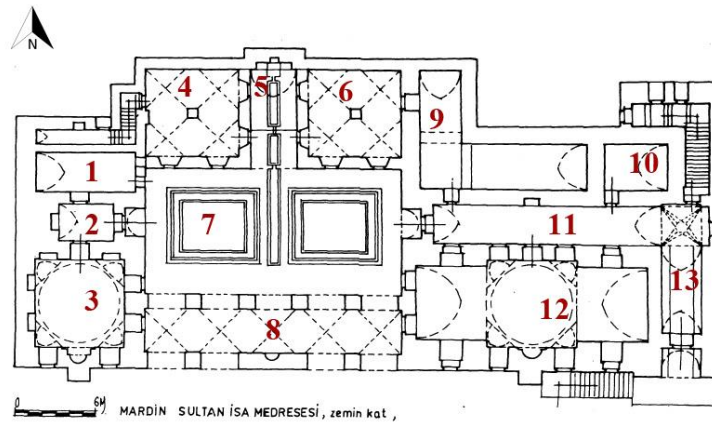
Sultan İsa medresesi, 1925'te tekke-zaviye ve medreselerin kapatılmasıyla, medrese işlevine son verilmiştir. Bir süre Askerlik Şubesi, Müze, Kuran kursu ve Öğrenci Yurdu olarak kullanılmıştır. Medrese aynı zamanda rasathane olarak kullanılması dolayısıyla yüksekte kurulmuştur. 1994 yılında ise boşaltılıp ziyarete açılmıştır. 2005 yılında restorasyon çalışması yapılmıştır(Kaynak: Mardin Valiliği, "Kent Haritası ve Şehir Planı"BasımYılı:2013)

#### 4.13.3. Mekânsal özellikler

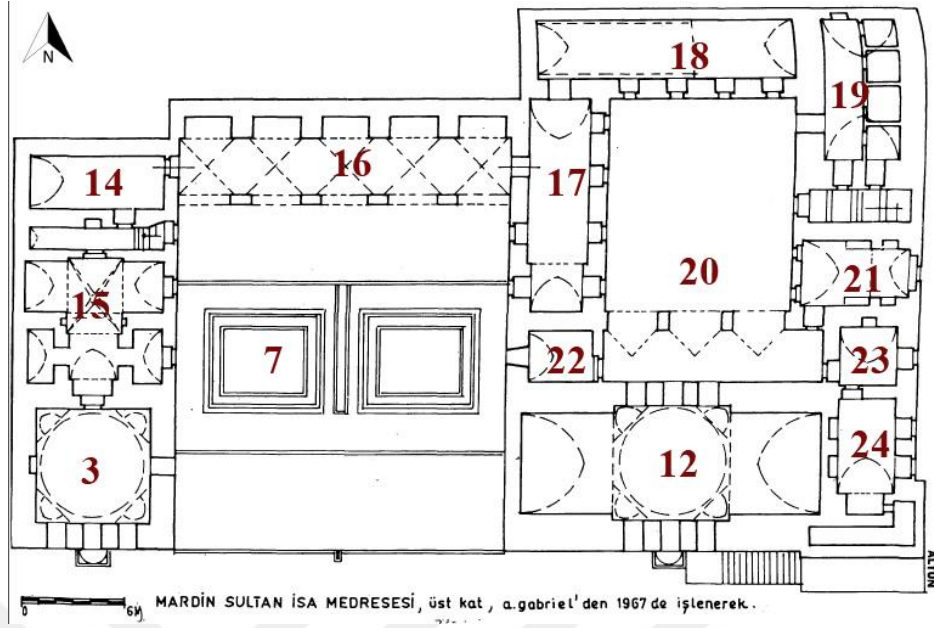
Medrese avlu, cami, türbe ve çeşitli ek mekânları barındırmaktadır. Yapının girişi (13 numaralı mekân) güneyindeki yüksek anıtsal bir portalden girilir. Girişin karşısında



bugün kullanılmayan bir merdiven bulunmaktadır. Yıldız tonozla biten giriş kısmı kuzeyinde ikinci kaça çıkan merdiven, batısında ise avluya(11 numaralı) geçit veren koridor ile sonlanmaktadır. Koridorun kuzeyindeki oda( 9 ve 10 numaralı ) güneyinde ise asıl mekân olan cami mekânı (12 numaralı) yer almaktadır.9 numaralı kısım 1967 tarihinde yurt ihtiyaçlarına göre yemekhane-mutfak olarak kullanılmakta idi. Avlunun kuzeyinde iki oda(4 ve 6 numaralı) ve tam ortalarında sel sebilli bir eyvan( 5 numaralı) yer almaktadır. Bu odalar sonradan ilave edilmiştir.4 numaralı odanın hemen yanında bulunan örülmüş açıklıktan anlaşılmaktadır.4 numaralı odanın içine açılan ve ikinci kata ulaştıran merdiven günümüzde kullanılmamaktadır. Caminin kuzeyindeki koridor dikdörtgen bir avluya( 7 numaralı mekân) geçit verir. Avlunun kuzeyinde, iki oda(4 ve 6 numaralı) ve tam ortalarında sel sebilli bir eyvan( 5 numaralı) yer almaktadır. 4 numaralı odanın içine açılan ve ikinci kata ulaştıran merdiven günümüzde kullanılmamaktadır. Güneyinde ise avluya açılan revaklı bir mekân (8 numaralı) yer alır. Avlunun batısında ise (1 ve 2 numaralı)iki oda ve türbe kısmı (3 numaralı) bulunmaktadır. Türbenin üst katı ayrı bir merdivenle ilk şeklinde avludan çıkılan özel bir bölümken, avlunun kuzeyinde meydana getirilen mekânların üzerinin kullanılmasıyla diğer tarafla bağlanmıştır. Üst katta kuzeyde güneye açık kemer aralıkları camekânlarla kapatılmış olan ve bugün okuma odası görevini gören (16 numaralı) çapraz tonozlarla örtülü bir mekân yer alır. Doğu bölümünün üst katında ise revaklı bir iç avlu etrafında çeşitli odalar bulunmaktadır. Üst kat daha çok küçük oda mekânlarından oluşmaktadır. Bunlar bir zamanlar medresede okuyan kişilerin odacılarıdır (Şekil 4.395, Şekil 4.396)



Şekil 4.395. Zinciriye Medresesi plan şeması(Altun 2006'dan işlenerek)



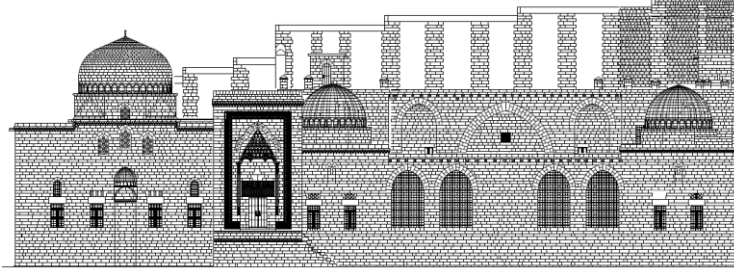
Şekil 4.396. Zinciriye Medresesi plan şeması(Altun 2006'dan işlenerek)

Çizelge 4.62. Zinciriye Medresesi mekânlar

| Mekân no | Özgün işlev       | Mevcut işlev      | Mekân no | Özgün işlev | Mevcut işlev |
|----------|-------------------|-------------------|----------|-------------|--------------|
| 1        | Oda               | Oda               | 2        | Oda         | Oda          |
| 3        | Türbe             | Türbe             | 4        | Oda         | Oda          |
| 5        | Sel sebilli eyvan | Sel sebilli eyvan | 6        | Oda         | Oda          |
| 7        | Avlu              | Avlu              | 8        | Revak       | Revak        |
| 9        | Yemekhane         | Oda               | 10       | Oda         | Oda          |
| 11       | Koridor           | Koridor           | 12       | Cami        | Cami         |
| 13       | Giriş             | Giriş             | 14       | Oda         | Oda          |
| 15       | Oda               | Oda               | 16       | Revak       | Kütüphane    |
| 17       | Oda               | Oda               | 18       | Oda         | Oda          |
| 19       | Oda               | Oda               | 20       | İç avlu     | İç avlu      |
| 21       | Oda               | Oda               | 22       | Oda         | Oda          |
| 23       | Oda               | Oda               | 24       | Oda         | Oda          |

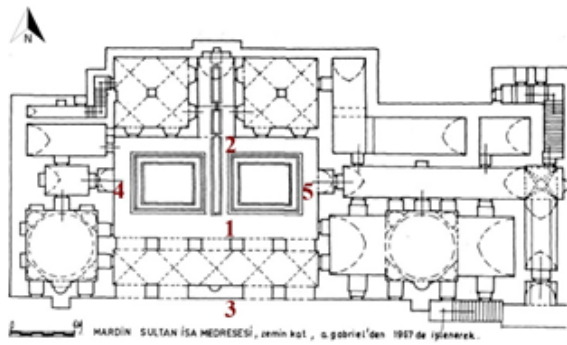
#### 4.13.4. Cephe özellikleri

Yapı mukarnaslı klasik Selçuklu portalindeki iki renkli kakma taş süslemeleri ve dilimli kubbeli görünüşü ile dikkat çekmektedir (Şekil 4.397).



Şekil 4.397. Zinciriye Medresesi –giriş cephesi (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü arşivinden işlenerek)

Yapının cephesi taş mimari elemanları ile oluşturulmuş; silmeler, söve ve başlıklarla süslenerek hareketli bir görünüm sergilemektedir. Batının mimari üslubu ile Osmanlı mimarisini birleştirerek eklektik bir üslup gösteren yapıda çeşitli yivler, burmalı sütunları, çifte şerefe altlıkları görülmektedir. Yapının sokağa bakan bir cephesi ve ana avluya açılan dört cephesi mevcuttur. Kuzey cephesi 1 numaralı, güney cephesi 2 numaralı, doğu cephesinde sokağa bakan cephe 3 numaralı cephe olarak isimlendirilirken; ana avluya bakan doğu cephesi 4 numaralı cephe olarak adlandırılmıştır. Yapının batı cephesi 5 numaralı cephedir (Şekil 4.398).



| <u>Cephe Numarası</u> | <u>Cephe Adı</u>           |
|-----------------------|----------------------------|
| 1 Nolu Cephe          | Avlu Kuzey Cephesi         |
| 2 Nolu Cephe          | Avlu Güney Cephesi         |
| 3 Nolu Cephe          | Sokağa Bakan Güney Cephesi |
| 4 Nolu Cephe          | Avlu Doğu Cephesi          |
| 5 Nolu Cephe          | Avlu Batı Cephesi          |

Şekil 4.398. Plan şemasında cepheler(Altun 2006'dan işlenerek)

Tüm yapıda düzgün kesme taş kullanılmıştır. Avlu kuzey cephesi (1 numaralı cephe) , dört ayak üzerine oturmuş sivri kemerlerle avluya açılan revaklı bir kısımdır. Cephenin

çatı örtüsüyle birleştiği yer boylu boyunca yivli bir silmeyle çerçevenmiştir(Şekil 4.399).



**Şekil 4.399.** Avlu kuzey cephesi(1 numaralı cephe)

Güney cephesinde (2 numaralı cephe); iki katlı olup, üst kat topografyaya uyum sağlamış ve teraslı bir mekân anlayışı hâkimdir. Zemin kat, cephenin tam ortasına denk gelen kısımda içerisinde sel sebili olan sivri kemer ile avluya açılan bir eyvan dışında oldukça hareketsizdir. Eyvanın sağında ve solunda ikişer adet olmak üzere dikdörtgen formlu lokma parmaklı iki pencere boşluğu bulunmaktadır. Üst katta ise beş sivri kemerle birinci katın oluşturduğu dama açılan revaklı bir mekân anlayışı görülmektedir. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerlerde boylu boyunca uzanan bir sıra yivli silme ve geometrik formlu korkuluklar bulunmaktadır. Pencereler duvarın orta kısmına oturmuş olup cephe yüzeyinden çıkıntı yapmamıştır. Üst kısmı sabit alt kısmı iki yana açılabilen iki kanatlı dikdörtgen formlu ahşap malzemeden yapılmış olup önünde lokma parmaklıklar mevcuttur(Şekil 4.400).



**Şekil 4.400.** Avlu güney cephesi(2 numaralı cephe)

Sokağa açılan güney cephesi; türbe kısmı, revaklı kısım ve cami kısmı olmak üzere farklı kat yüksekliklerinden oluşan tek bir beden duvarı halindedir. Cephe beden duvarında, üstü yarım kubbelerle hareketlendirilmiş iki duvar payandası bulunur. Batıda kalan payanda cephenin batı bölümü için orta aks olarak kabul edilirse, payandanın sağında ve solunda birer tane olmak üzere alt kat hizasında dikdörtgen formlu iki adet pencere yerleştirilmiştir. Üst kat hizasında ise payandanın üst kısmına denk gelen kısımda farklı kademelere yerleştirilmiş yuvarlak kemerli üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Çatı örtüsü olarak ise dilimli kubbe ile sonlanmaktadır. Revaklı kısımda, cephenin tam ortasına denk gelen kısımda sivri kemerli bir niş mevcuttur. Bu niş revaklı kısım için orta aks olarak kabul edilirse nişin solunda üst kat hizasında yapıya merdivenlerle giriş sağlayan bir kapı ve sivri kemerli bir boşluk ve solunda ise sivri kemerli iki duvar boşluğu bulunmaktadır. En doğu kısım olan cami kısmı cephesi ise iki katlı olup yapıya merdivenlerle giriş sağlayan kapı mevcuttur. Kapı, derin bir niş şeklinde düzenlenmiş olan mukarnas dolgulu bir portal içerisine yerleştirilmiştir. Portal cephede dikdörtgen bir çerçeve ile çerçevelemiştir. Cephe beden duvarı doğudaki payanda cami kısmı cephesi için orta aks kabul edilirse, payandanın sağında ve solunda ikişer tane olmak üzere alt kat hizasında dikdörtgen formlu dört adet lokma parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Üst kat hizasında ise payandanın üst kısmına denk gelen kısımda farklı kademelere yerleştirilmiş yuvarlak kemerli üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Çatı örtüsü olarak ise dilimli kubbe ile sonlanmaktadır(Şekil 4.401).



**Şekil 4.401.** Sokağa açılan güney cephesi(3 numaralı cephe)

Doğu Cephesi (4 numaralı cephe); iki katlı olup cephenin orta kısmında girişi sağlayan bir kapı ve üzerinde sivri kemerli bir pencere bulunmaktadır. Kapı ve pencere, sivri kemerli mukarnas dolgulu bir niş içerisine yerleştirilmiştir. Niş cephe beden duvarı orta aksı olarak kabul edilirse, sağında ve solunda alt kat hizasında birer adet olmak üzere



dikdörtgen formlu iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst kat hizasında ise nişin solunda sivri kemerli, solunda dikdörtgen formlu ve nişin tam üstüne denk gelen kısımda kare formlu bir pencere boşluğu bulunmaktadır. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerlerde boylu boyunca uzanan bir sıra yivli silme ve geometrik formlu korkuluklar bulunmaktadır (Şekil 4.402).



**Şekil 4.402.** Avlu doğu cephesi(4 numaralı cephe)

Yapının iç avluya bakan batı cephesi (5 numaralı cephe) 4 numaralı cepheyle benzer özellikler taşımaktadır. İki katlı olup cephenin orta kısmında girişi sağlayan bir kapı ve üzerinde sivri kemerli bir pencere bulunmaktadır. Kapı ve pencere, sivri kemerli mukarnas dolgulu bir niş içerisine yerleştirilmiştir. Niş cephe beden duvarı orta aksı olarak kabul edilirse, sağında ve solunda alt kat hizasında birer adet olmak üzere dikdörtgen formlu iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst kat hizasında ise nişin solunda dikdörtgen formlu, sağında sivri kemerli, nişin tam üstüne denk gelen kısımda bir pencere boşluğu bulunmaktadır. Cephenin üst örtü ile birleştiği yerlerde boylu boyunca uzanan bir sıra yivli silme ve geometrik formlu korkuluklar bulunmaktadır (Şekil 4.403).



**Şekil 4.403.** Avlu batı cephesi(5 numaralı cephe)



#### 4.13.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Yapı, geleneksel Mardin mimarisinde olduğu gibi yığma yapım sisteminde inşa edilmiştir. Ana yapım malzemesi, doğal Mardin taşıdır. Yapının pencere ve kapı dışındaki ve bazı iç mekândaki kaplamalar dışında tüm yapı elemanları düzgün kesme taştır. Yapıda kullanılan özgün malzemeler taş, ahşap, metal, harçtır. Metal malzeme pencere şebekelerinde, kapı menteşeleri ve kuşaklarında, kapı kilit ve sürgülerinde, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında kullanılmıştır. Yapıda taş malzemeyi bağlamak için harç kullanımı görülmektedir. Mardin taşının özelliğinden de yararlanılarak sıva kullanımına rastlanmamaktadır. Medrese yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.63’de görülmektedir.

**Çizelge 4.63.** Zinciriye medresesi' nde kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|--------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahlşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |        |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -      | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -      | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -      | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +      | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -      | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -      | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | +     | -     | -      | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -      | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  |      |       |       |        |       |      |      |      |   |

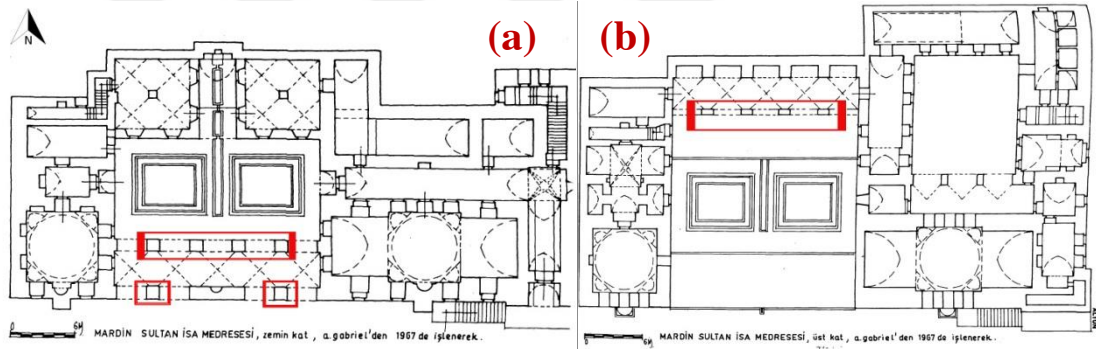
Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### 4.13.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.13.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Tek taşıyıcılar ayaklar ve sütunlar olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Zemin katta avlu kuzey cephesinde dört adet ve sokağa açılan güney cephesinde iki adet ayak kullanımı görülmektedir. Üst katta ise avlu güney cephesinde dört adet ayak kullanımı görülmektedir(Şekil 4.404).



**Şekil 4.404.** Medrese zemin katta kullanılan ayaklar(a), medrese üst katta kullanılan ayaklar(b) (Altun 2006'den işlenerek)

Yapıda ayaklarda renk değişimi ve hatalı onarımlardan çimento kullanımı görülmektedir (Şekil 4.405).



**Şekil 4.405.** Yapıda ayaktaki bozulmalar renk değişimi(a), çimento kullanımı(b)

#### 4.13.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

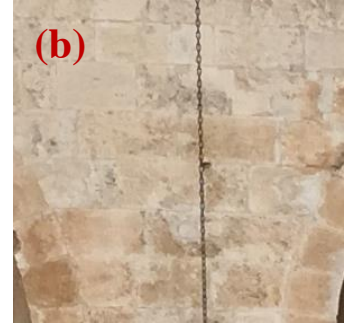
Yapı yığma yapı olduğundan sürekli taşıyıcılar duvarlardır. Tüm mekânlardaki duvarlar kesme taştır. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kaybı, oyuklanma, kavlanma, derz boşalması, yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu, form kaybı, renk değişimi, çimento kullanımı görülmektedir (Şekil 4.406, Şekil 4.407, Şekil 4.408, Şekil 4.409, Şekil 4.410, Şekil 4.411, Şekil 4.412, Şekil 4.413, Şekil 4.414, Şekil 4.415, Şekil 4.416, Şekil 4.417, Şekil 4.418, Şekil 4.419, Şekil 4.420).



Şekil 4.406. Medrese avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda hatalı onarım(çimento kullanımı)



Şekil 4.407. Avlu güney cephesindeki duvarlarda bozulmalar



**Şekil 4.408.** 1 numaralı duvarda çimento kullanımı(a), 2 numaralı duvarda kavlanma(b)



**Şekil 4.409.**Yapının doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



**Şekil 4.410.** Renk değişimi(a), bitki oluşumu(b)





Şekil 4.411. Renk değişimi(c), yüzey kaybı-derz boşalması ve renk değişimi(d)

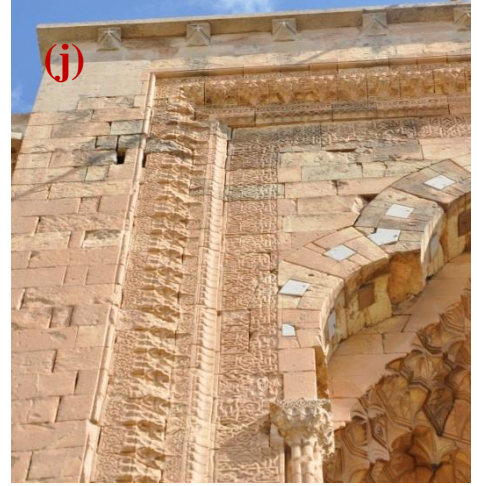


Şekil 4.412. Form Kaybı(e) ve oyuklanma(f)

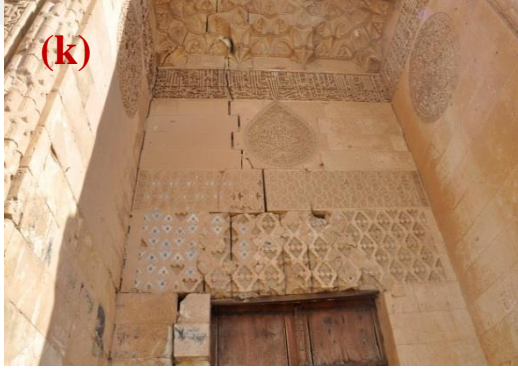


Şekil 4.413. Renk değişimi(g), bitki oluşumu(h)

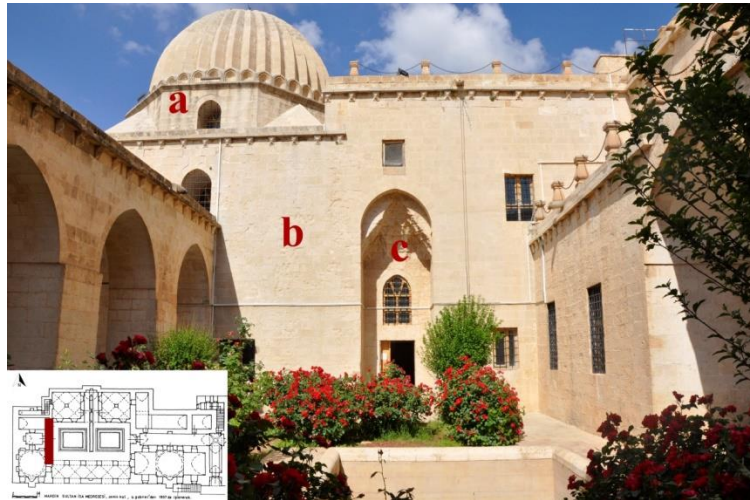




Şekil 4.414. Oyuklanma(i), yüzey kaybı-derz boşalması ve renk değişimi(j)



Şekil 4.415. Derz boşalması(k), oyuklanma(l)



Şekil 4.416. Avlu doğu cephesi(4 numaralı cephe) duvarda malzeme bozulmaları



Şekil 4.417. Yüzey kirliliği(a), oyuklanma(b), form kaybı(c)

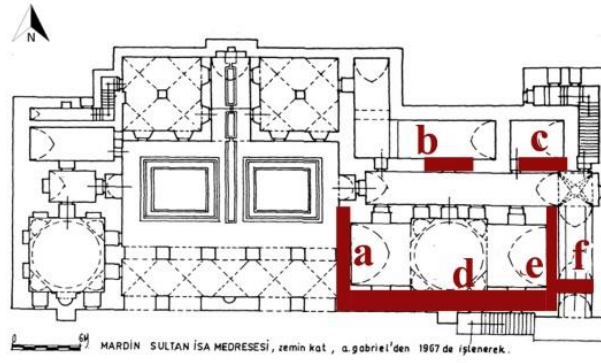


Şekil 4.418. Avlu batı cephesi(5 numaralı cephe) malzeme bozulmaları



Şekil 4.419. Derz boşalması, renk değişimi(a), form kaybı(b), renk değişimi(c)

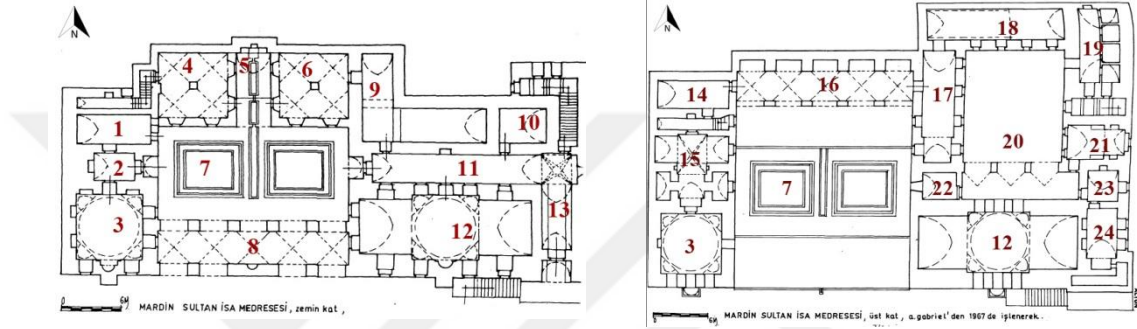




**Şekil 4.420.** İç mekânda duvarlarda bozulmalar: çiçeklenme (a) , çiçeklenme- renk değişimi(b), çiçeklenme-renk değişimi(c), renk değişimi-çimento kullanımı(d) ,renk değişimi(e) ,çiçeklenme-renk değişimi(f) (Altun 2006'deki plan üzerinden işlenerek)

#### 4.13.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapının zemin katında 1-2-5-9-10-11-12-13 mekânlarda ve ikinci katta 14-15-17-18-19-21-23-24 numaralı mekânlarda sivri tonoz kullanımı görülmektedir. 4-6-8 numaralı mekânlarda üst örtü olarak çapraz tonozlar kullanılmıştır. 11 numaralı mekânla 13 numaralı mekânın kesiştiği koridorda yıldız tonoz kullanımı görülmektedir. 3 numaralı ve 12 numaralı mekânda tonoz kullanımı görülmektedir. Döşemeler düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmişlerdir (Şekil 4.421).



**Şekil 4.421.** Plan şemasında mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Altun 2006'dan işlenerek)

Düz döşemelerde nem sonucu yosun oluşumu ve insan kaynaklı aşınma, nem ve güneş ışınlarının verdiği zarar sonucu taş malzemede aşınma mevcuttur. Sivri tonozda sıva dökülmesi, çiçeklenme ve renk değişimi görülmektedir. Kubbede bitki oluşumu ve çimento kullanımından kaynaklanan hatalı onarımlar mevcuttur (Şekil 4.422, Şekil 4.423, Şekil 4.424, Şekil 4.425).



**Şekil 4.422.** 2 numaralı mekânda düz döşemede aşınma



Şekil 4.423. Kubbede bitki oluşumu(a), 5 numaralı mekânda düz döşemede yosunlaşma(b)



Şekil 4.424. 11 numaralı mekânda düz döşemede aşınma(a), 12 numaralı mekânda kubbede çimento kullanımı(hatalı onarım)(b)



Şekil 4.425. 12 numaralı mekânda sivri tonozda çiçeklenme, renk değişimi(a), 13 numaralı mekânda çapraz tonozda sıvada kabarma, dökülme(b)



#### 4.1.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Yapıya giriş merdivenler ile sağlanmıştır. Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde yüzey kaybı, aşınma mevcuttur (Şekil 4.426).

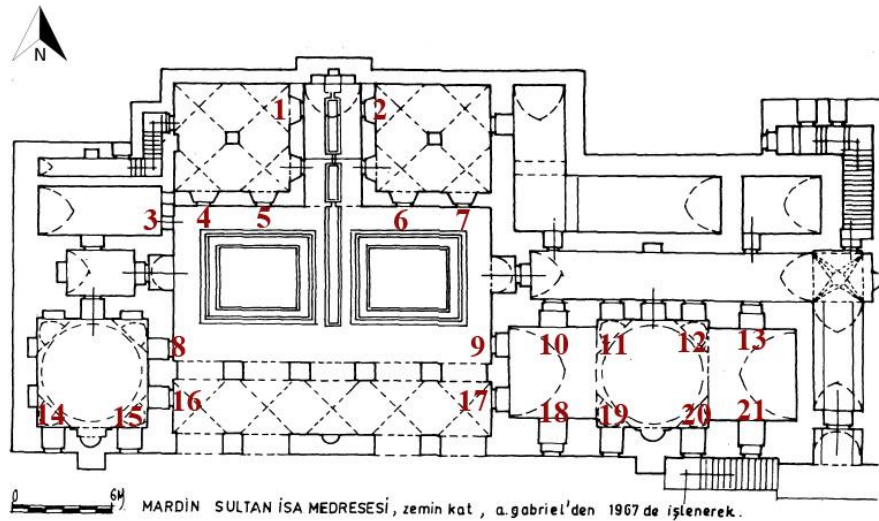


Şekil 4.426. Merdivende yüzey kaybı, aşınma

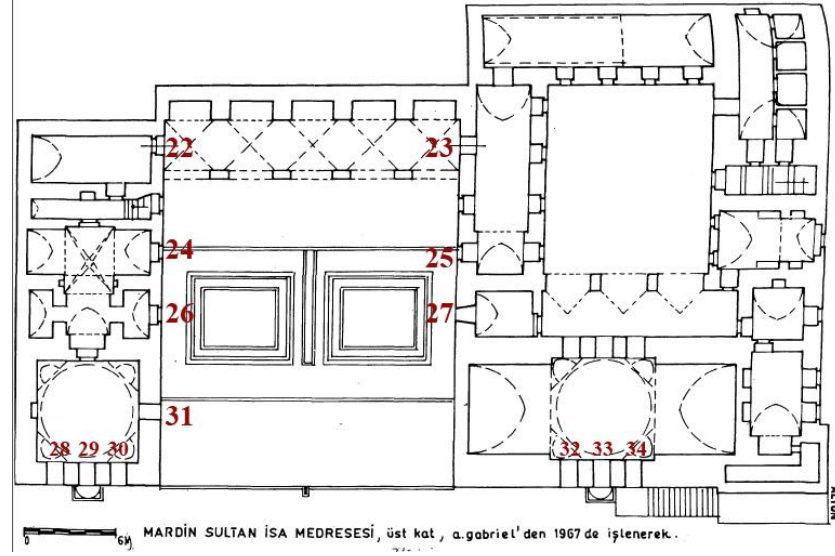
#### 4.1.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir.

Pencereler: Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir (Şekil 4.427).







**Şekil 4.427.** Yapıda günümüzde mevcut pencerelerin plan üzerinde numaralandırılması (Altun 2006'den işlenerek)

Günümüzde yapıda on üç tip pencere mevcuttur. Tüm tipteki pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencere altlarında eşik bulunmamaktadır. 1-2-3-4-5-6-7 numaralı pencere birinci tipteki pencere olup, dikdörtgen formudur. Üst bölümü sabit camlı alt bölümü açılabilir iki kanatlı penceredir. 2 numaralı pencere ikinci tip, yuvarlak sabit penceredir. Kasa ve kanatlar duvarın dış kısmına oturmuştur. Önünde lokma parmaklık mevcuttur. 8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25 nolu pencereler ikinci tip pencerelerdir. Alt bölümü sabit camlı üst bölümü açılabilir iki kanatlı penceredir. Kasa ve kanatlar duvarın dış kısmına oturmuştur. Önünde lokma parmaklık mevcuttur. 6-26-27-28-29-31-32-33-34 nolu pencereler tek kanatlı bölmeli sivri kemerli pencerelerdir. Kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur. Dördüncü tipteki 3 nolu pencere iki bölmeli tek kanatlı dikdörtgen formu penceredir. Önünde lokma parmaklık mevcuttur (Şekil 4.428, Şekil 4.429).



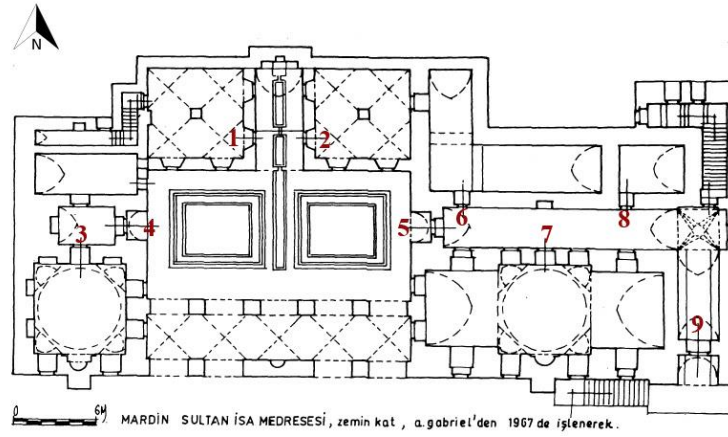
**Şekil 4.428.** Tip 1 (1-2-4-5-6-7-nolu pencereler)(a), Tip 2(8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25 nolu pencereler)(b,c)



**Şekil 4.429.** Tip 3 (6-26-27-28-29-31-32-33-34 nolu pencere)(a,b), Tip 4(3 nolu pencere)(c)

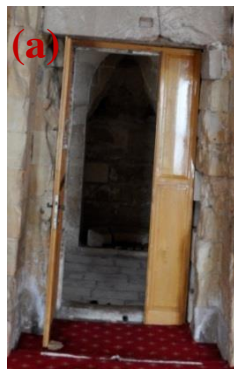
Tüm ahşap pencerelerde, ahşap malzemede çatlak, aşınma ve renk değişimi mevcuttur. Pencerelerde lentolarda malzeme bozulmasına rastlanmamaktadır. Eşik kullanılmadığı için herhangi bir bozulma mevcut değildir.

Kapılar: Görüldüğü kadarıyla bazı kapılar yıpranarak değiştirilmiştir. Yapıda günümüzde mevcut kapıların plan şeması üzerinde numaralandırılması aşağıda şemada gösterilmektedir(Şekil 4.430).



**Şekil 4.430.** Zinciriye Medresesi günümüzde mevcut kapıların plan üzerinde numaralandırılması (Altun 2006'den işlenerek)

Günümüzde yapıda, yedi tip kapı mevcuttur. 1 numaralı kapı birinci tip olup, çift bölmeli, tek kanatlı kapıdır. 2 numaralı kapı, bir yuvarlak kemerli tek kanatlı ahşap bir kapıdır. 3 ve 4 numaralı kapılar dikdörtgen formlu ahşap kapılardır. 5 ve 6 numaralı kapılar beşinci tip olarak adlandırılmış ve tek kanatlı ahşap pencerelerdir. 7 numaralı kapı altıncı tip olup dikdörtgen formlu tek kanatlı ahşap kapıdır. Yüksekliği diğer kapılara göre daha küçüktür. 8 numaralı kapı yedinci tip olarak adlandırılmış, avluya girişteki portal nişinin içinde kalan kapıdır. İki kanatlı olup ahşaptan yapılmıştır. Üzerinde yatay metal profiller bulunmaktadır. Üzerindeki taş lentoda süslemeler mevcuttur. Alt kısmında taş eşik mevcuttur (Şekil 4.431, Şekil 4.432)

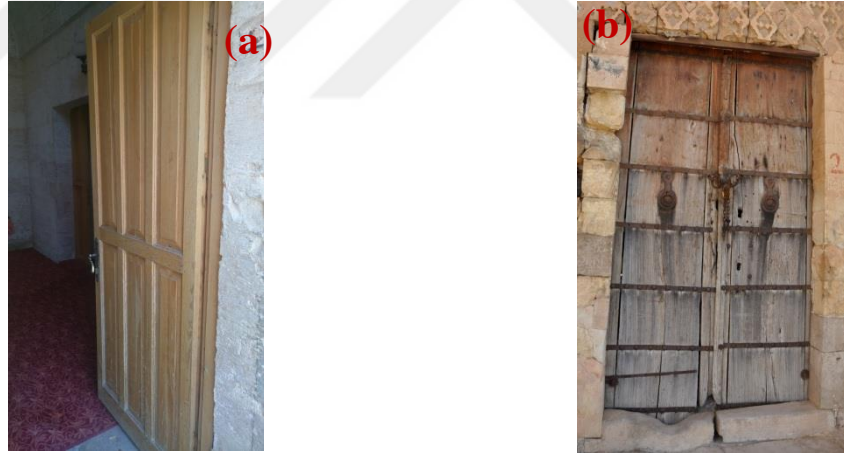


**Şekil 4.431.** Tip 1(1 numaralı kapı)(a), Tip 2(2 numaralı kapı)(b), Tip 3(3-4 numaralı kapı)(c)



**Şekil 4.432.** Tip 5(5 ve 6 numaralı kapı)(a), Tip 6(7 numaralı kapı)(b), Tip 7(8 numaralı Kapı)(c), Tip 8(9 numaralı kapı)(d)

Bazı orijinal halini kaybetmiş, yenileriyle değiştirilmiştir. Hatalı onarımlar mevcuttur. 6 numaralı kapıda renk değişimi görülmektedir.8 numaralı kapıda çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi bulunmaktadır. Alt kısmındaki denizlikte aşınma mevcuttur. Etrafındaki lento ve sövede yüzey kaybı ve parça kopması görülmektedir(Şekil 4.433).



**Şekil 4.433.** 6 numaralı kapıda renk değişimi(a), 8 numaralı kapıda çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi ve denizlikte aşınma, lento ve sövede yüzey kaybı ve parça kopması(b)

Kemerler: Yapıda sivri kemer ve yuvarlak kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde çiçeklenme ve çimento kullanımı mevcuttur.

#### **4.1.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Şebekelere rastlanmamıştır. Silmelerde yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu mevcuttur. Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır. Korkuluk ve kaplamalarda bozulmalar bulunmamaktadır.

#### **4.1.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Zinciriye Medresesinde yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.64’de Zinciriye Medresesi’nde kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.65’de Zinciriye Medresesinde ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.66’de Zinciriye Medresesinin metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.67’de Zinciriye Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.64.** Zinciriyе Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                     | SORUNLAR    |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|---------------------------|---------------------|-------------|---------------|-----------------------|-----------|----------------------|----------|------------|----------------|----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|-----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|
|                           |                     | Yüzey kaybı | Parça kopması | Böşlük/ delik oluşumu | Gyuklanma | Çatlak               | Kavlanma | Yapıklanma | Derz boşalması | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bikil oluşumu | Yosun oluşumu | Korozyon (Pas lekeli) | Ağırma | Form kaybı | Renk değişimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR         | TEK TAŞIYICILAR     | Ayak        |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     | Sütun       |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Duvar       |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| YATAK TAŞIYICILAR         | DÖŞEMELER           | Düz         |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     | Tonoz       |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| MERDİVENLER               | BOŞLUKLARI          | Pencere     | Lento/söve    |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     |             | Eşik          |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | Kapi                | Lento/söve  |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     | Denizlik    |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kemer               | Şebeke      | Silme         | Çörtten               | Baca      | Örtüye Geçiş Elemanı |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     |             |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     |             |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     |             |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                     |             |               |                       |           |                      |          |            |                |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |



**Çizelge 4.65.** Zinciriyi Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| YARDIMCI ELEMANLAR                        | AHŞAP YAPI ELEMANLARI |            | SORUNLAR |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|---|-----------------------|------------|----------|----------|---------|----------|------------------------|----------------|----------------------|-----------------|-----------------|----------------|------------------|---------------|----------------------|-------|---------------|---------------|--|--|--|--|
|   | BOŞLUKLARI            | Pencereler | Kasalar  | Kanatlar | Kasalar | Kanatlar | Boşluk/ Deltik / Oyuks | Çatlak / Kırık | Biçimsel Deformasyon | Bağlantı Sorunu | Yüzey kirliliği | Uçma Delikleri | Biyolojik Oluşum | Batıl oluşumu | Korzyon (Pas lekesi) | Ağama | Renk değişimi | Hatalı Onarım |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR<br>(Tavan Kaplamaları) |                       |            | Kasalar  |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kanatlar |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kasalar  |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kanatlar |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI                          |                       |            | Kasalar  |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kanatlar |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kasalar  |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kanatlar |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR                        |                       |            | Kasalar  |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kanatlar |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kasalar  |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |
|   |                       |            | Kanatlar |          |         |          |                        |                |                      |                 |                 |                |                  |               |                      |       |               |               |  |  |  |  |

**Çizelge 4.66.** Zinciriye Medresesinin yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

**Çizelge 4.67.** Zinciriye Medresesinin harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | +                 | +             |
| Horasan Harcı            |          |                   |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.14. Kasımiye Medresesi

##### 4.14.1. Konum

Kasımiye Medresesi; Mardin'in güneybatısında düşen Mişkin Mahallesinde bulunmaktadır (Şekil 4.434).



**Şekil 4.434.** Kasımiye Medresesi kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.14.2. Tarihçe

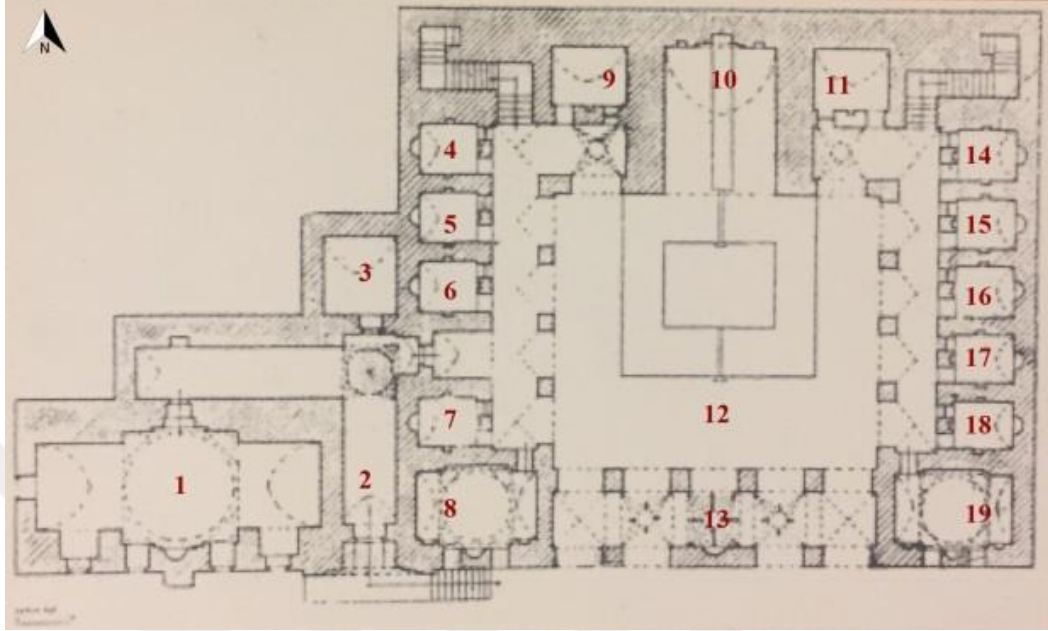
Kasımiye Medresesi Artuklular devrinde inşasına başlanmış fakat Moğol saldırısı sonucu yapımı yarım kalmış, Akkoyunlular döneminde inşası tamamlanmıştır. Rivayetlere göre Akkoyunlu sultanı Kasım Paşa burada katledilmiş ve medresenin eyvanının duvarlarındaki izlerinin Kasım Paşa'nın kan izleri olduğu halk arasında dile getirilmektedir. Günümüzde medrese çok çeşitli organizasyonlara ev sahipliği yapmakta ve medrese odalarında ise müze işlevli olarak dönemin pek çok tıbbi malzemesi yer almaktadır. Medrese 1960' lara kadar asker konağı olarak da kullanılmıştır. O dönemde güney revakları önüne duvar örülerek kapatılmış odaya dönüştürülmüştür (Altun 1971). Kasımiye Medresesi'ni Mardin'de ki diğer anıtsal yapılardan ayıran en önemli özellik muhdes eklere sahip olmamasıdır. Medresede 1967 ve 2007 yıllarında restorasyon onarımları gerçekleşmiş, 2009 yılında çevre düzenlemesi yapılmıştır. 1967 onarımında üst kat batı revak tonozu tuğladan tekrar yapılmıştır. Avluya bakan doğu ve batı revaklarının üst kat cepheleri yenilenmiştir. Revağın alt kat tonozlarının tümü düzgün kesme taştan olup 1967 onarımında derzleri yapılmış, 2007 deki onarımda ise tamamen sıvanmıştır. Zemin katta bazı ve üst katta tüm revak kemerleri 1967 onarımları ile

yenilenmiştir. Taş ile örölü olan güney revak kemerleri gene bu dönemde açılarak buraya lokma demir korkuluklar yerleştirilmiştir. Toprak dam; beton dama dönüştürülmüştür.2007 onarımında ise alt katın taş olan tonozları sıvanmış, beton şaplı dam ise taş ile kaplanmıştır 2007 onarımında ise medresenin tüm yüzeyleri temizlenmiş, damın beton şapı kaldırılarak yalıtımı yapıp, dam taş kaplanmıştır. Güney revak tonozları hariç, taş olan alt kat revak tonozları ve üst kat revak tonozları tamamen sıvanmıştır. Üst kat revaklara cam korkuluk takılmıştır. Tüm ahşap doğramalar yenilenmiştir. Kaba yonu taş duvar yüzeylerinin tüm derzleri yapılmıştır(Çağlayan 2017).

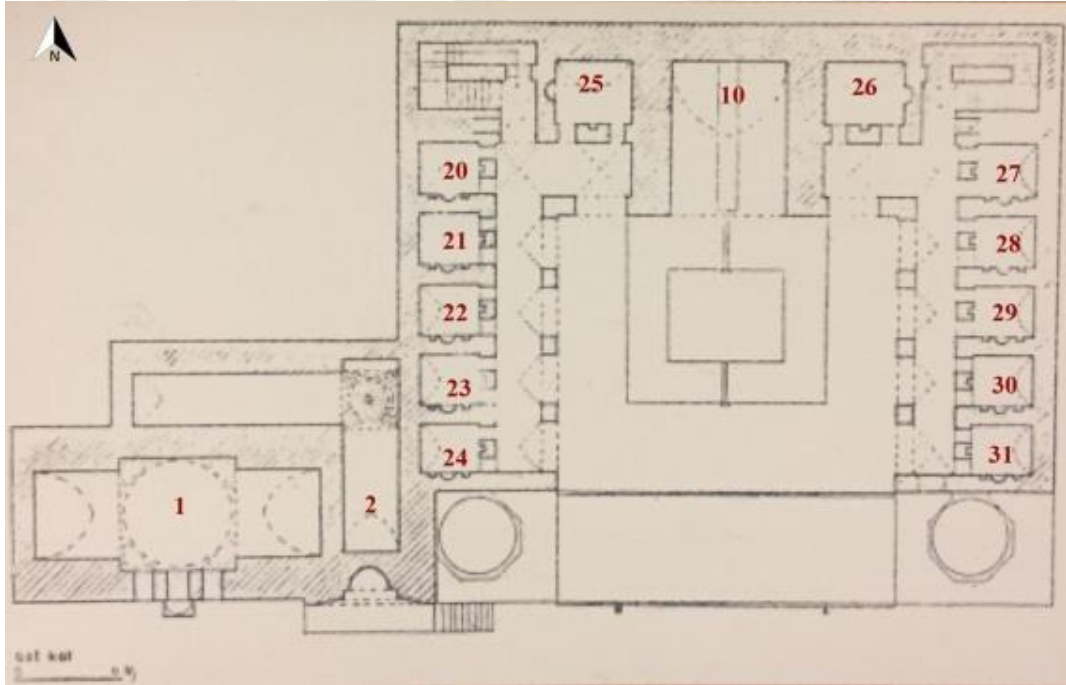
#### **4.14.3. Mekânsal özellikler**

Kasımiye Medresesi; girişin batısında Hanefilere ait bir mescit(1 numaralı mekân) yer alır. Doğusunda ise avlu merkezli türbe, mescit, sel sebilli eyvan ve iki katlı dersliklerden oluşan yapı grubu ile teşkilatlanmaktadır. Avluda(12 numaralı mekân) büyük bir havuz yer alır. Giriş portali boyunca uzanan ve bir kapı ile avluya açılan mekân( 2 numaralı) tek katlı olup üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Avluya geçit veren koridor ile giriş koridorunun kesiştiği yerin üzerinde çarkifelek tonozu yer almaktadır. Portalin batısında Hanefi mescidi olarak kullanılan mekân(1 numaralı) beşik tonozlarla örtülü kollarla doğuya ve batıya ve ortada mukarnas dolgulu tromplara bindirilmiş soğan dilimli kubbe ile örtülüdür. Avlunun kuzeyinde ortada sel sebilli eyvanı(10 numaralı mekân) bulunan iki katlı bir yapı yer alır. Eyvanın üstü sivri tonozla örtülüdür. Eyvanın sağında(11 numaralı mekân) ve solundaki(9 numaralı mekân) beşik tonozla örtülü iki oda yer almakta ve ön kısmı yıldız tonozlarla örtülü revaklarla avluya geçit vermektedir. Üst kata çıkan merdivenler kuzey yapı grubunda yer almaktadır. Avlunun güneyinde ise; ortasında yazlık mihrabı bulunan tek katlı bir revak(13 numaralı mekân) bulunur. Güneydeki tek katlı revak yanlarda iki çapraz, ortada üç yıldız tonoz ile örtülüdür. Güneydeki revağın doğusunda(8 numaralı mekân) türbe ve batısında(19 numaralı mekân) şafi mescidi bulunmaktadır. Bu mekânlar üstten dilimlenmiş tromblu kubbelerle örtülüdür. Avlunun doğusu ve batısı ise; arkalarında medrese hücreleri bulunan iki katlı revaklar ile teşkilatlanmıştır. Alt katta on bir hücre, üst katta ise on iki hücre olmak üzere toplam 23 derslik bulunmaktadır. Doğuda ve batıdaki revaklar çapraz

tonozlarla örtülüdür. Arkalarında bulunan medrese hücreleri beşik tonozlarla örtülüdür. (Şekil 4.435, Şekil 4.436).



Şekil 4.435. Kasımiye Medresesi zemin kat plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)



Şekil 4.436. Kasımiye Medresesi ikinci kat plan şeması (Altun 1971'den işlenerek)

**Çizelge 4.68.** Kasımiye Medresesi mekânlar

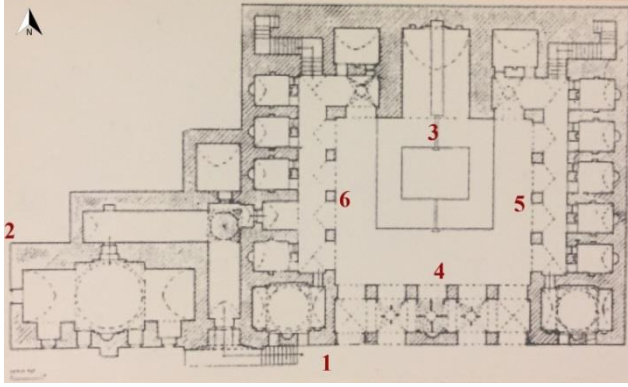
| Mekân No | Özgün İşlev    | Günümüzdeki İşlev | Mekân No | Özgün İşlev  | Günümüzdeki İşlev |
|----------|----------------|-------------------|----------|--------------|-------------------|
| 1        | Hanefi mescidi | Hanefi mescidi    | 2        | Giriş        | Giriş             |
| 3        | Oda            | Oda               | 4        | Derslik      | Oda               |
| 5        | Derslik        | Oda               | 6        | Derslik      | Oda               |
| 7        | Derslik        | Oda               | 8        | Şafi Mescidi | Şafi Mescidi      |
| 9        | Oda            | Oda               | 10       | Eyvan        | Eyvan             |
| 11       | Oda            | Oda               | 12       | Avlu         | Avlu              |
| 13       | Revak          | Revak             | 14       | Derslik      | Oda               |
| 15       | Derslik        | Oda               | 16       | Derslik      | Oda               |
| 17       | Derslik        | Oda               | 18       | Derslik      | Oda               |
| 19       | Türbe          | Türbe             | 20       | Derslik      | Oda               |
| 21       | Derslik        | Oda               | 22       | Derslik      | Oda               |
| 23       | Derslik        | Oda               | 24       | Derslik      | Oda               |
| 25       | Derslik        | Oda               | 26       | Derslik      | Oda               |
| 27       | Derslik        | Oda               | 28       | Derslik      | Oda               |
| 29       | Derslik        | Oda               | 30       | Derslik      | Oda               |
| 31       | Derslik        | Oda               |          |              |                   |

#### 4.14.4. Cephe özellikleri

Yapının giriş cephesi(1 numaralı cephe) ,yan avluya açılan cephe (2 numaralı cephe) ve iç avlu merkezli dört cephesi(3-4 -5-6 numaralı cepheler) mevcuttur (Şekil 4.437).

Doğu cephesinde kaba yonu taş kullanılmıştır. Batı cephesinde cami kısmı hariç kaba yonu taş kullanılmıştır. Batı cephesi cami kısmında ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. Cephede almasıık düzen hâkimdir.





| <u>CEPHE NO</u> | <u>CEPHE ADI</u>   |
|-----------------|--------------------|
| 1 Nolu Cephe    | Güney Cephesi      |
| 2 Nolu Cephe    | Batı Cephesi       |
| 3 Nolu Cephe    | Avlu Kuzey Cephesi |
| 4 Nolu Cephe    | Avlu Güney Cephesi |
| 5 Nolu Cephe    | Avlu Doğu Cephesi  |
| 6 Nolu Cephe    | Avlu Batı Cephesi  |

**Şekil 4.437.** Kasımiye Medresesi plan şemasında cephe numaraları (Altun 1971'den işlenerek)

Yapının giriş cephesi (1 numaralı cephe) güneye açılmaktadır. İki katlıdır. Portal derin bir niş şeklindedir ve mukarnas dolguludur. Portal iki sıra mukarnaslı dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Portal cephesinde süslemelerde renkli taş kullanımı görülmektedir. Portal, cephenin simetri aksı kabul edilirse; Portalin batısında Hanefi mescidine ait duvar boşlukları bulunmaktadır. Bu boşluklar; zemin katta dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı dört adet pencere ve tam ortalarında üstü yarım kubbe ile örtülü bir duvar payandası bulunmaktadır. İkinci katta ise payandanın tam üst hizasına denk gelecek biçimde üç adet sivri kemerli pencere görülmektedir. Mescidin kubbesi soğan kubbe olup kubbe kasmağında pencereler görülmektedir. Portalin doğusunda ise, şafi mescidine ve türbeye ait ikişer adet dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Üst kısımları dilimli kubbe ile örtülü mescit ile türbenin arasında kalan alanda ise revaklara ait lokma parmaklıklarla kapatılmış dört adet sivri kemer boşluğu bulunmaktadır(Şekil 4.438).



**Şekil 4.438.** Kasımiye Medresesi güney cephesi(1 numaralı cephe)

Doğu cephesi (2 numaralı cephe); Hanefî mescidine ait cephe'dir. Cephe beden duvarı tam ortadan, doğuda dışarı çıkıntı yapacak şekilde teşkilatlanmıştır. Cephede iki adet pencere boşluğu bulunmaktadır(Şekil 4.439).



**Şekil 4.439.** Kasımiye Medresesi batı cephesi(2 numaralı cephe)

Medrese avlu kuzey cephesi (3 numaralı cephe) iki katlı olup, orta bölümünde içerisinde sel sebili olan sivri kemerli bir eyvan mevcuttur. Kuzey cephesi simetri eksenini eyvan olarak belirlenirse; eyvanın doğusunda ve batısında sivri kemerlerle avlu'ya açılan revaklar bulunmaktadır. Cephede revakların arkalarındaki odalara ait dört adet ahşap kapı mevcuttur. Bu revakların zemin katta olanlarının sivri kemerleri süslemelidir. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği yerde bir sıra yivli silme mevcuttur. (Şekil 4.440).



**Şekil 4.440.** Kasımiye Medresesi avlu kuzey cephesi

Avlu güney cephesi (4 numaralı cephe); tek katlıdır. Revaklı bir yapı olup orta kısımda yazlık mihrap yer alır. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği yerde bir sıra yivli silme mevcuttur (Şekil 4.441).



**Şekil 4.441.** Kasımiye Medresesi avlu güney cephesi

Avlu doğu cephesi (5 numaralı cephe) iki katlı olup sivri kemerli revaklarla avluya açılmaktadır. Revakların arkasında odalara ait kapı ve pencere boşlukları görülmektedir. Zemin katta ve üst katta odalara ait dört adet dikdörtgen formlu lokma parmaklıklı ahşap pencere ve dört adet ahşap kapı mevcuttur. Üst katta cam korkuluklar görülmektedir (Şekil 4.442).



**Şekil 4.442.** Kasımiye Medresesi avlu doğu cephesi

Avlu Batı cephesi (6 numaralı cephe) iki katlı olup dört adet kemer boşluğunun oluşturduğu revaklı kısımdır. İkinci kemer boşluğu; dikdörtgen formlu, ahşap

malzemeden yapılmış bir kapı ile avluya geçit verir. Cephede diğer kemer boşluklarının arkalarına denk düşen kısımlarda odalara ait kapı ve pencere boşlukları görülmektedir. Üst katta cam korkuluklar görülmektedir (Şekil 4.443).



Şekil 4.443. Kasımiye Medresesi avlu batı cephesi

#### 4.14.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları

Yapıda ana yapım malzemesi yöreden çıkarılan sarı kireç taşı(sert) olma üzere; tuğla, ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Medresede strüktürel amaçlı sarı kireç taşı(sert)kullanımı görülmektedir. Taç kapılarda ve mihraplarda süsleme amacına uygun olarak daha yumuşak olan kızılımsı kireç taşı(az sert) kullanılmıştır. Yapıda mihraplarda ve kubbelerin mukarnas kemerlerinde Diyarbakır'dan çıkarılan bazalt taşı görülmektedir. 20. Yüzyıl onarımında ek olarak yapının batı bölümündeki ikinci kattaki revağın üst örtüsü ve medrese dersliklerinin ocak kısımları tuğla kaplanmıştır. Ahşap malzeme pencere ve kapılarda kullanılmıştır. Kapı menteşeleri-kuşakları, kapı kilit ve sürgüleri, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında ve lokma parmaklıklarda metal malzeme kullanılmıştır. Kasımiye medresesi duvarları demir kenetlerle birbirine bağlanmıştır. Yapıda; ileri derecede görülen malzeme bozulmalarından kaynaklanan yüzey kayıpları sonucu, bazı duvarlarında ve giriş portalindeki mukarnaslarda kullanılan demir kenetler açıktadır. Demir metali; lokma parmaklıklarda ve kenetlerde kullanılırken, demir kenetlerin bağlantısında kurşun kullanılmıştır. Kubbedeki âlemlerde bakır kullanımı görülmektedir. Yapıda bağlayıcı

harç olarak yöresel ‘ınkara’ harcı(kireç taşı tozu(ince elek kumu) + söndürülmüş kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir.

Kasımiye Medresesi yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.1’de görülmektedir.



**Çizelge 4.69.** Kasımiye medresesi kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI    |                         |                       | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|--------------------|-------------------------|-----------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                    |                         |                       | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                    |                         |                       | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI     | TEK TAŞIYICILAR         | Ayaklar               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Sütunlar              | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    | SÜREKLİ TAŞIYICILAR     | Duvarlar              | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI     | DÖŞEMELER               | Düz                   | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eğrisel               | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                    |                         |                       | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER        |                         |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI   | PENCERELER              | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Denizlikler           | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KAPILAR                 | Lento ve Söveler      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kasalar               | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Kanatlar              | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                    |                         | Eşikler               | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    |                         | Tamamlayıcı Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | KEMERLER                |                       |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| YARDIMCI ELEMANLAR | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ŞEBEKELER               |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KORKULUKLAR             |                       | -                | -    | -     | -     | +     | +     | -    | -    | -    |   |
|                    | SİLMELER                |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | ÇÖRTENLER               |                       | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                    | BACALAR                 |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|                    | KAPLAMALAR              |                       |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |



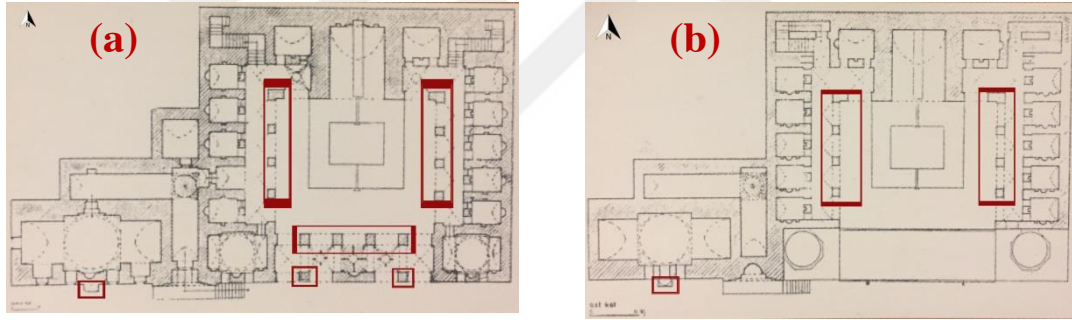
Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### 4.14.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.14.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Medreseye ait odalardan avluya geçişteki revak kısımlarında alt ve üst katta ve Hanefi mescidi güney cephesinde ayak kullanımı görülmektedir. Zemin katta dikdörtgen planlı kesme taş malzeme kullanılarak yapılmış olan on beş adet ayak, ikinci katta sekiz adet ayak bulunmaktadır (Şekil 4.444). Ayak kesitler kare formludur. Yapıda sütun kullanımına rastlanmamıştır.

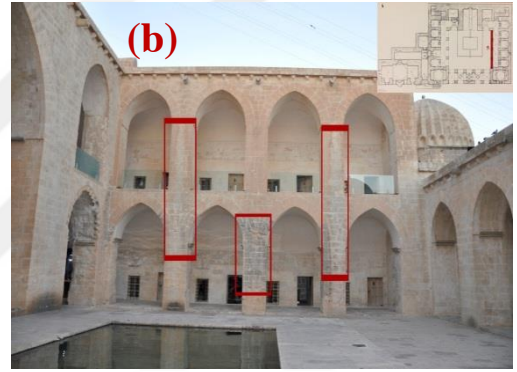
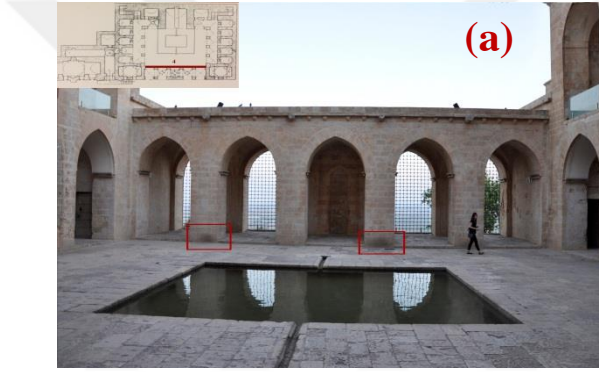


**Şekil 4.444.** Kasımiye Medresesinde zemin kat planında ayaklar(a), Kasımiye Medresesinde ikinci kat planında ayaklar(b) (Altun 1971'den işlenerek)

Kasımiye Medresesi'nde ayaklarda yüzey kaybı, kısmi oyuklanmalar ve renk değişimi ve hatalı onarımlar görülmektedir (Şekil 4.445, Şekil 4.446, Şekil 4.447).



Şekil 4.435. Ayakta yüzey kaybı, oyuklanma(a), yüzeyde oyuklanma(b)



Şekil 4.446. Renk değişimi(a,b)



Şekil 4.447. Renk değişimi(a), renk değişimi ve hatalı onarım(b)

#### 4.14.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Kasımiye medresesi duvarları iç ve dış duvarlar olmak üzere iki taraflıdır. İç ve dış duvarlar düzgün kesme taş duvardır. Kesme taş kullanımı güney cephesi tamamı, batı cephesi mescit cephesinde görülmektedir. İç mekân duvarlarında düzgün kesme taş kullanılmıştır. Doğu cephe duvarı kaba yonu taş duvardır. Batı cephesi mescit duvarı hariç kalan kısım kaba yonudur. İstinat duvarları düzgün kesme dik hatıllı kaba yonu taştır. Düzgün kesme taşların ortalama yüksekliği 24 cm ve duvar kalınlıkları (1-2,55metre )arasındadır.

Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kaybı, oyuklanma, kavlanma, derz boşalması, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur. Kullanılan harç, sıva ve boyalarda oluşan bozulmalara değinilecek olursa; Yapıda kullanılan inkara harcında yer yer kabarma –dökülme ve derz boşalmalarından kaynaklı malzeme kaybı görülmektedir. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.448, Şekil 4.449, Şekil 4.450).



Şekil 4.448. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar



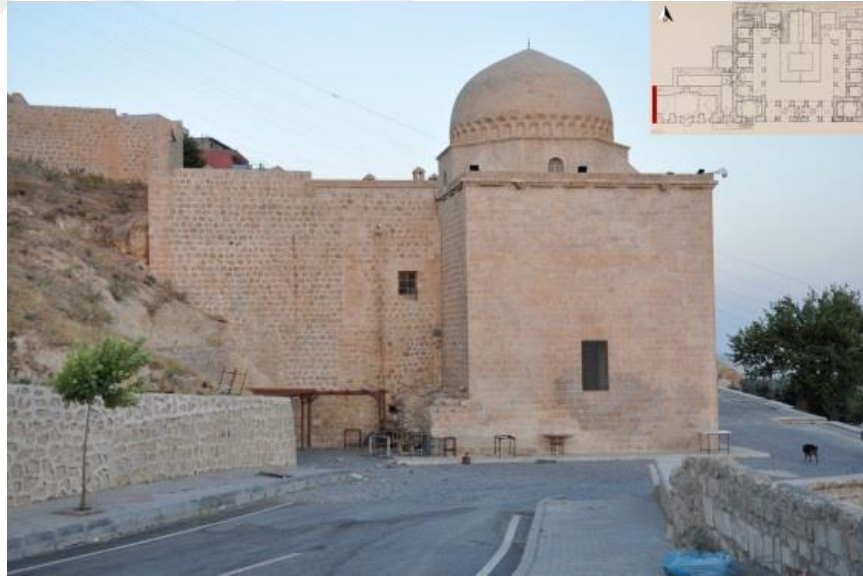


**Şekil 4.449.** Oyuklanma(a), oyuklanma (b), yüzey kaybı, derz boşalması(c), form kaybı(d)



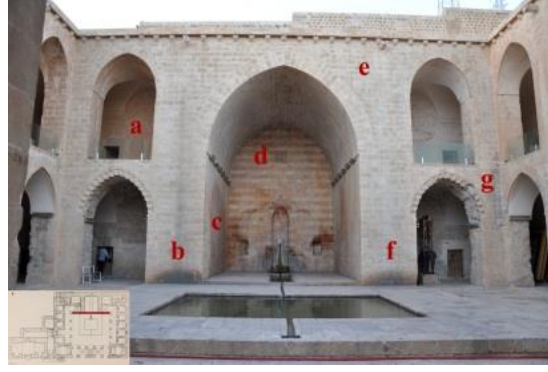
**Şekil 4.450.** Yüzey kaybı (e),yüzey kaybı(f), kavlanma (g)

Kasımiye medresesi batı cephesinde duvarda renk değişimi mevcuttur(Şekil 4.451).



**Şekil 4.451.** Kasımiye medresesi batı cephesinde duvarda renk değişimi

Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.452, Şekil 4.453, Şekil 4.454).



Şekil 4.452. Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.453. Hatalı onarım(a), renk değişimi(b), renk değişimi ve form kaybı(c)



Şekil 4.454. Renk değişimi, kavlanma(d), oyuklanma(e), renk değişimi(f)

Yapı Avlu Güney Cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.455, Şekil 4.456).



Şekil 4.455. Yapı avlu güney cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.456. Form kaybı, renk değişimi, hatalı onarım(a), yüzey kaybı(b)

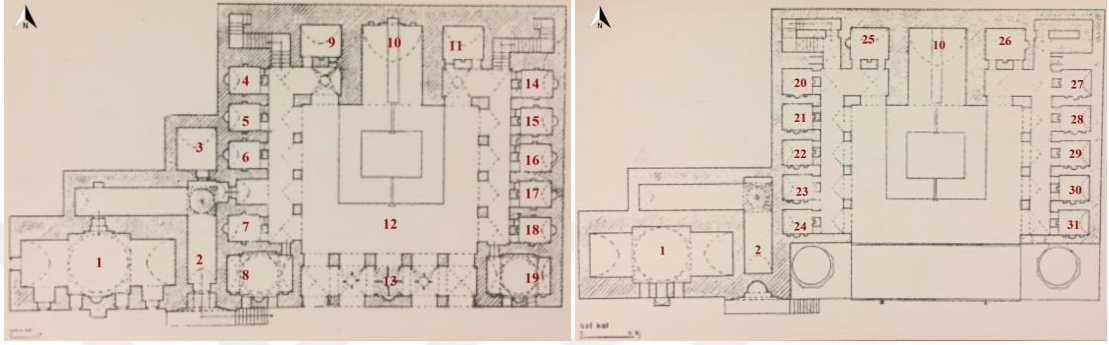
#### 4.14.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapının üst örtüsü kubbe ve tonozlardan oluşmaktadır. Giriş portalı boyunca uzanan ve bir kapı ile avluya açılan mekân( 2 numaralı) beşik tonoz ile örtülüdür. Avluya geçit veren koridor ile giriş koridorunun kesiştiği yerin üzerinde *çark göbekli yıldız tonoz* yer almaktadır. Portalin batısında Hanefî mescidi olarak kullanılan mekân(1 numaralı) beşik tonozlarla örtülü kollarla doğuya ve batıya ve ortada mukarnas dolgulu tromplara bindirilmiş soğan dilimli kubbe ile örtülüdür. Avlunun kuzeyinde bulunan eyvanın(10 numaralı mekân) üstü sivri tonozla örtülüdür. Eyvanın sağında(11 numaralı mekân) ve solundaki(9 numaralı mekân) beşik tonozla örtülü iki oda yer almakta ve ön kısmı yıldız tonozlarla örtülü revaklarla avluya geçit vermektedir. Güneydeki tek katlı revak yanlarda iki çapraz, ortada üç yıldız tonoz ile örtülüdür. Güneydeki revağın doğusunda(8 numaralı mekân) türbe mukarnaslı kubbe ve batısında(19 numaralı mekân) şafi mescidi üstten dilimlenmiş tromplu kubbelerle örtülüdür. Doğuda ve batıdaki revaklar çapraz tonozlarla örtülüdür. Zemin kattaki revak tonozlarının 2007 yılındaki



onarımında üstleri üzeri sıvanmıştır. Üst kattaki batıdaki revak tonozları tuğladan, doğu tonozları kırma taştan olup üstü sıvanmıştır. Arkalarında bulunan medrese hücreleri beşik tonozlarla örtülüdür (Şekil 4.457).

Medresenin özgün damı topraktır. 2007 yılı onarımında damı kireç taşı ile kaplanmıştır(Çağlayan 2017).

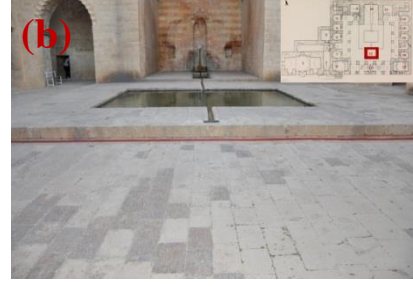
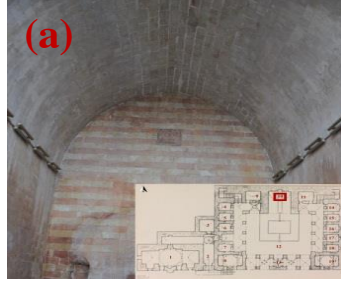


**Şekil 4.457.** Kasımiye Medresesi'nde mekânlarda kullanılan tonoz ve kubbe (Altun 1971'den işlenerek)

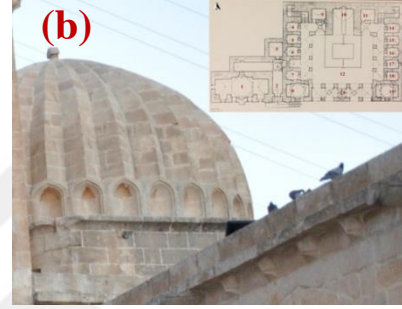
Düz döşeme olan avluda (12 numaralı mekân) aşınma ve renk değişimi görülmektedir. Kubbede (1 numaralı mekân) renk değişimi, beşik tonozda(2 numaralı mekân) çiçeklenme, sivri tonozda(10 numaralı mekân) çiçeklenme, renk değişimi; yıldız tonozda çiçeklenme(13 numaralı mekân) ve kubbede (19 numaralı mekân) yüzey kirliliği görülmektedir(Şekil 4.458, Şekil 4.459, Şekil 4.460).



**Şekil 4.458.** (1 numaralı mekânda) kubbede renk değişimi(a), 2 numaralı mekânda beşik tonozda çiçeklenme(b)



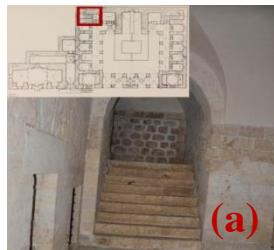
**Şekil 4.459.** (10 numaralı mekânda) sivri tonozda çiçeklenme- renk değişimi(a), avluda(12 numaralı mekânda) aşınma ve renk değişimi(b)



**Şekil 4.460.** (13 numaralı mekânda)yıldız tonozda çiçeklenme(a), 19 numaralı mekânda kubbede yüzey kirliliği(b)

#### 4.14.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

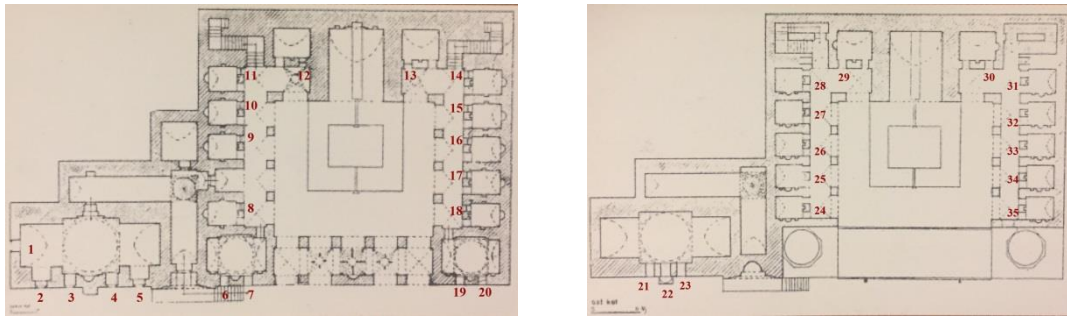
Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde yüzey kirliliği, aşınma mevcuttur(Şekil 4.461). .



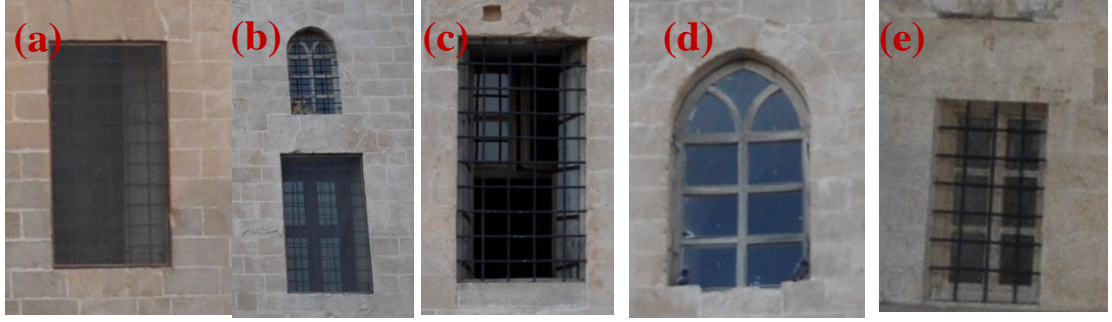
**Şekil 4.461.** Merdivende aşınma(a), girişteki(güney cephesi) merdivende yüzey kaybı(b)

#### 4.14.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda çeşitli tiplerde kapı ve pencere kullanılmıştır. Yapıda, bütün ahşap doğramalar 2007 restorasyon onarımında müdahale görmüştür. Yapıda pencerelerin ‘kamariyye’ denen küçük sivri kemerli aydınlatma pencereleri vardır. Taç kapı doğramaları günümüze kadar zaman zaman restorasyon müdahalelerine uğramış olsa da günümüze kadar sağlam olarak ulaşabilmişlerdir. Güneye bakan cephedeki ahşap kapı ve pencerelerde iklim özelliklerinden dolayı malzeme bozulmasının daha fazla olduğu görülmektedir. Yapıda beş tip pencere kullanılmıştır. Yapının batı cephesinde 1 numaralı pencerede birinci tip pencere kullanılmıştır Yapının sokağa bakan aynı zaman da giriş cephesi olan güney cephesinde 2 ve 5 numaralı pencerelerde ikinci tip pencere kullanılmıştır. 3-4-6-7-19-20 üçüncü tip olup, avlu cephesinde kullanılan tüm pencereler (8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35) beşinci tiptir. Birinci tipteki pencereler iki kanatlı sabit penceredir. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. İkinci tip pencereler dikdörtgen formlu dört bölmeli kanatlı açılabilir pencereler olup kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur. Üzerinde ‘kamariyye’ denen küçük sivri kemerli aydınlatma pencereleri vardır(Şekil 4.744). Üçüncü tip pencereler dikdörtgen formlu olup dört bölmeli kanatlı pencereler olup kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur. Dördüncü tipteki pencereler sivri kemerli bölmeli pencerelerdir.5.tip pencereler iki kanatlı bölmeli ahşap pencerelerdir. Avlu cephesine bakan tüm pencereler 5.tip pencerelerdir (Şekil 4.462, Şekil 4.463).

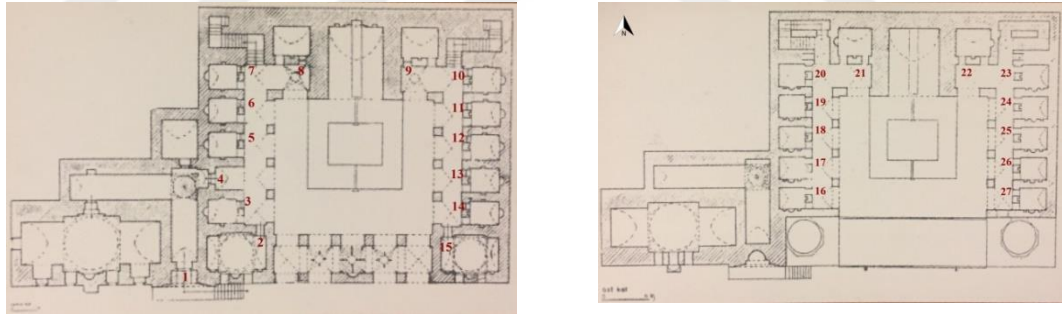


Şekil 4.462. Kullanılan pencere tipleri (Altun 1971’den işlenerek)



**Şekil 4.463.** Tip 1(a), tip 2(b), tip 3(c),tip 4(d), tip 5(e)

Yapıda üç tip kapı kullanılmıştır(Şekil 4.464). Yapının batı girişini sağlayan 1 numaralı kapı birinci tiptir. Kapı üzerindeki lentoda süslemeler mevcuttur. Çift kanatlı olup, dikey ahşap elemanlar yatay dairesel mıhlarla birbirine tutturulmuştur. Avluya geçişi sağlayan 4 numaralı kapı ikinci tip olup, iki kanatlıdır. Yapıda kullanılan diğer bütün kapılar üçüncü tip olup tek kanatlıdır. İkinci ve üçüncü tip kapılar form ve yapım sistemi olarak birbirinin aynısı olup boyut ve kanat sayısı olarak birbirinden farklıdır. (Şekil 4.465).



**Şekil 4.464.**Plan şeması üzerinde kapı numaraları (Altun 1971'den işlenerek)



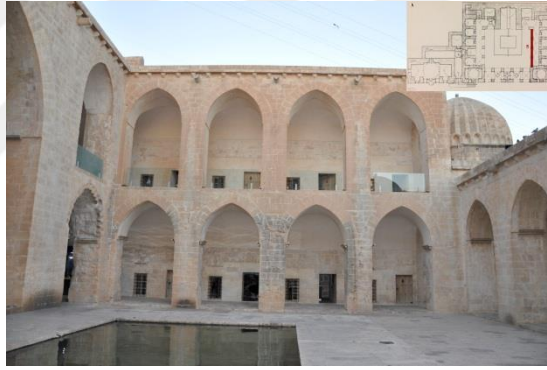
**Şekil 4.465.** Kullanılan kapı tipleri



Kapı ve pencerelerde malzeme bozulmaları görülmektedir. 4. ve 5. tip pencerelerin kasa ve kanatlarında çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi mevcuttur.

1 ve 4 numaralı kapılarda ise aşınma ve renk değişiminin olduğu gözlenmiştir. 1 numaralı kapıda lento üzerinde yüzey kaybı mevcuttur. Duvar boşlukları olan pencerelerin üzerinde kullanılan lento ve sövelerde parça kopması görülmüştür. Pencere eşiklerinde herhangi bir bozulmaya rastlanmamıştır. Kapıların lento ve sövelerinde ise yüzey kaybı mevcuttur. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir.

Kasımiye de revak kemer açıklıkları 2.65-2.80 metredir. Revaklar 1967 yılında tekrar onarım görmüşlerdir. Yapıda sivri kemer kullanımı görülmektedir. (Çağlayan 2017). Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde renk değişimi mevcuttur(Şekil 4.466).



Şekil 4.466. Renk değişimi

#### 4.14.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Yardımcı taş elemanlar; şebekeler, silmeler, çörttenler, bacalar, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Şebekelerde rastlanmamıştır. Mukarnas yapının portalinde ve kubbeye geçişteki elemanlarda görülmektedir. Silmelerde yüzey kirliliği, çörtende aşınma mevcuttur. Örtüye geçiş elemanı olan pandantif, Türk üçgeni, tromp gibi elemanlarda bozulmaya rastlanmamıştır. Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar iç mekânda mevcuttur. Yapıda bu tür bozulmalar bulunmamaktadır.

#### 4.14.5.6. Tespit çizelgeleri

Bu bölümde Kasımiye Medresesi yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.70’de Kasımiye Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.71’de Kasımiye Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.72’de Kasımiye Medresesi metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.73’de Kasımiye Medresesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.





**Çizelge 4.70.** Kasımiye Medresesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPİ ELEMANLARI |         | SORUNLAR             |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        | Hatlı Onarımlar |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|---------------------------|---------|----------------------|---------------|-----------------------|-----------|-------|--------|-------------|---------------|----------------|--------------|----------|------------|--------------|--------------|----------------------|--------|-----------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|--|--|
|                           |         | Yüzey kaybı          | Parça kopması | Boglut/ delik oluşumu | Oyuklanma | Çatak | Kavama | Yapraklanma | Derz boşlması | Vüzev kırılığı | Kabuk oluşum | Çiçkleme | Şekillenme | Bilki oluşum | Yosun oluşum | Korzyon (Pas lekeli) | Aşınma | Form kaybı      | Renk değışimi | Çimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |  |  |
| TEK TAŞIYICILAR           | Ayak    | +                    |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           | Sütun   |                      |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           | Duvar   | +                    |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               | +                 |                 |       |  |  |  |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR         | Düz     |                      |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           | Tonoz   |                      |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
| VATAV TAŞIYICILAR         | Eğrisel |                      |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           | Kubbe   |                      |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
| MERDİVENLER               |         |                      |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
| DUVAR BOŞLUKLARI          | Pencere | Lento/söve           |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           |         | Eşik                 |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           | Kapı    | Lento/söve           |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           |         | Denizlik             |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | Kenar   | Şebeke               |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           |         | Silme                |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           | Çöten   | Baca                 |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |
|                           |         | Örtüye Geçiş Elemanı |               |                       |           |       |        |             |               |                |              |          |            |              |              |                      |        |                 |               |                   |                 |       |  |  |  |  |  |

**Çizelge 4.71.** Kasımiye Medresesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| AHŞAP YAPI ELEMANLARI                  |             | SORUNLAR    |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
|--|-------------|-------------|------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
|  |             | Yüzey kayma | Pas çukuru | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme | Yapısal çökme |
| DUVAR BOŞLUKLARI                       | Pencereler  |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
|  | Kasalar     |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
|  | Kanatlar    |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
|  | Kasalar     |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
| DUVAR BOŞLUKLARI                       | Kanatlar    |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
|  | Kasalar     |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
| YARDIMCI ELEMANLAR (Tavan Kaplamaları) | Korkuluklar |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |
|  | Kaplamalar  |             |            |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |               |

**Çizelge 4.72.** Kasımiye Medresesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |   | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|---|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | -                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar                                       | -                      |
|                       |            | Kanatlar                                      | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | -                      |

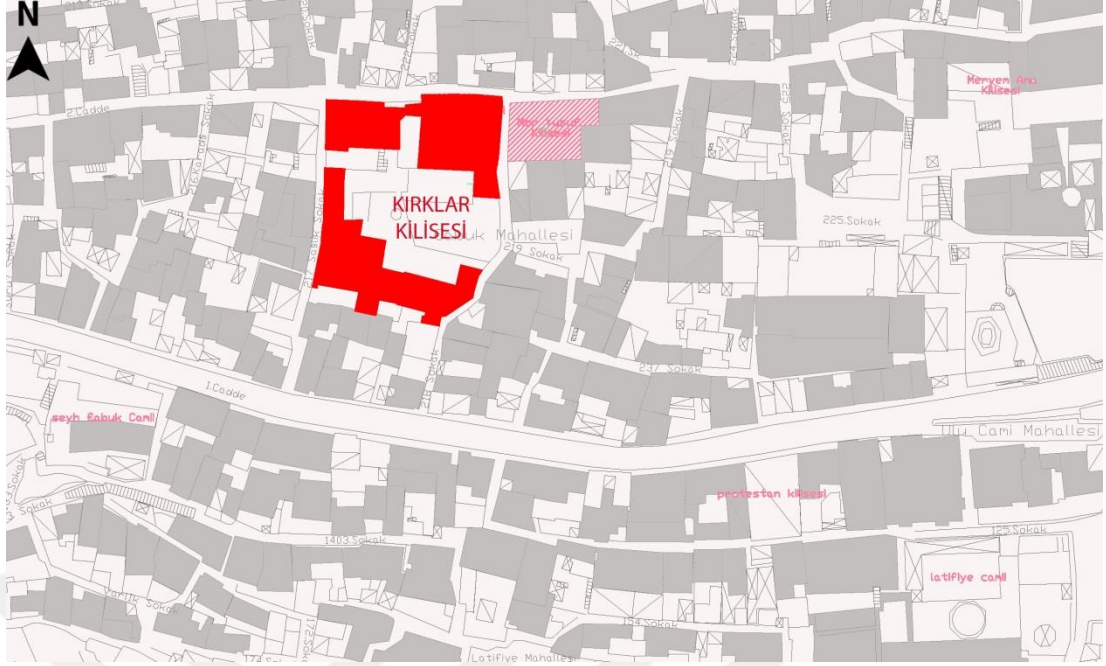
**Çizelge 4.73.** Kasımiye Medresesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA VE<br>BOYALAR | SORUNLAR |                   |               |
|--------------------------|----------|-------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma – Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | +                 | +             |
| Horasan Harcı            |          | -                 |               |
| Sıva                     |          |                   |               |
| Boya                     |          |                   |               |

#### 4.15. Kırklar (Mar Aziz Behnam) Kilisesi

##### 4.15.1. Konum

Kırklar Kilisesi; Mardin’de 1. Cadde üzerinde Mor Yusuf Kilisesi yanında bulunmaktadır(Şekil 4.467).



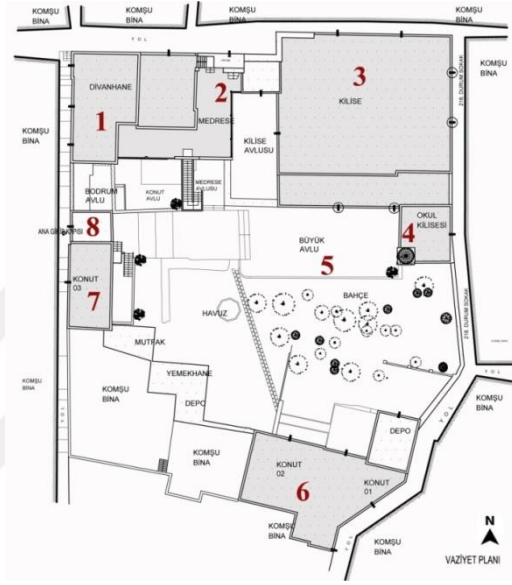
**Şekil 4.467.** Kırklar kilisesi kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.15.2. Tarihçe

Kırklar Kilisesi; Süryani Kadim(Ortodoks) cemaatine ait olup, Mor Behnam adına yapılmış ve adını erken dönem Hristiyan efsanelerinden almıştır. Kilisenin ne zaman yapıldığına dair elde kesin bir bilgi olmamasına rağmen Süryani kaynakları 569 (6.yüzyılın ortaları) olduğunu işaret etmektedir. Kilise 1293'te Mardin Süryani Kadim Patriklik merkezi olmuştur. Kilisenin ilk zamanlarında, yapının avlusunda odalar bulunmaktaydı. Yöneticiler bu odalarda ikamet etmekteydiler.1850 tarihinde bu odalar kaldırılmış ve yerine bir patriklik merkezi yapılmıştır.1925 tarihinde ise yapılan yapı geliştirilerek divanhane eklenmiştir.1799 tarihinde burada bir okul açılarak eğitim-öğretime 1928yılına kadar devam edilmiştir(Mardin Valiliği 'Kent Haritası ve Şehir Planı' 2013).Kilise 1704'de ve 1806'da onarım geçirmiştir. Kuzeydeki ve güneydeki nefler yapıya sonradan eklenmiştir. Avlu farklı zamanlarda yapılmış yapı topluluklarıyla çevrili olduğu görülmektedir.

### 4.15.3. Mekânsal özellikler

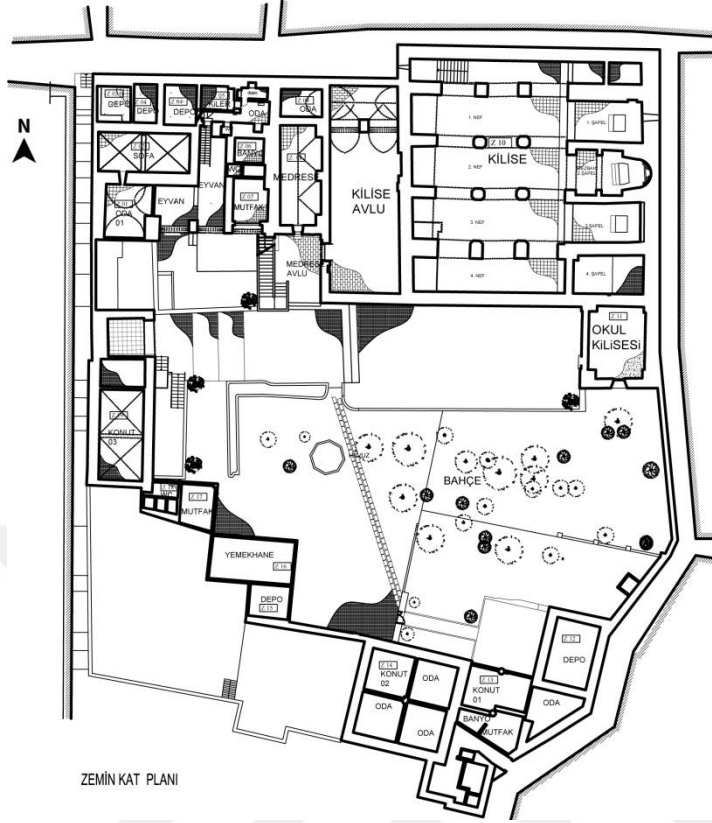
Kilise ana giriş batıdan sağlanmaktadır. Girişten sonra büyük bir avlu yer alır. Yapının mekân şeması bu avlu merkezli şekillenmiştir. Avlunun kuzeyi soldan sağa sırasıyla; divanhane, medrese ve ana kilise mekânlarından oluşan yapı grubu ile teşkilatlanmaktadır. Güneyinde ise kiliseye ait konutlar yer almaktadır (Şekil 4.468, Şekil 4.469).



Şekil 4.468. Kırklar Kilisesi vaziyet planı (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Çizelge 4.74. Kırklar Kilisesi mekânlar

| Mekân No | Özgün İşlev   | Günümüzdeki İşlev | Mekân No | Özgün İşlev   | Günümüzdeki İşlev |
|----------|---------------|-------------------|----------|---------------|-------------------|
| 1        | Patrik Konağı | Divanhane         | 2        | Eğitim birimi | Eğitim birimi     |
| 3        | Kilise        | Kilise            | 4        | Kilise        | Kilise            |
| 5        | Avlu          | Avlu              | 6        | Konut         | Konut             |
| 7        | Konut         | Konut             | 8        | Ana Giriş     | Ana Giriş         |

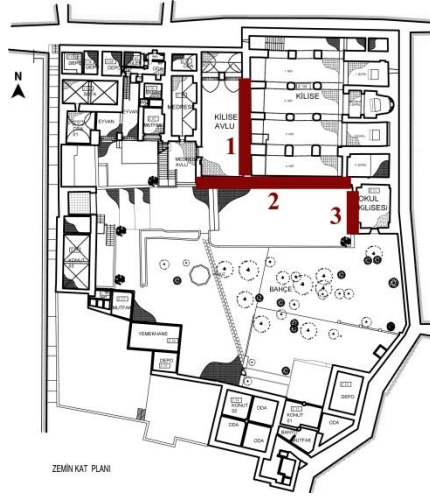


**Şekil 4.469.** Kırklar kilisesi zemin kat planı(Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü arşivi)

#### 4.15.4. Cephe özellikleri

Yapının giriş cephesi(1 numaralı cephe),yan avluya açılan cephe (2 numaralı cephe) ve iç avlu merkezli dört cephesi(3-4 -5-6 numaralı cepheler) mevcuttur (Şekil 4.464). Doğu cephesinde kaba yonu taş kullanılmıştır. Batı cephesinde cami kısmı hariç kaba yonu taş kullanılmıştır. Batı cephesi cami kısmında ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. Cephede almaşık düzen hâkimdir.





| <u>CEPHE NO</u> | <u>CEPHE ADI</u>               |
|-----------------|--------------------------------|
| 1 Nolu Cephe    | Ana Kilise Batı(giriş) Cephesi |
| 2 Nolu Cephe    | Ana Kilise Güney Cephesi       |
| 3 Nolu Cephe    | Okul kilisesi batı cephesi     |

**Şekil 4.470.** Kırklar Kilisesi Plan şemasında Cephe Numaraları (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Ana Kiliseye giriş 1 numaralı cepheden olmaktadır. İki katlıdır. Cephede zemin katta bulunan niş orta aks kabul edilirse; nişin doğusunda iki adet, batısında bir adet kapı ve çerçevelemiş süsleme bulunmaktadır. Batıda bulunan kapı sivri kemerli derin bir niş içine alınmıştır. Üst kısımda ise batıdaki kapının tam üstüne denk gelecek şekilde yuvarlak kemerli parmaklıklı üç adet pencere, ortadaki kapının üst kısmında denk gelen ise bir adet pencere mevcuttur. Cephede en sol tarafta kalan çerçeve içine alınmış süsleme mevcuttur(Şekil 4.465).



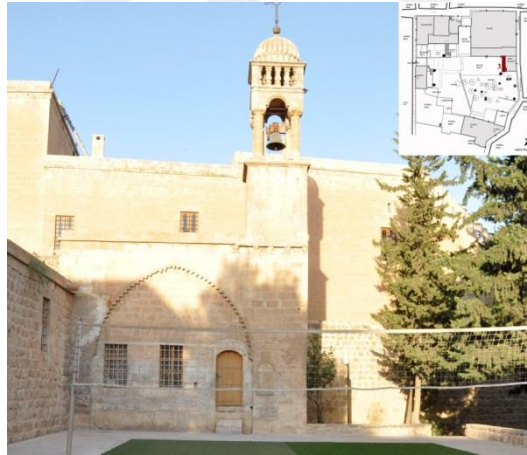
**Şekil 4.471.** Kırklar Kilisesi Batı cephesi(1 numaralı cephe)

Güney cephesi (2 numaralı cephe); Cephe beden duvarı iki adet pencere ve bir adet kapı boşluğundan oluşmaktadır. Cephe moloz taştan yapılmış olup, süslemeler oldukça sadedir(Şekil 4.472).



**Şekil 4.472.** Kırklar Kilisesi Güney Cephesi(2 numaralı cephe)

Cephede kesme taş ve moloz taş olmak üzere almasıık düzen hâkimdir. Cephe diğer cephelerle karşılaştırıldığında süslemeler yönünden zengindir. (3 numaralı cephe)Zemin katta iki adet dikdörtgen formlu ahşap pencere ve bir adet yuvarlak kemerli kapı bulunmaktadır. Zemin katta bulunan kapı ve pencereler sivri kemer formlu yivli bir süsleme ile çerçevlenmiştir. Beden duvarının çatı örtüsü ile birleştiği yerde bir sıra yivli silme mevcuttur. Üst örtüde çan kulesi yer almaktadır(Şekil 4.473).



**Şekil 4.473.** Okul kilisesi batı cephesi

#### **4.15.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Medrese yığma yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıda ana yapım malzemesi yöreden çıkarılan sarı kireç taşı(sert) olma üzere; ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Kilisede strüktürel amaçlı sarı kireç taşı(sert)kullanımı görülmektedir. Süsleme detaylarında amaca uygun olarak daha yumuşak olan kızılımsı kireç taşı(az

sert) kullanılmıştır. Yapıda cephede kemerlerde süsleme amaçlı sarı kalker taşı Diyarbakır'dan çıkarılan bazalt taşı ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ahşap malzeme pencere ve kapılarda kullanılmıştır. Kapı menteşeleri- kuşakları, kapı kilit ve sürgüleri, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında ve lokma parmaklıklarda metal malzeme kullanılmıştır. Yapıda bağlayıcı harç olarak yöresel 'ınkara' harcı(kireç taşı tozu(ince elek kumu) + söndürülmüş kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir.

Kırklar Kilisesi yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri izelge 4.1'de görülmektedir.



**Çizelge 4.75.** Kırklar kilisesi'nde kullanılan özgün malzemeler

| YAPI ELEMANLARI     |                        |                          | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|---------------------|------------------------|--------------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                     |                        |                          | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                     |                        |                          | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY<br>TAŞIYICI   | TEK<br>TAŞIYICILAR     | Ayaklar                  | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                     |                        | Sütunlar                 | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    |   |
|                     | SÜREKLİ<br>TAŞIYICILAR | Duvarlar                 | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY<br>TAŞIYICI   | DÖŞEMELER              | Düz                      | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                     |                        | Eğrisel                  | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                     |                        |                          | Kubbeler         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| MERDİVENLER         |                        |                          | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI | PENCERELER             | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                     |                        | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                     |                        | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                     |                        | Denizlikler              | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                     |                        | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                     | KAPILAR                | Lento ve Söveler         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                     |                        | Kasalar                  | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                     |                        | Kanatlar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                     |                        | Eşikler                  | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                     |                        | Tamamlayıcı<br>Elemanlar | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                     | KEMERLER               |                          |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                     | YARDIMCI<br>ELEMANLAR  | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI  |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                     |                        | ŞEBEKELER                |                  | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    | -    | - |
|                     |                        | KORKULUKLAR              |                  | -    | -     | -     | -     | +     | +    | -    | -    | - |
|                     |                        | SİLMELER                 |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
| ÇÖRTENLER           |                        | -                        | -                | +    | -     | -     | -     | +     | -    | -    |      |   |
| BACALAR             |                        | -                        | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    |      |   |
| KAPLAMALAR          |                        | -                        | -                | -    | -     | -     | -     | -     | -    | -    |      |   |

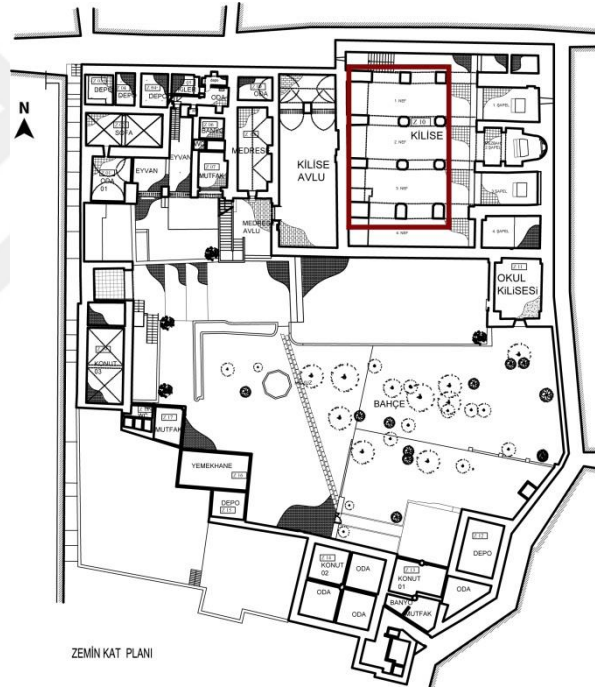
Yapıda kullanılan özgün malzemeler zamanla bozulmalara uğramıştır. Bu bölümde kullanılan bu malzemeler üzerinde görülen sorunlar incelenmiştir.

#### 4.15.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.15.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

Doğu –batı yönünde on iki ayak ve sütun üzerine oturtulan kemerle taşınmaktadır. Ayaklar zemin katta kesme taş malzeme kullanılarak yapılmıştır(Şekil 4.474).



**Şekil 4.474.** Kırklar Kilisesi zemin kat planında ayaklar(Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Kırklar Kilisesi ayaklarda ve sütunlarda malzeme bozulması görülmemektedir.



#### 4.15.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda oyuklanma, derz boşalması, çiçeklenme, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur.

Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.475, Şekil 4.476, Şekil 4.477, Şekil 4.478).

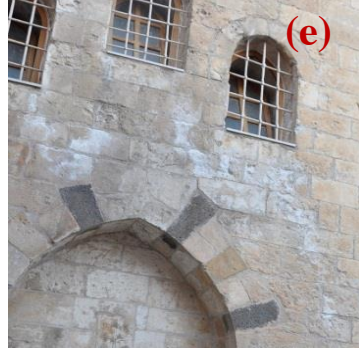


Şekil 4.475. Cami avluya bakan kuzey cephesindeki duvarlarda bozulmalar

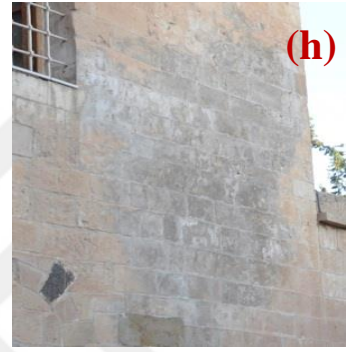


Şekil 4.476. Form kaybı (a), Form kaybı(b), Renk değişimi ve Oyuklanma(c)





Şekil 4.477. Çiçeklenme (e), derz boşalması(f)



Şekil 4.478. Hatalı onarım(g), renk değişimi (h)

Kırklar Kilisesi güney cephesinde form kaybı mevcuttur(Şekil 4.479).



Şekil 4.479. Kırklar Kilisesi güney cephesi form kaybı(a)

Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.480, Şekil 4.481).



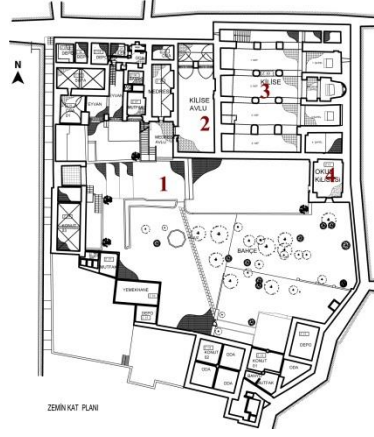
Şekil 4.480.Yapının sokağa bakan doğu cephesindeki duvarlarda oluşan bozulmalar



Şekil 4.481. Çiçeklenme-renk değişimi (a), oyuklanma(b), Form kaybı- hatalı onarım(c)

#### 4.15.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Kilisenin üst örtüsü(3 numaralı mekân) tonozlardan oluşmaktadır. Avlular (1 ve 2 numaralı mekân)düz döşemedir. Okul kilisesi olan mekânda (4 numaralı) üstte kullanılan çan kulesinde dilimli kubbe kullanımı görülmektedir(Şekil 4.482)



**Şekil 4.482.** Yapıda plan şemasında döşeme yerleri (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)

Düz döşeme olan avluda (1 numaralı mekân) renk değişimi görülmektedir(Şekil 4.483).



**Şekil 4.483.** 1 numaralı döşemede renk değişimi

2 numaralı mekân aşınma, çan kulesinde(4 numaralı mekân) yüzey kirliliği görülmektedir(Şekil 4.484)



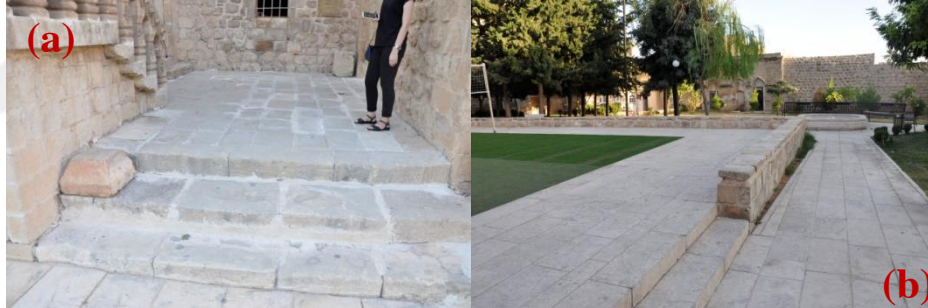
**Şekil 4.484.** 2 numaralı döşemede aşınma(a), 4 numaralı döşemede (kubbede) yüzey kirliliği(b)

#### 4.15.5.3. Merdivenlerde görülen sorunlar

Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır Merdivenlerde aşınma, hatalı onarımlar mevcuttur(Şekil 4.485, Şekil 4.486).



**Şekil 4.485.** Plan şemasında merdiven yerleri (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.486.** 1 nolu merdivende aşınma, hatalı onarımlar(a), 2 nolu merdivende yüzey kirliliği(b)

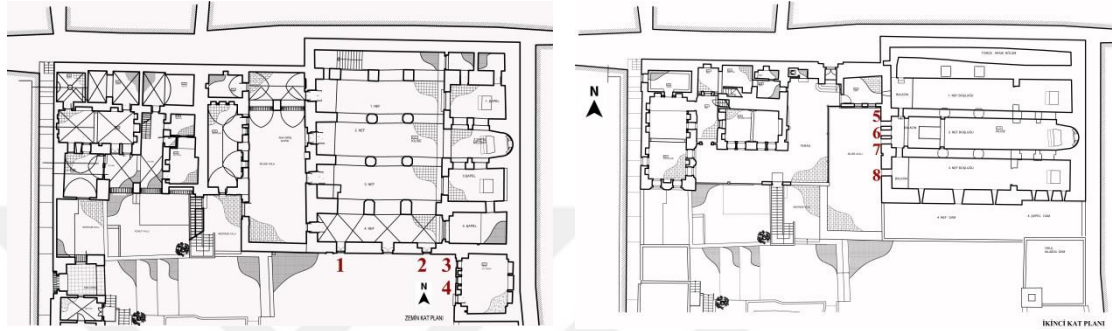
#### 4.15.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda çeşitli tiplerde kapı ve pencere kullanılmıştır.

Yapıda dört tip pencere kullanılmıştır(Şekil 4.487).Kilisenin güney cephesinde 1-2 numaralı pencerede birinci tip pencere kullanılmıştır. Okul kilisesi cephesinde 3-4 numaralı pencere ikinci tiptir. 5-6-7 numaralı pencerelerde üçüncü tip pencere kullanılmıştır. 8 nolu pencereler dördüncü tiptir. Birinci tip pencereler dikdörtgen



formlu olup iki kanatlı ahşap pencereler olup kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur. İkinci tipteki pencereler iki kanatlı üç bölmeli ahşap pencerelerdir. Üçüncü tipteki pencereler sivri kemerli, tek kanatlı bölmeli üstten açılabilir sabit penceredir. Pencereler duvarın iç kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. Dördüncü tip pencere ahşap, sivri kemerli tek kanatlı üstten açılabilir pencere olup kasa ve kanatlar duvarın iç kısmına oturmuştur(Şekil 4.488).

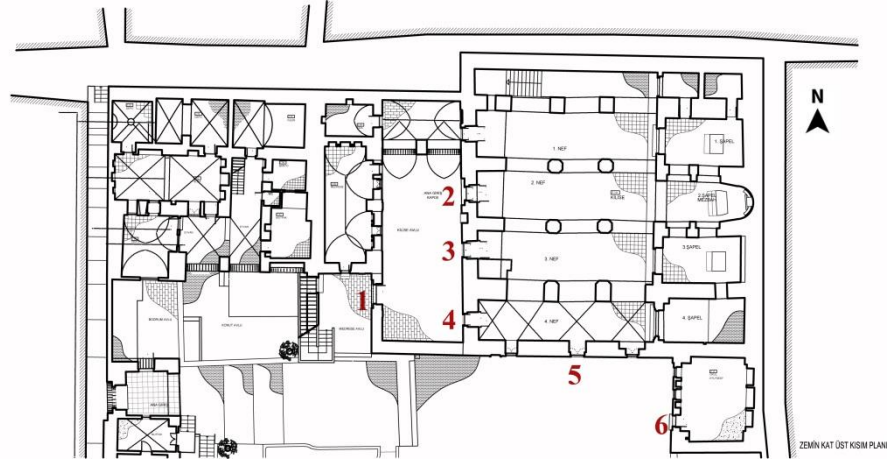


**Şekil 4.487.** Kırklar Kilisesi kullanılan pencere tipleri (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.488.** Tip 1(a),Tip 2(b),Tip 3(c),Tip 4(d)

Yapıda dört tip kapı kullanılmıştır(Şekil 4.489). Yapının avlu girişini sağlayan 1 numaralı kapı birinci tiptir. Metal malzemedan yapılmış olup yuvarlak kemerli iki kanatlıdır. Kapı üzerindeki lentoda süslemeler mevcuttur. Kiliseye girişi sağlayan 2-3-4-numaralı kapı ikinci tip olup, iki kanatlı demir kapılardır. Kapı üzerinde kapı tokmakları, halkaları görülmektedir. Üzerinde yatay ve dikey daire formu mihlar mevcuttur. 5 numaralı kapı üçüncü tip olup demir malzemedan yapılmış üzerinde yatay ve dikey daire formu mihlar mevcuttur.6 numaralı kapı dördüncü tip olup dikey ahşaplar birbirine daire formu mihlarla tutturulmuştur. Tek kanatlı olup yuvarlak kemerlidir. Kemer üzerinde süslemeler mevcuttur. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır(Şekil 4.490).



**Şekil 4.489.** Kilisede kullanılan kapı tipleri (Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nden alınan plan üzerinden işlenerek)



**Şekil 4.490.** Tip 1(1 numaralı kapı)(a), Tip 2 (2-3-4 numaralı kapılar)(b), Tip 3 (5 numaralı kapı)(c), Tip 4 (6 numaralı kapı)(d)

Kapı ve pencerelerde malzeme bozulmaları görülmektedir. Kilisede kullanılan tüm ahşap pencerelerde aşınma mevcuttur.

1 numaralı kapıda ise boyada malzeme kaybının olduğu gözlenmiştir.2-3-4-5nolu kapıda ve elemanlarında korozyona rastlanmıştır. Duvar boşlukları olan pencerelerin üzerinde kullanılan lentolarda yüzey kaybı görülmüştür. Pencere eşiklerinde herhangi bir bozulmaya rastlanmamıştır. Kapıların lentolarında yüzey kaybı görülmüştür. Kapı denizliklerinde aşınma görülmektedir.



Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde çiçeklenme mevcuttur.

#### **4.15.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar**

Şebeke ve baca bulunmamaktadır. Silmelerde yüzey kirliliği görülmektedir. Çörten ve örtüye geçiş elemanlarında malzeme bozulmaması bulunmamaktadır.

#### **4.15.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Kırklar Kilisesi yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.76'de Kırklar Kilisesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.77'de Kırklar Kilisesi ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.78'de Kırklar Kilisesi metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.79'de Kırklar Kilisesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

**Çizelge 4.76.** Kırklar Kilisesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                     | SORUNLAR    |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        | Hatırlı Onarımlar |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|---------------------------|---------------------|-------------|----------------------|---------------|-----------|--------|----------|-------------|-----------------|----------------|--------------|------------|------------|--------------|--------------|----------------------|--------|-------------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|--|
|                           |                     | Yüzey kaybı | Parça kopması        | Boşluk/ delik | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boşlanması | Yüzey kırılışı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekillenme | Bitki oluşum | Yosun oluşum | Korzyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı        | Renk değişimi | Cimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR         | TEK TAŞIYICILAR     |             |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Ayak        |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Siltin      |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
| YATAV TAŞIYICILAR         | DÖŞEMELER           | Davraz      |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Düz         | Tonoz                |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |             | Eğrisel              |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
| MERDİVENLER               | DİVAR BOŞLUKLARI    | Pencere     | Lento/söve           |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |             | Eşik                 |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Kapu        | Lento/söve           |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |             | Denizlik             |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           | YARDIMCI ELEMANLAR  | Kemer       | Şebece               |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |             |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Silme       | Çörtten              |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |             |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     | Baca        | Örtüye Geçiş Elemanı |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |
|                           |                     |             |                      |               |           |        |          |             |                 |                |              |            |            |              |              |                      |        |                   |               |                   |                 |       |  |  |  |  |



**Çizelge 4.78.** Kırklar Kilisesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| METAL YAPI ELEMANLARI |            |  | SORUNLAR<br>(Korozyon) |
|-----------------------|------------|--|------------------------|
| DUVAR<br>BOŞLUKLARI   | PENCERELER | Kasalar  | -                      |
|                       |            | Kanatlar   | -                      |
|                       |            | Tamamlayıcı<br>Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                      |
|                       | KAPILAR    | Kasalar  | +                      |
|                       |            | Kanatlar   | +                      |
|                       |            | Tamamlayıcı<br>Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                      |

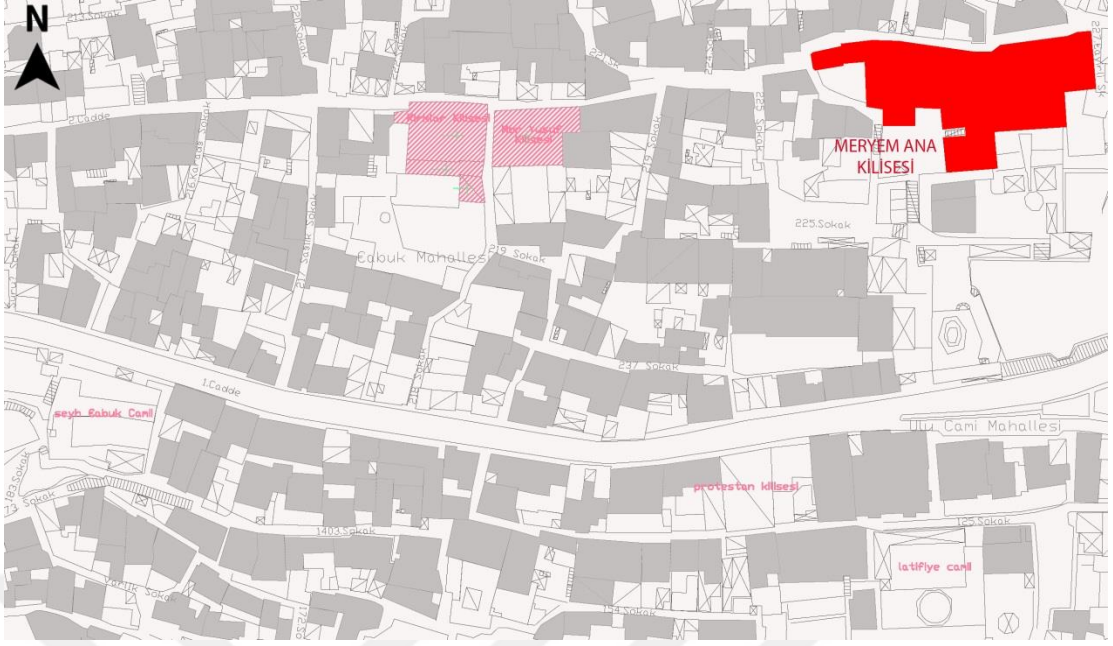
**Çizelge 4.79.** Kırklar Kilisesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| HARÇ, SIVA<br>VE BOYALAR | SORUNLAR |                      |               |
|--------------------------|----------|----------------------|---------------|
|                          | Çatlak   | Kabarma –<br>Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı             | -        | -                    | +             |
| Horasan Harcı            |          |                      |               |
| Sıva                     |          |                      |               |
| Boya                     |          |                      |               |

#### 4.16. Meryem Ana Kilisesi

##### 4.16.1. Konum

Meryem Ana Kilisesi; Cumhuriyet meydanında Mardin müzesinin hemen yanında bulunmaktadır(Şekil 4.491).



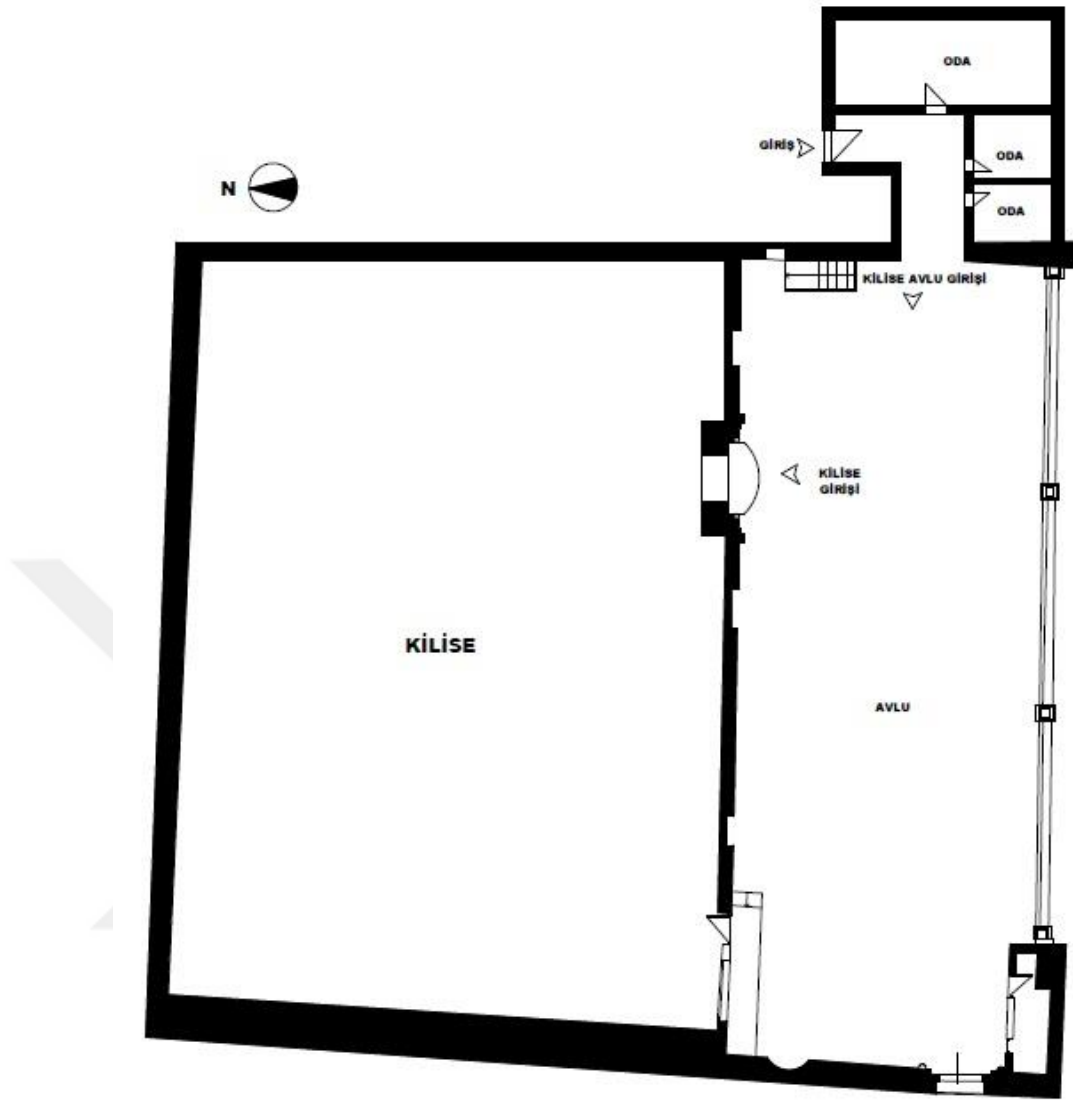
**Şekil 4.491.** Meryem Ana Kilisesi kent içindeki konumu (Mardin Artuklu Belediyesi arşivinden işlenerek)

#### 4.16.2. Tarihçe

Meryem Ana Kilisesi; Süryani Katolik cemaatine ait olan kilise 1986 yılında İnşa edilmiştir. Cemaati olmadığından dolayı aktif halde bulunmamaktadır. Antakya patriği İgnaios Antuhan Semheri tarafından yaptırılmıştır.1895 yılında yanına patrikhane eklenmiştir. Patrikhane 1988 yılında kültür bakanlığına devredilmiştir.1955 yılında restore edilerek müze haline dönüştürülmüştür (Mardin Tanıtım Kitapçığı 2012)

#### 4.16.3. Mekânsal özellikler

Yapı; ana ibadet mekânı ve avludan meydana gelen dikdörtgen bir plan şemasını kapsamaktadır. Avluya girişte bugün konut olarak kullanılan mekânlar bulunmaktadır (Şekil 4.492).

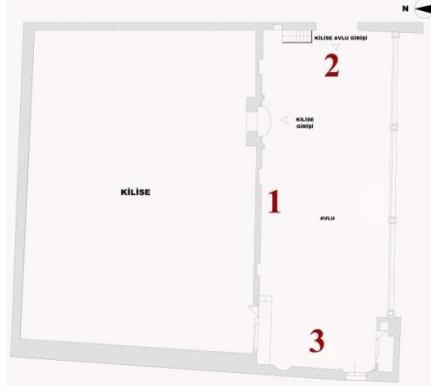


Şekil 4.492. Meryem Ana Kilisesi zemin kat plan şeması

#### 4.16.4. Cephe özellikleri

İbadet yeri olarak kullanılan mekân olan ve avlunun kuzeyinde kalan cephe (1 numaralı cephe) , avlunun doğusunda kalan cephe (2 numaralı cephe) ve avlunun batısında kalan cephe (3 numaralı cephe) olarak adlandırılmıştır(Şekil 4.495). Yapıda tüm duvarlarda dış cephede düzgün kesme taş kullanılmıştır. Çift cidarlı olan duvarların iç mekâna bakan yüzlerinde kaba yonu taş kullanımı görülmektedir.

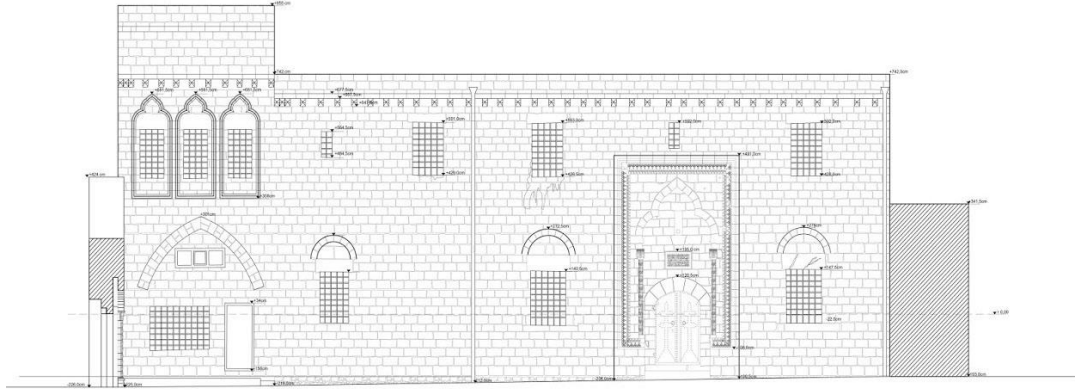




| <u>CEPHE NO</u>     | <u>CEPHE ADI</u>   |
|---------------------|--------------------|
| <b>1 Nolu Cephe</b> | Avlu Kuzey Cephesi |
| <b>2 Nolu Cephe</b> | Avlu Doğu Cephesi  |
| <b>3 Nolu Cephe</b> | Avlu Batı Cephesi  |

**Şekil 4.493.** Meryem Ana kilisesi plan şemasında cephe numaraları

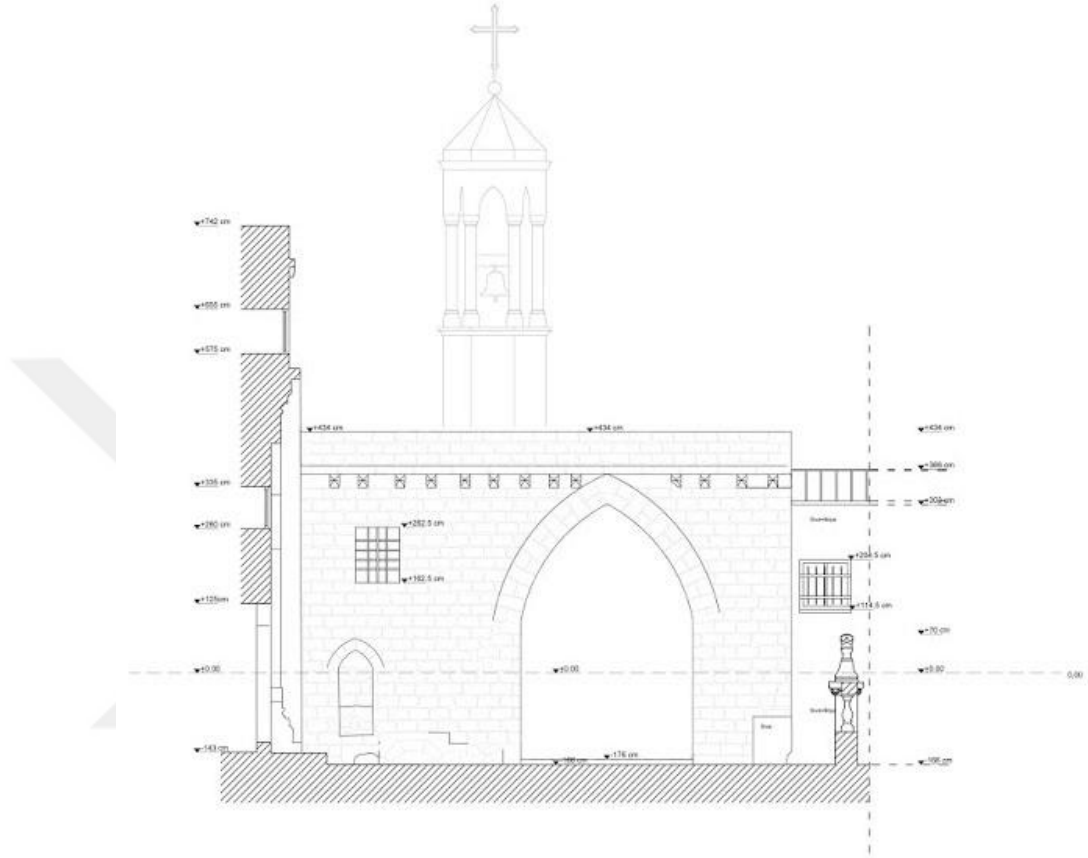
Yapının giriş cephesi (1 numaralı cephe) güneye açılmaktadır. İki katlıdır. İbadet yerine ana giriş kapısı derin ve yüksekçe bir niş üzerindedir. Niş dışa bir miktar çıkıntı yapmaktadır. Niş iki sıra mukarnaslı dikdörtgen bir silme ile çerçeve içine alınmıştır. Zemin katta dört adet pencere boşluğu ve özgün olmadığı aşikâr olan bir adet kapı yer almaktadır. İkinci katta ise sekiz adet pencere boşluğu yer almaktadır. Zemin katta yer alan pencerelerin üzerinde yuvarlak ve sivri kemer kullanımı görülmektedir. İkinci katta ise bazı pencereler üç dilimli kemerli niş içerisine yerleştirilerek cepheye hareket kazandırılmıştır. Çatı örtüsünün beden duvarı ile birleştiği yerde yer alan boylu boyunca yivli silme yer almaktadır(Şekil 4.496).



**Şekil 4.494.** Meryem Ana Kilisesi avlu güney cephesi(1 numaralı cephe)

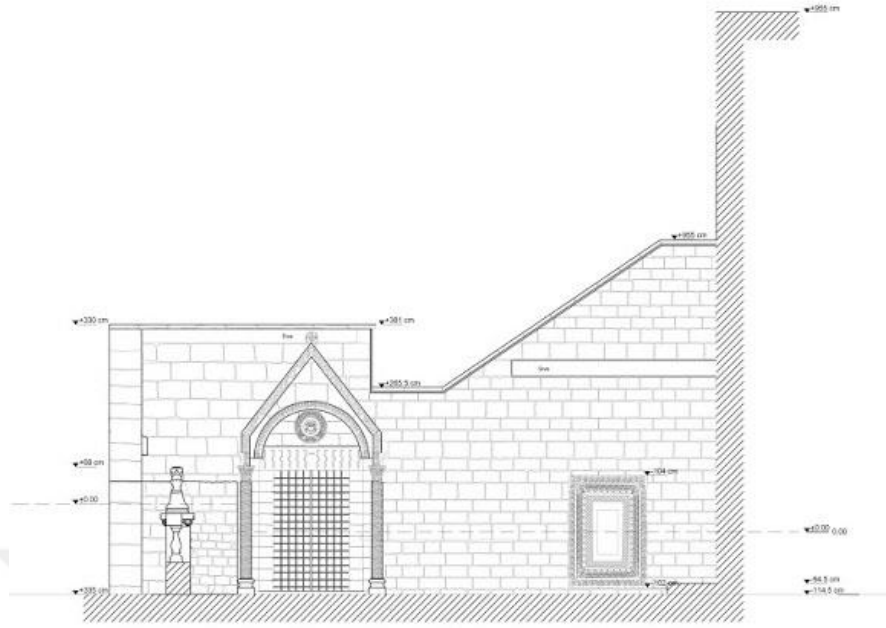
Avlu doğu (2 numaralı cephe)beden duvarının en sağında, ana avluya geçişi sağlayan sivri kemerli eyvan yer almaktadır. Eyvanın batısında alt kısımda sivri kemerli bir niş

ve üst kısımda bir adet pencere boşluğu görülmektedir. Cephede çatı örtüsü ile beden duvarının birleştiği yerde görülen yivli süsleme cepheye hareket kazandırmaktadır(Şekil 4.497).



**Şekil 4.495.** Meryem Ana Kilisesi giriş cephesi(2 numaralı cephe)

Avlu batı cephesi (3 numaralı cephe) tek katlı olup, süslemeler açısından en zengin cephedir. Cephe beden duvarının en batısında bir adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Kapı, iki sütun üzerine oturtulmuş iki sıra silme ile çerçeve içine alınmıştır. Kapının doğusunda ise süslemeli bir kitabe yer almaktadır(Şekil 4.488).



**Şekil 4.496.** Meryem Ana Kilisesi 3 numaralı cephe

#### **4.16.5. Yapısal özellikler ve malzeme sorunları**

Medrese yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Yapıda ana yapım malzemesi yöreden çıkarılan sarı kireç taşı(sert) olma üzere; ahşap, metal, harç diğer kullanılan özgün malzemelerdir. Medresede strüktürel amaçlı sarı kireç taşı(sert)kullanımı görülmektedir. Süsleme yapılan yerlerde yumuşak olan kızılımsı kireç taşı(az sert) kullanılmıştır. Ahşap malzeme pencere ve kapılarda kullanılmıştır. Kapı menteşeleri- kuşakları, kapı kilit ve sürgüleri, kapı tokmakları, halkaları ve kulplarında ve lokma parmaklıklarda metal malzeme kullanılmıştır. Çan kulesinde bakır ve demir kullanımı görülmektedir. Yapıda bağlayıcı harç olarak yöresel 'ınkara' harcı(kireç taşı tozu(ince elek kumu) + söndürülmüş kireç) kullanımı görülmektedir. Sıva kullanımı görülmemektedir.

Meryem Ana Kilisesi yapı elemanlarında kullanılan yapı malzemeleri Çizelge 4.80'de görülmektedir.

Çizelge 4.80. Meryem Ana Kilisesi Kullanılan Özgün Malzemeler

| YAPI ELEMANLARI  |                     |                         | YAPI MALZEMELERİ |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
|------------------|---------------------|-------------------------|------------------|------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|---|
|                  |                     |                         | Taş              |      |       | Tuğla | Ahşap | Metal | Harç | Sıva | Boya |   |
|                  |                     |                         | Moloz            | Yonu | Kesme |       |       |       |      |      |      |   |
| DÜŞEY TAŞIYICI   | TEK TAŞIYICILAR     | Ayaklar                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Sütunlar                | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  | SÜREKLİ TAŞIYICILAR | Duvarlar                | -                | +    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| YATAY TAŞIYICI   | DÖŞEMELER           | Düz                     | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Eğrisel                 | Tonozlar         | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                  |                     |                         | Kubbeler         |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| MERDİVENLER      |                     |                         | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
| DUVAR BOŞLUKLARI | PENCERELER          | Lento ve Söveler        | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kasalar                 | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kanatlar                | -                | -    | -     | -     | +     | -     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Denizlikler             | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Tamamlayıcı Elemanlar   | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                  | KAPILAR             | Lento ve Söveler        | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kasalar                 | -                | -    | -     | -     | +     | +     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Kanatlar                | -                | -    | -     | -     | +     | +     | -    | -    | -    |   |
|                  |                     | Eşikler                 | -                | -    | +     | -     | -     | -     | +    | -    | -    |   |
|                  |                     | Tamamlayıcı Elemanlar   | -                | -    | -     | -     | -     | +     | -    | -    | -    |   |
|                  | KEMERLER            |                         |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                  | YARDIMCI ELEMANLAR  | ÖRTÜYE GEÇİŞ ELEMANLARI |                  | -    | -     | +     | -     | -     | -    | +    | -    | - |
|                  |                     | ŞEBEKELER               |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| KORKULUKLAR      |                     | -                       | -                | -    | -     | +     | -     | -     | -    | -    |      |   |
| SİLMELER         |                     | -                       | -                | +    | -     | -     | -     | +     | -    | -    |      |   |
| ÇÖRTENLER        |                     |                         |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| BACALAR          |                     |                         |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |
| KAPLAMALAR       |                     |                         |                  |      |       |       |       |       |      |      |      |   |

#### 4.16.5.1. Düşey taşıyıcılarda görülen sorunlar

Düşey taşıyıcılar tek taşıyıcılar ve sürekli taşıyıcılar olmak üzere iki kısımda incelenmiştir.

##### 4.16.5.1.1. Tek taşıyıcılarda görülen sorunlar

İbadet mekânı yirmi bir adet kesme taş malzeme kullanılarak yapılmış sütun ile üst örtüyü taşımaktadır. Sütunlardaki süslemelerde form kaybı ve hatalı onarımlar görülmektedir (Şekil 4.497, Şekil 4.498).



Şekil 4.497. Sütunlarda hatalı onarım(çimento kullanımı)



Şekil 4.498. Sütunda süslemelerde form kaybı

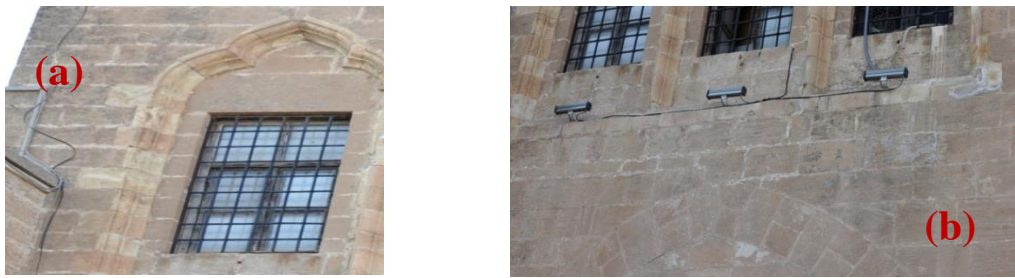
#### 4.16.5.1.2. Sürekli taşıyıcılarda görülen sorunlar

Ana ibadet mekânı duvarları iç ve dış duvarlar olmak üzere iki taraflıdır. Çift cidarlı duvarlarda iç duvarlar kaba yonu taş kullanımı görülmektedir. Dış duvarlar ise düzgün kesme taş duvardır. İç mekân ara duvarlarında düzgün kesme taş kullanılmıştır. Sürekli taşıyıcılar olan duvarlarda yüzey kaybı, yüzey kirliliği, pas lekeleri, duvardaki süslemelerde –yazılarda form kayıpları, nem etkisiyle ve güneş ışınları sebebiyle taş malzemenin zarar görmesi sonucu oluşan renk değişimleri, malzemenin özgün halinin bozulması sonucu malzemenin özgün halini kullanmak yerine yer yer çimento kullanımı ile hatalı malzeme onarımlar mevcuttur.

Meryem Ana Kilisesi 1 numaralı duvarlarda bozulmalar mevcuttur(Şekil 4.499, Şekil 4.500).



Şekil 4.499 . Meryem Ana Kilisesi 1 numaralı duvarlarda bozulmalar



Şekil 4.500. Yüzey kaybı ve yüzey kirliliği (a), çimento kullanımı (b)





**Şekil 4.501.** Pas lekesi(c),pas lekesi(d), pas lekesi ve renk değişimi(e)

Meryem Ana Kilisesi batı 2 numaralı duvarda malzeme bozulmaları mevcuttur(Şekil 4.502, Şekil 4.503).



**Şekil 4.502.** Meryem Ana Kilisesi batı 2 numaralı duvarda malzeme bozulmaları



**Şekil 4.503.** Renk değişimi(a),hatalı onarım(b),yüzey kirliliği(c)

Avlu doğu cephesine bakan duvarda yzey kaybı, sjslemelerde form kaybı ve renk değişimi ve hatalı onarımlar mevcuttur(şekil 4.506).



**şekil 4.504.** Avlu doğu cephesindeki duvarlarda yzey kaybı, sjslemelerde form kaybı ve renk değişimi ve hatalı onarımlar

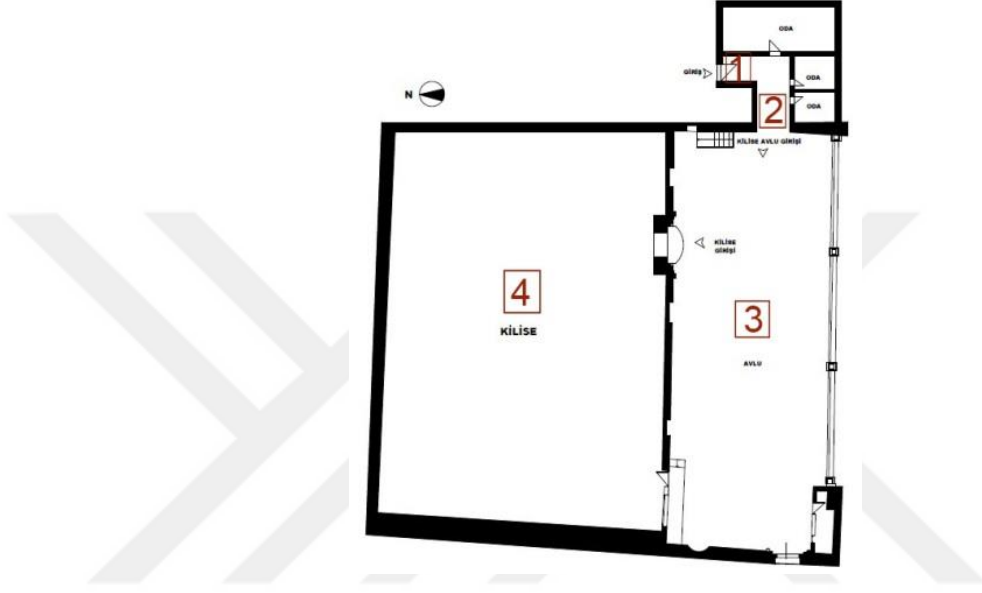
Kilisede i mekândaki tüm duvarlarda renk değişimi, hatalı onarım mevcuttur(şekil 4.507).



**şekil 4.505.** Kilisede i mekândaki tüm duvarlarda renk değişimi, hatalı onarım

#### 4.16.5.2. Yatay taşıyıcılarda görülen sorunlar

Yapının üst örtüsü tonozlardan oluşmaktadır. 1 numaralı mekânda sivri tonoz,2 numaralı mekânda haç tonoz bulunmaktadır.3 numaralı mekân olan avluda, düz döşeme kesme taştır.4 numaralı mekân olan ana ibadet mekânının üst örtüsü ise haç tonozlardan oluşmaktadır(Şekil 4.506, Şekil 4.507).



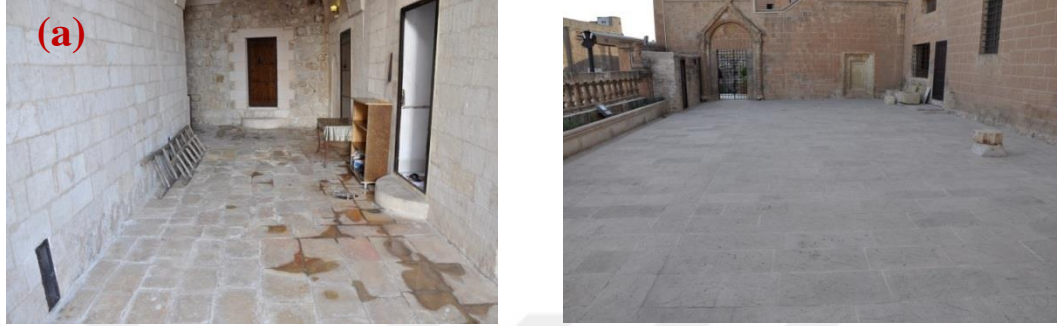
Şekil 4.506. Meryem Ana Kilisesi plan şemasında mekân numaralandırılması



Şekil 4.507. (1 numaralı mekânda) sivri tonoz kullanımı(a), 2 numaralı mekânda haç tonoz kullanımı(b), 4 numaralı mekânda haç tonoz kullanımı(c)



2 numaralı mekândaki düz döşemede çimento kullanımından kaynaklanan hatalı onarımlar görülmektedir. 3 numaralı mekân olan ana avlu döşemesinde insan kaynaklı aşınma mevcuttur. Tonozlarda herhangi bir malzeme bozulmasına rastlanılmamaktadır(Şekil 4.508).



**Şekil 4.508.** 2 numaralı mekândaki düz döşemede hatalı onarım(a) ,3 numaralı mekânda düz döşemede aşınma(b)

#### 4.16.5.3.Merdivenlerde Görülen Sorunlar

Merdivenler düzgün kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Merdivenlerde aşınma, çiçeklenme,yosunlaşma,renk değişimi görülmektedir(Şekil 4.511, Şekil 4.512).



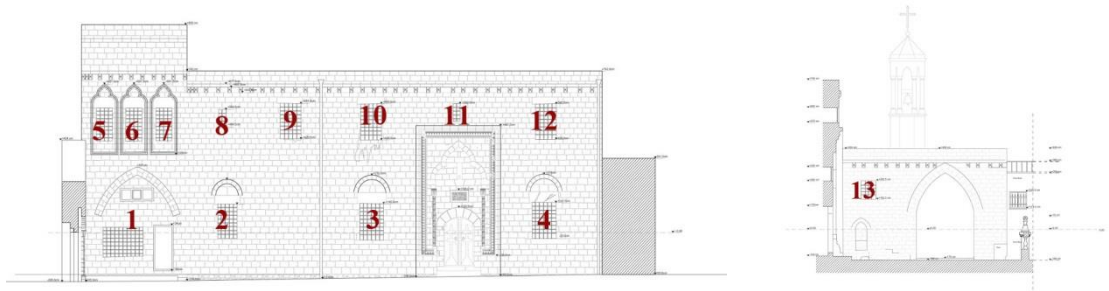
**Şekil 4.509.** Mekân numaraları(a), 2 numaralı mekânda merdivende aşınma(b)



**Şekil 4.510.** 4 numaralı mekanda merdivende çiçeklenme, yosunlaşma, renk değişimi

#### 4.16.5.4. Duvar boşluklarında görülen sorunlar

Bu bölümde duvar boşluklarında yer alan pencereler, kapılar, kemerler incelenmiştir. Yapıda çeşitli tiplerde kapı ve pencere kullanılmıştır. Yapıda altı tip pencere kullanılmıştır. Görünüş üzerindeki 1 numaralı pencere 1. Tiptir.2-9-10-12-13 numaralı pencereler ikinci tiptir.3-4 üçüncü tip olup, 8-11 numaralı pencereler beşinci tiptir.13 numaralı pencere 6.tiptir(Şekil 4.511).



**Şekil 4.511.** Görünüşler üzerinde pencere numaralandırılması

Birinci tipteki pencere özgün olmayan pvc esaslı penceredir. İkinci tipteki pencereler tek kanatlı sabit lokma parmaklıklı pencerelerdir. Pencereler duvarın dış kısmına oturtulmuştur. Pencere altlarında denizlik bulunmamaktadır. Üçüncü tip pencereler

dikdörtgen formlu iki kanatlı açılabilir pencereler olup kasa ve kanatlar duvarın dış kısmına oturmuştur. Dördüncü tip pencereler, dikdörtgen formlu olup üstü sabit, altı iki kanatlı bölmeli ahşap pencerelerdir. Kasa ve kanatlar duvarın dış kısmına oturmuştur. Beşinci tipteki pencereler dikdörtgen formlu küçük boyutlu pencerelerdir.5.tip pencereler iki kanatlı bölmeli ahşap pencerelerdir. Avlu cephesine bakan tüm pencereler 5.tip pencerelerdir(Şekil 4.514).



**Şekil 4.512.** Tip 1(a),tip 2(b),tip 3(c),tip 4(d),tip 5(e)

5-6-7 numaralı ahşap pencerelerde çatlak-kırık, aşınma, renk değişimi mevcuttur. Lokma parmaklıklarda korozyona rastlanmıştır. Duvar boşlukları olan pencerelerin üzerinde kullanılan lento ve sövelerde yüzey kaybı görülmüştür. Pencere eşiklerinde herhangi bir bozulmaya rastlanmamıştır. (Şekil 4.513).

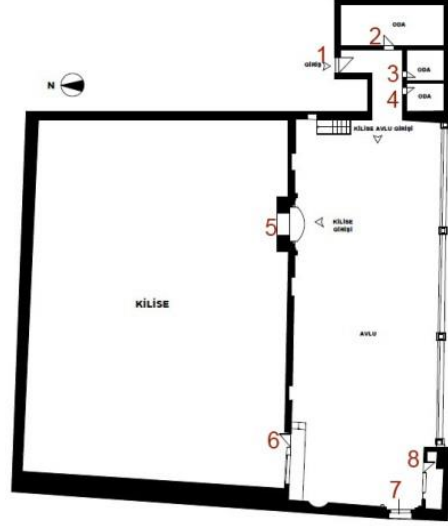


**Şekil 4.513.** 5-6-7 numaralı ahşap pencerelerde çatlak-kırık, aşınma, renk değişimi

Yapıda sekiz adet kapı kullanılmıştır(Şekil 4.506). Yapının avlu girişini sağlayan 1 numaralı kapı metal kapı olup üzeri yuvarlak basık kemerlidir. Avluya geçişteki konutlara girişi sağlayan kapılar 2-3-4 numaralı kapılar olup, ahşap malzemedendir yapılmıştır. Dikey ahşap elemanlar yatay dairesel formlu mıhlarla birbirine tutturulmuştur.5 numaralı kapı ibadet mekânına ana girişi sağlayan kapı olup iki kanatlı ve metal malzemedendir yapılmıştır. Üzeri basık kemerlidir.6 numaralı kapı özgün



olmayan kapıdır. 7 numaralı kapı boşluğu olup demir lokma parmaklıklar halindedir. Tüm kapı altlarında taş eşikler bulunmaktadır(Şekil 4.514,Şekil 4.515).



Şekil 4.514. Kilise plan şemasında kapı numaraları



Şekil 4.515. 1 numaralı kapı(a), 2 numaralı kapı(b), 6 numaralı kapı(c)



Şekil 4.516. 5 numaralı kapı(a), 7 numaralı kapı(b)

6 numaralı kapı özgün olmadığı için kapılarda hatalı onarımların mevcut olduğu görülmektedir. Metal kapılarda korozyon görülmektedir. Kapıların lento ve sövelerinde ise yüzey kaybı mevcuttur. Kapı denizliklerinde malzeme bozulması bulunmamaktadır. Aynı zamanda caminin iç mekânında da açıklık geçmek amacıyla pek çok kemer kullanımı görülmektedir. Yapıda sivri kemer ve yuvarlak kemer kullanımına rastlanmaktadır. Kemerlerde yüzey kirliliği mevcuttur.

#### 4.16.5.5. Yardımcı elemanlarda görülen sorunlar

Şebekelerde yüzey kirliliğine rastlanmıştır (Şekil 4.517). Mukarnas yapının ana ibadet yeri giriş kapısının üstündeki süslemelerde görülmektedir. Mukarnaslarda ve silmelerde yüzey kirliliği mevcuttur.



Şekil 4.517. Korkuluklarda yüzey kirliliği

Yardımcı ahşap elemanlar; korkuluklar ve kaplamalar olarak tanımlanmıştır. Ahşap korkuluk ve kaplamalar görülmemektedir.

#### **4.16.5.6. Tespit çizelgeleri**

Bu bölümde Meryem Ana kilisesi yapı malzemelerinde karşılaşılan sorunlara ait tespit çizelgelerine yer verilmiştir. Bu kapsamda Çizelge 4.81’de yapı kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.82’de yapı ahşap malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.83’de yapı metal malzemelerinde karşılaşılan sorunlara, Çizelge 4.84’de yapı harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.



**Çizelge 4.81.** Meryem Ana Kilisesi kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında karşılaşılan sorunlar

| DOĞAL TAŞ YAPI ELEMANLARI |                   | SORUNLAR             |               |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|---------------------------|-------------------|----------------------|---------------|---------------------|-----------|--------|----------|-------------|--------------|----------------|--------------|------------|------------|---------------|---------------|-----------------------|--------|------------|---------------|-------------------|-----------------|-------|--|--|--|
|                           |                   | Vüzev kaybt          | Parça kopması | Boglak/ dehk oluşmu | Oyuklanma | Çatlak | Kavlanma | Yapraklanma | Derz boşması | Vüzev kırılığı | Kabuk oluşum | Çiçeklenme | Şekerlenme | Bilgi oluşumu | Yosun oluşumu | Korozyon (Pas lekesi) | Aşınma | Form kaybı | Renk değişimi | Cimento kullanımı | Taşın boyanması | Diğer |  |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR | TEK TAŞIYICILAR      | Ayak          |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Sütun         |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Duvar         |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR | SÜREKLİ TAŞIYICILAR  | Düz           |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Tonoz         |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| YATAY TAŞIYICILAR         | DİŞEY TAŞIYICILAR | SÜREKLİ TAŞIYICILAR  | Eğrisel       |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Kubbe         |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| MERDİVENLER               |                   |                      |               |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| DİŞEY TAŞIYICILAR         | BOŞLUKLARI        | Pencere              | Lento/söve    |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Eşik          |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   | Kapu                 | Lento/söve    |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Denizlik      |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
| YARDIMCI ELEMANLAR        | BOŞLUKLARI        | Kemer                |               |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Şebeke        |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   | Silme                |               |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   |                      | Çörtten       |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   | Baca                 |               |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |
|                           |                   | Örtüye Geçiş Elemanı |               |                     |           |        |          |             |              |                |              |            |            |               |               |                       |        |            |               |                   |                 |       |  |  |  |



**Çizelge 4.83.** Meryem Ana Kilisesi yapı elemanlarında kullanılan metal malzemelerde karşılaşılan sorunlar

| <b>METAL YAPI ELEMANLARI</b> |                   |  | <b>SORUNLAR<br/>(Korozyon)</b> |
|------------------------------|-------------------|--|--------------------------------|
| <b>DUVAR<br/>BOŞLUKLARI</b>  | <b>PENCERELER</b> | Kasalar  | -                              |
|                              |                   | Kanatlar   | -                              |
|                              |                   | Tamamlayıcı<br>Elemanlar<br>(Lokma Parmaklıklar) | +                              |
|                              | <b>KAPILAR</b>    | Kasalar  | +                              |
|                              |                   | Kanatlar   | +                              |
|                              |                   | Tamamlayıcı<br>Elemanlar<br>(Metal Kuşaklar)     | +                              |

**Çizelge 4.84.** Meryem Ana Kilisesi harç, sıva ve boya gibi malzemelerinde karşılaşılan sorunlar

| <b>HARÇ, SIVA<br/>VE<br/>BOYALAR</b> | <b>SORUNLAR</b> |                      |               |
|--------------------------------------|-----------------|----------------------|---------------|
|                                      | Çatlak          | Kabarma –<br>Dökülme | Malzeme Kaybı |
| Inkara Harcı                         | -               | +                    | +             |
| Horasan Harcı                        |                 |                      |               |
| Sıva                                 |                 |                      |               |
| Boya                                 |                 |                      |               |



## 5. SONUÇ

İncelen yapılar da yapılan gözlemler sonucu elde edilen verilerde; Mardin ili kentsel sit alanındaki incelenen ibadet yapılarında kâgir malzeme ile üretilmiş yapı elemanlarında genel olarak en fazla karşılaşılan sorun renk değişimidir. Bu sorunları sırasıyla; aşınma, yüzey kaybı, yüzey kirliliği, çimento kullanımı ve çiçeklenme, bitki oluşumu, yosun oluşumu, derz boşalması, form kaybı, oyuklanma, boşluk-delik oluşumu, korozyon izlemektedir. Yapraklanma ve şekerlenme sorununa rastlanmamıştır. En az görülen sorunların ise sırasıyla; hatalı onarımlardan taşın boyanması ve çatlak, kavlanma sorunu olduğu tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıda en fazla malzeme bozulmaları çoktan aza doğru Latifiye Cami, Hatuniye medresesi, Ulucami, Zinciriye medresesi, Kasımiye Medresesi, Meryem ana kilisesi, Kırklar Kilisesi, Melik Mahmut Cami, Teker Cami, Şehidiye Medresesi, Şeyh Çabuk cami, Reyhaniye Cami, Hamidiye Cami, Zairi Cami, Pamuk Cami, Molla Halil cami şeklindedir. Bu verilerden elde edinilen bilgiye göre Mardin kentsel sit alanındaki incelen on altı adet ibadet yapısı içerisinde en fazla malzeme bozulması görülen yapı Latifiye Cami, en az ise Molla Halil camidir.

Mardin de kentsel sit alanındaki incelen on altı adet ibadet yapısında yapı elemanı olan taş ayaklarda görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, boşluk delik oluşumu, oyuklanma, renk değişimi ve çimento kullanımı olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; üç tanesinde yüzey kaybı ve oyuklanma, iki adet yapıda boşluk-delik, beş adet yapıda renk değişimi ve dört adet yapıda ayaklarda çimento kullanımına rastlanmıştır. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından en fazla mevcut olan sorun renk değişimi olarak görülmektedir. Bu sırayı; çimento kullanımı, yüzey kaybı, oyuklanma ve boşluk delik oluşumu izlemektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; ayaklarda en fazla soruna Ulucami ve Kasımiye Medresesi' n de rastlanmaktadır.

Taş sütunlarda görülen malzeme bozulmaları; form kaybı ve çimento kullanımı olarak tespit edilmiştir. İncelenen yapılarda sütunlarda malzeme bozulması sadece Meryem ana kilisesinde gözlenmiştir.

Taş duvarlarda görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, parça kopması, boşluk-delik oluşumu, oyuklanma, çatlak, kavlanma, derz boşalması, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, çiçeklenme, bitki oluşumu, yosun oluşumu, korozyon, form kaybı, renk değişimi ve hatalı onarımlardan çimento kullanımı ve diğer hatalı onarımlar olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; on adet yapıda yüzey kaybı, bir adet yapıda parça kopması, dört adet yapıda boşluk-delik oluşumu, altı adet yapıda oyuklanma, iki adet yapıda çatlak oluşumu, dört adet yapıda kavlanma, on adet yapıda form kaybı, dokuz adet yapıda derz boşalması ve yüzey kirliliği, bir adet yapıda kabuk oluşumu, dokuz adet yapıda çiçeklenme, altı adet yapıda bitki oluşumu, dört adet yapıda yosun oluşumu, beş adet yapıda pas lekesi, on adet yapıda form kaybı, on altı adet yapıda renk değişimi, on beş adet yapıda çimento kullanımı ve iki adet yapıda diğer hatalı onarımlara rastlanmıştır. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından en fazla mevcut olan sorun renk değişimi olarak görülmektedir. Bu sırayı; çimento kullanımı, yüzey kaybı, derz boşalması, yüzey kirliliği, çiçeklenme, oyuklanma, bitki oluşumu, pas lekesi, boşluk-delik, kavlanma, yosun oluşumu, çatlak, diğer onarımlar, parça kopması ve kabuk oluşumu izlemektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; duvarlarda en fazla soruna Latifiye cami de rastlanmaktadır. En az ise molla Halil ve Hamidiye camidir.

Taş malzemeli düz döşemelerde görülen malzeme bozulmaları; derz boşalması, bitki oluşumu, yosun oluşumu, aşınma, renk değişimi, çimento kullanımı tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; bir adet yapıda derz boşalması, bir adet yapıda bitki oluşumu, beş adet yapıda yosun oluşumu, dokuz adet yapıda aşınma, dört adet yapıda renk değişimi, bir adet yapıda çimento kullanımı rastlanmıştır. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından en fazla mevcut olan sorun insan kaynaklı aşınma olarak görülmektedir. Bu sırayı; yosun oluşumu, renk değişimi, derz boşalması, bitki oluşumu, çimento kullanımı izlemektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; düz döşemelerde en fazla soruna Latifiye camide rastlanmaktadır. Molla Halil ve pamuk camide ise döşemelerde malzeme sorununa rastlanmamıştır.

Taş malzemeli eğrisel döşemelerde görülen malzeme bozulmaları; derz boşalması, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, çiçeklenme, bitki oluşumu, yosun oluşumu, renk

değişimi, çimento kullanımı ve diğer hatalı onarımlar olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; eğrisel döşemelerden bir adet yapıda derz boşalması, üç adet yapıda yüzey kirliliği, bir adet yapıda kabuk oluşumu,, beş adet yapıda çiçeklenme, iki adet yapıda bitki oluşumu ,üç adet yapıda yosun oluşumu, dokuz adet yapıda renk değişimi, iki adet yapıda çimento kullanımı ve bir adet yapıda hatalı diğer onarımlara rastlanmıştır. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından en fazla mevcut olan sorun renk değişimi olarak görülmektedir. Bu sırayı; çiçeklenme, yüzey kirliliği, yosun oluşumu, bitki oluşumu, kabuk oluşumu ve çimento kullanımı izlemektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; eğrisel döşemelerde en fazla soruna Latifiye camide rastlanmaktadır.

Taş merdivenlerde görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, oyuklanma, yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu, yosun oluşumu, aşınma, renk değişimi, çimento kullanımı olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; altı adet yapıda yüzey kaybı, bir adet yapıda oyuklanma, üç adet yapıda yüzey kirliliği, iki adet yapıda çiçeklenme, bir adet yapıda bitki oluşumu, iki adet yapıda yosun oluşumu, on iki adet yapıda aşınma, iki adet yapıda renk değişimi, bir adet yapıda çimento kullanımı rastlanmıştır. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından en fazla mevcut olan sorun aşınma olarak görülmektedir. Bu sırayı; yüzey kaybı, yüzey kirliliği, çiçeklenme, yosun oluşumu, renk değişimi, oyuklanma, bitki oluşumu, çimento kullanımı izlemektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; ayaklarda en fazla soruna Latifiye cami de rastlanmaktadır. Bunu yakın bir oranla Meryem ana kilisesi izlemektedir.

Duvar boşlukları olan pencerelerin lentolarında görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, parça kopması, yüzey kirliliği, renk değişimi olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; her birinden iki adet yapıda yüzey kaybı, parça kopması, yüzey kirliliği, renk değişimine rastlanmıştır. Pencerelerde eşiklerde malzeme bozulmasına rastlanmamıştır. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; duvar boşluklarından pencerelerde en fazla malzeme bozulması Latifiye camidedir

Duvar boşlukları olan kapıların lentolarında görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, parça kopması, yüzey kirliliği, renk değişimi olarak tespit edilmiştir. Beş adet yapıda yüzey kaybı, iki adet yapıda parça kopması, yüzey kirliliği, renk değişimi

görülmektedir. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından en fazla mevcut olan sorun yüzey kaybıdır. İncelenen on altı adet yapıdan kapı denizliklerinde on iki adedinde aşınma sorununa rastlanmıştır. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; kapılarda en fazla bozulma Latifiye ve Hatuniye medresesinde görülmektedir

Duvar boşluklarından olan kemerlerde yüzey kaybı, çatlak, kavlanma, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, çiçeklenme, renk değişimi, çimento kullanımı sorunu tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; iki adet yapıda yüzey kaybı, bir adet yapıda çatlak ve kavlanma, iki adet yapıda yüzey kirliliği, bir adet yapıda kabuk oluşumu, beş adet yapıda çiçeklenme, altı adet yapıda renk değişimi, dört adet yapıda çimento kullanımına rastlanmıştır. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından kemerlerde en fazla mevcut olan sorun renk değişimi olarak görülmektedir. Bu sırayı; çiçeklenme, çimento kullanımı, yüzey kaybı, yüzey kirliliği, çatlak, kavlanma, kabuk oluşumu izlemektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise Kemerlerde ise Latifiye, reyhaniye en fazla bozulma görülen yapılardır.

Yardımcı elemanlar şebeke, silme, çörten, baca, örtüye geçiş elemanları olarak tanımlanmıştır. Mardin de kentsel sit alanındaki incelen on altı adet ibadet yapısında şebekelerde görülen malzeme bozulmaları; birer adet yapıda derz boşalması yüzey kirliliği, çimento kullanımı olarak tespit edilmiştir.. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; şebekelerde en fazla soruna Latifiye cami de rastlanmaktadır.

Silmelerde görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, yüzey kirliliği, kabuk oluşumu, çiçeklenme, bitki oluşumu, yosun oluşumu, renk değişimi olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; bir adet yapıda yüzey kaybı, on adet yapıda yüzey kirliliği, iki adet yapıda kabuk oluşumu ve çiçeklenme, dört adet yapıda bitki oluşumu, birer adet yapıda yosun oluşumu ve renk değişimi görülmektedir. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından silmelerde en fazla mevcut olan sorun yüzey kirliliğidir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; şebekelerde en fazla soruna Latifiye cami de rastlanmaktadır.

Çörten görülen malzeme bozulmaları; yüzey kaybı, yüzey kirliliği, çiçeklenme, bitki oluşumu, aşınma, renk değişimi olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; dört adet yapıda yüzey kaybı, üç adet yapıda yüzey kirliliği, iki adet yapıda çiçeklenme, birer adet yapıda bitki oluşumu, aşınma, renk değişimi görülmektedir. Bu veriler sonucunda, bu sorunların arasından çörtenlerde en fazla mevcut olan sorun yüzey kaybı olarak görülmektedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; çörtenlerde en fazla soruna Latifiye cami de rastlanmaktadır. Baca kullanımına rastlanmamıştır.

Örtüye geçiş elemanlarında görülen malzeme bozulmaları; derz boşalması, yüzey kirliliği, form kaybı, renk değişimi, çimento kullanımı ve taşın boyanması olarak tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan iki adet yapıda derz boşalması ve yüzey kirliliği, birer adet yapıda form kaybı ve renk değişimi, iki adet yapıda çimento kullanımı ve bir adet yapıda taşın boyanması şeklindedir. İncelenen on altı adet yapı birbiri arasında karşılaştırılacak olursa ise; örtüye geçiş elemanlarında en fazla soruna Latifiye cami de rastlanmaktadır.

Ahşap elemanlarda; duvar boşlukları olan pencerelerde kasalarda ve kanatlarda; çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi, hatalı onarım malzeme sorunları tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; yedi adet yapıda çatlak-kırık, dört adet yapıda biçimsel deformasyon, on bir adet yapıda aşınma, dokuz adet yapıda renk değişimi ve altı adet yapıda hatalı onarıma rastlanmıştır. Pencere kanatlarında ise altı adet yapıda çatlak –kırık, üç adet yapıda biçimsel deformasyon, on adet yapıda aşınma, sekiz adet yapıda renk değişimi ve altı adet yapıda hatalı onarıma rastlanmıştır. Verilerden elde edilen bilgiye göre; pencere kasa ve kanatlarında en fazla görülen malzeme bozulması aşınmadır. Bu sırayı renk değişimi, çatlak-kırık, hatalı onarım ve biçimsel deformasyon takip etmektedir. İncelenen on altı yapı kendi arasında karşılaştırılacak olursa; pencere kasa ve kanatlarında en fazla malzeme bozulması tespit edilen yapı Hatuniye Medresesi'dir.

Ahşap elemanlarda; duvar boşlukları olan kapılarda kasalarda ve kanatlarda yüzey kaybı, çatlak-kırık, biçimsel deformasyon, aşınma, renk değişimi, hatalı onarım malzeme sorunları tespit edilmiştir. İncelenen on altı adet yapıdan; kapı kasalarında; iki

adet yapıda yüzey kaybı, dört adet yapıda çatlak-kırık, iki adet yapıda biçimsel deformasyon, altı adet yapıda aşınma, sekiz adet yapıda renk değişimi, on adet yapıda hatalı onarıma rastlanmıştır. Kapı kanatlarında ise bir adet yapıda yüzey kaybı, dört adet yapıda çatlak-kırık, iki adet yapıda biçimsel deformasyon, altı adet yapıda aşınma, sekiz adet yapıda renk değişimi, on bir adet yapıda hatalı onarım rastlanmıştır. Verilerden elde edilen bilgiye göre; pencere kasa ve kanatlarında en fazla görülen malzeme bozulması aşınmadır. Bu sırayı renk değişimi, çatlak-kırık, hatalı onarım ve biçimsel deformasyon takip etmektedir. İncelenen on altı yapı kendi arasında karşılaştırılacak olursa; pencere kasa ve kanatlarında en fazla malzeme bozulması tespit edilen yapı Zinciriye Medresesidir.

Mardin kentsel sit alanındaki ibadet yapılarında metal elemanlarda görülen malzeme bozulmaları korozyon şeklindedir. İncelenen on altı adet yapıdan dokuz adet yapıda pencerelerin tamamlayıcı elemanlarında korozyon gözlenmiştir. Kapıların ise kasa ve kanatlarında iki adet yapıda, kapıların tamamlayıcı elemanlarında ise on üç adet yapıda bozulma tespit edilmiştir. Pencerelerin kasa ve kanatlarında metal bozulma gözlenmemiştir. İncelenen on altı yapı kendi arasında karşılaştırılacak olursa; en çok metal malzeme bozulması Kırklar Kilisesi ve Meryem ana kilisesinde gözlenmektedir.

Mardin kentsel sit alanındaki incelenen ibadet yapılarında harçlar ve bağlayıcı malzeme sorunları in-kara harcındaki kabarma-dökülme ve malzeme kaybı şeklindedir.4 adet yapıda kabarma –dökülme ve on altı adet yapıda in-kara harcında malzeme kaybı tespit edilmiştir. İncelenen yapılar kendi arasında karşılaştırılacak olursa; en çok bozulma Latifiye Cami, Zinciriye Medresesi, Kasımiye Medresesi ve Meryem Ana Kilisesi'nde gözlenmiştir.

Taş onarımında teşhis, temizleme, sağlamlaştırma, kozmetik ve plastik onarım, su iticilerin ve yüzey koruyucuların kullanılması önerilmektedir. Temizlik öncesi ilk adım; taşın mevcut durumunun ve kirliliğin teşhisi olmalıdır. Teşhis aşamasından sonra taş temizlik yöntemi belirlenmelidir. Taşa uygulanacak müdahale yöntemi için taş üzerinde bazı deney ve araştırmalar yapılması gerekmektedir. Taşın türü ve mevcut durumu uygulanacak taş temizlik yöntemini belirleyen ana kriter olmalıdır. Bunun yanında çevresinde bulunan diğer yapı malzemelerinin durumu, uzaklaştırılacak olan kirliliğin



türüne ve miktarı, çevresel faktörlerin malzeme üzerinde neden olduğu değişim veya bozulmaları uygulanacak taş temizleme yöntemini belirleyecek unsurlardır. Taş yapılarında oluşan kirliliklerin uzaklaştırılması için farklı yöntemler bulunmaktadır. Taş temizlemede mekanik temizleme, su ile yıkama, lazer ile temizleme, kontrollü kumlama, kimyasal temizleme, biyolojik temizleme ve tuz çıkarma gibi yöntemler uygulanması önerilmektedir. Temizlenen yüzeylerde sırasıyla, sağlamlaştırma, onarım ve yüzey koruma aşamaları uygulanmalıdır.

Pişmiş toprak malzeme olan tuğla malzeme üzerinde mekanik ve kimyasal temizleme teknikleri ve yüzey sağlamlaştırıcıları uygulanması önerilmektedir. Fazla su çiçeklenme sorununa sebebiyet verdiği için, fırça ile temizleme tekniği ise tuğla yüzeyinde mekanik çiziklere sebep olduğundan bu tür teknikler önerilmemektedir. Tuğla yüzeyde su iticiler kullanılabilir. Fakat bozulmuş bir yüzeyde su itici kullanılmamalıdır. (Ashurst 1990).

Ahşap malzemede; bozulma türüne ve derecesine göre, çeşitli yöntemler uygulanmalıdır. Temizleme, sağlamlaştırma, güçlendirme ve yeniden yapım yöntemleri önerilmektedir. Biyolojik nedenlerden kaynaklı bozulmalarda ahşabın özünü oluşturan malzemeler zarar gördüğünden ileri seviyede tahrip olmuş kısımlar ahşabın bünyesinden uzaklaştırılmalıdır. Kalan malzemenin ise bozulmaya neden olan etkenin ortadan kaldırılarak, daha fazla bozulmasını engellemek üzere kurutma ve emprenye teknikleri uygulanmalıdır. Böceklerden dolayı oluşan delikler, çatlaklar gibi ahşap üzerinde bozulmalar enjeksiyon yöntemiyle onarılması önerilmektedir. Ahşap malzeme deformasyonunda; yenisi ile değiştirme ve ya ek eleman ile güçlendirme yöntemleri ahşabın taşıyıcılık görevi söz konusu olduğu durumlar varsa uygulanmalıdır. Koruyucu maddelerle güçlendirme ahşap korumada uygulanması gereken en önemli aşamadır. Emprenye teknikleri olarak daldırma veya fırça ile sürme teknikleri önerilmektedir. Emprenye teknikleri dışında, malzemeyi güçlendirmeye yönelik fümigasyon uygulamaları gerçekleştirilebilir. Ahşap malzemede biyolojik bozulmaya karşı emprenye maddeleri, dış hava etkenlerine karşı koruyucu kimyasallar, su itici malzemeler ve yanmayı geciktirici maddeler uygulanabilir (Eyüpgiller, Zakar 2015).

Metal malzeme bozulmalarında; temizleme, sağlamlaştırma, güçlendirme, yeniden yapım ve yüzey koruma müdahaleleri uygulanabilir. Temizleme işleminden sonra metal malzeme, sağlamlaştırılması gerekmektedir. Sağlamlaştırma işleminde boyama, dolgu, kaynak, yama yapma gibi yöntemler uygulanabilir. Onarılmayacak durumda olan metal malzeme ve elemanlar; kenet, donatı, dikiş, şerit, levha uygulamaları gibi yöntemler ile güçlendirme yapılması önerilmektedir. Korozyona karşı alınacak önlemler çeşitli boyama ve kaplama yöntemleri olarak önerilebilir.

Harç ve sıvalarda oluşan bozulmalar genellikle geri dönülemeyecek nitelikte olduğundan yenilenmesi önerilmektedir. Onarım yapılmadan önce malzeme üzerinde çeşitli test ve deneyler gerçekleştirmelidir. Uygulanacak olan harç ve sıva eski malzeme ile özdeşleşebilmesi için özgün haline uygun olmalıdır. Harç ve sıvaların onarımında; enjeksiyon, yamalama ve derz onarımı teknikleri kullanılması önerilmektedir. İleri derecede bozulma göstermemiş sıva ve harç onarımlarında ve üzerinde detaylı süslemeler barındıran özgün malzeme kaybının sakıncalı olduğu durumlarda, enjeksiyon tekniği kullanılarak malzeme güçlendirilmelidir. Sıva ve harç uygulamalarında Su itici özellik kazandırıcı, işlenebilirliği artıran katkı maddeleri ve geleneksel yağ ve benzeri organik katkıları, kurumayı hızlandırıcı teknikler kullanılmalıdır. Bazı katkı maddeleri geleneksel malzemelerle uyum sağlamadığından gerekli testler yapıldıktan sonra katkı malzemesi seçimi yapılması önerilmektedir (Ashurst 1999).

## KAYNAKLAR

- Alioğlu, F. E. 1988.** Mardin Şehir dokusu ve evler üzerine bir deneme. *Doktora Tezi*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alioğlu, F. 2000.** Mardin Şehir dokusu ve evler. Tarih Vakfı, İstanbul,158 s.
- Alioğlu, E. F. 2005.** Tarihsel süreçte Şehir dokusu ve geleneksel Mardin evleri: Taşın belleği Mardin, İstanbul Yapı Kredi Yayınları, s.177-240.
- Altun, A. 1971.**Mardin'de türk devri mimarisi. Acar Basım, İstanbul, 168 s.
- Altun, A. 2006.** Anadolu'da artuklu devri medreselerinin plân Şemaları üzerine notlar. *Vakıflar Dergisi*, 10 s. 231.
- Aliveya, M.A. 2007.** Makalelerle Mardin I. tarih-coğrafya: Mardin ve çevresini içine alan türk devletleri tarihi, İstanbul, s. 267-273
- Anonim,2012.** Mardin tanıtım kitapçığı. Kùltür ve Turizm bakanlığı, Elma Basım Ltd.Őti., İstanbul,55 s.
- Anonim, 2013.**Mardin Valiliği, Kent Haritası ve Şehir Planı.
- Anonim, 2018.** Horasan harcı. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Horasan\\_harc](https://tr.wikipedia.org/wiki/Horasan_harc) -(EriŐim tarihi:02.03.2018).
- Anonim, 2017.** Mardin camileri. <http://www.mardinliyim.com/mardin-camiileri.html> - (EriŐim tarihi:03.06.2017).
- Anonim, 2017.** Medrese ve kùllyeler.. [http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/TR,56509/camii-medrese-ve\\_kulliyeler.html](http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/TR,56509/camii-medrese-ve_kulliyeler.html) - (EriŐim tarihi:08.06.2017).
- Anonim, 2017.** Mardin camileri. <http://www.mardinliyim.com/mardin-camiileri.html>- (EriŐim tarihi:04.08.2017).
- Arslan, H., Karadoğan, S. 2007.** Makalelerle Mardin 11. ekonomi-nùfus-kentsel yapı: Mardin Őehrinin situasyonu ve yer seçiminde etkili olan coğrafi faktörler, İstanbul, s. 205-232.
- Ateş, T.,2006.** I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri: Tarihi Mardin evlerinde kemerler, Editörler: ÖzçoŐar,İ., Güneş,H.H, İmak Ofset, İstanbul, s.843-866.
- Aydın, S., Emiroğlu, K., Özel, O., Ünsal, S. 2000.** Mardin aşiret-cemaat-devlet. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 566 s.
- Bekleyen, A., Dalkılıç, N., Özen, N. 2014.** Geleneksel Mardin evi'nin mekânsal ve ısısız konfor özellikleri. *Türk Bilim ve Araştırma Vakfı*,7(4): 28-44.
- Bajare, D. 2000.** Restoration of the historical brick masonry. 9th International Congress On Deterioation And Conservation Of Stone, Ed. Vasco Fassina, Elsevier, June 19-24,Italy.
- Çağlayan, M. 2017.**Mardin ortaçağ anıtları ve yapım teknikleri. Hiperlink Eğitim İletifim Yayıncılık, İstanbul,336 s.
- Çerme, T., 2008.** Zengin eski kent dokuları birikimine sahip Mardin. *Arkitekt Dergisi*, (C)517:14.
- Çevik, A. 2006.** Üç yüz yıllık bir baŐkent Mardin: I.uluslararası Mardin tarihi sempozyumu bildirileri, İstanbul.
- Demirarslan, K.O., Demirarslan, D. 2008.** Hava kirliliğinin mimari yapılar üzerindeki etkisinin irdelenmesi. Hava Kirliliği Ve Kontrolü Ulusal Sempozyumu, 22-25 Ekim 2008, Hatay.
- Diñç, E. 2015.** Geleneksel Mardin mimarisinde uygulanan yapım teknikleri ve malzemenin günümüz restorasyon uygulamalarında sürdürülebilirliğinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, DÜ, Fen bilimleri enstitüsü, Diyarbakır.

- Dolapönü, H. 1972.** Tarihte Mardin. Hilal Matbaa, İstanbul, 73 s.
- Döndüren, M.S., Şişik, Ö., Demiröz, A. 2017.** Tarihi yapılarda görülen hasar türleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 13:45-58.
- Güneş, H.H. 2012.** 81 İilde Kültür ve Şehir Mardin. Mardin Valiliği, Acar basım, İstanbul, s.160-165,
- Gürbüz, A., 2006.** 16.-17. yüzyıllarda Mardin kalesi: I. Uluslararası Mardin tarihi sempozyumu bildirileri. Editörler: Özcoşar, İ., Güneş, H. , İmak Ofset, İstanbul, s. 301–307.
- Göyünç, N. 1991.** XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul,222 s.
- Halifeoğlu, F., Dalkılıç, N., 2006.** Mardin-Savur geleneksel kent dokusu ve evleri. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 11 (1): 93-111.
- Jacobson, M. 2002.** Atmospheric pollutions history, science, and regulation. Cambridge University Pres.,Cambridge.
- Karataş, L., Perker, Z.S. 2017.** Doğal taş malzemenin sorunları: Mardin Latifiye(Abdülatif) camii. IX. Uluslararası Mermer ve Doğaltaş Kongresi, MERSEM - TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası , Antalya.
- Karafaki, F.2009.**Ankara Üniversitesi.
- Kılıç,H. 2009.** Cumhuriyet ve günümüz Mardin'i. *Bogaziçi Üniversitesi Edebiyat Kulubu Yazınca Dergisi*, sayı:10.
- Kılıç, E., 2010.** Geleneksel Mardin evlerine ait ahşap kapıların malzeme ve yapım tekniği bakımından incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Kocaeli İl Çevre Durum Raporu, 2006.**
- Kurugöl, S., Küçük, S.G. 2015.** Tarihi eserlerde demir malzeme kullanım ve uygulama teknikleri. 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu,2015, Erzurum.
- Kudeb Ahşap Eğitim Atölyesi, 2009.** Geleneksel Ahşap Yapı Uygulamaları. İBB Kudeb Yayınları, İstanbul, 239 s.
- Küçükaya, A.G.2004.** Taşların bozulma nedenleri ve koruma yöntemleri. Birsen Yayınevi, İstanbul, 163 s.
- Mahrebel, H. A. 2006.** Tarihi yapılarda taşıyıcı sistem özellikleri hasarlar, onarım ve güçlendirme teknikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, İstanbul.
- Megep, 2006.** İnşaat teknolojisi duvar çizimi. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Megep 2013.** İnşaat teknolojisi taş bozulmalarını teşhis etme. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Uluengin, B. 2006.** Mimari metaller özellikleri bozulma nedenleri koruma ve restorasyon teknikleri. Birsen Yayınevi, İstanbul, 120 s.
- Noyan, S. 2005.** Bir Şehir Bir Malikâne Sıra Dışı Evler. Dizgi Baskı, Ankara, 262 s.
- Özcoşar, G. 2006.** I. Uluslararası Mardin tarihi sempozyumu bildirileri. Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayını, Mardin, s.867.
- Yaşar, M. A. 2006.** Salnamelere göre 19. yüzyılda Mardin: I.uluslararası Mardin tarihi sempozyumu bildirileri, Editörler: Özcoşar,İ., Güneş,H.H. , İmak Ofset, İstanbul, s.639-653.
- Yıldız, S. 2007.** Makalelerle Mardin II ekonomi-nüfus-kentsel yapı: Mardin şehir dokusu ve mimari yapı, Editör: Özcoşar, İ., İstanbul, s.233.
- Söğütlü, C., Kılıç, E. 2010.** Geleneksel Mardin evlerine ait ahşap kapıların incelenmesi. *Politeknik Dergisi*, 13(4): 255-261.

**Perker, Z.S. 2004.** Geleneksel ahşap yapılarımızda kullanım sürecinde meydana gelen yapı elemanı bozulmalarının Cumalıkızık örneğinde incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, UÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

**Watkiss, P., Eyre, N., Holland M. 2000.** Impacts Of Air Pollution On Building Materials,UK.

**Zakar,L.,Eyüpgiller,K.K.2015.**Mimari restorasyon koruma teknik ve yöntemleri. Ömür Matbaacılık a.ş.,İstanbul,193 s.

**Zvyagintseva, V. 2017.** Ahşap restorasyonu. Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.[http://www.academia.edu/33210838/ Ahşap\\_Restorasyonu-\(10.05.2018\)](http://www.academia.edu/33210838/Ahşap_Restorasyonu-(10.05.2018)).

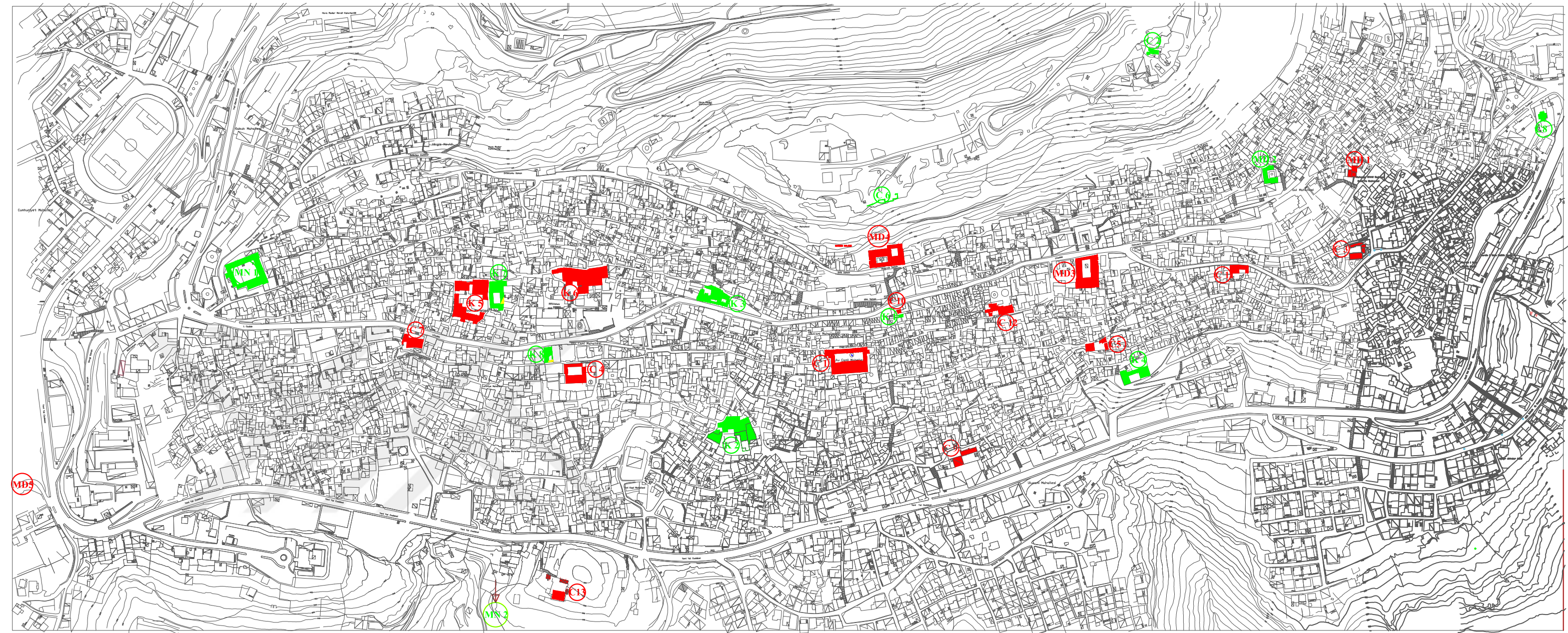


## EKLER

### EK 1 Mardin Kentsel Sit Alanı Haritası ve İncelenen Yapılar







## MARDİN KENTSEL SİT ALANI İBADET YAPILARI

### CAMİLER

- C1 ULUCAMİ
- C2 HIZIR CAMİ
- C3 MELİK MAHMUT CAMİ
- C4 LATİFİYE CAMİ
- C5 MOLLA HALİL CAMİ
- C6 KALE CAMİ
- C7 ŞEYH ÇABUK CAMİ
- C8 HAMZE-İ KEBİR CAMİ
- C9 TEKER CAMİ
- C10 PAMUK CAMİ
- C11 HAMİDİYE CAMİ
- C12 REYHANİYE CAMİ
- C13 ŞEYH M. ZİRRAR CAMİ

### MEDRESELER

- MD 1 HATUNİYE MEDRESESİ
- MD 2 ŞAH SULTAN HATUN MED.
- MD 3 ŞEHİDİYE MEDRESESİ
- MD 4 ZİNCİRİYE MEDRESESİ
- MD 5 KASİMİYE MEDRESESİ

### KİLİSELER

- K1 BİZANS KİLİSESİ
- K2 SURP KEVORK KİLİSESİ
- K3 MAR HÜRMÜZD KİLİSESİ
- K4 MAR ŞİMUNİ KİLİSESİ
- K5 KIRKLAR KİLİSESİ
- K6 MERYEM ANA KİLİSESİ
- K7 MAR YUSUF KİLİSESİ
- K8 PROTİSTAN KİLİSESİ
- K9 MAR PAVLUS, PETRUS KİLİSESİ

### MANASTIRLAR

- MN1 MAR EFRAİM
- MN2 MAR MİHAİL

■ İNCELENEN YAPILAR

■ KAPSAM DIŞI TUTULAN YAPILAR



## ÖZGEÇMİŞ

|                             |                              |
|-----------------------------|------------------------------|
| Adı Soyadı                  | :Lale Karataş                |
| Doğum Yeri Ve Tarihi        | :Bursa/07.08.1988            |
| Yabancı Dili                | :İngilizce                   |
| Eğitim Durumu(Kurum Ve Yıl) |                              |
| Lise                        | :Atatürk Lisesi/2004         |
| Lisans                      | :Uludağ Üniversitesi/2008    |
| Yüksek Lisans               | :Uludağ Üniversitesi/2015    |
| Çalıştığı Kurum ve Yıl      | :Mardin Artuklu Üniversitesi |
| İletişim                    | :Karataslale@gmail.com       |
| Yayınları                   |                              |

**Karataş, L. ,Perker, Z.S. 2017.** Işık, Gölge Ve Rengin Yapı Malzemesi İle İlişkisinin Mimari Örnekler Üzerinden İncelenmesi, II. Uluslararası Mühendislik Mimarlık ve Tasarım Kongresi- İstanbul Bilim ve Akademisyenler Derneği, Kocaeli.

**Karataş, L. ,Perker, Z.S. 2017.**Mardin Geleneksel Konut Cephelerinde Doğal Taş Malzeme Sorunları Üzerine Bir İnceleme , IV. Uluslararası Taş Kongresi -TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, İzmir.

**Karataş, L. ,Perker, Z.S. 2017.** Doğal Taş Malzemenin Sorunları: Mardin Latifiye (Abdüllatif) Camii- Problems of Natural Stone Material: Mardin Latifiye (Abdullatif) Mosque, IX.Uluslararası Mermer ve Doğaltaş Kongresi - MERSEM - TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Antalya.

**Karataş, L., Perker, Z.S. 2018.** Mardin Şehidiye Medresesi'nde Taş süsleme, 1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi (ICES - 2018), İstanbul.)

**Karataş, L., Perker, Z.S. 2018.** Sağlıklı Şehrin Önemli Bileşeni Olarak Kültürel Miras: Mardin Ulucami'nin Malzeme Sorunları, II. Uluslararası Şehir Çevre Kongresi – Kapadokya.